REPETITIONIS CAP. RAYNVTIVS EXTRA DE Teſtamentis.

PARS TERTIA,

Auctore Gulielmo Benedicto Iuriſc. clariſs. nouiſsimè ex auctoris ipſius lucubrationibus recognita & emendata.

Quę particulæ huius Capituli in tertia hac parte explicentur, indicat proximè ſequens pagina.

NAPOLI

LVGDVNI,
Apud Antonium Vincentium.
Cum Priuilegio Regis.

SECTIONES CAP.

RAYNVTIVS. QVAE IN HAC TERTIA PARTE DECLARANTVR.

Quaſilium ex eo ſuſcipiens. folio 2.
Qui cum alia matrimonium contrahens. folio 7.
Tutores impuberis. folio 19.

Tractatus adiecti.

Tractatus de Ducatu Normaniæ, Aquitaniæ, & comitatu Andegauiæ, &c. fol. 20
Quæſtio de Epiſcopatu, ſeu Tractatus qualiter & quando poßit Epiſcopatus conferri. fol. 27
Arreſtum Pariſiis habitum ſuper Camerariatu Lugdunenſis eccleſiæ. fol. 31
Quæſtio Gulielmi Benedicti breuißima ſuper collatione dicti Camerariatus. fol. 33
Quæſtio de Matrimonio, eiúſq; contractibus. fol. 34
Proceſſus præuentionalis aduerſus quendam Præſbyterum homicidam. fol. 35
Quæſtio de homicidio, qualiter ſcilicet debeat puniri dictus Præſbyter homicida. fol. 38
Quæſtio de Canonicatu. fol. 42
Quæſtio de Theſauraria. fol. 44
Quæſtio de Legitima. fol. 46
Matthæi Boßi epiſtola de cauſis & occaſionibus delinquendi. fol. 46
Quæſtio Gulielmi Benedicti de pœnis delinquentium, ſcilicet, An occidere peccatores liceat. fol. 47
Quæſtio eiuſdem de Venditione. fol. 52

GVLIELMI BENEDICTI

PONTIFICII, ET CIVILIS IVRIS, DOCTORIS FAMOSISSIMI, TOLOSANIQVE SENATORIS CLARISSIMI, REPETITIONVM CAPITVLI RAYNVTIVS PARS TERTIA, QVAE QVIdem antehàc nondum excuſa, nunc iam abſolutiſsimis typis mandata eſt.

*

SVMMAE SECTIONIS.

Quæ filium ex eo ſuſcipiens.

1 *Filius mariti præſumitur qui domi natus eſt.*
2 *Filius concubinarij quomodo quis probetur.*
3 *Generandi potentia in quouis præſumitur.*
4 *Generare infirmus poteſt, etiam ea nocte qua moritur.*
5 *Digeſtio cibi trina.*
6 *Fœlicitas vera in quibus conſiſtat.*
7 *Teſticulum vnum habens generare poteſt.*
8 *Filius non tenetur credere parentibus ipſum ſpurium aſſerentibus.*
9 *Præſumptio iuris & de iure nullam in contrariam admittit probationem, niſi per confeßionem.*
10 *Filiatio extra domum quomodo probetur.*
11 *Filius præſumitur qui ita à parentibus nominatur vel vt talis tractatur.*
12 *Filiatio à parentibus ſemel agnita non poteſt reuocari.*
13 *Filius quomodo intelligatur eò quòd vt talis tractetur.*
14 *Filiatio quibus actibus probetur, & nu. 15.*
16 *Similitudo formæ an filiationem probet.*
17 *Filij quare aliquando non ſimiles parentibus.*
18 *Alexandri figura ex planetis.*
19 *Monſtra vnde, & quid ſignificent.*
20 *Portenta quare dicantur, & nu. 21.*
22 *Sagittarij cuiuſdam Amazonum portentoſa effigies.*
23 *Centaurorum monſtra.*
24 *Scythæ vnde ſumpſerint nomen.*
25 *Mynotauri generatio.*
26 *Labyrinthi duplices hiſtoria. & nu. 27.*
28 *Portenta alia ratione dicta.*
29 *Filij an cenſeantur portenta omnino diſsimilia.*
30 *Occidens monſtruoſum eſt homicida.*
31 *Monſtrorum varia genera.*
32 *Monſtruoſas vbique gentes ab Adamo ducere originem.*
33 *Antipodas eſſe negauit Auguſtinus.*
34 *Faunorum & ſatyrorum natura.*
35 *Monſtrorum generationis cauſæ, & nu. 36.*
37 *Anima quid, & quomodo infundatur.*
38 *Fœmina à fœditate dicta.*
39 *Menſtrui muliebris virus.*
40 *Monſtra aliquando naſci ob peccata parentum.*
41 *Matrix mulieris habet receptacula ſeptem.*
42 *Hermafroditorum generationis cauſa.*
43 *Monſtrum intelligitur eſſe duo homines ſi ſint duo corda, non ſi ſint duo capita.*
44 *Saturnini martyrium Toloſæ.*
45 *Bernardi de Roſergio Archiepiſcopi Toloſani vita beata.*
46 *Gallia ſola monſtrorum ſemper neſcia.*
47 *Similitudo fœtus ad patrem vel matrem quare maior vel minor.*
48 *Auis quare magis fœtus aliquando ſimilis.*
49 *Similitudinis filiorum ad parentes non eſſe certam legem.*
50 *Fama ſola an filiationem probet.*
51 *Partus ſemper præſumitur in meliorem partem.*
52 *Filius cuius duorum ſit maritorum quomodo iudicetur.*
53 *Filius non poteſt duobus patribus tribui.*

Quæ filium ex eo ſuſcipiens.

SCilicet Petro mari
ro ſuo, cũ quo mo-
1 rabatur. †Nat⁹ enĩ
ex vxore ſimul cũ
marito cõtinuè ſtã
te præſumit ex eo
ſolo mariti fili⁹,&
nõ alteri⁹, ſi duo cõ
currãt, videlicet ꝙ
tẽpore cõceptionis
maritus erat præ-
ſens, & ad copulã
carnalem habilis.l.filiũ eum diffinimus. ff.de his qui
ſunt ſui vel alie.iur.& l.ſi vicinis ſciẽtibus.C.de nup.
Et nedũ præſumitur filius mariti,ſed etiã eoipſo cen
ſetur eſſe legitimus. Quæ cohabitatio licet ſola ſuffi
ciat ad præſumẽdũ filiationẽ, & legitimitatẽ filiorũ,
tamẽ non ſatis pręſumi facit matrimoniũ inter illos
contractũ,ſi alius titulus non probaretur,ſecundum
Panor.ſingulariter in c.Iacor. vbi gl.qui filij ſunt le-
giti.& plenè in c.illud.de præſumptio.& gl.not.in l.
2 j.§.ſi ea.ff.de vẽtre in poſ.mittẽ. † Et pari modo pro-
batur filiatio vbi ex cõcubina natus eſſet filius: quia
ex ſupradictis ſolis præſumitur cõcubinarij filius,&
non alterius vagabũdi. Et potiùs iudicatur filius na-
turalis baſtardus ex cõcubinario, quàm ſpurius, aut
vulgò conceptus ab alio, ſecundũ gl.in c.Michaël.de
filiis præsbyte.quam ſequuntur Bal.Panor. & cõmu
niter oẽs in c.per tuas.de proba.Nec audiretur pater
contrariũ aſſerens, imò nec mater dicẽs ex alio cõce-
piſſe.l.pen.§.mulier.ff.de ꝓbat. Et minus audirentur
cæteri parẽtes ſucceſsione prætendentes, & talem fi-
liũ excludere volẽtes;etiam ſi vxorẽ meretricẽ & im-
pudicã probare vellent & probarẽt: quia nõ minus
pręſumitur mariti filius etiam ſi probaretur eã nocte
cõceptionis cũ extraneo dormiuiſſe, & rem carnalẽ
habuiſſe cum eo ſicut cũ marito. Quia poſtquàm eo
tẽpore erat cũ marito,& ſecũ habitabat, præſumitur
fauore legitimationis eſſe mariti,& non illius extra-
nei filius. Et idem in concubina vt potiùs dicatur de
cõcubinario cõcepiſſe,quàm de illo extraneo, vt d.c.
Michaël.per omnes. Pro quibus optimè facit tex.in l.
miles.§.defuncto.ff.de adulte.vbi non admittitur ta
lis conſequentia: tempore conceptionis mulier erat
adultera, ergo filius natus eſt illegitimus: vel non eſt
veri cõcubinarij filius, niſi probaretur abſentia viri
vel impedimentum ad copulam, putà, frigiditas vel
maleficiũ aut defectus membrorũ ad generationem
3 neceſſariorum: quia † in dubio pręſumitur habilitas,
& generandi potentia in viro: adeò ꝙ ſi ei aut filio de
impotentia coitus obiiceretur,& potẽtia negaretur,
certè onus probandi incumberet neganti. Cùm præ-
ſumptio naturæ ſit pro affirmante: quia ſicut nõ præ-
ſumitur alicui abeſſe cerebrum aut cor vel hepar, ita
nec aliud membrũ principale. Nam videmus non ha
bẽtes ſanũ cerebrum & furioſos prolẽ generare.l.pa-
tre furioſo. ff. de his qui ſunt ſui vel alie. iur. Natura
enim ſemper plus ſtudet generationi quàm intelle-
ctui. Quod patet: quia videmus etiã bruta penitus in-
tellectu carentia generare: quia natura magis curat
de eſſe rerum, quàm de ſubſtãtia earũ, ſecundum Bal.
4 ſingulariter in d.l.filium in princ. † Quinimò infir-
mus vſq; ad mortẽ etiã ea nocte qua moritur genera-
re poteſt: vt ſentit gl.ſuper verbo, in decẽ menſibus.
in l.gallus.in prin.ff.de libe.& poſth.& dixi ſuper ver
bo, *In extremis poſitus.* Quãdiu enim cibũ quis ſume-
re poteſt, ad generationẽ diſpoſitus cenſetur: quia hu
mor ille ſperma vocatus ex tertia digeſtione proce-
☞ dit. [De iſto humore qualiter ex cibo & potu die-
tim generatur, loquitur Bal.ſuprà in prooemio ſuper
☞ verbo, *pudicos.*] Et dixi.j.ſuper verbo, *qui cum alia*
matrimniũ contrahens. loquendo de fœminis intra an
5 nũ luctus renubentibus.] † Prima certè digeſtio cibi
fit in ſtomacho, vbi ſeparatur purũ ab impuro. Impu
rum hoc à corpore expellitur per organa, & vias fæ-
cales tanquã inutile & ſuperfluũ. Et purũ tranſmitti
tur ad hepar vbi fit ſecũda digeſtio, per quam ſepara
tur ibi purũ ab impuro. Impurũ hoc conſiſtẽs in hu-
moribus ſuperfluis & inutilibus, mingendo, expuen
do,& per ſudores à corpore expellitur. Et purũ trãſ-
mittitur ad cor, vbi fit tertia digeſtio, qua iterũ ſepa-
ratur purũ ab impuro. Hoc purũ retinetur & cõuerti
tur in ſubſtantiam aliti. Et impurũ ſperma in maſcu
lo vocatum,& in muliere menſtruum, deſcẽdit ad va
ſa generationis, ſcilicet ad teſticulos, ex quibus per
coitũ expellitur,& in matrice mulieris recipitur, co
agulatur ex quo fœtus concipitur, iuxta illud Iob.x.
Sicut lac mulſiſti me, & ſicut caſeum coagulaſti: pelle
& carnibus veſtiſti me, oſsibus & neruis compegiſti
me,&c vt plenè declaraui ſuper verbo, *Et ſoboles quã*
geſtabat in vtero. Vnde non ſine cauſa fit tãta in emiſ-
ſione ſeminis delectatio in maſculo, & plus in mulie
re, vt dixi ſuper verbo, *duas habens filias.* quia talis hu
mor cordialis eſt,& creatura Dei de ſe bona, licet ma
☞ lè vtentibus ſit nociua, ſecundũ Auguſtinũ, [Vt ha-
betur ſuper verbo, *& vxorem nomine Adel.* in ſecũdo
principali articulo ſucceſsionũ.circa fi.] quoties de-
mittitur extra vas mulieris ad hoc naturaliter diſpo-
ſitũ, vel aliud quã cõiugale: quum omnis etiã ſimplex
fornicatio ſit mortale peccatũ, Cle.ad noſtrũ.de hære
tic. Cùm igitur omnia ferè animalia ex cibo, & potu
viuant naturaliter ſicut homines, generare poſſunt
mediante motu cœli, qui operatur corruptionẽ, ſine
qua generatio non procederet: quæ tamẽ ceſſabit in
fine mũdi poſt diẽ iudicij quo tẽpore ceſſabit motus
cœli: & conſequẽter ceſſabit generatio & corruptio.
Ex quo verè hæretica iudicatur Saracenorũ & quo-
rundam Iudæorũ peruerſa opinio, dicentium beatos
poſt iudiciũ exiſtẽtes in gloria bibere, comedere,& cũ
puellis commiſceri: beatitudinẽ futuræ vitæ in dele-
ctationibus & voluptatibus corporalibus ciborũ &
venereorũ ponendo: quod non ſolùm apud catholi-
cos, ſed etiã apud gẽtiles philoſophos abſurdũ repu-
tatur, qui beatitudinem hominis poſuẽt in operibus
intellectiuæ partis, aſſerentes vitã voluptuoſam eſſe
vitam pecudũ: vt habetur.j. Ethicorum. Ideo non eſt
6 ibi ponẽda beatitudo: † quum fœlicitas nullo modo
pertineat ad bruta animalia, ſed ſolũ ad intellectua-
lem rationabilẽ creaturam, quæ beatitudinem habe-
bit in ſola viſione & fruitione Dei. A qua beatitudi-
ne animæ fiet poſt reſurrectionẽ redundantia ad cor
pus, quod per eam fiet glorioſum per quatuor dotes,
inter quas eſt impaſsibilitas. Et ſic reſurrectio erit
ad vitam immortalẽ operibus nutritiuè & generati
uè nõ indigentẽ: quia ſatiabitur quiſq; cùm apparue-
rit gloria Dei: iuxta illud Pſalmiſtæ, Satiabor cũ ap-
paruerit glolia tua. De quo plenè per Lyrã ſuper ver
bo, Creauitq; Deus grandia. Geneſis.j. Et pariter Phi
loſophus dicit, ꝙ anima rationalis nunquàm quieta
bitur donec ſuo iũgatur creatori. Ex quibus omnibus
reſultat, ꝙ ex cohabitatione coniugum natus in do-
mo ex vxore præſumitur mariti filius, etiam ſi mari-
tus ille

7 tus ille altero careret teſticulo: quia† cum reliquo generare potuit. l. Pomponius. iuncta glo. ibi. ff. de ædili. edicto. & l. qui cum vno. ff. de re mili. vbi plures narrantur valentiſsimi viri etiã in armis qui altero teſticulo caruerũt. Quod ſecùs eſſet, ſi carerent ambobus: quia tunc generare non poſſent, tanquã virtute carentes. Nec tunc natus ex vxore in domo mariti caſtrati vel ſpadonis & eunuchi præſumeretur eius, filius. Caſtrati enim animum & vocem puſillam habent: & ferè in omnibus ad muliebria declinant. Nec propter hoc meliores alijs exiſtunt, aut fideliores, & manſueti: quũ ſecundum Philoſophum, omne animal caſtratum fit melius excepto homine, qui factus eunuchus, nõ propter hoc eſt plus manſuetus, imò magis ferox efficitur, vt dicimus de hominibus deſperatis, qui nõ curant pericula, vt pulchrè dicit Bal. in l. j. C. de Eunuchis. Pro quo facit quod ſcribitur Eccleſiaſtici. xx. Concupiſcentia ſpadonis deuirginauit iuuenculam. Et talis præſumptio filiationis, quæ ex amborum cõiugum cohabitatione continua reſultat, eſt præſumptio iuris & de iure: cui adeò fixè ſtatur, ꝙ in contrarium probatio non admittitur, ſi cum reſidentia non concurrat impotentia coeundi, & vxorem carnaliter cognoſcendi: etiam ſi mulier diu ſterilis cum marito habitaſſet, & prolem non habuiſſet, tunc verò peperiſſet: per text. in d. c. per tuas. ſecundum Paul. allega. conſi. clxxv. Ex quo per Barto. & omnes in d. l. filium.
8 & in d. c. per tuas. † reputatur nimis credulus quidam
☞ regis filius, qui ad dictum ſolius matris [Etiam ei nõ crederetur ſi moriẽdo hoc dixiſſet cũ mentiri potuerit in odium filij, velut irata contra eum.] de adultero ipſum concepiſſe confitentis, ceſsit regno: quod facere non tenebatur, etiam ſi ambo parentes hoc eſſe
9 verum declaraſſent: quia illa† præſumptio iuris & de iure nullam in contrarium recipit probationem: niſi pars fauore cuius hoc præſumitur, ſcilicet filius ſic natus, confiteretur ſe nõ filium, vt fecit ille regis filius & hæres, in cuius poteſtate erat renuntiare hæreditati paternæ, quacunq; ſtante filiatione. Nec tunc propriè dicitur contra præſumptionẽ admitti probatio: quia confeſsio partis pro qua præſumitur, non eſt probatio, ſed à probatione releuatio, ſecundũ Panor. & oẽs ſuper rubrica. de probatio. Vel dicitur effectus & lucri ex tali præſumptione reſultantis renuntiatio, & repudiatio paternæ aut maternæ hæreditatis, quæ cuilibet permittitur de iure. l. j. C. de pactis. Et dixi plenè ſuper verbo, *duas habens filias* in tertia principali fallentia, loquendo de filijs hæreditati paternæ renuntiãtibus. Talis enim partis confeſsio, & nõ quæcunq; alia probatio contra talem admittitur præſumptionem, ſecũdum gloſſ. ab omnibus approbatam in l. in contractibus. C. de non nume. pecu. & in authen. ſed iam neceſſe. C. de dona. ante nuptias. Plus dicunt aliqui, ꝙ talis præſumptio probat omnino natum ex vxore in domo mariti eſſe ſuum filium, etiam ſi talis vxor non ſemper viro cohabitaſſet, ſed aliquando diuertiſſet & ſe abſentaſſet. vt d. c. per tuas. Tamen hoc vltimo caſu putant aliqui ſolam cohabitationem tempore partus filio non ſufficere ad ſe probandum filium, niſi fuerit à parentibus vt filius tractatus & nominatus, vt ibi cõ
☞ cludit Felynus. [Omnia iura de filiatione loquentia ponderant locum natiuitatis potiùs, quàm conceptionis filij. Et ratio eſt: natiuitas certa eſt, & dies conceptionis eſt incertus: & certum trahit ad ſe incertum. Et illa prima materia ex qua puer concipitur ex toto corrumpitur, ita quòd aliqua pars formalis ipſius nõ remanet in embrione, ſicut nec aliquod ſimplex elementum, quod eſt minima pars rerum naturalium, remanet formaliter in iſto, ſecundum Phyſicos: ergo tempus conceptionis ſeu locus non inſpicitur: ex quo etiam dicunt iura, ꝙ origo facit domicilium, non cõceptio, ſecundum Bald. in d. c. per tuas. Similiter non conſideratur locus in quò conceptus nutritur, dum tamen in domo mariti naſcatur, vt d. l. filium. ſed quãdiu eſt in vtero non dicitur homo: nec in eo habet pater poteſtatem, vt plenè habetur ſuper verbo, *& ſoboles quam geſtabat in vtero.* Igitur vt homo & filius iudicetur locus natiuitatis conſideratur.] Si autem filius natus fuiſſet ex vxore vel concubina extra domum mariti, vel concubinarij non ſufficeret, niſi filiatio probaretur aliis coniecturis & medijs: puta ſi natus communiter reputatus fuerit & nominatus à parentibus filius. c. tranſmiſsi. qui filij ſunt legiti. Nam talis nominatio, & reputatio filiationem ſufficienter probat, etiam ſi extra iudicium emanauerit, duobus tamẽ concurrentibus. Primò, quòd talis natus veraciter & non fictè per adulationem fuerit communiter nominatus & reputatus filius à parentibus: non autem blandiendo aut verbis communibus, extraneo ſicut filio conuenientibus, putà, ſi maritus dixerit: bene venerit filius meus. Quia talia dici ſolent etiam non filijs, ſecundum Panor. & alios in d. c. per tuas. Secũdò requiritur, ꝙ talis nominatio ſit à parentibus diſpoſitiuè facta, & principaliter propter ſe: & non enuntiatiuè propter aliud, id eſt, ob aliam cauſam quàm ad fines probandi filiationem. Quia tunc non probaret, ſecundum glo. in d. c. per tuas. quæ ibi bona iura allegat. Niſi talia verba dicerentur filio præſenti, ſecundum Imo. in l. ex hac ſcriptura. ff. de donatio. pro quo facit tex. in l. quidam. ff. de probatio. per quem iuncta petitione cum reſponſione, videtur hoc principaliter decidi. facit l. non epiſtolis. ibi: quaſi ad ſororem. C. de probat. Præterea ſi nominatio aut confeſsio filiationis facta in epiſtola tertiò miſſa & directa probat ſemiplenè filiationem. l. fin. in princip. iuncta gloſſ. ff. de probat. Certè plenè probabit, facta in præſentia filij, vt præſentia aliquid operetur. Et ſi tacita confeſsio ex contumacia mariti reſultans, qui vxori ſe prægnantem dicenti cuſtodes non miſit, plenè probat filiationem. l. ij. vbi Bal. ff. de libe. agnoſ. fortius plenè probabit expreſſa confeſsio licet propter aliud, & ſic enuntiatiuè emiſſa. l. ij. §. diuus. & Bart. in l. eius qui delatorem. ff. de iure fiſci. & Bald. in l. ſi tutor. C. de interdi-
10 cto matri. † Similiter probatur filiatio & præſumitur, quotiens quis ab aliquo tractatus fuit tanquam filius, etiam ſi non fuerit nominatus filius ſecundum Iaco. Butrig. in d. l. quidam. Panor. in d. c. tranſmiſſæ. & Bar. in d. l. ij. ff. de libe. agnoſc. & in l. j. §. ad quæſtionem. per illum tex. ff. de quæſtio. Ange. in l. vxorem. ff. de manumiſſ. teſta. & plenè Pau. in d. l. ſi. ff. de probat.
☞ [Quia licet per tractatum probetur filiatio: non tamen probatur matrimonium inter parẽtes filij, ſi aliter de illo non conſtaret. Et hoc propter periculum animæ ex concubinatu reſultans: vt plenè dixi in c. illud. de præſumptio. & Bald. in d. l. filium. in ſecunda lectura.] Ideo notanter dicit Bartol. in d. §. ad quæſtionem. quòd cautela articulandi per aduocatos in tali materia, eſt concipere articulum primum de filiatione, ſcilicet ꝙ talis eſt filius talis. Et poſteà dicant, quòd pater ipſum habuit, & tenuit ac tractauit tanquam filium. quo probato præſumitur filius. Nec ſufficeret articulare, ꝙ ille ſe geſſerit pro filio talis: ſed oportet dicere, ꝙ pro tali fuit habitus à patre, & tractatus ſcientibus vicinis, ſecundum gloſ. in d. c. Michaël. de filiis

presbyt.& in c.accedens.de purga.cano. & in c. nihil.
de electio. Ad quod faciunt notata in l. Barbarius. ff.
de offic.prætо.& conſuluit Ange. conſi.lxxxiij.incip.
Spurius.vbi dicit hoc nō ſolùm habere locum in na-
turalibus & legitimis,ſed etiá in ſpuriis: vt illo pro-
bato reſultet probata filiatio,ſaltem quo ad poſſeſsio
nem filiationis: vt concludit idem Angelus conſilio
clxxxiij.incip.in quæſtione.&c. Et Præpoſitus in d. c.
tranſmiſſæ.ſuper gloſſ.penul.& Paul.allegato conſil.
clxxv. Quod eſt verum, etiam ſi parentes poſtquam
ipſum tractauerunt vt filium negarent filiationem:
quia certè huic negationi & nouæ contradictioni præ-
ferretur tractatus velut potentior,ſecundum gloſ. in
d.c.tranſmiſſæ.qui filij ſunt legiti.quam ibi ad hoc pō
derat Panor. & in d. c. per tuas. Quod eſt verum ſiue
vnus parentum nunc negaret filiationem,ſiue vterq;.
12 †Quia ſicut ad præiudicium filij reuocari non poſſet
confeſsio ſemel facta,vt dicit gloſ.in dicto c.per tuas.
minus reuocari poſſet ille tractatus, qui fortior eſt
ſimplici nominatione:vt dicit Bald.in l.non ignorat.
C.qui accuſa.non poſſunt. niſi filius conſentiret huic
ſequenti contrariæ tractationi: quia tunc ei ſtaretur
contra ſe. Quia vltima quaſi poſſeſsio non turbata
præiudicat præcedenti quo ad cognitionem ſtatus. l.
ſi iure.C.ne de ſtatu defuncto.poſt quinquēnium quę-
ratur.Etiam è conuerſo, ſi quis prius fuerit tractatus
tanquam non filius,& poſteà vt filius,primus tracta-
tus vt quædam aſſertio reuocatur per ſecundam à pa
rentibus factam contra ſe:etiam ſi primo tractatui fi-
lius conſenſiſſet,ductus fortè probabili aſſertione pa-
rentum.l.j.§.fi.& ibi no.ff.quando actio de peculio eſt
13 annalis.†Or domini,non ita crudè intelligatis quod
dixi, quod quicunque tractatus probet filiationem:
quia non ſufficeret tractatus indifferens extraneo ſi-
cut filio conueniens: ſed requiritur quòd à parētibus
fuerit tractatus tanquam filius per tales actus,qui ſint
proportionabiles ſoli filiationi,ſecundum Bartol.in
d.l.ij.ff.de liber.agnoſcen.& Docto. in d.c.Michaël.&
c.per tuas.& c.tranſmiſſæ.actus autem filiationi pro-
portionabiles & non extraneæ conditioni,ſunt:ſi pa-
ter quem exhæredat vel emancipat, vel hæredem in-
ſtituit in legitima: quum ſoli filio & non extraneo
propriè conueniat, & neceſſaria ſit exhæredatio vel
emancipatio,aut legitimæ aſsignatio:vt plenè dixi ſu-
per verbo, *in eodem teſtamento relinquens*. Et idē eſſet,
ſi eum hæredem inſtitueret, non ſimpliciter nomine
ſuo proprio expreſſo,vel eum nominando filium:ſed
eum inſtituit nominando filium naturalem & legiti-
mum. Quo caſu ſufficit ad probandum filiationem
contra parentes teſtatoris ei ab inteſtato ſuccedere vo
lentes:etiam ſi poſtea in alio ſequenti teſtamento pri-
mam inſtitutionem reuocaret, dicendo eum non fi-
lium ſuum. Quia per primam nominationem & tra-
ctationem remaneret in quaſi poſſeſsione filiationis,
per tex.in l.quidam cùm filium.ff.de verbo.oblig. pro
14 qua in dubio iudicaretur. †Pariter probatur filiatio,
ſi pater ipſum nominaret filium ſuum adijciēdo pro-
nomen meum,dicendo talem filium meum, &c. quia
nominando eum ſuum,ſatis declarat & intendit eum
habere in poteſtate (licet Panor. videtur ſentire con-
trarium in d. c.per tuas.)& ſic vt legitimum, ſecundū
Bald.in c.innotuit.iiij.& v.cól.de elect. Pro quo facit
illud Apoſtoli Ad Hebr.j per hunc modum diuinam
filiationem probantis in Chriſto: Cui dixit aliquan-
do Angelorum ſcilicet Deus, filius meus es tu, &c.
quaſi dicat,per talia verba à patre prolata, ſufficien-
ter probari filiationem. quia de alijs non conſueuerūt
dici. Similiter probatur ſi quis vocet aliquem filium
ſuum naturalem. Tales enim qualitates aliquid con-
ferunt, & plus quàm ſimplex nominato filij,quæ ſola
non ſufficeret:vt dixi ſuper verbo, *& vxorem nomine
Adelaſiam*.in primo ſucceſsionū articulo eodem mo-
do probatur filiatio,ſi pater tenuit eum in ſcholis,eū
alendo,& veſtiendo veſtibus ab indumentis famulo-
rum differentibus.Et idem ſi eo nato fecit eum deſcri
bi in libro natalium,in quo ſoli filij conſueuerunt de-
ſcribi:ſic hodie eſt mihi natus talis filius ex tali vxore
mea,vel concubina mea.Quæ deſcriptio eſt vera filia-
tionis probatio.ſecundum gloſſ.in §.fin.inſtitu.de in-
genuis.Quam notat & ſequitur Bald.in l.j. C.de con-
feſsis.& tenet,in dicto c.per tuas. Et in filio naturali
tantùm plenè probaretur filiatio,ſi pater fecerit eum
legitimare ſecundum Petr.de Ancbar.conſi.ccxxj.in-
cipiente,Videtur prima facie.penulti.col. Et Bald.in
l.vulgò. ff.de ſtatu homi. quia omnes præfati tracta-
15 tus ſolis filiis & non extraneis conueniunt.† Etiam
probatur filiatio per confeſsionē patris per ſe & prin
cipaliter, & non enuntiatiuè propter aliud factam.
Nec rumperetur per confeſsionem contrariam, quā-
uis iuratam à patre poſtea factam, ſecundum Panor.
& omnes per illum tex. in dicto c. per tuas. quia durū
eſſet in poteſtate parentum fore,ius filio ex confeſsio-
ne ſemel quæſitum auferre,contra text.ibi,& in l.fin.
ff.de proba.& l.ij.§.j.ff.de liber. agnoſcen. vbi ſi mari-
tus confeſſus fuit aliquem eſſe filium ſuū,ſemper præ-
ſumitur pro filio:licet maritus in iudicio poſtea ne-
garet, etiam prius iurato de calumnia. Et poſito etiā,
quòd talem confeſsionem præceſsiſſet negatio filia-
tionis:tamen adhuc ſtabitur confeſsioni pro filiatio-
ne: quia negatio præcedens patris fauorem reſpicit
negantis & præiudicium filij:confeſsio verò ſequens
reſpicit præiudicium confitentis.Et regula eſt, quòd
in præiudicium tertij aſſertio alicuius non valet.l.qui
ſeruum.ff.de interrog.actio.& l.inter chartulas.C.de
conuenien.fiſci debito.libro x. Confeſsio autem ſem
per nocet confitenti,& operatur cōtra ipſum per tex.
in dicto c. per tuas. Et prædicta probatio filiationis
per præſumptiones procedit in patre,pro quo haberi
nō poteſt vera probatio, nec certa, niſi per cōiecturas
præcedentes.Sed in matre quæ certa ſemper eſt, non
eſt vagandum per coniecturas. l. quia mater. ff. de in
ius vocando. Præterea excepta prima cōiectura pro-
cedente ex natiuitate partus ex vxore in domo mari-
ti ad coitum habiles & tempore conceptionis ſimul
cum vxore habitantis,quæ præſumptionē inducit iu-
ris & de iure vt dixi:cæteræ coniecturæ non ſunt niſi
præſumptiones iuris,quibus ſtatur donec cōtrarium
probetur: quia ſi negans filiationem pertinēter pro-
bare vellet, quòd non eſt filius,certè indirectò ad hoc
probandum reciperetur.Veruntamen illo in penden
ti, ille qui vt filius tractatus eſt pro filio tenebitur,&
vt talis tractabitur, ac iure filiationis gaudebit pro-
pter iuris præſumptionem quæ pro ipſo facit:cui ſem
per ſtabitur, donec contrarium probetur.l.ſiue poſsi-
detis.vbi gloſſ.C.de probatio.& in l. ij. ff. illo eodem
titul.& in c.j.vbi bona gloſſ.vt eccleſiaſti. benefi. ſine
diminutio.conferan. Et dabitur interim talis proui-
ſio quæ vero competeret filio, ſolùm duratura quouſ-
que de non filiatione aduerſarius plenè docuerit. l. ſi
iudex.vbi gloſſa & doctores. ff.de his qui ſunt ſui vel
alieni iuris. Nam cùm per prædicta ſit ipſe in poſſeſ-
ſione filiationis, non debet pendente iudicio illa pri-
16 uari.c.j.de iudiciis.in fine. † Addunt nonnulli aliam
coniecturam & præſumptionem ad probandum fi-
liationem,

liationem, ſcilicet quòd quis ſit filius alicuius: puta per ſimilitudinem, vt quia partus aſsimilatur marito, quod ex hoc præſumatur mariti filius. Et ſi adultero aſsimiletur, dicatur eſſe eius filius. Vel vbi mulier quæ peperit, duos babuerat ſucceſsiuè maritos, ſiue longo interuallo poſt mortem primi, puta, infra tres vel paucos dies: & neſcitur euius mariti, primi vel ſecundi ſit filius: quia iudicabitur eſſe illius cui aſsimilatur, ſecundum Iacobum de bello viſu, poſt Socratē: quem Baldus refert in dicto capit. per tuas. volentem quòd filius ſit illius cui ſimilis eſt in forma faciei. Pro quibus facit gloſſ. in l. quòd ſi nolit. §. ſi mancipium. ff. de ædilitio edicto. dicens: ſæpe ſolet filius ſimilis eſſe patri. Sed non eſt verum ſecundum Baldum & omnes in l. Gallus. §. j. vlti. colum. ff. de libe. & poſthu. dicentes talem coniecturam filiationis eſſe multum fragilem & periculoſam: quum aliquando cōtingat etiam inter extraneos ſimilitudinem reperiri. vnde libr. ix. ritu. de ſimilitudine formæ refert Valerius de Pompeio magno, cui Vibius ingenuæ ſtirpis, & Publicius libertinus adeò ſimiles fuerunt, vt permutato ſtatu, & Pompeius in illis, & illi in Pompeio ſalutari poterāt. Et idē de pluribus alijs quos ibi ſeriatim refert. Ideò talis coniectura non eſt vrgens ad probandum filiationem. Quinimò dicit Iacobus Butriga. in l. fina. ff. de Carbon. edicto. quòd filij qui aſsimilantur patri id eſt marito, non ſunt propter hoc iudicandi legitimi, ſed potius illegitimi. Et ratio eſt, quia quando mulier adulteratur propter timorem mariti, ſemper habet cor ad eum: ex qua cogitatione filium generat marito ſimilem. Et ita refert quendam ſuum
17 amicum ſummum medicum ſibi dixiſſe. † Pariter dicit diuus ille Hieronymus in quæſtionibus ſuper Geneſim ſcriptum fuiſſe in libris Hipocratis, quòd cùm mulier quædam ſuſpicione adulterij, eſſet punienda, eò quòd filium peperiſſet pulcherrimum. vtrique parenti omnino diſsimilem, Hipocrates ad hoc vocatus monuit videri, ne fortè talis pictura eſſet in cubiculari camera: qua inuenta fuit mulier à pœna adulterij liberata, pariter & ſuſpicione. Et idem in effectu dicit gloſſ. in l. non ſunt liberi. ff. de ſtatu hominum. Similiter refert Fabius Quintilianus quandam liberaſſe matronam de adulterio accuſatam, quòd filium Aethiopem peperiſſet, quod ex imagine nigri coloris in cubiculo depicta iudicatum fuit contigiſſe. Prout etiā Aurelius recitat Auguſtinus libro quinto contra Iulianum, quòd quidam rex Cypri deformis ſpecie, cubiculum ſuum pulcbris imaginibus depingi fecit, vt per talem aſpectum vxor ſua pulchrā conciperet prolem, prout fecit. Nec mirum eſſe ait, libro vndecimo de ciuitate Dei, ſobolem generari ſimilem conſpectæ imagini: quum diuus ſcribat Hieronymus hoc ipſum in equorum gregibus apud Hiſpanos obſeruari. per textum Geneſis xxx. vbi Iacob nouam talem inuenit artem, vt ex varicoloribus gregibus varii naſcerentur colores. Ex quibus omnibus reſultat ex ſimilitudine vel diſsimilitudine non probari filiationem. Nec iudicari poſſe legitimam vel illegitimam. Quod doctrinæ Chriſti conuenit in euangelio dicentis Ioannis. vij. Nolite iudicare ſecundum faciem, ſed iuſtum iudicium iudicate. Præterea talis ſimilitudo, aut diſsimilitudo ſecundum Galenum in libro de Spermate, Etiam contingere poteſt propter debilitatem virtutis generatiuæ, quæ tunc facere non poteſt rem generatam patri vel matri generantibus ſimilem. Quo caſu pro refugio capit partus figuram
18 vel naturam fortè alicuius planetæ. † Et ita Alexander ille magnus Philippi regis Macedonum filius, honoris & gloriæ ſupramodum appetens, quàm potuit diligentiſsimè per philoſophos figuram, & naturam planetarum tempore ſuæ conceptionis, & natiuitatis regnantium exquiſiuit. Quia in ſua natiuitate Sol erat in ſigno Leonis: vnde crines habuit criſpos crocei coloris, aſpectum mirabilem, iram magnam, naſum longum, & vim grandem. Et quia Saturnus tunc erat in ſigno Tauri, dentes habuit acutos, vnum oculum vt draco: alterum verò ſicut Aquila. Pariter quia Saturnus eſt altior cæteris planetis, Alexander babuit cor altiſsimum de quo per Auguſtinum de ciuitate Dei, libro decimoſexto. capitulo octauo, & nono. Et Iſidorum libro
19 vndecimo. Etimologiarum. capitulo penulti. † Etiam interdum naſcuntur tunc monſtra (de quibus plenè diximus, & clarius ſuper verbo, *Et ſoboles quam geſtabat in vtero*) contra formam humani generis, vt dicta l. non ſunt liberi. quæ aliquando vocantur prodigia, per quæ Deus aliquotiens demonſtrat & ſignificat futura veluti peſtilentias, fames, guerras, ac principatuum perniciem, vt contigit regi Xerxi, qui Babylonijs interdixit, ne ferrent Arma: cui Deus finem Regni ſui oſtendit per Iumentum, quod peperit vulpem. Etiam mors Alexandri oſtenſa fuit per mulierem quæ partum enixa fuit habentem in parte ſuperiori figuram hominis mortui, & pars inferior viuebat habens figuram diuerſarum beſtiarum. Aliquando dicuntur
20 † portenta propter exceſsiuam magnitudinem: vt dicit Homerus de Ticione, qui magnitudine corporis occupabat ſeptem iugera terræ. Et verè homines olim erant grandiores. Nam recitat Philoſtratus libro tertio, de vita Appollonij, quòd dictus Appollonius philoſophus in arte magica expertus tempore Veſpaſiani imperatoris viuens, ſepulcbrum Achillis adiuit in portu Sygæo, vbi inſtitutum fuerat ei templum, cuius vmbra ei apparuit altitudinis ſeptem, & poſtea duodecim cubitorum. Lacedæmonij Oreſtem filium Agamennonis regis longè poſt eius mortem repererunt. Qui, Herodoto libro octauo referente ſeptem cubitorum altitudinis erat. Et tempore Henrici ſecundi Imperatoris, circa annum milleſimum quadrageſimum, vt Martinus in ſua 15. chronica refert: Palas filius regis Euandri, fuit prope Romam repertus integer, & adeò mirabilis altitudinis quòd muros ciuitatis excedebat. Et vulnus, quo per Turnum pro querela Aeneæ Troiani percuſſus fuerat, erat aperturæ quatuor pedum. Pariter fertur, quòd quidam magicus Carolo duci Burgundiæ vltimo oſtendit ſimulachra & imagines Hectoris & Achillis, quorum ſtaturæ enormis erant, & ſtupendæ altitudinis. Cui conuenit quod dicit Virgilius libro xij. Aeneidos, quod tempore Homeri poëtæ Græci, qui fuit circa annum centeſimum poſt Troiam deletam, homines incipiebant decreſcere, eo dicente: Nam genus hoc viuo iam de-
21 creſcebat Homero, &c. † Etiam poſſunt homines ita dici propter exceſsiuam paruitatem & exiguitatem, vt dicitur de pygmæis qui ſunt homines cubitales, vnum ſolum in altitudine habentes cubitum. Et interdum ita vocantur propter deformitatem ſpeciei: quia vt dixi, naſcuntur contra formam humani generis: vt quia naſcitur partus, babens corpus hominis, & caput canis vel Leonis. [De quibus habetur ſuper verbo, *qui cum alia matrimonium contrahens*, dum loquor de ætate legitima contrahendi

22 matrimonium.] † Sicut legitur de Sagittario,
quem Epiſtropus rex Liciniæ de finibus Amazo-
num in ſuccurſum Troianorum duxit, viſu mira-
bilem: cuius medietas ab vmbilico ſuperius erat ho-
mo: & ab vmbilico deorſum erat equus. Et medie-
tas humana corio erat cooperta piloſo, ſicut corium
equi: oculos tamen habebat flammeos velut igne ru-
bentes: doctus in arcu & ſagittatione, ac timoroſi
aſpectus: qui aduerſus Græcos pugnans, multos ti-
mores incuſsit, & damna quàm plurima eis dedit,
dum multos ex Græcis letiferis vulneribus pere-
miſſet, tandem fuit per Diomedem occiſus in bello.
23 † Huic ſimiles centauri Theſſaliæ populi ſ[...]s mon-
tem Pelium habitantes: qui media parte viri, &
media equi deſcribuntur, qui à Lapithis originem tra
xere, & ipſi alpeſtres populi in Theſſalia fuerunt.
24 † Pariter fabulantur Scythæ per natam apud eos ex
terra virginem vmbilico tenus hominis forma, reli-
qua viperæ. Eam genuiſſe puerum cuius nomen fue
rit Scytha. Hunc cùm omnium qui ante eum fuerant
clariſsimus euaſiſſet, indidiſſe populis Scytharum no
men Diodoro de antiquorum geſtis. libro iij. referen-
25 te. † Etiam de Minotauro legitur, quem regina Paſi-
phe peperit in parte hominem, & in alia parte tau-
rum. Paſiphe enim Minoïs Cretenſium regis vxor,
inflammata tauri concupiſcentia, Dædali freta arti-
ficio, ſe in ligneam vaccam includi fecerat, atque ita
è Tauro, & paulò poſt è Minoe marito ſuo, Minotau-
rum concepit monſtrum biforme, id eſt, partim hu-
mana & partim taurina forma. Vnde Virgilius eam
increpando, Bucolicorum Ecloga vj. carmẽ Sileni re-
ferens, ſic dicit.

Et fortunatam ſi nunquam armenta fuiſſent,
Paſiphaen niueis ſolatur amore Iuuenci,

Scilicet Tauri.

Ah virgo infœlix, quæ te dementia cepit!
Prætides implerunt falſis mugitibus agros:
At non tam turpes pecudum tamen vlla ſecuta eſt
Concubitus: quamuis collo timuiſſet aratrum.
Et ſæpe in leui quæſiſſet cornua fronte.
Ah virgo infœlix tu nunc in montibus erras:
Ille latus niueum molli fultus hyacintho
Ilice ſub nigra pallentes ruminat herbas, &c.

26 † Ad quod occultandum, Dædalus Labyrinthum
conſtruxit, domum cæcis erroribus, multiſq; via-
rum ambagibus implicatam, in quibus exitus inue-
niri non poterat donec Theſeus ab Athenienſibus
vt à Minotauro deuoraretur miſſus, Conſilio Ariad-
nes ſeu Ariadnidis filiæ regis antedicti, filo in fori-
bus annexo rexit veſtigia, de quo Labyrintho aliqua
27 tetigi ſuper verbo, *domum.* in principio. † Alij di-
cunt Miridim regem Aegypti, quem nonnulli Ma-
ronem cognominant (vt Diodorus libro ſecundo re-
fert, de antiquorum geſtis) ſepulchrum ſibi conſtru-
xiſſe, quod Labyrinthus appellatur, quam rem mi-
randam dicit, non tantum operis magnitudine, quan
tum arte ad imitandum difficili. Nam ingredienti-
bus non facilè regreſſus datur, niſi duce itineris ex-
perto. Vnde ferunt quidam Dædalum ad Aegyptum
penetrantem admiratum huius operis artem ſimi-
lem in Creta regnanti Minoi conſtruxiſſe: in quo fa-
bulantur extitiſſe Minotaurum. Sed Cretenſis Laby-
rinthus defecit ſine opera hominum: tempore corru-
ptus, Aegyptius verò vſque ad noſtra tempora inte-
28 ger manet: Hæc ille. † Aliquando dicuntur porten-
ta propter omnimodam diſsimilitudinem, & diuer-
ſitatem, vt legimus de illa quæ peperit taurum pu-
29 rum. † Et tales omnino contra formam humani ge-
neris naſcentes non cenſentur eſſe filij, nec appella-
tione liberorum veniunt, vt dicta l. non ſunt liberi.
Secus ſi aliquam effigiem humanam haberent, tamen
deformem: quia tales dicerentur liberi, quantuncun-
que monſtruoſi: & dicuntur filij Adæ ſicut nos: vt te-
nent communiter theologi ſecundum Ioannem Fab.
in §. ius autem gentium. in principio. Inſtitutio. de
30 iure naturali. † Adeò, quòd ſi quis tale monſtrum
occideret, puniretur, ac ſi hominem perfectum &
formoſum occidiſſet, ſecundum Baldum, in l. quod
dicitur. ff. de liberis & poſthum. Etiam ſi haberent ca-
put animalis bruti ſupra collum, vel tranſuerſos hu-
meros, vt dicit Felynus in capi. fina. de homicidio. &
dixi ſuper verbo, *& ſoboles quam geſtabat in vtero.* Et
plenè Alexand. in dicta l. quod dicitur. de monſtruo-
31 ſis generibus hominum. † De quibus gentium hiſto-
riæ narrant, dicit Auguſtinus libro xvj. de ciuitate
Dei. cap. viij. & ſequenti, quòd perhibentur quidam
☞ vnum oculum habere in fronte media. [Hi vt Iu-
ſtinus ſcribit, cyclopes viri gigantes in Sicilia iuxta
Ethnam habitantes.] Quibuſdam plantas verſas eſ-
☞ ſe poſt crura. [De quibus loquitur Plinius libr. vij.]
Quibuſdam vtriuſque ſexus eſſe naturam & dextrã
mammam virilem, ſiniſtram muliebrem, vicibúſque
inter ſe coëundo & gignere, & parere. Alijs ora non
☞ eſſe, eóſque per nares tantùm alitum ſumere. [De
quibus idem Plinius vbi ſuprà, Aſtomorum gens ſi-
ne ore, corpore toto frondium lanugine veſtitur,
halitu tantùm viuens, nullus illis cibus, nullus po-
tus.] Alios ſtatura eſſe cubitales, quos pygmæos
Græci à cubitu vocant. Alibi infrà, quinquennes
concipere fœminas, & octauum vitæ annum non
excedere. Ferunt præterea eſſe gentes vbi ſingula
crura in pedibus habent, nec poplitem flectunt: &
ſunt mirabilis celeritatis. Quoſdam ſtipodas vo-
cant, qui per æſtum in terra iacentes reſupini, Vm-
☞ bra ſe protegunt pedum. [Vt refert Solinus de
Cenocephalis, de quibus loquitur idem Solinus,
dicens eos vnguibus armatos.] Quoſdam ſine cer-
uice oculos habentes humeris. Quid dicam de Ceno-
cephalis, quorum canina capita, atque ipſe latratus
magis beſtias quam homines confitetur? Sed omnia
hominum genera quæ dicuntur eſſe, credere non eſt
32 neceſſe. † Verùm quiſquis vſpiam naſcitur morita-
rus homo, id eſt animal rationale mortale, quàmuis
inuſitatũ noſtris ingerat ſenſibus corporis formam
ſeu colorem ſiue motum, ſiue ſonum, ſiue quanlibet
vim quanlibet partem: quanlibet qualitatem natura-
lem: Tamen ex illo vno Protoplauſto originem du-
cere nullus fidelium dubitet, & inde per eum ex Noë
poſt diluuium. Qualis autem ratio redditur de mon-
ſtruoſis apud nos hominum partubus, talis de mon-
ſtruoſis quibuſdam gentibus reddi poteſt. Deus enim
creator eſt omnium, qui vbi, & quando creari quid
oporteat, vel oportuerit, ipſe nouit, ſciens vniuerſita-
tis pulchritudinem: quarum partium, vel ſimilitudi-
nem, vel diuerſitatem, ipſe contexerat. Sed qui totum
inſpicere non poteſt, tanquam deformitate partis of-
fenditur: quoniam cui congruat, & quo referatur,
ignorat. Ponit exempla de monſtruoſis aliquibus
ſuo tempore & patria, vt de habente plantas lunatas,
& duos digitos tantùm in eis, & duos in manibus.
Et de homine nato duplici in ſuperioribus mem-
bris, ſimplici in inferioribus, habente duo capita,
duo pectora, quatuor manus, ventrem vnum, &
pedes duos. Quid ſi præterea Deus ſic voluit non-
nullas

nullas gentes ita creare, ne in his monſtris quæ apud
nos naſci oportet ex hominibus, eius ſapientiã quam
natura fingit humana, cuiuſpiã minus perfecti opifi-
33 cis putaremus erraſſe? † Antipodas auté eſſe, vt qui-
dam fabulantur, id eſt homines à contraria parte ter-
ræ, vbi ſol oritur quando occidit nobis, aduerſa pedi-
bus noſtris calcare veſtigia, nulla ratione credẽdum
eſt. Hæc ille. Etiã Hypopodes populi ſunt in Oceano
Scythico, qui teſte Solino, humanam vſque ad veſti-
gium formam tenent, ſed in equinos pedes deſinunt.
cui concordat Plinius libro quarto: Carmanij (teſte
Pomponio) ſine veſte ac fruge, ſine pectore ac ſedi-
bus, coriis piſcium veſtiuntur, præter capita toto cor-
pore hirſuti. Satyri ſunt in Aphrica, vt idem Pompo-
nius refert, in cõfinibus Aethiopiæ: quibus præter fi-
guram nihil moris humani: qui, vt Plinius lib. vij.
ſcribit, ſunt ſubſolanis Indorum montibus, perniciſ-
ſimum animal, tanquam quadrupedes tam rectè cur-
rentes humana effigie, vt propter velocitatem niſi ſe-
34 nes, aut ægri non capiantur. † De quibus Hierony-
mus in vita Pauli ita ſcribit: Cùm beatus Antonius
ad Paulum pergeret, vidit homunculum aduncis na-
ribus, & fronte cornuta, cui extrema corporis in ca-
prarum pedes deficiebant. Et cùm quiſnam eſſet, in-
terrogaſſet Antonius, reſpõdiſſe fertur, mortalis ego
ſum, vnus ex accolis Eremi, quod vano errore deluſa
gentilitas Faunos Satyroſq́; & incubos colit. Pariter
refert Plinius libro ſecundo, in Aethiopia eſſe gen-
tes diuerſo modo mõſtroſas. Aliæ ſine naribus æquali
totius corporis planicie informes habent vultus.
Aliis concreta ora ſunt, modicoq́; foramine calamis
auenarum paſtus hauriunt. Nonnulli linguis carẽt,
ſermonis loco nutibus vtentes. Blemij populi ſunt
in Aphrica vltra deſerta illius regionis, vt libro
primo Pomponius refert, quibus capita abſunt, &
vultus habent in pectore. Neutri populi Scythiæ Eu-
ropæ, qui æſtatis temporibus in lupos transfiguran-
tur, deinde exacto ſpatio in priſtinam formam re-
uertuntur, ſecundum eum, homineſq́; pro victimis
35 habent: lignorum egentes ignem oſsibus alunt. † De
quorum, vnde proueniant, difficili iudicio, ſic vbi
ſuprà concludit Valerius in primo titulo. De ſimili-
tudine, inquit, oris & totius corporis, altiore doctri-
na præditi ſubtilius diſputãr, eorumq́; alij in ea ſunt
opinione, vt exiſtiment illam origini & contextui
ſanguinis reſpondere. Nec paruum argumentum ex
cæteris animalibus trahunt, quæ ferè gignentibus ſi-
milia naſcuntur. Alij negant certam hanc eſſe natu-
ræ legem, ſed ſpecies mortalium, prout fortuita ſors
conceptionis obtulit, attribui. Atq́; ideo plerunq́; ex
ſpecioſis deformes, & ex robuſtis inualidos partus
edi videmus. Hæc ille: Nam ſæpe videmus pueros di-
uerſæ diſpoſitionis: quoſdã magis durè, & quoſdam
plus mollis propter dominium diuerſorum elemen-
torum. Et quia oſſa fiunt ex parte mẽſtrui magis ter-
reſtri, quod ſemper dominatur, Medulla verò & ce-
rebrum de parte eius magis aquea: ſed ſpiritus vitalis
naturalis & animalis ex parte fit magis aërea. Et ca-
36 lor naturalis ex parte plus ignita. † Organizato au-
tem corpore Deus creat vnam animam in homine
rationalem, ſine macula, & creando, illam infundit.
Non autem ante organizationem infundit: quia ani-
ma rationalis eſt actus primus corporis phyſici orga-
37 nici: vt dicit Philoſophus ſecundo, de Anima. † Ali-
quando procedit deformitas in partu ex coitu inor-
dinato coniugum, ſcilicet laterali vel ſtationario: vt
quando coniuges lateraliter aut ſtando coëunt. Quo

fit vt ſæpius pueri generẽtur indiſpoſiti & mõſtruoſi:
quia tunc ſemen ex inordinato modo inordinatè lo-
catur in matrice: & conſequenter inordinatè for-
mantur: ita quòd aliquando generantur gibboſi, vel
alios quàm plurimos defectus habentes. Pariter dicit
Hieronymus ſuper Ezechielem, quòd pueri tunc
concipiuntur membris damnati ſcilicet claudi, cæci,
leproſi, elephantici, & huiuſmodi, cùm vir ſine mo-
do vel loco aut debito tempore, puta, menſtrui, co-
gnoſcit mulierem: quia tali tẽpore prohibetur etiam
actus matrimonialis, vt habetur Leuitici. xx. & cano.
ad eius verò concubitum. v. diſtinct. Et ſummè cauen-
dum eſt tempore menſtrui ad vxorem accedere: quo
38 tempore verè dicitur † fœmina à fœditate, eò quòd
fœdas & enormes ſuperfluitates mẽſtruales emittit.
39 Sola enim fœmina eſt animal menſtruale, † cuius
cruoris contactu fruges non germinant, areſcunt
herbæ, arbores amittunt fructus, ferrum rubigine
corrumpitur. Et ſi quidam canes comedunt, rabiem
40 incurrunt: quæ in adamante verificantur. † Ali-
quando etiam permittit hoc Deus, in ſignum & pœ-
nam exardeſcentis concupiſcentiæ in muliere: Sicut
contigit ſupradictæ Paſiphaë. Quæ (quicquid fabu-
lentur poetæ) non ex tauro animali bruto concepit,
ſed ex tauro pulcherrimo milite, qui Minois mariti
ſui magiſter militum, vel ſecundum alios, ſecretarius
ſeu notarius erat. Ex quo & rege marito gemellos
ſummè deformes concepit in detectionem tanti cri-
minis, dicente Virgilio, Aeneidos libro vj. Hic crude-
lis amor tauri, ſuppoſtaq́; furto Paſiphae: mixtumq́;
genus proleſq́; biformis Minotaurus ineſt, veneris
monumenta nefandæ. Et interdum duo generantur
corpora, ab vmbilico ſuprà: quod fit cùm ſemen
funditur ad cellulas per generationem duorum ge-
41 mellorum: † quia ſeptem habet mulier receptacula
ad ſemen virile recipiendum. l. ſi pater. ff. de ſolutio.
& l. antiqui. ff. ſi pars hæredi. peta. & gloſſ. in l. ſed ſi
reſtituatur. §. fina. ff. de iudic. Et ſic plures ſimul con-
cipere poteſt poſtquam ſeptem habet cellulas ſeu
receptacula, ſecundum Philoſophum in libro de hu-
mana Natura. Vnde tot pueri cõcipi poſſunt, in quot
cellulas peruenerit ſemẽ ſic cellulatim diuiſum. qua-
rum cellularum tres ſunt in dextro latere, in quibus
tres maſculi generari poſſunt: & tres aliæ ſunt in ſi-
niſtro latere, in quibus generari poſſunt tres filiæ ſeu
femellæ. Ex quo dicit Albertus, quòd mulier iacens
ſuper latere dextro poſt coitum concipit maſculum:
& ſi ſuper ſiniſtro concipit fœminam. Alia verò cel-
lula eſt in medio earũ, in quam ſi ſemen intrauerit,
42 dicunt authentici † hermafroditũ generari in vtrunq́;
ſexu participantem virgam virilem & vuluam fœ-
mineam habẽtem. Et ſi mulier vltra ſeptem pareret,
eſſet potius miraculoſum, quàm naturale: vt dixi ſu-
per verbo, *Et ſoboles quam geſtabat in vtero.* Aliquãdo
contingit, quòd interſtitium & pellis media inter
duas cellulas frangitur. Et ſic ſemina confluunt: &
ita in dorſo ramificantur & coniunguntur, ex quo
fiunt duo capita diſtincta. [Anno iſto domini mille.
ccccc xiij. fuit litera aliquibus Toloſæ directa, circa
principium menſis Ianuarij de mirabilibus, quæ tũc
contigerant. In cuius tertio & quarto articulis ſic
dicitur: Tertium ſibi delegit locũ quod nuper Bonò-
niæ accidit. Puella ſiquidem duplici corpore biceps,
gemino tamen pede ſubfulta exorta eſt, quæ auribus
nullis cõſpicua earũ loco, naſum ſurtita longiſsimũ,
ſolum oculum in frontibus indepta eſt. Hanc vbi pri
mum ſacroſancta mundata eſt aſpergine, ſuũ obiiſſe
diem

diem accepimus. Quarto iam propria ſeries dabitur. Romam veniſſe Hiſpanum quendam referunt, qui fratrem duplici corpore inſignem bicipitemque deduxit. Vno ore ridente, ridet & alterum: altero naturæ præſidia obeunte, eadem corpus alterum init
43 negotia. Hæc ibi in litera prædicta.] † Quo caſu duo ſunt homines, ſi duo corda habeant. Aliàs eſt vnus ſolus homo, ſecundum Philoſophum in v. Phyſicorum. Vnde refert Hieronymus in epiſtola ad Vitalem presbyterum ætate ſua duplicem Lyddæ natum eſſe hominem duorum capitũ, & quatuor manuũ. Etiam recitat Faſciculus tẽporum fuiſſe circa tẽpora Henrici ſecũdi Imperatoris, duas mulieres in Gallia vſq; ad vmbilicum ſingula membra habentes, quæ diuiſim operabantur, quarum vna mortua alia triennio ſuperuixit mortuam portans circa annũ domini millеſimum.xliij. Pariter dicit Gulielmus in Chronici, quem Lyra refert ſuper verbo, maſculum, Geneſis primo, quòd tempore Philippi Francorum regis, qui ſecundum datam erat Philippi pulchri filius, anno domini milleſimo cccxxij. in confinio Normãniæ & Britanniæ natæ fuerunt duæ mulieres in eodẽ corpore, ita quòd omnia ſuperiora ad vmbilicum vſq; erant duplicia, inferiora autem erant ſimplicia. Et quòd verè eſſent duæ mulieres apparuit, quia aliquando vna triſtabatur & altera gaudebat. Et interdum vna dormiente altera vigilabat. Et vna deceſſit pluſquam per annum ante aliam, quæ poſteà ex pon-
44 dere & fœtore cadaueris etiam obiit. † Sic tempore beati Saturnini Toloſæ ciuitati noſtræ contigit: cum omnium ſanctiſsimus ille protoepiſcopus Toloſanus per infideles pedibus ad caudam tauri indomiti ligatus à Capitolio Toloſæ traheretur per carreriã, puellæ duæ, vt dictum eſt, monſtruoſæ mulieres, tamen deuotæ eiuſdem Saturnini diſcipulæ eum ſequentes, cerebrum de capite viri ſancti fruſtatim cadens colligebant, quæ in virginitate & ſanctæ Chriſtianitatis religione perſeuerantes obdormierunt in domino ſepultæ in mauſo ſanctarum puellarũ diœceſis ſancti Pauli: quæ villa ab illis ſanctis puellis no
45 men ſumpſiſſe dicitur. † De qua oriundus fuerat reuerendiſsimus in Chriſto pater dominus Bernardus de Roſergio vtriuſque iuris doctor, ac in artibus & theologia magiſtro: qui ſui gratia confirmationis ſacramentũ, & deinde clericalem tonſuram, anno domini mille.cccclxiij. mihi contulit, Archiepiſcopus Toloſanus exiſtens: de quo dicere poſſum quòd quicquid ſtabile fuit non ignorauit: pulchra volumina compilauit: & inter cæteros in Eccleſia Toloſana metropolitana exiſtens regularis canonicus, librum in quo Abel iuſtus veteris teſtamenti, & beatus Stephanus, ſub Eccleſia iam dicta conſecrata eſt noui Teſtamenti protomartyres, vitæ ſanctitate conueniant & differant, culto admodum ſermone, anno domini milleſimo cccclv. edidit: quem adhuc vita fruens in choro dictæ eccleſiæ ligari fecit: vbi eum vidi & legi. Demum præpoſitus eiuſdem eccleſiæ factus, tam in ſacra pagina, quàm in altero iurium legere & compilare nunquam ceſſauit: & à ſummo tunc pontifice ire Romam mandatus, non fuit in Galliis, aut Italia vniuerſitas in qua & Romæ non diſputauerit. Tandem Epiſcopus Baſaten. factus, & deinde ad Montiſalbani eccleſiam tranſlatus, poſtremò in Archiepiſcopum fuit Toloſanum promotus: in cuius metropolitana eccleſia de cuius gremio fuerat, & archipræſul erat, Capellam in honorem Apoſtoli Bartholomæi lapideam magno ſumptu erexit, Organa magnifica, quæ ad præſens ſtant in choi introitu, veſtes, & Ornamenta quæcunq; neceſſari:, & libros ad diuinum ſeruitium illuminatè ſcripto ibi dedicauit: librariam fecit, in qua vltra numerum libros artis cuiuſcunque poſuit. Nec fuit domus pi: aut perſona in ciuitate & diœceſi miſeratione digna cui in dote & alimenti exhibitione non ſuccurrerit. Non humilis, ſed ipſemet humilitas. Poſtquàm reliquias earundem ſanctarum puellarum & eccleſiam natiuitatis ſuæ donis plurimis muniuit, & vbiq; bona infinita largitus eſt, ætate plenus annos centũ circiter habẽs omni virtute laudabiliq; exẽplo viuendi repletus, anno domini milleſi. cccclxxiiij. die ſancti Gabrielis tunc vigilia Ramiſpalmarũ menſe Martio obdormiuit in domino: ſepultus ante altare maius
46 ſuæ eccleſiæ & ſponſæ, coruſcans miraculis. † Vnũ eſt quo ſola Gallia gaudet, quia monſtrorũ fuit ſemper neſcia, vt diuus ſcribit Hieronymus contra Vigilantium hæreticũ, parte prima, tracta. ſecundo, epiſtola, decima incipiente, Multa in orbe monſtra, inquit, generata ſunt. Centauros & Sirenas, Vlulas, & onacratulos in Eſaia legimus. Iob Leuiathan, & Behemoth myſtico ſermone deſcribit. Cerberũ & ſtymphalidas aprumq; erimantiũ & leonẽ nemæũ, chimeram atq; hydram multorum capitum narrãt fabulæ poëtarũ. Cacũ deſcribit Virgilius triformẽ. Geryonẽ Hiſpaniæ prodiderunt. Sola Gallia monſtra nõ habuit: ſed viris ſemper fortibus & eloquentiſsimis abundauit:
47 hęc ille. † Vlterius dico, ꝙ ceſſante omnimoda parentum diſpoſitione, & coitus inordinatione contingere poſſe interdũ, ꝙ partus aſsimilaretur patri totaliter: aliquando matri, aliquando vtriq; ſcilicet partim genitori, & partim genitrici. Nam quoties ſemẽ matris ſuperat & vincit ſemẽ patris, tunc puer totaliter aſsimilatur matri, & ecõtra. Et ſi ſemẽ in parte vincit, & in parte nõ, tũc puer in parte aſsimilatur patri, & in parte matri. Quia ſi menſtruũ & materia fœtus quã mater præbet, trahit ad ſe ſemen operationis ſpermatis, quod pater præbet, tunc erit ſimilitudo ad matrẽ in corde & complexione: & in cæteris aſsimilabitur patri, aut econuerſo. Et tunc partus erit ſimilis patri in cõplexione & corde: & in cæteris erit ſimilis matri. Ex quo videmus fratres pueros, fratres aliquos multũ aſsimilari patri, & alios in totũ matri: alios verò partim patri & partim matri. Frequẽtiustñ magis aſsimilantur patri, quã matri propter imaginationẽ matris ad patrẽ in delectatione, & bona diſpoſitione
48 patris in coitu. † Et interdũ aſsimilãtur auis & proauis magis, quã parentibus immediatis ſeu propinquioribus: quia ſecundũ Philoſophũ, virtus auorũ eſt potẽtialiter in cordibus parentũ generãtiũ: aliquãdo propter ſimilitudinẽ nutrimẽti. Quibus cauſis fœtus formatur in ſimilitudinẽ aliquorũ auorũ. Quæ ſimilitudo ſecundũ eum non excedit quatuor generationes, Cùm ſecundũ Albertũ omnis virtus quatuor gradibus mẽſuretur: ergo & generatiua. Attamẽ vt idem dicit Philoſophus, viſum fuit aliquando puerum aſsimilari tali aſcendenti: cuius à populo & ſeculo non
49 eſt recordatio. † Quare reſtat veridicam eſſe concluſionem Valerij vbi ſuprà, dicentis certam in his non eſſe naturæ legem. Sed ſpecies naturalium prout for-
50 tuita ſors conceptionis obtulit, attribui. † Alij autem dicere voluerunt per communẽ famam filiationem probari: quod non eſt verum, ſi alia non concurrant adminicula, ſecundum Salice. in l. j. ff. de teſti. & plenè conſuluit Alexand. in quarta parte conſil. xxv. incipien. In cauſa vertente inter Antonium, &c. Ad quod

facit

facit quod decidit Bartol. in ſuo tractat. de Guelphis
& Gebellinis. verſic. circa quartum dico quòd per fa-
mam non poteſt quis probari Guelphus aut Gebelli-
nus: imò eſt opus, quòd ſit natus ex Guelpho aut Ge-
bellino. Quæ vobis ſufficere debent de probatione
filiationis quoties in tempore concurrunt maritus
51 & alius vel concubinarius & vagabundus: quia† par-
tus ſemper præſumitur & iudicatur in meliorem par-
52 tem. † Si autem eſſet quæſtio de filiatione vbi mu
lier duos habuit ſucceſsiue maritos: vt quia mu-
lier mortuo primo marito accepiſſet ſecundum vi-
rum, vel concubina ſecundum concubinarium, & pe-
periſſet in ſeptimo, nono aut decimo menſe, quibus
partus poteſt eſſe perfectus. l. ſeptimo. ff. de ſtatu ho-
minum. iuncto §. mulier. & §. fina. in Authent. de re-
ſtitut. & ea quæ parit in xj. menſe. de quo plenè dixi
ſuper dicto verbo, *Et ſoboles quam geſtabat in vtero.*
ita quòd partus poteſt eſſe primi vel ſecundi viri.
certè putat Bartol. in dicta l. Gallus. §. j. in fin. quòd
inſpicienda ſunt ſigna conceptionis, quæ ponit Ro-
fredus in ſuis libellis titulo de edicto, ſi mulier ven-
tris nomine in poſſeſ. mittatur. Et ſi illa ſigna non ap
parent tunc ſtandum eſſet conſuetudini mulieris in
quanto tempore conſueuit parere, argu. l. nõ omnes.
§. à barbaris. ff. de re milita. & l. vel vniuerſorum. ff. de
pignorati. actione. & l. j. §. beſtias. ff. de poſtulan. & ſi
de his non appareret, negotium eſſe committendum
medicis decidendum, vel obſtetricibus in arte illa pe-
ritis. l. j. §. j. ff. de ventre inſpiciendo. Et ex qualitate
& conditione perſonæ poteſt medico perſuaderi. Et ſi
illud non appareret, recurrendũ eſſet ad illud quod
frequentiùs accidit, ſecundum Barto. vbi ſupra. quem
ibi ſequuntur Bald. Nico. de Neapol. Alexand. & Ia-
53 ſon. & idem Bald. in dicta l. ſeptimo menſe. † licet ali-
qui dixerint & malè, inter quos fuit Angel. quòd ta-
lis filius iudicari poſſet eſſe vtriuſque mariti: & ſic
poſſe amborum vendicare hæreditatem, per text. in
l. duo ſocij. ff. de hæredibus inſtituen. qui non obſtat:
quia poſito quòd quis poſsit eſſe ſeruus duorum do-
minorum, & ab vtroque conſequi libertatem: non ta-
☞ men eſt poſsibile quem eſſe filium duorum. [Et ſic
quod ſuprà dictum fuit de minotauro, eſt potius fa-
bula, quàm rei geſtæ veritas.] Nec hoc dicit ille
tex. Nec dicere potuit: quia lex nunquàm fingit ſu-
per eo quod eſt impoſsibile de natura: vt clarè dicit
Barto. in l. eãdem rẽ in princip. ff. de duob. re. & in l. is
qui pro emptore. in iij. quæſtione. ff. de vſucapio. Vi-
deatis glo. in capi. afferte. de præſumptio. Et cum his
ſint vobis expedita præfata verba, *Quæ filium ex eo
ſuſcipiens.* Et etiam alia æquipollentia infra poſita ibi:
Et filios ſuſcipiens ex eadem. &c.

Laus Chriſto Ieſu domino noſtro.

S V M M Æ.

1 ☞ Viduitas an & quando indici alicui poßit.
2 Nuptiæ primæ prohiberi non poſſunt.
3 Mulierum munus præcipuum eſt concipere.
4 Ornamenta mulierum ſunt liberi.
5 Nuptiarum ornamenta & diem appetunt fœminæ.
6 Virginibus maior eſt fames libidinis quàm alijs.
7 Luxuriam facilius eſt accuſare quàm vitare.
8 Generare eſt naturalißimum homini.
9 Coëundi appetitus in puellis eſt furori ſimilis.
10 Iepte filiæ hiſtoria.
11 Conditio nuptias prohibens eſt contra naturam.
12 Virginitas ſuaderi poteſt, non imperari
13 Viduitas nec viro indici poteſt, nec mulieri.
14 Virilia cuiquã ſcindens tenetur lege Cornelia, de ſicarijs.
15 Circuncidens aliquem eſt reus lege Cornelia, de ſicarijs.
16 Facies & genitalia pro nullo delicto debent puniri aut deformari.
17 Caſtrans aliquẽ difficiliùs gratiã obtinet, quã homicida.
18 Caſtrari pro nullo delicto quis debet.
19 Caſtrans ſeipſum fit irregularis.
20 Eunuchorum triplex genus.
21 Matrimonij impeditiua habentur pro non adiectis.
22 Calamitas ſumma eſt decedere ſine liberis.
23 Cœlibes olim puniebantur. & nume. 24.
25 Lacedæmoniorum tres de coniugio leges.
26 Liberorum generationi plus ſtudendum, quàm voto religionis.
27 Matrimoniũ ad tempus valiturũ facere poteſt Papa.
28 Cœleſtinus cum monacha matrimonium diſpenſauit.
29 Conſtantia imperatrix decrepita peperit.
30 Papa cum ſubdiacono diſpenſat pro matrimonio cum aliqua nobili.
31 Maritandis virginibus relictum, non poteſt dari religionem intranti, etiam Papa diſpenſante. & nu. 32.
33 Mandatum de ſoluenda dote puellæ non expirat morte mandantis.
34 Annæ de ſua ſterilitate querela. nu. 35.
36 Viduitas nec maſculo nec fœminæ indici poteſt, præſertim virgini.
37 Mulieres partus dolorẽ nihil timentes appetunt nuptias.
38 Viduitatis conditioni parere volens puella non auditur.
39 Inachi de Io filia in vaccam verſa, lamentatio.
40 Filias religioſas facientes, ne inferioribus nubant, malè faciunt.
41 Liberi non ſolis parentibus, ſed Reipublicæ naſcuntur.
42 Donatio inter virũ & vxorẽ pro filia maritanda valet.
43 Viduitatem inducendi ſunt quatuor iura conſideranda.
44 Reipub. magis intereſt fieri matrimonia, quàm teſtamenta ſeruari.
45 Iuramento quis aſtringi non poteſt ad non nubendum.
46 Iuramentũ de nõ nubẽdo intelligitur de nuptijs illicitis.
47 Iuramentum remittens lex habet vim apoſtolicam.
48 Nubendi iuri tanquam publico renuntiari non poteſt.
49 Conſuetudo quòd damnati ad mortem in matrimonium à meretricibus petant: an valeat. & nu. 50. & 51.
52 Pœnæ in matrimonijs indici non debent.
53 Raptor mortis ſententiam vitat, ſi cum eo rapta contrahere velit.
54 Miſcella lege quomodo tollatur viduitatis conditio.
55 Mutianæ cautionis forma.
56 Viduitatis conditio penitus reijcitur iure codicis.
57 Viduitatis cõditio quomodo admittatur iure nouißimo.
58 Viduitatem ſeruanti relinquens. 200. & non ſeruanti. 100. an valeat.
59 Matrimonio primo plus fauent iura, quàm alijs.
60 Aetas nubendi.
61 Fœtus imperfecti ex immaturo matrimonio.
62 Germani ante viceſimũ annũ non contrahunt matrimo.
63 Friſones caſtitatis amatores.
64 Caſtitas plurimum confert ad fortitudinem.
65 Nupta non cenſetur quæ nondum eſt viripotens.
66 Maria virgo ante decimumquintum annum concepit.
67 Pygmæi anno ætatis quarto generant.
68 Salomon & Achaz anno vndecimo genuerunt.
69 Vita hominum quare olim diuturnior.
70 Sal quare aſpergatur ſuper ciuitatibus ob delictũ dirutis.
71 Nuptiæ hodie quare magis, quàm olim accelerentur.
72 Gentes variæ diutißimè viuentes.
73 Dies vnus ſex menſium.

Taproba

74 *Taprobanæ inſulæ homines quales.*
75 *Ioannes de temporibus vixit annos* CCCLXI.
76 *Concupiſcentiæ motus naturales an eſſent in primis parentibus.*
77 *Concupiſcentiæ primus motus in genitalibus membris.*
78 *Filiæ domini maritãdæ quid debens vaſallus, intelligitur de primo matrimonio.*
79 *Dotandis mulieribus bona relicta non debent dari viduis nubentibus.*
80 *Secundi matrimonij vxori aut liberis non poteſt plus relinqui quàm vni ex primis.*
81 *Mulier eum prædiligit qui eam defloravit.*
82 *Viduam ducens iurgia quærit.*
83 *Virginẽ etiã vetulã ducere præſtat, quã viduã adoleſcẽtẽ.*
84 *Britannorum olim in coniugijs conſuetudo.*
85 *Viduitas indici non poteſt maritatæ, ſi non fuit cognita.*
86 *Vidua non cenſetur, quæ non fuit cognita.*
87 *Viduitatis conditio in quibus caſibus non reijcitur.*
88 *Filia inſtituta ſi nubat ad conſilium Titij, an valeat.*
89 *Nubere debens de conſilio vel conſenſu Titij, quomodo intelligatur.*
90 *Conſenſus alterius requiſitus impedit libertatem mat. non tamen conſilium.*
91 *Conſenſu cuiuſpiam ad matrimoniũ requiſito, ſi ſine cauſa conſentire recuſet, compelli poteſt.*
92 *Conditio ſi vſq; ad ſexageſimũ annũ non nubat, reijcitur.*
93 *Teſtator præcipere nõ poteſt vt hæredes perpetuò in communione maneant, ſed bene ad tempus.*
94 *Relictum, ſi non nubat cum tali, an valeat.*
95 *Viduitatis conditio non reijcitur fauore piæ cauſæ.*
96 *Libertas eſt fauorabilior matrimonio.*
97 *Viduitatis conditio, ſi tertius quidam non nubat, non reijcitur. & nu. 98.*
99 *Paria ſunt quid fieri contra aliquem aut contra ſuos.*
100 *Relictum alicui, quando vidua erit, valet.*
101 *Legatum puellæ factum dum nupta erit, primis nuptijs validatur.*
102 *Legatum ſi vidua remanebit, quomodo intelligatur.*
103 *Legatum filijs quæ viduæ fuerint, intelligitur de futuris.*
104 *Teſtamenta ſicut & leges verificantur in futuris.*
105 *Viduitas indicta ei qui ſemel contraxit, non eſt nulla.*
106 *Viduitatem ob quatuor. cauſas honeſtum eſt ſeruare.*
107 *Viduitatem non ſeruans præſumitur minus caſta.*
108 *Viduitatem olim ſeruantes, vt virgines coronabantur.*
109 *Viduitatem ſeruans præſumitur plus dilexiſſe virum.*
110 *Viduitas ob ſecuritatẽ & libertatẽ ſeruanda & nu. 111.*
112 *Orationis tempore abſtinendum à matrimoniali copula.*
113 *Sacerdotes olim tẽpore miniſterij abſtinebãt ab vxoribus.*
114 *Euchariſtiam recepturi ſolent triduo antè & pòſt ab vxoribus abſtinere.*
115 *Diebus feſtis olim à venere abſtinebant.*
116 *Venerei actus contemplationem impediunt.*
117 *Cygnus poſt coitum ſe lauat.*
118 *Amazones tribus tantum menſibus miſcentur viris.*
119 *Bragmanæ fœminæ tantum quadraginta diebus iunguntur viris.*
120 *Amazonum geſta & origo. nume. 121.*
122 *Nuptiæ ſecundæ ſunt quaſi fornicatio, nec benedicuntur.*
123 *Viduas non nubere intereſt Reip.*
124 *Viduitatis ſeruandæ exempla varia.*
125 *Iudith viduæ encomium. & nu. 126.*
127 *Viduarum cauſæ priuilegium.*
128 *Viduæ propter tria ſunt triſtes.*
129 *Traiani pietas, & ab inferis reuocatio. & nu. 130.*
131 *Lecto viduæ legato, peti nõ põt lectus pẽpoſitus. & nu. 132.*
133 *Acceſſorium pretioſius ſequitur ad minus pretioſum.*
134 *Viduæ priuilegio adeundi principem non poſſunt renuntiare.*
135 *Arthemiſiæ reginæ ad virũ defunctũ admirandus amor.*
136 *Mauſeoli ſepulchrũ, vnum de ſeptem mũdi miraculis.*
137 *Mauſeola quare ſint dicta ſepulchra.*
138 *Vidua vtitur iure mariti: vbi eſt eius fauor, aliâs ſecus. & nume. 141.*
139 *Fũdus dotalis etiã ſol. matr. nõ alienatur, fauore viduæ.*
140 *Viduæ doctorum non ſoluunt tallias. & nu. 141.*
142 *Homagium à marito factum prodeſt viduæ.*
143 *Viduam à teſtatore relictam tenentur hæredes alere, etiam poſt annum luctus.*
144 *Acquiſita per viduam an cenſeantur de bonis defuncti acquiſita. & nu. 145.*
146 *Vidua eſt in ſepulchro mariti ſepelienda. & 147.*
148 *Vidua tenetur laborare hæredibus eam alentibus.*
149 *Viduæ quid hæredes debeant.*
150 *Indorum vxores ſepeliri cum viris petunt & cremari. & nume. 151. & 152.*
153 *Oenones in Paridem fidelis amor. & nu. 154.*
155 *Didonis caſtitas.*
156 *Cymbricarum mulierum facinus.*
157 *Viduitatem ſeruant belluæ & aues.*
158 *Turturis natura.*
159 *Bragmanæ viduitatem inchoant viuente viro.*
160 *Armenorum presbyterorum vxores non renubunt.*
161 *Carinarium an ſit licitum.*
162 *Conſuetudo excuſat in foro cõtentioſo, nõ in foro cõſciẽtiæ.*
163 *Multitudo delinquentium facit mitiorem pœnam.*
164 *Multitudinis maior pars ſunt ſtulti.*
165 *Multitudine delinquente ſoli principales puniuntur.*
166 *Multitudo quando facilius erret, quàm vnus.*
167 *Priuilegium alicui & liberis cõceſſum, competit etiam filiæ viduæ.*
168 *Iurare debet quæ de nõ nubendo vt habeat relictum ſub conditione viduitatis relictum.*
169 *Continentia mulieri indicta, idem eſt, quod viduitas.*
170 *Relictũ mulieri ſi cũ liberis maneat, viduitatẽ inducit.*
171 *Relictum mulieri ſi caſtè & honeſtè viuat, an inducat viduitatem.*
172 *Caſtitas viduæ indicta licet nuptias impediat, nõ tamen ingreſſum religionis.*
173 *Habitus non facit monachum.*
174 *Titi Liuij fama.*
175 *Honor ex veſte non æſtimandus.*
176 *Vidua non eſt ex veſtibus iudicanda.*
177 *Vidua ſecundum morem patriæ veſtiri debet.*
178 *Aeſtiua veſtis mẽſe Aprilis debetur, & hyemalis menſe Septembris.*
179 *Veſtem æſtiuam & hyemalem quo tẽpore ſumant Francorum reges.*
180 *Veſtium honeſtas aliquid confert quòad vulgi opiniones.*
181 *Hypocrita præſumitur, qui honeſto veſtitu vti negligit.*
182 *Vidua debet veſtiri expenſis hæreditatis.*
183 *Veſtes quæ ſint viduæ, & quæ hæredis.*
184 *Vidua lugere non debet virum qui ſeipſum occidit.*
185 *Caſtè & honeſtè dictiones viduitatem quãdo inducant. et nume. 186.*
187 *Iniuria fit defuncto per ſecundas nuptias.*
188 *Viduæ nõ habẽtes prolẽ honeſtius poſſunt ſecũdò nubere.*
189 *Matrimonium ſecundi contrahens videtur facere contra naturam.*
190 *Bigamiam primus induxit Lameth.*
191 *Viduæ annum luctus pudicè non ſeruantes puniuntur.*
192 *Vidua intra annum luctus nubens non eſt infamis iure canonico.*

Vir non

193 *Vir non poteſt remittere mulieri pœnas intra annũ luctus nubenti.*
194 *Vidua nubens relictum non perdit oneroſum.*
195 *Excommunicato licet prohibeantur omnes actus Eccleſiaſtici, nihilominus tenetur horas dicere.*
196 *Honeſtè & caſtè viuere quomodo intelligatur mulier.*
197 *Viduitatis cõditio iure ciuili probata non corrigitur iure canonico.*
198 *Relictum mulieri purè factum an perdatur per tranſitum ad ſecunda vota.*
199 *Mulier tranſiens ad ſecunda vota habet ſolum vſumfructum relictorum ſibi à priore marito.*
200 *Vidua fornicans perdit relictum à marito.*
201 *Vidua an dote priuetur & paraferni ob ſtuprum.*
202 *Vidua luxurioſè viuens non retinet domicilium primi mariti.*
203 *Vidua fornicans an perdat tutelã, filiorum ſucceſsionẽ, & teſtamenti executionem. & nume. 204.*
205 *Mulier renubens an perdat lucrũ à ſtatuto ei delatũ.*
206 *Mulier renubens nihil perdit, ſi maritus hoc ei permiſit expreßè vel tacitè, & nume. 207. 208. & 209.*
210 *Vidua renubens de licentia filiorum nõ perdit proprietatem relicti.*
211 *Relictũ filiæ vel extraneæ ſub cõditione viduitatis expreſſa vel tacita, an perdatur per ſecũda vota. et nu. 212.*
213 *Caſtè & honeſtè non viuit, quæ nubit ignominioſè.*
214 *Statuta, quòd agnati matrẽ excludãt, quare introducta*
215 *Tentigo Deus quid.*
216 *Mulieres cum viliorib⁹ ſemper adulterant.*
217 *Matrimonium iuuenis cum vetula periculoſus.*
218 *Vetulæ coitus venenoſus.*
219 *Mulier tertiò nubens perdit relictum.*
220 *Mulier tertiò nubẽs nõ dicitur caſtè viuere: cùm tertiũ matrimonium ſit vituperoſum. & nume. 221. & 222.*
223 *Matrimoniũ quartũ, quintũ, & vlterius ſi contrahatur, non eſt deteſtandum, neque à Deo reprobatum.*
224 *Mulier ius vltimi mariti retinet.*
225 *Anna beatiſsima glorioſæ virginis mater, poſt Ioachin duos viros habuit.*
Matrimoniũ ſecundũ non eſſe bonũ quomodo intelligat diuus Thomas ſuper quarto ſententiarũ. ſub nume. 225.
Nuptiæ ſecundæ, ſunt quodammodo incontinentiæ ſignũ. ſub eodem.
226 *Abrahã poſt obitũ Saræ, Cethuram duxit in vxorem.*
227 *Conditio, ſi caſtè & honeſtè vixerit, infringitur tranſeundo ad ſecundum vel vlterius matrimonium.*
228 *Mulier ſi fornicetur, perdit relictum.*
229 *Virgines ſemper reſeruãdæ, & nunquã interficiendæ.*
230 *Chilperici Francorum regis iniquitas.*
231 *Cadurci populi vnde ſic appellati.*
232 *Carnificũ Caturci vrbis in epiſcopum ſæuitia. Deo cùm ſit dicata virginitas, ideo nuſquã virgines occidi debent. ſub numero 232.*
233 *Virgines ſi pudicitiam ſeruare velint non ſtent otioſæ. Fœmina naui diſſutæ comparatur. ſub nume. eodem.*
234 *Virgines nonnunquam ſe vi violatas dicũt, quæ modicis tamen verbis obedierunt. & nu 235.*
236 *Publij Manij in conſeruanda filiæ ſuæ virginitate diligentia.*
237 *Romani pudicitiam omnibus rebus prætulerunt. Cauſæ viuendi quæ ſint. ſub eodem.*
238 *Virgines oppreßionis cauſam ſi dederint, virginitatis priuilegium non retinent.*
239 *Saxonũ lex fuit, vt virgo ſpõte deflorata, viua ſepeliret.*
240 *Daphnes Penei filia, in Laurum maluit transfigurari, quàm virginitatem perdere.*
241 *Corona laurea virgines ornari ſolebant.*
242 *Filiæ Cedaſæ, cùm violenter patre abſente oppreſſæ eſſent, mutuò ſe occiderunt.*
243 *Minerua vltima vt virginitatem ſeruaret, Pallantem eius patrem occidit.*
244 *Vi ac violenter corrupta vt virgo ſuſcipitur.*
245 *Teſtimoniũ virginum præualet teſtimonio viduarum.*
246 *Teſtimoniũ viduarum aliquando præfertur teſtimonio virginum, vt in cauſis criminalibus, &c. & nu. 247.*
248 *Teſtes deponẽtes per verbũ, credit, an ſufficiẽter probẽt.*
249 *Mulieres ſi deponant pro accuſato, earum teſtimoniũ præfertur teſtimonio maſculorum.*
250 *Hæretico creditur ſi deponat pro accuſato.*
251 *Teſtimonium domeſticum quando probet.*
252 *Paucis affirmantibus plus creditur, quàm pluribus negantibus.*
253 *Semiplena probatio, quòd accuſatus hominẽ nõ occidit, confundit plenam probationem accuſatoris de homicidio.*
254 *Præſumptio debilior pro accuſato confundit maiorem præſumptionem pro accuſatore. & nu. 255.*
256 *Teſtimonium fratris iuuat fratrem, in cauſa hæreſis.*
257 *Frater fratrem ſuum in teſtem adducere poteſt contra procuratorem fiſcalem.*
258 *Innocentia vel excuſatio vt probetur, non requiritur quòd teſtes ſint omnino integri.*
259 *Accuſatus de homicidio quando ex confeßione puniendus eſt pœna mortis.*
260 *Secundæ literæ in regno Franciæ cõceduntur impetranti, ſi caſum in prioribus poſitum nõ poßit probare, &c. vt in nume. 261.*
262 *Confitens hominem occidiſſe, ſed ad ſui defenſionẽ, euitat ſaltem pœnam mortis.*
263 *Vulnerati duo ſi reperiãtur, vnus viuus alter mortu⁹, ſi nõ cõſtet quis fuerit aggreſſor, viuus videtur abſoluẽdus.*
264 *Mulier rapta ſi ſit meretrix: raptor nõ tenebitur pœna capitis.*
265 *Puella ſemel tãtùm à viro cognita comparatur meretrici: cuius raptor puniri debet non pœna raptus, ſed crimine iniuriarum arbitrio iudicis. & nu. 266.*
267 *Concubina rapiens quæ nomen matronæ non perdidit, punitur.*
268 *Raptoribus etiam meretricum quando ſit imponendà pœna mortis. & nu. 269.*
270 *Pœnis mortis arbitrari poteſt in pœnis arbitrarijs.*
271 *Meretricem rapiens iam pœnitentem, punitur, ac ſi raperet mulierem quæ nunquam peccauit.*
272 *Raptus maritatæ meretricis etiam publicæ, factus in domo mariti criminaliter eſt puniendus.*
273 *Meretrix præſumitur reducta ad melioris vitæ frugẽ, ſi cum honeſtis parentibus ſe retraxerit.*
274 *Malus non præſumitur malus, ſi poſt delictum honeſtè triennio vixerit.*

Qui cum alia matrimoniũ contrahens.

PEtrus iſte Adiecta ei⁹ vxore præmortua, ſecundum matrimoniũ cũ alia cõtrahendo, nõ perdidit hæreditatẽ, in qua vxor ſua purè & ſimpliciter ipſum hæredẽ inſtituerat: nulla cõditione aut modo ſeu cauſa viduitatis adie-
1 cta. † Si autem ipſum, ſi non nuberet, hæredem inſtituiſſet, certè nubens poſteà hæreditatem perdidiſſet, viſo quòd aliam habuerat vxorẽ nec talis cõditio viduitatis reiecta fuiſſet ab hæredis inſtitutiõe aut lega-

gato

gato. Secus [Illa quæ nũquã nupſit verè & propriè dicitur vidua quaſi ſine duitate fœmina, vt habetur ſuper verbo, *Cuidam Petro tradiderunt.*] ſi nunquã nupſiſſet. Quo caſu viduitas viro aut mulieri, indici non poſſet: quinimò indicta haberetur ipſo iure pro non indicta & adiecta: inſtitutióque remaneret pura & etiã legatũ. Eſt enim cõditio indicẽs viduitatẽ talis naturæ, vt vitietur, & nõ vitiet; & ſic ſemper reiiciatur ſiue tacita ſit ſiue expreſſa, directo vel ꝑ obliquum. l. hæres meus. §. fi. & l. hoc modo, vbi ſunt tex. optimi ſecundum Ang. ff. de cõdi. & demõ. ita ꝙ ipſe hæres haberetur pro purè inſtituto: nec nubẽdo hęredi-
2 tatẽ perderet aut legatũ. † Cùm primæ nuptiæ ꝓhiberi nõ poſsint l. ij. & Auth. cui relictũ. C. de indicta viduita. Felix quidẽ, & beatũ vtriq; contrahenti primũ matrimoniũ. In Auth. de nuptiis. §. ſoluto igitur matrimonio. iiij. coll. maximè mulieribus, quas natura produxit ad cõcipiendum generationẽ: quibus infixit concupiſcentiã & matrimonij deſideriũ, ſecundũ Bald. in dicta l. ij. [Idẽ clarè mõſtrauit Deus redẽptor noſter, qui de virgine ex primo nata Annę cõiugio naſci voluit, & non de ſecundo cũ Cleopha, nec tertio cũ Solome contractis matrimoniis: vt infrà habetur.] Vnde dixit tex. in l. quæritur. ff. de ædil.
3 edi. † ꝙ mulierũ munus maximum & pręcipuum eſt concipere, & tueri conceptum. Et Valerius lib. iiij. titu. de paupertate, maxima ornamẽta eſſe matronis liberos educare: imò res nuda dicitur mulier ſine partu. Cui poſſet iure dici illud iiij. Aeneid.

Nec dulces natos Veneris nec præmia noris.

Vnde refert vbi ſuprà Valerius apud Pompeiũ Ruffum, collectorum libro ſic inuentum: Cornelia Gracchorũ mater, cùm Cãpana matrona apud illã hoſpitã ornamẽta ſua pulcherrima ſeculi illius oſtẽderet, traxit eã ſermone quouſq; è ſchola redirẽt liberi. Et
4 hæc, inquit, ornamenta mea ſunt. † Pia & recta illa mulier quibuſcũq; liberos prætulit ornamẽtis atq; diuitiis: rectę cõſiderans mulierẽ ſe nudã ſine partu.
5 † Præterea puellas videmus veſtibus, ornamẽtis, ac iocalibus lætari, illáq; naturaliter appetere, quibus die nuptiarũ maximè ornãtur. [Vt plenè dixi ſup verbo, *Cuidam Petro tradiderũt.* ibi rationẽ ponẽs.] Adeò ꝙ diem illam velut pręclarã & celebrẽ ſummè deſiderãt; vt etiã in choreis & tripudiis tunc fieri ſolitis cum ſodalibus lætentur, maritorúmq; dignitatẽ, quæ in eas eo ipſo trãsfunditur, decorẽtur, & dominæ vocẽtur. l. fœminæ. ff. de ſenatoribus. Nec non mutuo amore & coitu eis naturaliter inſito ſatientur, & effectũ matrimonij cõſequantur, quia ſecundum Hieronymũ in epiſtola ad Oceanũ de vita clerico-
6 rũ, Ferreas mẽtes libido domat, † quæ maiorẽ in virginibus patitur famẽ, dũ dulcius putant omne quod neſciũt volũt enim fœminæ imò cupiũt naturaliter matres fieri, & ſic filios procreare. capit. j. de frigi. & malefi. Præſertim Italicæ & inter cæteras puellę Senenſes amplexũ ſponſi appetũt. Et Papiẽſes non refutant eũ, vt dicit Bal. in cap. pen. vlti. col. de probat.
7 † Blandũ enim malum eſt luxuria, quã accuſare aliquãtò faciliùs eſt q̃ vitare, dicit Valerius lib. ix. titu. de luxuria. Et nõ ſine cauſa, quia ſecundũ naturã eſt:
8 imò dicit Philoſophus in ij. de anima, ꝙ † generare eſt opus naturaliſsimũ: quo ceſſante recedunt ſæpe à viris fœminę. Ita ꝙ multoties cupidine ſobolis procreãdæ, cùm liberos ſuſcipere nõ poſſunt, velut furibũdæ obſequia maritis præſtare denegãt, & viri vxoribus: ac plerũq; dato libello repudij ab eis recedũt. l. ſi cùm dotem. §. ſi autẽ. & §. ſi maritus. ff. ſoluto matrimonio. Et fuit hæc olim in vrbe Romana primi repudij cauſa, nõ tamẽ laudanda. vt Valerius refert lib. ij. tit. de inſtitutis. cuius hiſtoriã habuiſtis ſuper verbo, *Cuidam Petro tradiderunt.* tractãdo de amore coniugũ indiuiduo. Quamobrẽ dicit Apoſtolus. j. ad Timotheũ v. Volo iuniores nubere, filios procreare, & matres familiâs eſſe. Nõ igitur ſine cauſa Senẽſes cupiũt nubere: ſed Deo gratias, ſunt hodie oẽs fœminæ Senenſes virum appetentes & conceptum. Nam
9 † tãtus eſt in eis appetitus naturalis amplexus, cùm pubertas creſcit in puellis, vt ſit furori ſimilis ſecundum Cynũ poſt Ariſtotelẽ in l. curatorẽ. C. de interdict. matrimonio. inter pupil. & tut. Quæ fuit ratio propter quã, tam in fœminis quàm in maſculis acceleratur matrimoniũ, vt citius nubere debeãt: quũ aliud nõ cogitẽt die ac nocte, maximè virgines quibus plus infixa eſt cupido nubendi, quàm aliis amo-
10 re ſuſcipiẽdæ prolis. † Ex quo filia Iepte per patrem (vt voto ſatisfaceret) ſacrificãda, ſuam virginitatem quam perdere, & dulcia guſtare matrimonialiter vt cæteræ, cupiebat. Et occidẽda nõ poterat. bino mẽſe montes cum ſodalibus circumeundo defleuit: vt habetur Iudicum xj. prope finem. Cui conuenit poëticum illud dictum allegato Aeneidos libro quarto:

Cogitur & ſupplex animos ſubmittere amori.
Ne quid inexpertum fruſtra moritura relinquat.

Et inde videmus puellas vix annales inſtinctu quodam naturæ quàm primũ brachia mouere poſſunt, de panniculis infantulos facere, ac ſi eos peperiſſent paſcere, in cunabulo reponere, ac cætera nutricis of-
11 ficia exercere. † Ex quibus clarè videtis cõditionem nuptiarum negatiuam eſſe cõtra naturã: quã per matrimoniũ præſtetur humano generi immortalitas, & cõſeruetur elegãs genus humanũ. in Authen. de nuptiis. §. j. vt dixi ſuper dicto verbo, *Cuidam Petro tradiderũt.* Et ſic cõditio nuptiarũ prohibitiua eſt naturæ humanæ deſtructiua. Et cõſequẽter habetur ꝓ nõ
12 adiecta: præſertim virginibus. † Nã virginitas ſola eſt quæ ſuaderi põt: ſed imperari nõ poteſt: quia res eſt plus voti q̃ præcepti. xxxij. q. j. integritas. iuxta illud Apoſtoli primæ ad Corint. vij. De virginib⁹, inquit, præceptũ nõ habeo: conſilium autẽ do. Vnde ſic ait de virginitate Hierony. Ideo plus aliis amat virgines Chriſtus, quia ei ſpõte tribuunt quod ſibi non fuerat imperatum: maioris enim eſt gratiæ offerre quod non debes, q̃ reddere quod teneris: quaſi velit virginitatẽ nõ ligari quocũq; præcepto matrimonij
13 excluſiuo, ſi virgo ipſa nõ ſe excluſerit. † Et ſicut conditio viduitatis fœminæ adiecta reiicitur, ita etiã ſi maſculo indiceretur, vt dicta Authẽ. cui relictũ. cum maſculi pariter naturali affectu dignitate nuptiarũ filios habere deſiderent legitimos. l. ſi is qui. C. de capti. & poſtlim. reuerſis. quod eſſe non poteſt ſine nuptiis. inſtit. de patria poteſta. in prin. Iuppiter profectò vt Seneca in Tragœdiis, inquit, hac arte ſcilicet
14 nubẽdi genus reparauit humanũ: † idcirco graui pœna ſcilicet legis Corneliæ, de ſicariis, Lex ciuilis punire voluit, abſciſsis virilibus facientes Eunuchos, q inimici dicũtur ac naturæ deſtructores: quum ſic matrimonia impediãt, & liberorũ procreatione cõtra naturam homines priuent, bonis cõfiſcatis & pœna capitali, ac ſi hominem accidiſſent, plectendi. l. iij. §. qui hominem. & l. lege Cornelia. §. cõſtitutum. ff. ad
15 legem Corn. de ſica. † Qua pœna etiam punitur ille qui nõ caſtrauit, ſed puerũ aut virum præputio virgæ virilis circũcidit, vt faciunt Iudæi in pueris ſuis. text. eſt ſingularis in l. circumcidere. illo eodem titu. clarè

clarè demonſtrans genitalia membra non eſſe quo-
uiſmodo lædenda: in quo crimine ſicut in læſa maie-
ſtate, procedi poteſt etiam capitaliter contra abſen-
16 tem.l.j.& ij.C.de Eunuchis.† Imò ſicut quis pro deli
cto non poteſt puniri in facie ad inſtar cœleſtis pul-
chritudinis figurata.l.in metallum.C.de pœnis.ſic
nec genitalium abſciſſione eſt torquendus: quia non
reperitur in iure permiſſa talis punitio, ſed prohibi
17 ta:† ita quòd difficilius diſpenſaret princeps cum ca
ſtrantibus, quàm cum occiſoribus: vt exemplo vidi-
mus in curia ſeneſcalli Caturcẽſis, anno domini mil
leſimo quadringenteſimo lxxxij. Ex quibus ſummè
deteſtatur mos & conſuetudo quarundam regionũ,
de quibus habetur in mari hiſtoriarum, narrãdo ge-
ſta terriæ ætatis & terræ ſanctæ: in quibus pro latro
cinio morte non digno caſtratur latro: etiam ſi cõiu
gatus exiſtat. [Sic factum fuiſſe de Carbone, Actio
& Pontio in adulterio deprehẽſis refert Valerius.
libro ſexto, titulo de Pudicitia: tamen illi caſtrati de
facto propria & priuata authoritate fuerunt, & nõ
ordinatione iuſtitiæ.] Ex quo fit, quòd ſunt ibi tan-
tæ meretrices: quia caſtratis maritis, alteri nubere
18 non poſſunt, nec etiam continere:† ideo non fuit hoc
ſine cauſa prohibitum. de quo per Thomam in ij. ſe-
19 cundæ quæſtione lxv. articulo primo.† Quinimò
ſi quis etiam volũtariè ſe caſtraret, & teſticulos ab-
ſcinderet, vt lubricum carnis pro bono virginitatis
aut caſtitatis vitaret, efficeretur irregularis: nec ad ſa-
cros promoueri poſſet. quinquageſimaquinta diſtin
ctione, capitu. Eunuchus, cum capitu. ſequentibus. &
in capitulo. ſignificauit. de corpore vitia. Nec obſtat
quod dicitur xxxij. quæſtione ſeptima. can. omnes.
in fine. Beati qui ſe caſtrauerunt: quia intelligitur de
ſe caſtrãtibus ſola mente & volũtate, totaliter ſe ad
20 caſtitatem dedicando: vt faciunt religioſi:† quum
Eunuchorũ triplex ſit genus. Primum eſt Eunucho-
rum naturalium, qui naturaliter nati ſunt frigidi, &
ad coitum impotentes, qui propriè dicũtur caſtrati,
id eſt, caſtè nati. Alij ſunt Eunuchi per ſectionẽ, qui-
bus virilia fuerũt abſciſſa ferro vel ſpata, qui ſpado-
nes dicuntur. Inſtitu. de adoptio. §. ſed & illud. Alij
verò ſunt de quibus dixi, qui volũtariè ſe caſtrarũt,
id eſt, caſtitatem vouerunt, de quo latius per Lucam
de Penna in l. iubemus. C. de præpoſi. ſacri cubili. li-
bro duodecimo. & gl. ſuper prologo in Euangelium
21 ſecundum Marcum in fi.† Omne ergo & quodcun-
que impedimentum quo matrimonium tollitur vel
impeditur, pro non adiecto habetur: quum ſit cõtra
22 votum & naturam hominũ.† Nec maior poteſt ca-
lamitas accedere viro aut mulieri, quàm ſine liberis
mori. Vnde ſummus ille Mercurius. [Sic ex ſeptem
ſapiẽtib⁹ Græciæ fuit vnus de primis, qui Aegyptiis
leges tradidit. vij. diſtinct. capit. Moyſes.] Trimegi-
ſtus in quodam ſermone ad Aeſculapium medicum.
Præſtãs, inquit, in vita cenſetur id ſtudiũ atq; ipſum
apud ſapientes præcipuum, procreatio liberorum.
Extrema verò omniũ calamitas, & impietas accidit
ei, qui abſque liberis è vita decedit. Qua de cauſa dę
monibus dat pœnas poſt obitũ. Hæc ille. In ſignũ cu-
ius & Babylonem iratus Deus propter peccata: Ste-
rilitas, inquit, & viduitas venerunt tibi, id eſt, caren-
tia liberorum, & priuatio dominij. Eſaiæ xlvij. Nec
obſtat, quod dicit Apoſtolus ad Galatas iiij. Lætare
ſterilis, quæ nõ paris. Eſaiæ liiij. q a nõ facit ad pro-
poſitum non loquitur de muliere ſterili: vt litera ſo-
nat, ſed de Eccleſia gentilium tunc ſterili, quæ per

aduentũ Chriſti facta fuit fœcunda, ſecundum alle-
23 goriam, qua ibi vtitur.† Imò lege antiqua, [Bene
dixit antiqua, quia hodie iure nouo, illæ pœnæ ceſ-
ſant. per l.j. & ij. infrà allegatas.] ciuili in cœlibatu
viuentes, id eſt, non nubentes, nec prolem ſuſcipien-
tes, qui cœlibes quaſi cœleſtem vitam ducẽtes dicun
tur, puniebãtur: quia capere non poterãt ex mortis
cauſa donatione, & de relictis mulieri, liberis carẽti,
fiſcus decimam capiebat. l.j. & ij. C. de infirman. pœ-
nis cœliba. Et cenſores Romani, Valerio lib. ij. titu-
lo de cenſoria nota. referente, bona ſeu æra eorum,
qui ad ſenectutem cœlibes peruenerant, fiſco trade-
bant Reipublicæ, quam continendo & liberis non
procreando offenderant, profutura. Et ſi conquere-
bantur, pœna duplicabatur, & vlterius ſummè incre
pabantur. Camillus (inquit vbi ſuprà) & Poſthumi⁹
cenſores, æra pœnæ nomine, eos qui ad ſenectutem
cœlibes peruenerant, in ærarium deferri iuſſerunt,
iterum puniri dignos, ſi quo modo de iam iuſta con
24 ſtitutione queri ſunt auſi.† Cùm in hunc modum
increparẽtur videlicet cœlibes. Natura vobis quem
admodum naſcendi, ita gignendi legem ſcribit. Pa-
rentéſque vos alendo, nepotum nutriendorum debi
to (ſi quis eſt pudor) alligauerunt. Accedit etiam his,
quòd in fortuna longam prçſtandi huiuſce muneris
vacationem eſtis aſſecuti, cùm interim conſumpti
ſunt anni veſtri, & mariti & patris nomine vacui. Ite
igitur, & nodoſam exoluite ſtipem. id eſt, pecuniam
multis nodis in veſtro ſacculo clauſam, vtilẽ poſte-
ritati numeroſæ, id eſt, poſteris multi numeri alie-
nis: poſtquam de veſtris Reipublicæ nõ prouidiſtis.
25 Hæc ille. Ideo non ab re † Lacedæmonij tres de con
iugio leges tulere. Prima damnabat eum, qui vxo-
rem non duceret: quàm legem Romana vetus pru-
dentia imitari voluit, & pœnam cenſoriam triplici-
bus ingeſſit vt videtis. Secunda damnabat illum,
qui ſerò nubebat. Tertia, qui non bene nubebat:
quod quando fit, habuiſtis plenè ſuper verbo. *(nu-
dam Petro tradiderunt.* Ex quibus omnibus nõ inele
ganter decidit Bal. in l. ſi pater. §. in arrogationibus.
26 ff. de adoptionibus.† quòd magis ſtudendum eſt ge-
nerationi filiorum, quàm voto & ingreſſui religio-
nis: ſicut natura plus ſtudet generationi, quàm intel
lectui: quia magis curat de eſſe rerum, quòd de ſub-
ſtantia ipſarum, vt dicit idem Baldus in l. filium. in
principio. ff. de his qui ſunt ſui vel alieni iuris. Adeò
quòd filius regis vnicus monaſterium intrando pec
caret, nec mereretur apud Deum. Imò papa eò tunc
ſi iam ingreſſus fuiſſet, diſpenſare poſſet, quòd vxo-
27 rem caperet, ne regium nomen pereat:† quum de
plenitudine poteſtatis facere poſſit matrimonium
durare ad tempus, donec monachus prolem habue-
rit, vt plenè per Ioannem Andream in regula actus
legitimi. & capitulo ſemel Deo dedicatum. de regu-
28 lis iuris. libro ſexto. in mercurialibus.† Prout fecit
Cœleſtinus tertius, põtifex Romanus, circa annum
domini milleſimum centeſimum nonageſimũquar-
tum. qui vir fuit per omnia bonus & optimus: & qui
ſuſcepto pontificatu Henricum imperatorem coro-
nauit, atque ei Conſtantiam monacham Gulielmi
Siciliæ regis, tũc ſine liberis defuncti, filiam deſpon-
ſauit. Hæc autem patre ſanctiſſimo & optimo rege
mortuo, Nemine præter ſe legitimo regni hærede ſu
perſtite, cùm iuuentutem omnem peregiſſet, iámque
facta videbatur anus, ſumpſiſſétque poſt patris obi-
tum Tancredus quidam regium Dyadema, eò itum
eſt, vt

eſt, vt facinoribus procerum omne regnum in exterminium traheretur. Quamobrem quibuſdam regno & populis compatientibus menti incidit Conſtantiam iſtam alicui magno principi in coniugem dari: vt eius ope atque potētia peſtiferi tumultus ſedarentur. Ita obtentum eſt, Cœleſtino pontifice cōſentiente, videlicet vt Conſtantia nuberet: licet in profeſsionis propoſito immobilis ſtaret, & ætas annoſa obſiſtere videretur. Sed cùm adeo res proceſsiſſet, Henrico prædicto Imperatori tandem deſponſata

29 eſt, & imperatrix facta nuptiale conſcendit † torum quinquageſimum & quintum agens annum rugoſa cōcepit, & iam quaſi decrepita infantem peperit, videlicet Federicum ſecūdum. Vt propterea hæc Conſtantia, ſi aliquo alio merito vnquam eſſet extollenda, iſto tamē vnico præter naturā partu, per vniuerſum orbem conſpicua, & commemoranda facta eſt. Hæc Bergomenſis, libr. xij. Ad præmiſſa facit, quòd

30 ſi † ſi papa cum ſubdiacono diſpenſaret contēplatione alicuius nobiliſsimæ dominæ, quòd poſsit eam in vxorem ducere, compelletur præciſè cum ea matrimonium contrahere, vel abſtinere. l. matrimonij cauſa. ff. de ritu nupt. facit l. matrimonij cauſa. ff. qui & à quibus manumiſsi liber. accip. ſecundum Ludo. Roma. ſingulari. 596. incipi. An ſubdiaconus. Et hoc eſt ne remaneat innupta. Nec poſſet ille diaconus alteri nubere. Per ea quæ notat Bald. in l. ij. circa fin. C. de ædil. action. quia diſpenſatio hoc caſu iudicatur perſonalis. Quæ omnia tolerātur religione poſtpoſita fauore procreationis liberorum. Ad quod facit quòd decidit idem Bald. in authent. niſi rogati verſi.

31 Et per hoc ſoluitur quæſtio. C. ad Trebel. † quòd executores deputati ad virgines maritandas, nō poſſent pecunias ad illū actum dedicatas dare virgini Deo profitēti, & monaſteriū intranti. Quia virgines maritare eſt pia cauſa, quæ per aliū pium vſum excludi non poteſt, nec in aliom vſum quantumcunque pium poteſt tale relictum cōuerti: quia legitima voluntas non pertinet ad arbitrium alicuius, vt tenet Bald. in l. j. in fin. C. de his quæ pœnæ nomine. dicens ſic fuiſſe aliàs conſultum per collegium Bononiēſe tam decretiſtarum, quàm legiſtarum, ſecundū Iaco. Butriga. in l. ſi quis ad declinandam. C. de epiſcopis

32 & cleri. † Vnde per rationem per eum expreſſam, ſentit Bald. tale relictum non poſſe etiam per papā alterari nec cōmutari: quia intendit in fauorē maximè procreādæ, & longè forſan duraturæ ac gignendæ ſobolis: quæ quocunque alio actu æſtimari non poſſet etiam pio. Imò vita hominum, qui matrimonio producuntur, eſt rebus quibuſcunque licet ſacris præferenda. l. ſancimus. C. de ſacroſan. eccle. Et ſic papa nihil hoc caſu poteſt, quicquid dicat generaliter loquendo, cle. quia contingit. de religio. domibus, vt plene dixi ſuper verbo, *Reliquit*. Præterea ſi filiam quis in mille ducatis inſtituerit, ſi nuberet: & in quingentis ſi monaſterium intret: poſtea monaſterium intrando non habebit mille ducatos, quos habuiſſet ſi carnaliter nupſiſſet: ſed ſolùm quingentos ſecundum communem obſeruantiam, & naturalem æquitatem: vt dicit Bal. in dicta authen. niſi rogati. Nam eo tunc ex verbis teſtatoris clarè conſtat patrem noluiſſe dare filiæ monaſterium intranti mille ducatos, ſed quingentos tantum. Et vbi teſtator ſeipſum gloſſat, non recurritur ad gloſſam legis, quæ dotem ſimpliciter filiæ relictam, ſi nuberet, extendit ad ſpirituales nuptias: vt dixi ſuper verbo, *Et dotem quā ei dederat.* in principio. ad fauorem matrimonij, & li-

33 berorum inde procreādorum. † Facit tex. nota. in l. ſi ego. §. j. ff. de iure dotium, vbi dicit. quòd licet mandatum morte finiatur mandatoris. l. mandatum. C. manda. tamen ſi ſuo quis procuratori mādauerit dare & ſoluere dotē alicui puellæ, poterit procurator ille mandatum exequi etiam mortuo mandatore, [Idem in procuratore ad faciendum pacem conſtituto: vt habetur ſuper verb. *Mortuo itaq; teſtatore.*] per illum text. quem Bald. in dicta l. mandatum, ad omnē piam cauſam extendit. Cùm igitur tanta ſint nuptiarū præmia pudor eſt fœminis illa nō habere quibus hæc ſola cauſa eſt nubendi: vt diuus ait Ambroſius ſuper Lucam ca. j. Imò eſt eis; & vtriq; ſexui præmio tali carere, propter quod nuptiæ celebrant, & carnalis coitus excuſatur ſecundum eum. Addi-

34 tio. † Vnde nō eſt ſine cauſa illa ſanctiſsima glorioſæ ſemper virginis genitrix Anna, ſuam & cōſortis ſui Ioachin cōſiderans ſterilitatem, & ſe opprobrio affectos publico, quòd tanto tēpore in ſacro nuptiarum fœdere vixiſſent, & prolem non ſuſcepiſſent, à qua poſteritas ſeu progenies, quæ ferè ſepulta iam erat repleretur: & per quam poſt obitum ſepelirentur, ac Deo pro ipſis munera offerrentur, dolens ſine prole domum deſertam, & opes in exteros venturas hæredes: nomēnq; cognationis in ſeipſis perire & arma. Et inſuper virum aſpiciens profugum, & exulātem velut maledictum inter infœcundos infœcundum, & qui populum Dei non auxerat, continuè plorans

3 orabat. Cuius orationem metricè complectens Baptiſta Mantuanus, Poëta nouiſsimus, Parthenices Marianæ libro primo, ſic dicit.

35 *† Anna diu vanos ſecum plorauerat viſus*
Connubij, ſterilemque torum, triſtémque hymenæum.
Propterea duplicéſque manus, frontémq; ſupinam
Attollens: humilis ſuperos ita voce precata eſt:
Numina, quæ regitis, cœlóſque & voluitis aſtra:
Vos penes eſt genus omne boni: vos omnia rerum
Semina ſeruatis: gremium telluris inane eſt,
Et ſine fruge ſolum: niſi ſumat ab æthere vires
Sive per aſtrorum curſus radióſque calentes,
Sive Dei ſolo (qui temperat omnia) nutu.
Venimus ad canos frigeſcentémque ſenectam,
Et noſtra ſine prole dies abiere iuuentæ.
Longa infœlicis thalami conſortia ſine
Claudimus infauſto. Vir pluribus exulat annis,
Conſpectus hominum fugiens: domus orba magiſtro
Fluctuat amiſſo ceu nauis in æquora clauo.
Currimus in fatum tacitíſque recedimus annis
Mortuáque ætatis pars eſt iam maxima noſtræ.
Pallida præteriti ſpacium mors occupat æui,
Quod ſupereſt expectat hyems: iam plena mortuorū eſt
Terra cadaueribus: conſanguineóſque ſepulchra
Vix capiunt: ſoli ſteriles ſeruantur in omne
Dedecus: & certè breuis eſt fœlicior æui
Conditio: primò Deus indulſiſſe parenti
Creditur: & fragilis bene conſuluiſſe ſenectæ:
Quum vetuit primos iterum decerpere fructus.
Et fruges guſtare quibus produceret annos.
Nam quid longa dies hominis, niſi longa dolorum
Colluuies, longi patientia carceris ætas?
Longior eſt curſus vitæ Labyrinthus, in ipſum
Ex vtero ingredimur: per limina mortis abimus.
Progenies nec erit noſtris, quæ marmora ſignet
Nominibus, deſerta domus tabeſcet. & iſtas
Longæui ſudoris opes, quas legimus ambo

Pluribus

Pluribus obſequijs, hæres ignotus habebit:
Nobiſcum cadent noſtri monumenta laboris.
Cernite communes amborum numina curas,
Et ſeruate genus: ſeruent ſe in ſtirpe parentes,
Et ſua natorum videant in vultibus ora.
Sint qui nos facie referant geſtúque nepotes,
Progeniémque ſuam, noſtro de nomine dicant:
Sint qui nos proauos numerent: & ſtemmata longo
Limite deducant: iterátque nomina ponant.
Pignora longæua concedite numina matri,
Quæ celebres ad veſtra ferant altaria cultus.
Talibus orabas ſterilis: gemitúque ſonoro
Crebra dabas longos inter ſuſpiria planctus.
Audijt omnipotens, animúmq; in vota precéſq;
Flexit, & infuſo caluerunt viſcera fœtu:
Cœpit & humanos paulatim ſumere vultus
Semen: ſenſim tranſire figuram, &c.

☞ [Ex præcedēti querela clarè reſultant præmia ſobo
lis, & etiam triſtia incommoda carētię illius.] Vnde
reſtat tantum eſſe nuptiarum & liberorum inde pro-
36 creandorum fauorem, † quòd indici viduitas alicui
non poteſt maſculo nec fœminæ, præſertim virgini
bus, quas vt dixi, natura produxit ad concipiendum
generationem, & quibus infixit concupiſcentiam &
matrimonij deſideriū: & in quibus libido maiorem
patitur famem: cùm dulcius putant omne quod ne-
ſciunt, ſecundum Bald. & Hieronymum vbi ſuprà.
37 † Nec timent quod eis in perſona primæ matris cō-
minatum eſt. Gene. iij. Multiplicabo ærumnas tuas,
& conceptus tuos. In dolore paries filios, & ſub viri
poteſtate eris, & ipſe dominabitur tui. Nam reſpon-
dent, & confidenter per tex. eodem capit. Ipſa conte-
ret caput tuum, &c. Et ſic futura non timent pericu-
la cupidine nubendi excæcatæ. Sicut carnales libidi-
ne furentes vel auaritia orbati, non timent, imò nec
aduertunt futura pericula inferni. Pariter videmus
coniugatas mulieres etiam, quæ prolem habuerunt
non memores antè dolorum, ſed ad plus concipien-
dum velociter currentes, iuxta illud Ioann. xvj. Mu-
lier cùm parit triſtitiam habet, quia venit hora eius.
Cùm autem peperit puerum, iam non meminit preſ-
ſuræ propter gaudium: quia natus eſt homo in mun-
38 dum. † Plus dico, quòd ſi mulieres quarum genus eſt
auariſsimum. l. ſed ſi ego. iuncta glo. ff. ad Velleia. pa-
rere vellent conditioni viduitatis timore perdēdi re-
☞ lictum. [An iuri nubendi renuntiare filia poſsit ?
dicitur, declarando circa hoc ius antiquum digeſto-
rum.] Certè adhuc intereſſet parentum, ꝙ nubant,
iuxta illud Ouidij lib. j. Metamorph. vbi Peneus con-
tra Daphne filiā ſuam Deo Apollini nubere recuſan
tem, Sæpe pater dixit, Generum mihi filia debes: Sæ-
39 pe pater dixit, debes mihi nata nepotes, &c. † Et eo-
dem lib. Inachus ad Io filiam à Dea Iunone zelotipa
in vaccam conuerſam: videns quòd homini nubere
non poterat, dolendo triſtis dicebat:

At tibi ego ignarus thalamos tadáſque parabam.

Scilicet nuptiales.

Spēſque fuit generi mihi prima, ſecunda nepotum.
De grege nunc tibi vir, & de grege natus habendus.
Nec finire licet tantos mihi morte dolores, &c.

Quaſi dicat, quòd malebat filiæ in vaccam conuer-
ſæ dare maritum de grege, quàm ſi innupta maneret:
& ipſe ſine genero & nepote viueret, & ſine poſterita
☞ te dolenter moreretur. [Imò etiam intereſt mulie-
rum potiùs portentoſos & monſtroſos contra for-
mam humanam generis concipere & parere filios,
quàm infœcundas remanere, & prole carere. l. quæ-
ret aliquis. ff. de verborum ſignific. per quam votum
Inachi fundatur.] Quod facit contra aliquos, qui
malunt filias tenere longiſsimo tempore innuptas,
40 caſq; in perpetuo cœlibatu permanere. † Et multo-
tiens eas cogūt indeuute profiteri, & religioſas fieri,
quam ſi eas nuptui darent viris conditionis inferio-
ris: quod fuit ſæpe cauſa ſcandali, & damnum Reipu
blicæ: cuius intereſt liberos procreari, & ciuitates
41 prole legitima repleri. l. j. ff. ſolu. matrimonio. † quia
ſolis parentibus non naſcuntur liberi: ſed naſcuntur
etiam Reipublicæ. ff. de ventre in poſ. mitten. l. j. §. &
generaliter. Et hoc eſt, quod fons eloquentiæ Cicero:
Ortus inquit, noſtri parentes partem amici, partem
patria vendicat. Ob quod fuit ſingulariter deciſum,
quòd licet inter virum & vxorem non valeat dona-
42 tio, ne mutuo amore ſe ſpolient: † tamen valebit, vbi
vxor donaret marito, vt filia communis maritetur:
per tex. quem ibi Barto. dicit ſingulariſsimum. in l.
ſi vxor. ff. de donatio. inter virum & vxo. quia tunc
non tendit donatio in depauperationem donatricis.
ſed ad votum ſuum pariter & mariti exequendum,
quorum intereſt & Reipublicæ ex filia habere nepo-
tes: vt videtis, & dixi plenè ſuper verbo, *Cuidā Petro*
tradiderunt. Vnde non immeritò cōditio viduitatis,
43 & cœlibatus reiicitur à quocunq; relicto. † Sed quia
ex varietate legum ciuilium de viduitate indicenda
promulgatarū vos canoniſtæ turbari poteſtis: Scien-
dum eſt in hoc puncto eſſe quatuor iura conſideran-
da. Primum fuit ius antiquum Digeſtorum quo ca-
uebatur, quòd ſi relictum fieret virgini aut viduæ,
quæ maritum habuit ſub conditione, ſi non nuberet,
& ſic ſub conditione viduitatis, talis conditio reiicie
batur, & pro non ſcripta habebatur: adeò quòd hęre-
dis inſtitutio vel relictum remanebat purum: nec il-
lud perdebat vir aut mulier, dato quòd nuberet. l. cū
44 tale. in princip. de conditio. & demonſtra. † Et ratio
erat, quia licet publicè interſit, quòd voluntates vlti-
mæ ſuum plenum ſortiantur effectum. l. vel negare.
ff. quemadmodum teſtamenta aperian. tamen illius
magis intereſt, quòd viri & mulieres liberè matrimo
nium contrahant, & liberos (vt dixi) procreēt, ad re-
plendum ciuitates liberis hominibus: vt dicta l. ij. C.
de indicta viduitate. Vnde ſtatutum fuerat eo iure
conditionem viduitatis de vltimis voluntatibus tol-
lendam, vt potiùs in hoc derogetur teſtatoris volun-
tati, quàm pię liberorum procreationi. Partus enim,
vt dixi, non ſolùm parenti, ſed Reipublicæ naſcitur:
45 vt d. l. j. §. generaliter. ideo aſtringi † quis iuramēto
non poſſet ad non nubendū, etiam libertus aut liber-
ta: nec teneret tale iuramentū. l. adigere. ff. de iure pa-
trona. facit cap. clericos. de cohabi. cler. & mulierum.
46 † Quinimò ſi de non nubendo præſtaretur iuramē-
tum, certè intelligeretur de nuptiis illicitis, ſecūdum
glo. in c. veniēs. de iureiurando. facit l. adoptiuū. §. pa-
tronum. ff. de in ius vocā. verſic. ſed & ſi. Et patronus
tale iuramētum extorquens puniretur, prout l. Iulia
47 de maritandis ordinibus cauetur: † quæ in remitten-
do iuramētum vim obtinet Apoſtolicā, gl. in §. ſi in
verb. remittitur. ff. de iur. pat. l. adigere. Niſi iurantes
eſſent ad matrimoniū inhabiles: vt qa caſtratꝰ vel ca
ſtrata: vt ibi in §. quanuis. quia ceſſante ratione ceſſat
48 lex. d. §. quāuis, † Ex quo vř huic iuri nubēdi tāquam
publico renūtiari non poſſe. l. ius publicum. ff. de pac.
☞ [Maximè quia non ſolùm intereſt renuntiantis, ſed
etiā ipſius patris cuius voto congruit filiā nubere, vt
l. mulier. §. cùm proponeretur. ff. ad Trebel. vt ſuprà
dixi, & infra dicam.] Imò puniebantur cœlibatum

49 colentes, vt ſuprà dixi. † Cui iuri nubendi adeò fauē-
dum eſt, quòd in aliquibus locis conſuetum eſt dam-
natos ad mortem liberari poſſe, ſi à mulieribus pe-
tantur in maritos copulari, vt refert Maſuetus titu-
lo, de pœnis. §. item in aliquibus partibus ſeruatur,
&c. Præſertim ſi à tali fœmina damnatus peteretur
in maritum, quæ à peccato ad frugem melioris vitæ
reduceretur, vt à cætero honeſte viueret cum eodem:
quia cùm eximens à peccato mulierem plenariam
conſequatur peccaminum ſuorum indulgentiam. ca-
pit. inter opera. de ſponſali. Sic remitti poſſe videba-
50 tur pœna mortis tēporalis in foro cōtētioſo. † Sed
non puto hoc ſuſtineri poſſe de iure: quia daretur per
hoc delinquendi occaſio ſub ſpe ſic faciliter euaden-
di mortem. Præterea videmus, quòd propter coniu-
gium iam conſummatum conſeruandum, non eui-
tant deliquentes coniugati pœnam criminum per-
petratorum. Igitur minus eam euitabūt propter ma-
trimonium contrahendum, quòd facilius impeditur
quàm diſſoluatur iam contractum. Sequeretur inſu-
per aliud, quod eſſet exemplo perniciosiſsimum, &
periculoſum: quia ſæpe ipſi ad mortem damnati, non
liberè ſed coactè timore pœnæ talia matrimonia cū
ſibi ignotis, & minùs dilectis contraherent: & ſic nul
licet: quum in matrimonio non ſufficiat conſenſus,
niſi ſit liber omnino cap. cùm locum. de ſponſa. Vn-
de conſequuti liberationem vxores dimitterēt, qui-
bus adſtricti non eſſent in foro conſciētiæ per ea, quę
plenè deciduntur in cap. is qui fidem. illo eodem ti-
tulo. vbi in foro conſcientiæ verba vel facta non li-
gant, libero non intercedente conſenſu & voluntate.
51 Et inde eſt, quòd † pœnæ in matrimoniis indici non
debent. l. Titia. ff. de verborum obliga. & cap. Gem-
52 ma. de ſponſali. † Quibus conſideratis tales in matri
monio metu pœnæ cōtracto non perſeuerarēt: etiam
quia fortè generi ſuo & ſtatui non conuenitēt: quia
vix aut nūquam nobiles fœminæ vel matronæ aliæ
honeſtæ talibus damnatis, licet de domo excelſa fo-
rent, faciliter nuberent, ſed ſolùm humiles fœminæ
aut meretrices, quibus ilico, Pſalmum cantantes, la-
queus contritus eſt, & nos liberati ſumus, diſcederēt
eáſque penitus repudiarent, ſeu ab eis diuerterent. Et
ſic illo exorbitanti medio pœnis ac iuſtitiæ, atq; ma-
trimonio faciliter illuderetur: & ſacramentum eccle
ſiæ derideretur cōtra l. ſi prætor. ff. de iudi. vbi edicta
prætorum & iudicia ſapientum eſſe non debent illu-
53 ſoria. † Bene tamen crederem in vno caſu prætextu
matrimonij poſſe pœnam mortis euitari, ſcilicet vbi
damnatus quis eſſet propter raptum, & mulier rapta
contrahere vellet cum ipſo. Nam eo caſu, vt tale ma-
trimonium fiat, raptor mortem euitaret, ſecundum
Pau. in l. raptores. C. de epiſcopis & cler. volentē hoc
caſus ius canonicum mitigare potuiſſe pœnam legis
ciuilis, & illius rigorem. Et ita dixit aliâs conſuluiſ-
ſe, & quendam ſic damnatum liberaſſe. Facit ad hoc
54 tex. in capitu. penult. & capit. fina. de rapto. † Secun-
dum fuit ius legis Iuliæ Miſcellæ: quæ ſic appellatur
ab authoris nomine, qui Iulius Miſcellus vocabatur,
conſiderans quòd ratio, quare conditio viduitatis iu
re antiquo reiiciebatur de vltimis voluntatibus, fue-
rat, vt viri & mulieres poſſent liberius nubere ac li-
beros procreare. Sed non omnes mulieres nubūt pro
pter liberorum procreationem, prout ſunt fœminæ
ſteriles & decrepitæ, quæ potius nubūt propter incō-
tinētiam vel alia ratione: Cùm plurima alia ſint bō-
na matrimonij vltra bonum prolis: vt dixi ſuper ver
bo, *Cuidā Petro tradiderunt*. Ideo conſiderauit Iulius
ille Miſcellus. Ita demum conditionem viduitatis re
mitti debere mulieri, quando nuberet ad finem pro-
creandæ ſobolis. Propter quod ſtatuit, quòd mulier
55 iuraret ſe nubere cauſa ſobolis procreandæ: † & pro-
pterea cautionem præſtaret Mutianam, ſecundum
quod Mutius ille legifer ſuper conditionibus nega-
tiuis induxit, ſcilicet quòd ſi poſteà appareret eam
nō propter ſobolem nupſiſſe, teneretur relictum vel
hæreditatem cum perceptis fructibus reſtituere ſuc-
56 ceſſoribus teſtatoris. † Tertium fuit ius nouum Co-
dicis, per quod, quia conſiderauit imperator, quòd
iſtud iuramentum eſſet viam aperire periuriis, præ-
ſertim mulieribus ad deierandum facilibus, dictam
legem Iuliam Miſcellam ſuſtulit, ſimul & formam
iuramenti & cautionis: atque diſpoſuit quòd indi-
ſtinctè ſi relinqueretur mulieri ſub cōditione ſi non
nupſerit: talis conditio viduitatis reiiciatur, & reli-
ctum purum remaneat: & mulier illud purè cōſequa
tur, ac ſi nulla conditio adiecta fuiſſet: vt d. l. ij. C. de
indicta viduita. quæ per l. fina. eiuſdem titu. extende
batur ad maſculos, quibus talis conditio adiecta fo-
ret. Facit dictum capitu. clericos, de cohabita. cleri. &
mulierum. vbi quo ad hæc carnalia deſideria, prohi-
betur præſtari iuramētum propter præſumptam fa-
57 cilem deierationem. † Quartū fuit ius nouiſsimum
Authenticorum quo vtimur, quòd in virgine ſeu mu
liere aut viro, quæ nunquā nupſit, conditio viduita-
tis reiicitur de vltima voluntate, & pro non adiecta
habetur, & relictum purè debetur, nubat, vel non nu
bat: vt dicta Authenti. cui relictum. C. de indicta vi-
58 duitate. † Adeò quòd decidit text. in l. Titiæ ſi non
nupſerit. ff. de conditio. & demonſtra. quòd ſi legata
fuerint Titiæ ducenta, ſi non nupſerit, & centum ſi
nupſerit, quamuis nubat habebit ducenta, quia talis
conditio, cùm retrahat à matrimonio carnali, reiici-
tur. Et multò magis ſi retraheret à matrimonio ſpiri
tuali, ſecundum Felin. in capitu. in præſentia. xviiij.
colum. de probationi. ſuper quo vltimo cogitabitis,
propter deciſionem Bald. in Authenti. niſi rogati. C.
ad Trebellia. ſuperiùs allegatam: quæ (vt opinor)
non obſtat: quia locum habet vbi plus relinquebatur
in caſu matrimonij carnalis, & minus in caſu ſpiri-
tualis. Sed hîc illi duo caſus non concurrebant niſi
vnus ſolus, ſcilicet caſus matrimonij carnalis tātùm,
vel ſpiritualis tantum: quia ſi plus relinquatur ſi non
nubat, quàm ſi nubat: illud plus habebit nubēdo car-
naliter vel ſpiritualiter. Et idem erit in viro, qui nū-
59 quam nupſerat. † Iura enim multum fauent primo
matrimonio propter bonum prolis, iuxta illud Apo
ſtoli primæ ad Corinthios. v. Volo adoleſcentulas,
& ſic virgines nunquam coniugatas, & iuniores, nu-
60 bere. † Iuniores quidem ætatis ſufficientis: vt fœmi
næ ætatis xij. & maſculi. xiiij. annorum ſint. inſtitu.
de nuptiis. in principio. Tamen ſecundum Philoſo-
phum in lib. Politicorum maſculi ante xxvij. an-
61 num aut fœminæ ante. xviij. non nubant. † Aliâs fœ
tus imperficitur: quia vt dicit Hieronymus in epiſto
la. [Quæ inter aliâs epiſtolas ponitur parte prima
tractatu. j. Epiſto. ix. incipiēs: Zenon nauclerus, &c.]
ad Vitalem presbyterum. Perſpicuum eſt homines à
parua ætate libidini deditos, in immatura eorum ſo-
62 bole demonſtrari. † Ob quod Germani, quos Ale-
manos vocamus, citra annum ſuæ ætatis viceſimum
fœminæ notitiam maſculum habuiſſe in turpiſsimis
habebant rebus, Cæſare commētariorum ſuorum de
63 bello Gallico, libro vj. referente. † Et Friſones ſuper
omnia caſtitatem amantes, grauiter puniūt luxurio-
ſos: &

ſ os:& præſeruant liberos vtriuſque ſexus in caſtita-
te,donec ad annos peruenerint nubiles,quòd eos ma
64 ritant.† Vnde ſequitur quòd proles eorum fortis eſt
☞ & virilis: [Nam virginitas ſecum annexam habet
fortitudinem: vt dixi ſuper verbo, *Duas habens filias.*
narrādo mulieres,quæ ſtrenuè ſe in bello habuerūt.]
quia etiam non maritantur niſi tēpore debito.etiam
in materia alimentorum, impubes iudicatur maſcu-
lus vſque ad xviij.annos, & fœmina vſque ad xiiij.l.
mela. ff.de alimen. & ciba. lega. Aetas tamen illa in
matrimonio præueniri poſſet vbi de incontinentia
timeretur:quia tunc matrimonium præcipitari po-
teſt, dummodo puella virum ſuſtinere poſsit:quum
ante non ſit matrimonium.capi.puberes.de deſpon-
ſatio. impuber. Et dicit Hoſtien. quem ibi ſequitur
Præpo.in capit.ex parte.de ſponſa. quòd puella per-
mittens ſupra ſe virum aſcendere, cenſetur eſſe doli
capax ad contrahendum matrimonium, aliâs non:
65 vt dicto capitu.puberes. † Adeò quòd dicit tex.in l.
quod puellæ.ff.quando dies lega.cedit.quòd legatum
virgini relictum quando nupſerit:non debetur, ſi ea
minor quàm v.ripotens nupſerit: quum nupta vido-
ri non poſsit,quæ virum pati non poteſt, vt ibi dici-
tur:ob quod communiter requirūtur quindecim an-
ni,de conſuetudine: vt in Authen.de tempore non ſo-
lutæ pec.§.generaliter.coll.vij.Niſi(vt dixi)in aliqui
bus citiori tempore inueniretur perfectio naturæ.Et
multò magis vbi inuēta fuit perfectio naturæ & gra
66 tiæ:† ſicut in virgine Maria, quæ ante decimumquin
tum aonum Chriſtum cōcepit, ſecundū communem
opinionē:quia in beata Virgine natura aderat,quam
gratia perfecit:vt habetur in ſecundo ſententiarum.
diſtinct.xxvij. & per Alexandrum de Ales in tertia
parte ſummæ tracta.de gratia. Vnde de ipſa dici po-
teſt quod dicit gloſ.ſuper verbo, viri potentes. in di-
cto §.j.inſtitu.de nuptiis.quòd felici diplomate vſa
fuit. Nam ſi aliquæ hoc habent ex bonitate naturæ
ſeu naturalis complexionis, vt antè nubere poſſunt,
multò magis beatiſsima virgo habens perfectionem
naturæ & gratiæ potuit eſſe perfectè idonea conce-
ptioni perfectiſsimæ filij Dei anno ætatis ſuæ deci-
moquatto completo in introitu quindecimi, quo
Chriſtum concepit. Quæ licet in duodecimo aut ci-
teriori anno generare & concipere potuiſſet, ſicut
aliæ plures,& multo melius: Tamen Deus noluit de
ſponſationem illius cum Ioſepho fieri ita accelerare,
ratione maioris honeſtatis & grauitatis morum.Su-
per hoc tamen habetur cōſideratio perſonarum, tem
67 porum & regionum.† Nam Pygmæi,qui ſunt homi
nes cubitales altitudinis ſolùm vnius cubiti,citius ge
nerant cùm vitam breuem habeāt:quia generant an-
no quarto ætatis ſuæ,& in ſeptimo ſeneſcunt,ſecun-
dum Plinium & Iſidorum. De quibus per Lyram ij.
68 Regum. v. Et Ezechiel.xxvij. † De Salomone rege
etiam refert Hieronymus in præallegata epiſtola,ꝙ
in decimo aut vndecimo ſuæ ætatis anno genuit Ro-
boam filium. Et Achaz etiam rex Iſraël in vndeci-
mo aut duodecimo anno genuit Ezechiam. Pariter
olim antiqui patres non cito, ſed longo tempore in
ætate prouectiori ſolùm generebant propter eorum
longiſsimam vitam: vt patet Geneſis.iiij.& v.cap.ſe-
cundum Auguſtinum,lib.xv.de ciuitate Dei.cap.xx.
Erat enim eis grandior corporis forma & vigor, vt
dixi ſuper verbo, *Quæ filium ex eo ſuſcepiēt.* Ac etiam
69 erat eis longior vita propter multa. † Primò ex bo
nitate complexionis primorum parentum: qui adeò
fuerunt in integritate formati, & complexionati: &
ſic ad longiorem vitam diſpoſiti. In qua bonitate ma
gis participarunt homines eis propinqui, quàm re-
motiores. Secundò ex modo viuendi,quia plus tem-
peratè viuebant,quàm hodie faciant. Vnde propter
crapulam multi perierunt. Eccleſiaſtici xxxvij. Ter-
tiò ex bonitate nutrimenti:quia meliora fuerant ter
ræ naſcētia ante diluuium:quia inundatio aquarum
ſuper terram pro magna parte facta fuit ex mari O-
ceano: aquæ autem ſalſæ inducunt ſterilitatē, ſecun-
70 dum Lyram. Geneſis.capitu. iij. † In ſignum cuius
quando principes ciuitatem damnant propter deli-
ctum, ea demolita & aratro ſuppoſita aſpergunt ſal
ſuper eam, in ſignum perpetuę ſterilitatis,& deſertio
nis. Quartò hoc proueniebat ex ſcientia Adæ, qui
omnium naturalium ſcientiam perfectam habuit,&
conſecutus fuit plus quàm alius. Dum obdormiuit
in creatione Euæ conſortis ſuæ, vt dixi ſuper verbo,
Cudam Petro tradiderunt. Et ſic perfectè Adam her-
barum, necnon lapidum cognouit vires, quæ valent
ad cōſeruationem vitæ,quas ipſe poſteà alios docuit:
quam doctrinam non habemus. Quintò hoc proue-
niebat ex bono aſpectu ſyderum: quoniam aſpectus
cœli multum facit ad vitæ prolongationē, ideo plus
viuunt gentes in vno climate, quàm in alio. Sextò
hoc procedebat ex diuina diſpoſitione,quæ vt genus
humanum magis multiplicaretur, longos in princi-
71 pio dedit humano generi dies. † Vnde tunc neceſſe
non erat nuptias & generationem præcipitare. Ho-
die verò quia vita hominis eſt breuis, nuptiæ accele-
rantur,& ferè pręcipitantur:quum pauci cēteſimum
annum attingant, & vix tempus illud excedi poteſt.
72 l.fina.C.de ſacroſanctis eccleſiis. † Tamen Solinus
refert in India eſſe in quibuſdam montibus gentem,
quæ in iuuenta ſit cana, nigreſcit in ſenectute, cuius
vita vltra æuum eſt noſtri temporis. Pariter in Ery-
threa inſula in mari Gaditano ſita (vt Dionyſio pla-
cet) eſt tanta aëris benignitas: vt homines pariat con
tinentiſsimæ, ac penè immortalis vitæ. Idem refert
Plinius, libro vij. de Pandora gente in conuallibus
Indiæ annos ducentos viuente. Et Pomponius lib.
iij. ſcribit de Hyperboreis montibus Scythiæ ſuper
aquilonem, Riphæóſque montes ſub ipſo ſyderum
cardine conſtitutis quaſi vltra boream poſiti, vbi Sol
non quotidie vt nobis, ſed primum verno æquino-
73 ctio exortus, autumnali demum occidit. † Ideo apud
illos ſex menſibus dies, & totidem aliis nox vſque
continua. Terra Aphrica per ſe fertilis, cultores iu-
ſtiſsimi & diutiùs, quàm vlli mortalium & beatius
viuūt ſemper læti: non bella mouere, non iurgia. Ha
bitant lucos ſyluáſque. Et vbi viuendi ſatietas magis
quàm tædium capit: hilares redimiti ſertis, ſemet-
ipſos in pelago, ex certa rupe præcipites dant. Id eis
74 funus eximium eſt. † Etiam in Taprobana inſula
mari Indico ſita, homines corporum magnitudine
alios antecedūt, ceruleis oculis, atroci viſu, terrifico
ſono vocis: viuunt vltra alios plenè vltra humanam
75 fragilitatem, vt Solinus dicit. † De quodam voca-
to Ioanne de Temporibus, qui tempore Ludouici
groſsi Francorum regis vita adhuc fruebatur, circa
annum domini milleſimum cxxxvij. vt refert Ga-
guinus, libro vj. hiſtoriarum Ludouici iunioris, ex-
ordiens in hæc verba: Accepta patris ſcilicet Ludoui-
ci Groſsi morte, Ludouicus, ſcilicet Iunior, eius filius
cùm res Aquitaniæ ordinaſſet, in Franciam properè
reuertitur, dátque Aliſiam reginæ ſororem Arnul-
pho Veromanduenſi vxorem. Per illud ferè tempus
Ioannes de temporibus morte abſumptus eſt: quem

pertinaci conſenſu Franci, atque Germani ſcripto-
res, à Caroli magni Imperio, ad hunc vſque Ludo-
uicum vixiſſe tradunt. Quod ſi à fide non abhorret,
trecentum ſexaginta & vno anno ſuperſtes in terris
fuiſſe credendus eſt. Hæc ille. Etiam ſi impubes fo-
ret, poſtquàm virtutem coëundi habent: vt habue-
76 runt homines poſt peccatum. † Nam licet in primis
parentibus naturales motus concupiſcentiæ eſſent,
tamen erant repreſsi & clauſi in pueris vſque ad pu-
bertatem: ita quòd dicere poterant illud Apoſtoli
ad Roman. vij. Nam concupiſcentiam neſciebam
Quiquidem motus tanquam riuuli poſt peccatum,
aperti ſunt, & cœperunt moueri & diffundi, quos
cùm prius in ſe eſſe non ſenſiſſent, tunc aperti ſunt
& cognouerunt eos: quia ſicut inobedientes fuerunt
Deo ſuperiori ſuo, ſic & membra cœperunt moueri
contra ſuum ſuperius id eſt, rationem: adeò quòd
clamare potuerunt illud Apoſtoli vbi ſuprà in fine.
Video aliam legem in membris meis repugnantem
legi mẽtis meæ, & captiuantẽ me in lege peccati, &c.
77 † Et primum motum concupiſcentiæ contrarium
rationi, ſenſerunt in membris genitalibus, quæ con-
tra ſe moueri videntes erubuerunt. Vnde illa mem-
bra pudenda dicta ſunt. Cætera quidem membra ad
nutum hominis ſtant aut mouentur, pudenda autem
non: Ideo erubuerunt ea videre: cúmque cognouiſ-
ſent ſe nudos, conſuerunt folia ficus, & fecerunt ſibi
perizomata: vt habetur Geneſis iij. vbi Lyra ſuper
verbo, & fecerunt. & Archidia. in capitu. offerebat.
xxxij. quæſtione vij. Vnde quia tales motus cadunt
in pupillis & ſæpe, matrimonium etiam permitti-
tur, & eis nubere licet. Sed de communi lege parum
hodie viuũt homines: ideo citius nubunt. Imò quam
primum quis eſt viri potens, poſtpoſita ætatis conſi-
deratione nubere poteſt, & relictum debebitur: præ-
ſertim fauore primi matrimonij, cui iura fauent.
78 † Vnde decidit communis ſchola, quòd ſi ſtatuto
vel conſuetudine ſubditi contribuere tenentur pro
filia Domini maritanda, & ſemel maritata fuerit &
viduata, non tenebuntur contribuere pro ſecundo
matrimonio. l. boues. §. hoc ſermone. ff. de verborum
ſignificatio. de quo per Guido. Papæ. quæſtio. lvij. in
fine. Quia licet tale ius & onus contribuendi ſit rei-
terabile in perſonis plurium filiorum: non tamen in
perſona vnius, ſi viro præmortuo remaritaretur. Et
ita conſuetudine ſeruari dicit Maſuerus titulo, de
Talliis. §. item quatuor caſus ſunt, &c. Similiter dicit
Bal. ſuprà in procœmio. viij. columna ſuper verbo, pu
79 dicos. † quòd ſi teſtator bona ſua diſtribui iuſſerit in
dotandis mulieribus, non poterunt teſtamenti exe-
cutores de illis bonis dotare viduas, id eſt, mulieres,
quæ aliâs maritatæ fuerunt, quanuis pauperes: ſed ſo
lùm Virgines. Cùm illa indiſtincta loquutio de pri-
mis nuptiis intelligatur, vt dicto §. hoc ſermone. Hoc
enim magis intelligitur eſſe de mente teſtatoris vel
ſtatuti, vt in dubio conformetur intẽtioni iuris con-
munis, quæ vt videtis, multum fauet primo matrimo
nio, nec non liberis ex illo deſcẽdentibus, quibus pa-
ter aut vni eorum ſuam totam præter legitimã alio-
rum poteſt relinquere ſucceſsionem. l. quæritur. &
80 Authenti. nouiſsima. C. de inofficio. teſtamen. † Sed
ſecundæ vxori aut liberis ex ſecundo matrimonio
ſuſceptis, non poſſunt relinquere plus, quàm vni li-
berorum primi matrimonij, cui minus reliquit. l. hac
edictali. C. de ſecun. nup. Quod demonſtrat multum
eſſe fauẽdum primo matrimonio. Et rationabiliter:
81 † quia per illud tota mente is prædiligitur perpetuò
& amatur, qui clauſtra virginitatis aperuit in mulie
re. Quiquidem amor adeò infixus eſt propter aſſecu
ta deſideria, & initiatas voluptates & delitias: quia
vix aut nunquam ſaltem faciliter, deleri poteſt, quin
etiam mortuum ſequatur virũ, vt dicat puella quod
habetur Aeneidum iiij. vbi poëta:

Ille meos primus, qui me ſibi iunxit, amores
Abſtulit: ille habeat ſecum ſeruétque ſepulchro, &c.

82 † Et cùm vidua matrimonium contrahẽs non aliud,
quàm iurgium in ſuo lecto quærit: quia vidua vt plu-
rimùm ſemper primum ſuſpirat maritũ, iuxta illud
Iuuenalis: Semper habet rixas, alternáque iurgia le-
83 ctus, In quo nupta iacet, &c. † Et ſic cũ Virgine quan-
tumcunque vetula, melius eſt contrahere, quàm cum
vidua iuniore, propter primum amorem: quia talis
amor valde operatur, ac multùm confert ad conce-
84 ptum prolis. † Vnde refert vbi ſuprà, Cæſar Commẽ-
tariorum ſuorum de bello Gallico, libro v. quòd in
Britannia interiori, ſcilicet Anglia, tunc viri vxores
habebant deni duodeníque inter ſe communes. Sed
qui erant ex his nati, eorum habebantur liberi, à qui
bus primum Virgo quæque adducta eſſet. Quod cla-
rè demonſtrabat primum concubitum coniugalem
eſſe conſiderandum, velut prædilectum. Cuius fauo-
85 te conditio viduitatis reiicitur. † Quod eſt verum ſi-
ue mulier talis ſit, quæ nunquam antè nupſerit, ſiue
• nupſerit, & virum habuerit quanuis de præſenti, à
quo carnaliter cognita nõ fuit: quia fortè in domum
viri non tranſducta, nec ab eo cognita. Nam ſi talis
maritus deceſſerit, & ipſe vel alius ei ſub conditione
non nubendi reliquerit, talis conditio reiicitur, & re
licto locus erit tanquam puro, nubat vel non nubat.
86 † Ita quòd de tali muliere iudicamus ſicut de Virgi-
ne, & non vt de vidua, ſecũdum Bald. Angel. & Paul.
in dicta Authen. cui relictum. Et idem viro, qui nun-
87 quam cognouerat ſuam vxorem † Prędictam tamen
concluſionem, quòd de relicto vel inſtitutione con-
ditio viduitatis reiicitur, limitabitis eſſe veram. Pri-
mò vbi conditio viduitatis adiecta fuit viro vel mu-
lieri perpetuò aut ſimpliciter, quod idem eſt. Secus
autem foret vbi talis conditio adiecta eſſet tempora-
liter vſque ad certam ætatem: puta ſi non nupſerit
vſq; ad ætatem viginti annorum: quia tunc neceſſe
foret talem conditionem impleri, ita quòd teneretur
hæres vel legatarius tunc abſtinere à nuptiis, donec
ad ætatem determinatam à teſtatore: aliâs perderet
relictum. l. ſi vir vxori. §. fina. ff. de conditioni. & de-
monſtrationi. vbi Barto. & cæteri. Ex quo dicit Feli.
88 in capitu. ex parte. ij. colum. de conſtit. † quòd valet
diſpoſitio teſtatoris volentis, quòd filia domum ha-
beat vel aliam rem, ſi nubat cum conſilio Titij: quia
licet teneatur requirere conſilium, aliâs relictũ non
haberet donec conſilio Titij requiſito: & ſic ad tem-
pus nuptiæ differantur: Tamen quia ſequi non tene-
tur conſilium. capitu. j. de capel. mona. Barto. in l. j. §.
ſi plures. ff. de exercito. Et Panormita. in dicto capi-
tu. ex parte. & pleniùs in capitu. cùm in veteri. de ele
ctio. Certè talis conditio cùm perpetuò matrimoniũ
non impediat, non reiicitur: quinimò hæres in teſta-
mento grauatus maritare filiam teſtatoris cum conſi
lio Titij, ſi eam maritauerit conſilio irrequiſito, per-
deret hæreditatem, ſecundũ Pau. Caſt. conſi. lxxxviij.
incipiente, Videtur dicẽdum, quòd dicta filia quem
89 ſequitur Feli. in dicto capitu. ex parte. † ſecùs, ſi nube-
re deberet arbitratu vel cum conſenſu Titij: quia tũc
cùm neceſſe haberet ſequi conſenſum, qui fortè nun-
quàm præſtaretur, reiiceretur conditio velut matri-
monij

monij impeditiua: & valeret relictum tanquam pu-
eum.l.cùm tale.§.arbitratu.aliâs incipit, reſcriptum
eſt ſi arbitratu. ff.de conditio.& demonſtrati. facit l.
turpia.§.j.ff.de lega.j.ſecundum Paul.notabiliter in
dicto conſilio. Nam in matrimonio non ſolùm requi
eitur conſenſus,ſed liber conſenſus.cap.cũ locum.de
90 deſponſa.† Et vbi conſenſus alterius requiritur,dici
non poteſt contrahentiũ conſenſus liber. Facit quod
decidit Panormita. in capitu.quod Dei timorem. in
91 fi.de ſtatu monacho. † vbi dicit quòd ſi ſtatuto caue-
tur,vt minor vigintiquinque annis non poſsit ſe ma
ritare ſine cõſenſu duorum agnatorum,& puella eli-
git ſibi ſponſum condignum: Si agnati nolint, & ſine
cauſa legitima conſentire recuſent,compelli poſſunt
per ſuperiorem ad conſentiendum: vel ſuperior ille
licentiam dabit ad contrahendum.ſecundum Barto.
in l.ſi cum dotem.ff.ſolu.matrimonio. & in l.non ſo-
lùm.C.de bonis quæ liberis.& in l.in copulandis.C.
de nuptiis. Et ſi non licentiam dare vellet, appellari
92 poſſet,& conditio reiiceretur.† Et idem eſſet vbi ita
longum tempus adiiceretur, quòd in effectu matri-
monium impediretur: puta, ſi nõ nupſerit donec ad
ſexaginta annos peruenerit:quia hoc eſſet in fraudẽ
legis: quo caſu de illo tempore ſeu termino ſtaretur
arbitrio iudicis,Et reſiduum pro non adiecto habere
tur,per tex.in dicta l.cùm tale. in principio. vt nota-
biliter conſuluit Franci. Aretinus conſi.lxvij.incipi.
Diligenter & maturè.ij. colla. Pro quo facit:quia li-
cet teſtator in teſtamento diſponere poſsit, hæredes
ſuos ad tempus ſtare in communione, vt interim ſub
certa pœna hæreditatem diuidere non poſsint, per
tex.in l.iiij.in princip.vbi Bald.& Angel. ff.de condi-
93 tio.inſtitu. † Attamen non poſſet teſtator ordinare,
quòd hæredes perpetuò in cõmunione ſtare tenean-
tur,per text. in l. hoc iudicio.§.ſi conuenerit.ff.com-
muni diuidun.& tenent Pau.& Iaſon in l.ſi non ſor-
tem.§.ſi centum.ff.de condi. indebi.& Bartol. in l. ſi
conuenerit. ff. pro ſocio. & in l.Quintus.ff.de annu.
lega.gloſ.in l.fina. ff.communi diuidun. & conſuluit
Alex.in tertia parte conſi.cxj. incipiẽ.circa primum
dubium. iij. colũ. licet contrarium voluiſſet in dicto
§.ſi cẽtum.Sed quid ſi relinquatur filiæ donec ſit ma-
ritata,an tale legatum inducat viduitatem: ita quòd
94 nubendo perdatur? Videatis Oldra.conſi.clxij.† Se-
cundò procedit dicta concluſio vbi legatum fuit ali-
cui relictum ſub conditione ſi non nupſerit cum ali-
quo vel aliqua de mundo:vel ſimpliciter & indefini-
tè,quòd idem eſt.ſecùs ſi ei relinqueretur ſi non nube
ret cum certa perſona,puta Titio vel Seia: vel ſi non
nupſerit cum pluribus certis perſonis viris aut mu-
lieribus:puta,cũ aliquo vel aliqua de tali genere vel
parentela:quia cùm tunc nubere poſsit cæteris omni
bus,talis conditio non reiicitur: imò impleri debet:
aliâs perderetur relictum, per tex.in dicta l.cum ita.
95 ff.de cond.& demonſtra.† Tertiò procedit dicta con
cluſio,niſi ex defectu conditionis, ſi non impleatur,
debeatur legatum vel fideicommiſſum magis fauora
bile,quàm ſit matrimonium: veluti ſi legetur ſeruus
viro aut mulieri ſi non nupſerit.Et ſi nupſerit, relin-
quatur ſeruo libertas. Tunc enim cõditio viduitatis
de tali legato non reiicitur, vel legatarius nubẽs con
ſequatur legatum, id eſt, ſeruum ſibi relictum, ac ſi
non nupſiſſet. Quinimò ſi nubat & conditionem vi-
duitatis nõ impleat,talis ſeruus erit liber, per tex. no
tabilem in l.Titio vſusfructus.§.ſerui.ff.de condi.&
96 demonſtra. Et alia † ratio non eſt, niſi quia legatum
libertatis ſeruo factũ in defectu conditionis eſt pium
& fauorabilius matrimonio. Per quem text. dicunt
ibi Guil.de Cug.& Barto.tamen ſub dubio fortè, q
etiam vbi tale legatum in defectu viduitatis eſſet al-
teri piæ cauſæ applicandum,puta eccleſiæ vel pro ani
ma vel alteri pio vſui: tunc de tali legato non reiice-
retur conditio viduitatis. quod eſt ſingulariter notã-
dum: quia ſi ibi non reiiciatur fauore libertatis.ergo
idem in alia quacunq; pia cauſa: quum de libertate
communiter arguamus ad piam cauſam, ſecundum
eundem Bartol.ſingulariter in l.proximè.§.fina.ff.de
97 his quæ in teſta.delen.† Quartò procedit dicta cõclu
ſio quando eſſet in teſtamento relictum ipſi mulieri
aut viro legatum ſub cõditione viduitatis ſeruandæ:
vt dicta Authent.cui relictum. ſecùs ſi legatum alicui
tertio eſſet factum: putà, Titio ſub conditione, ſi ali-
qua mulier aut vir non nuberet: quia tunc conditio
viduitatis nõ reiicitur: imò ſi talis vir aut mulier nu-
beret,ille tertius ſcilicet Titius legatũ perderet, per
tex.in dicta l.j.C.de indicta viduita. & ſentit Paul.in
dicto conſil.lxxxviij. Et ratio eſt, quia ideo leges ſta-
tuerũt conditionem viduitatis ipſo iure reiici de in-
ſtitutionibus & legatis: quia ille cui relictum eſt,am
bitione lucri & timore perdendi illud, induceretur
ad viduitatem, & cœlibatum contra publicam vtili-
tatem. Quæ ratio ceſſat vbi relictum foret tertio, &
non ipſi mulieri aut viro:quia tũc illa mulier aut vir
parum curaret ſi tertius ille legatũ perdat vel non.
Ideo ſi legatum eſſet mulieri & cuidam tertio: tunc
cõditio viduitatis nõ reiiceretur in totum:ſed ſolum
pro parte mulieris,& nõ pro parte illius tertij extra
nei. Quinimò muliere nubente, extraneus ille lega-
tum perderet quò ad ſuam partem, per tex.in l.mulie
ri & Titio.ff.de condit.& demonſtra.Et ſi ille tertius
extraneus partem ſuam repudiaret,non propter hoc
accreſceret mulieri:quum mulier tunc non admitte-
retur ad ſuam partem de iure communi,ſed iure ſin-
gulari & priuilegiato: cùm & inter ſuccedentes iure
diuerſo locum non habet ius accreſcendi:vt plenè di
xi ſuper verbo, *Et vxorẽ nomine Adel.* in quarto præ-
98 ludio. † Et quod dictum eſt,quòd à legato alicui ter-
tio facto non reiicitur conditio viduitatis mulieri al
teri adiecta:niſi ille tertius cui legatum relictum eſt,
eſſet pater,mater,frater,vel ſoror, vel aliter propin-
quus ipſius mulieris, cui viduitas indicta fuit. Ob
quorum reuerentiam vel dilectionem veriſimiliter
præſumeretur,quòd mulier aut vir à matrimonio ab
ſtineret:ne parens ſuus legatum perderet,veluti ſi te-
ſtator dixerit,relinquo Titio ſi eius filia aut ſoror nõ
nupſerit. Nam tunc conditio viduitatis ita reiicitur
ac ſi eidem mulieri legatum fuiſſet,per text.not.in l.
hæres meus.§.fi.ff.de condi.& demon.quia vtroq; ca
ſu mulier inuitatur ad viduitatem,ne propinquus le-
99 gatum perdat. † Paria enim ſunt aliquid fieri contra
perſonam alicuius, vel contra aliquos de ſanguine
ſuo.l.lex Cornelia.in prin.vbi Bart.ff.de iniuriis. Et
idem Bald.in l.iij.§.ſi tutor inimicus.ff.de ſuſpe.tuto.
Et inde dicimus parem eſſe metum,qui committitur
in ſe vel ſuis.l.Iſti quidem.ff.quod metus cauſa. Simi-
liter ſi relictum fuiſſet cuidam tertio, qui grauatus eſ
ſet illud reſtituere mulieri aut viro, ſi non nupſerit:
etiam cõditio illa viduitatis reiicietur ac ſi immedia
tè fuiſſet mulieri relictum.l.Lauia.§.fi.ff.de cond.& de
mõ.quia eo modo mulier ita inuitaretur ad viduita-
tem timore perdendi fideicommiſſum, ſicut timore
100 perdẽdi relictum ſibi immediatè factum.† Quintò
procedit dicta concluſio quando mulieri aut viro fa-
ctum eſſet legatum ſi non nupſerit vel ſi viduitatem

ſeruauerit.ſecùs ſi relictum ei fuiſſet ſub hac condi-
tione ſi vel cùm vidua erit:quia tūc cōditio non reii-
citur:quum viduitatem non inducat. Imò ſufficit eá
ſemel impleri,quanuis implemētum nō duret. & ita
loquitur tex.in ij.par.in d.l.fi.C.de indicta vidui.iun
cta l.ſi quis hæredē.C.de inſti. & ſubſti.ſecūdum Iaſ.
in d.l.fi.Ideo quamprimum morte mariti vidua fiet,
relictum habebit licet poſteà renupſerit:vel ſi prius
renubat,legatū petere poterit, quū ſufficiat ꝙ ſemel
vidua fuerit. Et ita fuiſſe Venetiis iudicatum refert
Paul.in d.l.ſecūdum eius conſilium, quod ab ipſo Ve
neti habuerunt, licet priùs iudicare decreuiſſet con-
101 trarium. † Ad hoc facit ꝙ legatū puellæ factū dum
nupta erit,primæ nuptiæ intelliguntur:adeò ꝙ licet
nuptiæ mariti morte ſoluantur,non requiritur ad le
gatum conſequendum ꝙ iterū nubat, vt d.l.boues.§.
102 hoc ſermone.ff.de verb.ſig.†Et idem foret ſecūdum
eum ſi relictū fuiſſet ſub cōditione, ſi vidua remane-
bit, aut ſi vidua permanebit: quia licet ſecundò nu-
bat,legatū habebit.Sufficit enim ei ſemel viduā fuiſ-
ſe:licet pluries valētes viri de Florētia contrariū cō-
ſuluiſſent:ſed hoc vltimo caſu Iaſon tenet cōtra Pau
lū propter verbū permanebit,perſeuerantiā denotās
in viduitate,ſecundū Ang.cōſi.xxxiiij.inci.Conſtan-
tius Herculani.& conſi.clxvj.inci.Corradus.Sanè ta
men intellexit ꝙ ſi legatū fuerit relictū ſub conditio
ne ſi vel cùm vidua erit,ſufficit dictam conditionem
ſemel impleri, licet implementum non duret:tamen
illud relictū non debebitur niſi illis mulieribus quæ
poſt teſtamentū & mortē teſtatoris viduæ erunt:pu-
103 ta,ſi pater vel alius dixit: † Relinquo centū cuilibet
filiæ quæ vidua fuerit,vel cùm vidua erit. Nam filia-
bus quę tēpore teſtamenti & mortis teſtatoris erant
104 viduæ,tale legatū nō debebitur: † quia ſicut lex ita
vltima volūtas verificatur in futuro non in præteri-
to vel præſenti tempore ſecundū Bar.in l.hoc articu
lo.ff.de hære.inſti.& Ange.in §.j.in fi.inſti.de leg.Per
quæ omnia habetis clarè, ꝙ cōditio viduitatis perpe
tuæ in virgine,viro aut muliere, ſaltim in talibꝰ qui
nūquam nuptias aliquas effectualiter cōſecuti ſunt,
reiicitur de legato,& hęredis inſtitutione directa vel
indirecta ſibi aut ſuis propinquis facta,& pro nō ad-
105 iecta habetur.Aliquādo & ſecundò principaliter cō
ditio viduitatis nō indicitur virgini, id eſt ei qui nu-
ptias nunquā contraxerit:ſed indicitur viduo aut vi
duæ,capiēdo viduā ſecundū communē vſum loquen-
di,ſcilicet pro illa quæ maritū habuit,tamē mortuus
eſt:& tūc cōditio viduitatis de inſtitutione vel lega-
to nō reiicitur,ſed implenda eſt:ita ꝙ ille cui induci
tur:ſit vir aut mulier, à ſequēti matrimonio abſtine-
re tenetur:aliàs perdit relictū,vt dicta Auth.cui reli-
ctum.C.de indi.vidui. Nec refert à quo fuerit vidui-
tas indicta,an à marito vxori vel ecōtra,vel ab extra
neo aut parēte:quoniam omni caſu cōditio viduita-
tis expreſsim indictæ implēda eſt: adeò ꝙ ſi Adiecta
Raynutij filia moriēdo dictū Petrū eius maritū ſub
cōditione viduitatis hæredē inſtituiſſet, prout nō fe
cit:certè poſteà cū alia cōtrahēdo & nubēdo hæredi-
tatē perdidiſſet:quā tamen non perdidit, quia vidui-
tas ei indicta non fuit. Et ratio differētiæ inter virgi
nes & viduas eſt: & idem de viris: quia in viduis ex
quo ſemel cōiugati fuerūt, honeſtius eis eſt amplius
non nubere. Et præſertim honeſtū eſt fœminis,vt in
Auth.de non eligē.ſecū.nub.§.optimū.ſecundū Bald.
106 in j.oppo.in dicta Auth.cui relictū.†Et hoc propter
quatuor cauſas,quæ nō per iura noſtra ſaltim ita ex-
107 plicitè ſicut clarius per theologos aſsignātur.†Pri
ma eſt,quia quādo vidua renubit,eſt iudicium & ali-
qualis coniectura minoris caſtitatis.Nam in mulieri-
bus toties nubere eſt ſignum incontinētiæ:cum autē
vidua manet,eſt veſtigiū magnæ cōtinētiæ, & ꝙ per
antea carnē ſuam non diuiſit:imò diuidere in plures
abhorruit,marito dum viueret fideliter adhærendo.
Vnde Apoſt.j.ad Timo.v.Vidua, inquit,eligitur,quæ
fuit vnius viri vxor.Et Iuſtinianus imperator in d.§.
optimū.ſic dicit:Optimum itaq; eſt atq; laudabile &
dignū oratiōe,vt mulieres ita ſe honeſte tractēt, qua
tenus quę ſemel ad virū venerūt ſeruēt inuiolatū mo
rientiū torū.Et huiuſmodi mulierē miramur pariter
& laudamus,& nō procul à virginitate ponimus.Et
alibi in Authen.de nuptiis.§.ſoluto igitur matrimo-
nio.iiij.colla.Felix,inquit,& beatum eſt vtriq; cōtra
heotiū perdurare in priori cōiugio,& non procreatā
108 ſobolem ſequētibus matrimoniis contriſtare. †Ob
quod mulieres olim primā viduitatē ſeruantes, tan-
quā virgines coronabātur:vt refert Valerius li.ij.ti.
de initi.antiquis. Quæ vno,inquit,matrimonio con
tentæ fuerant,corona pudicitiæ honorabantur: exi-
ſtimabāt enim eum(præcipuè matronæ) ſyncera fide
incorruptū eſſe animum,qui poſt depoſitæ virginita
tis cubile in publicum egredi neſciret, multorū ma-
trimoniorum experientiā quaſi legitimæ cuiuſdam
109 intemperātiæ ſignū eſſe credentes. Hæc ille. Secun-
da cauſa viduitatē ſuadens eſt,quia viduitatem ſerua
re, eſt ſignum maioris & conſtantis adhuc feruentis
amoris ad primum virum,quotiēs vidua illius amo
re & honore nullum alium vult maritum.Cùm enim
ambo fuerint vna caro,Geneſis ij.mortuo viro remā
ſit mulier,quę quaſi mortua amplius nubere non de-
110 beret. † Tertia cauſa eſt propter ſecuritatē maiorē.
vidua enim ſuiipſius domina eſt in pace viuens, quæ
ſi virum capiat,diſcrimini ſe exponit:quia fortè du-
111 rum & malignū habebit,vt infrà videbitur. †Quar
ta cauſa eſt: quia ad Deo ſeruiēdum maiorem habet
libertatē conſtitutus in viduitate quā coniugatus:vt
dicit Apoſtolus j.ad Corin.vij.Qui ſine vxore eſt,ſo-
licitus eſt eorum quæ Dei ſunt. Et econtra, quæ ſine
viro eſt,eadem ſolicitudine tenetur.Nam vidua ſur-
gere poteſt, & dormitū ire quando vult: Comedere,
bibere,ac ieiunare quotiens ſibi placet:pauperes ho-
ſpites recipere, infirmos viſitare, eccleſias & ſermo-
nes frequētare die ac nocte, nuda aut veſtita dormi-
re,vel ſurgere:quæ facere ita libere nō poteſt ſi mari
tū haberet,niſi ipſo conſentiēte, ſecūdum gl.in c.ma-
nifeſtū.xxxiij.q.v.Præterea rationi congruit vt volu
ptas & complacentia cōiugalis,præterea oratione &
cōtinētia reparetur viduali,iuxta illud Eccleſi.iij.Eſt
tempus amplexandi,ſcilicet durante coniugio ſimul
cum iuuētute.Et eſt tēpus orādi,& longe fieri ab am-
plexibus,videlicet ſoluto matrimonio, tēpore vidui-
tatis aut ſenectutis,vel etiā durante matrimonio cau
ſa fiēdæ orationis,vt tradit Apoſtolus vbi ſupra,ibi:
112 † Nolite fraudare inuicē,niſi fortè ex cōſenſu vt va
cetis orationi.Et Moyſes Exodi xix.Populo à Deo cū
oratione legem ſuſcepturo: Eſtote (inquit) parati in
diem tertium:& ne appropinquetis vxoribus veſtris.
113 † Imò priſcis temporibus cùm ſacerdotes cōiugati
eſſent, anno vicis ſuæ, quo in diuinis Deo miniſtra-
bant,non diſcedebant de tēplo: prout legitur de Za-
charia Luc.j.& xxxj.diſt.c.tenere debet. Et hac non
alia ratione,niſi vt durāte diuino miniſterio nō iun-
114 gerētur vxoribus ſuis.†Ex quo ſoliti ſunt fideles de-
uoti catholicè viuentes abſtinere triduo ab vxoribus
ante & poſt receptionem euchariſtiæ,quo vocāt ora-
tion

orationi & contemplationi. [Vnde Baptiſta Mantua-
nus contra impudicè ſcribentes, Lex venerē feſtis ve
tat exercere diebus, Sacra miniſtrorū corpora caſtra
115 volūt.] † Etiam olim apud Romanos alióſque vete
ris culturę deorum non licuit rem habere etiam cum
coniuge feſtis diebus. Vnde Iuuenalis: Ille perit ve-
niam quoties non abſtinet vxor, Cōcubitu ſacris ob-
116 ſeruādiſque diebus. † Actus enim venereus contem
plationē impedit. Exemplo Aeneæ qui contemplari
non potuit præſente Venere: qua remota ilico pro-
ſpexit deos, vt habetur lib. ij. Aeneidos. Ideo à libidi-
ne tunc abſtinendū: præſertim dum feſtiuatur glorio
ſa ſemper virgo dei genitrix Maria, dea, ſeu regina
virginitatis. Nam licet (vt dictum eſt) Romani ab a-
ctu coniugali abſtinerent dum feſta colebant: maxi-
mè tamē in feſtis Iſidis caſtitati mos gerebatur, quæ
dea caſtitatis colebatur. Vnde non ſine cauſa apud
Chriſtianos mos inoleuit, nedum tempore orationis
& communionis chriſtianæ, ſed certis diebus antè,
prout communiter faciunt, volentes corporalem ſu-
mere medicinam: qui triduo antè ſuſcipiunt præpa-
ramenta, vt die ſtatuta ſint diſpoſiti. Et bonus ac iu-
ſtus iudex priuſquàm ſententiam proferat, tempore
ſufficienti antè proceſſum viſitat, vt ſentētia recta fe-
ratur: quæ aliter & aliâs eſſet nulla, quanuis iuſta, ſe-
cundum Bart. in l. prolatam. C. de ſenten. & latiſsime
117 per Felin. in c. eccleſia ſanctæ Mariæ. de conſti. † Sic
videmus de cygno qui inſtinctu quodā naturæ poſt-
quā coiuit cū ſua coniuge, ſe lauat priuſquā comedat
& cibum capiat approbans naturæ inſtinctu doctri-
nā Apoſtoli j. ad Corin. xj. probet autem ſeipſum ho-
mo, antequā de pane illo edat, & de calice, &c. Licet
autē actus matrimonialis ſit licitus, tamen annexam
habet quandam turpitudinem, quam excuſari opor-
tet per bona matrimonij: habet profectò annexā de-
preſsionem mentis propter vehemētiam delectatio
nis carnalis, de qua loquitur magnus ille Gregorius.
Tanto (inquit) mens à ſuperiore amore deſiungitur,
quātò inferiùs delectatur. Ideo coitus etiam inter cō
iuges tempore orationis per duos ſaltē dies antè fuit
118 prohibitus. † Vnde Amazones fœminæ quantūcun
que iuuenes tribus ſolùm menſibus ſcilicet Aprilis,
Maij, & Iunij (ſecundū aliquos) amplexibus vacabāt
coniugalibus: & reſiduo temporis vacant militiæ &
armis. Propter quod ſtrenuitatis famam & bellandi
119 gloriā acquiſiuēre. † Refert pariter glo. ſuper epiſto
la Hiero. ad Paulinum, ꝙ mulieres Bragmanæ à viris
ſeorſum manent, interfluente Gehon Græco fluuio:
viri autem transfretāt ad eas menſe Iulio & Auguſto
cū quibus reſidēt quadraginta dieb⁹, & iterū remeāt.
120 † De quibus pulchra dixit Diodorus de geſtis anti-
quis lib. iij. & inter cætera, ꝙ homines ad texturam
muliebriáque deputantur exercitia, lege autem ſta-
tuerunt, vt ſolæ fœminæ in re militari erudirētur: vi
ris interdicta eſſent arma, ſeruiliáq; officia permiſſa.
Maribus, qui ex eis naſcebantur, crura & brachia de-
bilitabant, quò bello inutiles fierent: fœminis dex-
tram inurebant mammam, ne pugnæ impedimento
eſſent: ex quo & Amazonum eſt eis indictum nomē.
Virgines à primis annis venationibus exercitantes
quotidie ad belli munia inſtruxerunt. Marti quoque
& Dianæ ſacrificia inſtituerunt, quæ Taurobolium
appellāt, vltra Tanaim flumē exercitu traducto om-
nes eius oræ gētes ad Traciam vſq; deuicerunt. In re
gnū deinde cum multis ſpoliis reuerſæ magnifica eis
diis templa conſtruxere. Omnium ſubditorū beneuo
lentiam iuſto æquóq; imperio adeptæ: tū ad alteram
fluminis partem verſis armis, Aſiæ partē vſq; ad Sy-
riā bello ſubegerūt. Poſt obitū reginæ propinquior
genere in regno ſuccedebat iuſtè imperās, ita vt Ama-
zones magno imperio & gloria potirent multis pòſt
ſeculis, vulgata earū per omnē orbē virtute. hæc ille.
121 † Et eſt regnū earum antiquiſsimum olim Maſſage
tarum regnū appellatū inter Scythas & Albanos ver
ſus ſeptētrionem ſitū, quaſi de Scythis trahens origi-
nem, circa tēpora Nēbroth inchoatū, qui turrim Ba-
bel, id eſt Babylonię edificauit: de quo habetur Gene.
x. & xj. c. Heu me & ſi iuuenes à coitu temperatè abſti
nent, etiam coniuges: quanto fortius viduæ debent,
præſertim vetulæ abſtinere, & viduitatem ſeruare: vt
fecit celebris vidua Noēmi Ruth j. c. Iam inquit, ſe-
nio confecta ſum, nec apta vinculo coniugali. Et Sa-
ra Gen. xviij. Non decet poſtquam conſenui & domi
nus meus vetulus eſt, voluptati operā dare. His igitur
cauſis viduitatē ſuadētibus conſideratis, non mirum
ſi de iure in viduis tam viris quā mulieribus cōditio
122 viduitatis non reiiciatur, vt ſuprà vidiſtis. † Hinc di
cit Chriſoſto. vt habetur in c. hac ratione. xxxj. q. j. ꝙ
ſecundam vxorem vel ſecundū virum accipere forni
catio eſt. Ex quo prouenit, ꝙ ſecūdæ nuptiæ non benē
dicuntur. c. j. & c. vir autē. de ſecun. nup. Tamen quia
fit lege permittēte, honeſta fornicatio eſt, vt mala for
nicatio euitetur, iuxta illud Hier. cuidā viduæ loquē-
tis, epiſtola xxv. Tolle (inquit) quod peius, ſcilicet for
nicari, & ſuſcipe quod bonum non eſt, videlicet ſecū-
dò nubere. Vidua enim quæ cōtinere nō vult, aut non
123 poteſt, maritū potius capiat quā diabolū. † Plus tū
expedit reipublicæ viduas perſeuerare in viduitate,
ſecundum quod bonis moribus congruit, quā nube-
re, ac etiam viduis expedit: vidua ſi virum bonum ha
buerit, caueat ne mutet fortunam: Si autem prauum,
cōſimilem inuenire timeat. Sed, prô dolor, viduas op-
poſitæ conditionis plurimas dietim videmus, quæ
& ſi virum peſsimū habuerint, mox & poſt mortem
illius ad alium currunt. Si autem bonum habuerint,
illius facillimè obliuiſcuntur, & ad alium ſtudioſiſsi
mè ſolicitantur. Vtinam tales antiquorum exempla
aduerterent: quoniā narrat Hieronymus lib. j. cōtra
124 Iouinianum † de Martia Catonis vxore, à qua cùm
virū lugeret, matronæ perierūt, quē diē haberet luct⁹
vltimū. Quibus reſpondit, quem & vitæ. Dæ alio igi
tur viro non cogitabat. Pariter refert de Auinia quā
cùm propinqu⁹ moneret vt alteri nuberet, quia eius
ætas nuptui conueniebat: Reſpondit: nullatenus hoc
faciam: quoniam ſi virum bonum inuenero vt ante
habui, nolo amplius timere ne perdam. Si verò malū,
quid neceſſe eſt poſt bonum peſsimū ſuſtinere? Nun-
quid vidua Sarreptana pro filiorum ſalute famem to
lerauit, nec virum quæſiuit? vt patet iij. Regum xvij.
125 † Nunquid etiā celebris vidua fuit Iudith, quę prio
ris cōiugij honore tenaciſsimóq; amore, vlteriores
viros adire noluit. Ob quod Iudith caſtiſsima quan-
diu vixit, pro regina apud Iudæos tēta fuit (cū olim
vt vidiſtis viduæ coronarentur) & tali laudē ſacris li
teris decorata: Tu gloria Ieruſalē, tu lætitia Iſraël, tu
honorificētia populi noſtri, eò ꝙ caſtitatem amaue-
ris, & poſt virum tuum alterum neſcieris: ideò bene-
dicta eris in æternū. Iudith. xv. De qua meminit Bar-
126 batus ille Hiero. in prologo Iudith in fi. † Accipite
(inquit) Iudith viduam caſtitatis exemplū: & trium-
phali laude perpetuis eam præconiis decantate. Hāc
enim non ſolùm fœminis, ſed & viris imitabilem de-
dit, qui caſtitatis eius remunerator virtutē talem ei
tribuit, vt inuictum omnibus, ſcilicet Holofernē, vin

ceret

cere,& inſuperabilem ſuperaret. Hæc certè ſunt præ
conia viduitatis nec immeritò, quoniã tales viduas
dominus ſuſcipiet, & vias peccatorũ diſperdet. Pſal.
127 cxlv. † Et inde videmus quòd ad earum protectio-
nem, eccleſiam poſſe immediatè adiri. ca. ex parte. de
foro compet. Et denique imperatorem omni alio, cõ-
tra omnes iuris ciuilis regulas, omiſſo medio. l. j. C.
quando imperator inter viduas & miſerabi. perſon.
cogn. & in cap. Regum officium. xxiij. quæſtio. v. Ex
quibus fundatur ſtylus curiæ parlamenti regiæ. titu.
de minoribus. §. item cauſæ minorum. volentis cau-
ſas minorum & viduarum ipſis volentibus in prima
inſtantia agitari in parlamento: nec aliqua ipſis inui
tis fit remiſsio. Et non ſine cauſa: quia miſerabiles
ſunt, & infortunatæ ab ipſo deo afflictæ, iuxta illud
quod ſupra retuli, Eſaiæ xlvij. Sterilitas & viduitas
venerunt tibi, ſcilicet in afflictionem. Sunt enim vi-
duæ penè omnes deſolatæ & triſtes, quantumcunq;
128 diuites ſint: & hoc propter tria. † Primò quia ſæpe
decipiuntur iniuſtè, eò quia ſunt viro priuatæ, iuxta
illud Marci xij. Deuorant domos viduarum. quibus
maledixit ſaluator Matth. xxiij. Væ (inquit) vobis,
ſcribæ & phariſæi hypocritæ, qui comeditis domos
viduarum. Non ſic fecit idem ſaluator Lucæ vij. qui
cùm appropinquaſſet portæ ciuitatis Naim, eiq; ob-
uiaſſet vidua, cuius filius vnicus ferebatur mortuus,
miſericordia motus, eum à morte ſuſcitauit, & matri
129 ſuæ dedit. † Sic Traianus Romanorum imperator,
licet paganus foret, & ad bellum currens vehemẽtiſ-
ſimè vrgeretur, viduæ ploranti iuſtitiam de filio oc-
ciſo fecit, & ſanguinem innocentem pietate viduæ
motus, celeriter vindicauit. Et (quod mirabilius eſt)
cùm quidam Traiani filius per vrbem equitando ni
mis laſciue diſcurreret, & filium cuiuſdam alterius
viduæ interemiſſet, viduáque hoc lachrymabiliter
Traiano expoſuiſſet: proprium filium qui hoc fece-
rat, viduæ loco filij ſui defuncti tradidit, & eam ma-
gnificè dotauit: in maximam confuſionem princi-
pum & iudicum Chriſtianorum, qui viduis nedum
ſuccurrere differunt, ſed eas penitus deuorant. Hæc
in legẽda beati Gregorij, qui pro Traiano flebiliter
130 orauit, & eum ab inferis liberauit. † Secundò ſunt vi
duæ triſtes: quia ſæpe moleſtantur, cùm ſint viris de-
ſtitutæ, qui ipſarum erant defenſores. inſtitu. de iniu.
§. patitur. Et Eſaiæ j. Defendite viduam. Et Ieremiæ
xxij. Facite iudicium & iuſtitiam: liberate vi oppreſ-
ſum de manu calumniatoris: aduenam, pupillum &
viduam nolite contriſtari, neque opprimatis iniquè.
131 † Tertiò ſæpe ſunt in triſtitia viduæ: q̃a maritos non
habent eos conſolantes: in ſignum cuius portant lu-
gubria, nec ornantur vt coniugatæ, ſed ſolùm ſecun-
132 dum earum triſtem conditionem. † Adeo quòd di-
cit Ang. in l. plenum. §. equitij. ff. de vſu, & hab. quòd
ſi teſtator legauerit lectum mulieri viduæ, non legaſ
ſe videtur culcitram de ſerico: quia intelligitur de le
cto ſecundum conditionem mulieris viduæ, & non
de lecto pompoſo: etiam ſi lectus fuiſſet per maritum
vxori legatus, ſecundum Bal. in l. j. circa fi. C. de lega.
Imò ſi teſtator præciperet filiis eam tractari prout
ipſe eam tractauerat, non tenentur filij ei emere ve-
ſtes pompoſas, putà ſericas vel auratas quas viuente
marito in honorem & lætitiam illius portauerat. de
quo tamen videatis Barto. in l. liberorum. §. fin. ff. de
lega. iij. & in l. fina. §. vxori. ff. de auro & argen. lega.
Niſi expreſsè ei legaſſet veſtem quam ei fecerat. quo
caſu, qualiſcunque ſit veſtis pompoſa vel communis,
debetur ei. Imò quod maius eſt, eo caſu ornamenta
talis veſtis argẽtea vel aurea cedunt legam, & veſtem
licet nimis precioſam acceſſoriè ſequũtur. l. & ſi non
ſint. §. perueniamus. vbi eſt caſus. & l. cùm aurum. vbi
Barto. in fin. ff. de auro & argen. lega. Per quas repro-
133 batur gloſ. in l. ij. ff. de peculio lega. quæ volebat † ac-
ceſſoria precioſiora non accedere principali. quod
non eſt verum ſecundum Lud. dicentem de illis dua-
bus legibus fuiſſe lucratum trecẽtos florenos. Tamen
reſtat compatiendum viduis, quæ iuxta ſtratam hu-
ius nequam ſeculi, ſunt velut arbores quædã, de qui-
bus quilibet partem conatur deportare. Et ſic nõ im-
meritò papa & imperator adiri immediatè poſſunt
pro earum tuitione: ne ſint viduæ præda raptorum.
134 allegato Eſaiæ j. c. † Nec poſſunt illi priuilegio re-
nunciare ſecundum Bal. in c. de cauſis. xiij. col. in fi. de
offic. delega. quia nedum earum, ſed etiam ſuperioris
cui ex priuilegio immediatè ſubſunt, intereſt eas eſſe
ab omni alia iuriſdictione exemptas. Sicut commu-
niter de quolibet alio exempto dicitur per Ioan. An-
dre. Panormita. & cæteros in cap. ſignificaſti. de foro
135 competen. † De Arthemiſia Halycarnaſſeorum regi
na magnanimæ, integerrimæq; viduitatis, & ſanctiſ-
ſimi amoris exẽplo legitur, quòd adeò Mauſeolum
maritum ſuum dilexit, quòd (vt Valerius tradit) ce-
lebratis illi exequiis regiis, cineres eius cum diligen
tia colligẽs, non in vrna aurea illos condi voluit, exi
ſtimans tam amantem virum non poſſe alio in vaſe
congruè reponi, quàm in pectus ſuum, in quo vete-
ris amoris flammæ longè plus ſolito eo defuncto fla
grabant. Quamobrem omnes cineres collectos ipſa
bibere voluit, & reſiduum vitę ſuæ tempus in lachry
mis tranſmiſit, donec læta in mortem ad virum de-
uenit: ac inter cætera ex amore, egregio & amabili
136 viro inſigne ſepulchrum erexit. † Quod quidem
opus inter ſeptem mũdi miracula vnum diu extitit.
137 † Ex quo omnia deinde ſepulchra Mauſeola ab illo
Mauſeolo rege, & illius excelſo ſepulchro fuerunt
appellata, ſecundum glo. in ca. benè quidem. xcvj. di-
ſtin. Refert pariter Hiero. vbi ſuprà, quòd cùm Vale
ria vidua virum accipere rogaretur, reſpondit ſe hoc
facere nõ poſſe, cùm vir ſuus adhuc viueret. Quibus
admirãtibus dixit: quãdiu vixero, vir meus per amo-
rẽ ſemper viuet in corde meo. Quia vt diuus ſcribit
ipſemet alibi Hiero. Impatiens amor hoc inter cæte
ra præcipuum habet, vt quem deſiderat ſemper inue-
nire ſe credat: ſicut celebris vidua illa credebat, in
qua optimè verificari potuit. quod dicit Bal. ꝙ vidua
eſt præmortui viri imago, in qua maritus viuere cẽ-
ſetur. Et alibi dicit idem Bal. in l. voluntas. C. de fidei-
138 commiſ. † ꝙ quandiu mulier vidua eſt lege mariti
139 viuit, ſi ita viuere ſit eius fauor, † adeò quòd fundus
dotalis ſoluto matrimonio omnia retinet dotis pri-
uilegia, vt etiam alienari non poſsit, ſicut nõ poterat
durante matrimonio. l. etiam directo matrimonio.
ff. de fundo dotali. quæ fortè eſt ad hoc ſingularis.
140 † Decidit etiam Guido Papa quæſtione cclxxix.
quòd viduæ doctorum regentium aut conſiliario-
rum in parlamento contribuere non tenentur taliis,
nec cæteris patriæ ſubſidiis, ſicut non tenebãtur eo-
rum mariti in via: quia hoc eſt earum fauor. Et ita
ſeruari dicit Maſuerus titu. de taliis. §. item vxor mi-
litis. Et fuit ita ſæpe deciſum in parlamento Tolo-
141 ſano. † ſecùs ſi tenderet in odium ipſarum: nam ſi
ſtatutum diceret quòd vxores rebellium ſint perpe-
tuo bannitæ, certè ſtatim quòd eſſent viduæ poſſent
remanere in ciuitate, ſecundum Bal. in dicta l. volun
tas. Vnde videmus vnũ mirabile. ꝙ mulier quãdiu vi

uit, re

uit,reſpondere tenetur coram iudice viri ſui , cuius forum ſortitur.l.cùm quædam puella.ff.de iuriſdict. omniū iud.tamen eo mortuo adire poteſt papā immediatè vel imperatorem,vt ſuprà dixi. Donec ergo mulier viduitatem ſeruat,durare cenſetur matrimo
142 nium,ſi ſit eius fauor & honor defuncti. † Ita ꝙ nō tenetur in Francorum regno poſt mortē mariti homagiū facere pro ſuo proprio feudo, pro quo maritus ipſum fecerat,& iuramētum fidelitatis præſtitetur regi,vel alteri domino,ſecūdum Io.Fab.in §.fuerat.inſt. de actio.quia cùm vidua maritum repræſentet,durare cēſetur homagium à marito factū , quem
143 repræſentat:† adeò ꝙ ſicut vir matrimonio durante tenebatur eam alimētare: ſic eo mortuo tenentur hæredes viri eam alere,etiam poſt annum luctus,ſecundū Cynum & Richardū Malumbræ.in l. omnes. C.de bonis maternis.& in l.j.§.exactio.C.de rei vxo. actio.Cùm,durante viduitate,cenſatur eſſe in ſeruitio mariti,ſecundum Bald.in l.diuortio.ff.ſolut. ma
144 trimo. † ita quòd ſi aliquid acquiſierit poſt mortē mariti,prçſumitur de bonis mariti acquiſiuiſſe,ac ſi maritus viueret. l. Quintus.ff.de dona.inter virū & vxo.quæ locum habet in vidua,ſicut in vxore,ſecundum Alberi.ſingulariter in l.etiam.C.de dona.inter
145 virum & vxo.† quod verū intelligit,ſi incontinenti poſt mortem mariti acquiſiuit.ſecùs ſi ex interuallo:vt etiam conſuluit Angel.conſilio (non recordor quoto) quia nunc venit in mentē cōſultatio.Nam ſicut intereſt mulieris pariter & honoris mariti,hoc præſumi in vita,vt ſcilicet euitetur præſumptio turpis quæſtus in vxore : Sic etiam intereſt honoris amborum , quòd talis præſumptio turpis euitetur mortuo marito. quum vt dixi, cenſeatur adhuc eſſe
146 in ſeruitio mariti:† ita quòd ea demū mortua venit in tumulo prædefuncti mariti ſepelienda.cap. is qui.§.mulier.de ſepul.libr.vj.quod eſt verum ſecundum Ioan.And.vbi etiam ſi poſtquam fuit vidua,reuerſa fuiſſet in domum patris , niſi ſi ipſa aliam ſibi elegiſſet ſepulturam:quia hæc priuilegia non conferūtur loco ſed perſonæ. Ideo in ſepultura haberi nō debet reſpectus ad locū habitationis,quò minus vidua portetur cum marito ſepelienda:vt ſicut in vita fuit amborum vna domus & idem cubiculum.l.j.§.ſi vir.ff.ad Sillania.Et quos coniunxit vnum coniugiū etiam decet , vt poſt mortem vnum & idem claudat ſepulchrum.xiij.q.ij.c.ebrij.Imò bonæ & pudicæ fœminæ volunt ſemper arbitrio virorū ſepeliri,quando præmoriuntur.l.fin.§.fi.ff.de auro & argen.lega. Hæc autem eſt præſumpta & veriſimilis voluntas mariti,vt quam in ſuo cubiculo & ſinu viuēs tenuit, & quarè nutriuit,etiā in ſuo recipiat ſepulchro poſt mortem.Quia mollius oſſa cubāt manibus tumulata ſuorum,ſecundum glo.in c.vbicunq; ſepeliantur. allegata. xiij. q. ij. Ad quod facit illud poëticum ſuprà allegatum Aeneid. iiij. vbi Dido:ille (inquit) meos primus,qui me ſibi iunxit,amores Abſtulit:ille habeat ſecum,ſeruetq; ſepulchro,&c. Omni certè loco & tempore vidua cōditionem, & domiciliū, & honorē viri præmortui,ſi ſit eius fauor,retinet.l. filij.§.vidua.ff.ad muni.Niſi luxurioſè viueret, ſecundum Angel. in l. cùm quædam puella.ff.de iuriſdict.
147 omniū iud.† An autem ſit verum,quòd poſt annum hæredes mariti alere teneātur vxorem viduam,plenè Alex.in dicta l.diuortio.§.j.viij.col. & ibi Iaſon. Angel.& idem Iaſon in §. fuerat.inſtit.de actio.& in addi.ad Chriſtophorū Porcum.inſtitu. ad tertul.iiij.
148 col.vbi cōcludit etiam.†.quòd vidua operari tenetur hæredib9 viri infra annum luctus:quo elapſo tenētur ei hæredes dare pro dote quam non reſtituūt, & alimentis ad computum octo pro centenario, quouſque reſtituant ei dotem, ſecundum Iaco.Butr.
149 in dicto §.exactio.† Quod verum intelligit,vbi cū hæredibus mariti defuncti honeſtè aut commodè habitare non poſſet.Si autem honeſtè & commodè poſſet ſed nollet,tunc de illis octo detrahi debet quantū ipſa operari potuiſſet hæredibus,videatis Bartol. & alios in dicta l. diuortio. Ex quibus reſtat viduitatē maximum eſſe decus mulierum .Melius profecto eſſet & multò honorabilius mori quàm ſuorum quondam maritorum amoris,dilectiōis, & tam cordialis amicitiæ obliuiſci. Quod clarè monſtrant inſignes fœminæ in India viduatæ, vt ponit Solinus lib.x.c.
150 vj.& Tullius.lib.v. de Tuſcula.quæſt. † Quæ licet plures vnum habeant more patriæ virum , eſt tamē tantus amor & fidelitas ipſarū ad virum poſt mortem, quòd eo defuncto coram iudicibus cōtendunt, quæ ipſarum viua cum marito ſepeliatur:illáq; ſe feliciorem eſſe putat, quæ cum viro ſepeliri meretur. Cæteræ verò cum nota infamiæ viuunt & præ triſti
151 tia ſæpe decedūt.† Et in India interiori vt Bergomē. in fi.refert. Cùm maritos decedere cōtingit, vxores cum eis comburūtur, alacriq; animo in ignem proſilire dicūtur,vt verificetur quod præclarè dixit lib. iiij.titu.de amore coniugali Valerius,ꝙ vbi idem & maximus & honeſtiſsimus amor eſt , aliquāto præſtat morte iūgi,quā vita diſtrahi.Et lib.ij.tit.de inſt.
152 antiquis , ſic dicit:† Quid ego fortiſsimos in hoc genere prudētiæ viros laudē? Reſpiciātur Indorum fœminæ quæ cùm more patriæ cōplures eidē nuptę eſſe ſoleāt,mortuo marito, in certamē iudiciúmque veniunt,quam ex his maximè dilexerit. Victrix gaudio exultans,deductáq; à neceſſariis,lætū præferens vultū cōiugis ſe flāmis ſuperiacit, & cum eo tanquā fœliciſsima crematur.ſuperatæ cum triſtitia & mœ
153 rore in vita remaneāt.Hæc ille.† Quinimò Pegaſis Oënona vera Paridis alio nomine Alex.filij Priami regis Troiæ,vxor,cùm virū ſuum vidit portari mortuum in Cebrina ciuitate ſepeliendum,quāuis ab eo ꝓpter Helenā regis Menelai vxorē , repudiata fuiſſet,quod mulieres ægrè ferūt:& ꝗa contra viros vindicta inſaniunt,tamen paſmo ſuper cadauere mariti mortua cecidit,cū quo ſepulta fuit prout Dictis Cretenſis Troiani excidij vetuſtior hiſtoriographus lib.
154 iiij.& Strabo teſtant in hæc verba:† Sed fert Oënone viſo Alex.cadauere adeò cōmutata vt i amiſſa mēte obſtupeſceret,ac paulatim per mœrorē deficiente animo cōcideret.Itaq; hic eodēq; funere cū Alexan. cōtegitur.Non ergo curāt tales de ſecundo matrimo
155 nio.† Sicut de Didone Carthaginenſiū regina legitur:quæ Sichæo eius marito à Pigmalione ipſius Didonis fratre interfecto,cū ad Muſiranorū aut Libyæ regis ſecundū Seruiū,nuptias à ſuis cogeret ciuibus, flāmis ſe ingeſsit.De cuius continentia diuus Hieronymus vbi ſuprà meminit.Caſta inquit , Dido Carthaginē condidit,& pro caſtitate vitam finiuit:quia maluit ardere,quā ſecundò nubere:ideo quādiu Car
156 thago ſtetit,Dido pro dea habita fuit.† Cōiuges inſuper quædam Cymbrorum & infinitus penè numerus,Oroſio in iiij.& Vale.lib.vj.tit.de pudicitia infis referētibus,fuit miris,ob caſtitatis & viduitatis propoſitum, excolendus laudibus. Hæ quippe cū vidiſſent Theutones & Cymbros maritos ſuos ad cc.vſq; millia interfectos,& lxxx.millia à Romanis captos, in vnum ſe colligentes animoſo conſilio libertatem

ſuam & caſtimoniam tutare decreuerunt:factóq; ex
multitudine plauſtrorum ſibi vallo diu & acriter pu
gnauere. Et cùm fuſtes lapidéſque ac cætera arma-
menta in pugna conſumpſiſſent, legatos miſerunt,
per quos Caium Marium conſulem cõſtantiore ani-
mo quam ſi viciſſent, cõſuluere, non vt eas ad patriá
redire permitteret, ſed vt omnes Romanis virgini-
bus Veſtalibus iungerentur: cum quibus inuiolata
caſtitate diis ſeruiendum eſſet. Quod tam honeſtum
cùm non impetraſſent, furore ſuccenſæ, ante omnia
colliſis in terrá paruulis ſuis, ne in ſeruitutem trahe
rẽtur, nocte vna, ne & ipſæ violarentur, exuſta omni
earum ſubſtantia, laqueis omnes ſibi mortem conſti
tuere: nec prædę aliquid ex ſe præter prudentia cor-
pora auidis reliquere Romanis. hæc Bergomenſis.
☞ [Supradicti Cymbri populi fuerunt Germanię ſe-
ptentrionalis, qui lingua gallica (vt Feſtus tradit) la
trones dicũtur, nunc Flamingos appellant, qui olim
Oceano inundante relictis ſedibus Romanorum fi-
nes inuaſerũt, ac magna clade primùm Romanos af-
fecerunt. Tandem incredibili cæde à Caio Mario
(vt Florus prodidit) in campo Randio deleti ſunt, &
(vt Euſebius de temporibus refert) viginti millia
Cymbrorũ iuxta Eridanum Marius cecidit, & octo-
ginta millia cepit.] O inexhauſti vigoris amor, &
viri coniugio tali perpetuò & meritò felices, æter-
níſque ſeculis non ſine cauſa memorandi, quorum
157 vxores exẽpla fuerũt ſanctiſsimę viduitatis: † quod
naturaliter etiam in beluis & auibus prædicatur: vt
158 diuus ille narrat Ambroſi⁹ in ſuo exameron † de tur
ture, ꝙ ſi comparem perdiderit, iterare coniunctio-
nem recuſat: vt pariter refert Henricus in c.j.de con
ſtitutio. & Hieronymus ſuper illud cantici cantico-
rum: Fuſca ſum, & formoſa filia Ieruſalem. Turturũ
ferunt huiuſmodi naturam eſſe, vt neque maſculus
præter vnam fœminam adeat aliam, nec fœmina
pluſquam vnum patiatur maté. Ita vt ſi accidat, al-
tero intercepto ſupereſſe alterum, pariter cum cõiu-
ge extinctus ſit cõcubitus amor. hæc ille. parte ij. tra-
ctatu iij. homilia ij. epiſtola xvj. Vnde ad propoſitum
159 exclamat † Bernardus ille deuotiſsimus, Pudeat (in-
quit) ad negotium honeſtum rationem non poſſe in
homine quod poteſt natura in volucre. Videant, con
templentur, & conſiderent, quòd mulieres bragma-
næ. vt ſuprà tetigi, & Didymus ait ad Alexandrum,
inchoant durãte adhuc matrimonio viduitaté, quia
cùm vxor duos genuerit pueros, non amplius acce-
dit ad eã vir eius, nec illa alio viro approximat pro-
160 pter earũ multam religioſitatem. † Armeni profe-
cto indeficienter obſeruant, vt poſt mortem cõiuga-
ti presbyteri (quia cum vnica & virgine prius eis nu
pta viuere poteſt. c. cùm olim. de cleri. cõiug.) ſi vxor
renubat, viua comburitur, vt refert mare hiſtoriarũ
161 tertiam narrans ætaté, & mores terræ ſanctæ. † Ex
quibus omnib⁹ & nõ ſine aliqua ratione, ſaltim ex-
cuſabili occaſione, mos in præſenti ciuitate Caturci
inoleuit, ꝙ bigamis, id eſt renubẽtibus tam viris quá
mulieribus fit (niſi componant) cum ingenti ſolenni
tate cariuarium, vt etiam ſæpe vidi Toloſæ fieri.
Præſertim cùm vetulæ honeſtatis lege poſtpoſita,
adoleſcentibus nubebant. Tales verè ſunt aliquo mo
do reprehendendæ, ſaltim omnino non excuſandæ,
tanquam faciant cõtra leges & naturales bonos mo
res, quibus viduitas ſuadetur. Non quòd velim de iu
re cariuarium fore permiſſum, nec penitus cõſuetu-
dine excuſandum, quum ſit contra bonos mores, ſe-
cundum Ioan. Fab. in §. iniuria. inſtitut. de iniuriis.

Et eſſet deridere quod apoſtolus expreſsè permiſit
cap. fina. de ſecundis nuptiis. Facit text. ſingularis in
authen. habita. C. ne filius pro patre. Et deciſio capel
læ Toloſanæ cxl. Licet enim propter cõſuetudinem
non teneatur quis fortè pro iniuria cariuarij pœna
162 fori contentioſi, † à qua, conſuetudo etiã praua ex-
cuſat, quãuis actum non validet, vt dicit gl. ſingula-
ris quàm ibi ſequitur, & commendat Panor. in cap.
cùm venerabilis. de conſuetu. & in l. in cõcubinatu.
in fi. ff. de concubi. Pro qua eſt tex. in l. quis ſit fugi-
tiuus. §. apud Labeoné. ff. de ædil. edict. Et iure iſto eſt
tex. iuncta gl. penul. in cap. ſanè. de tempo. ordi. & in
cap. ea quæ. de ſimo. & clarè habetur in cap. obiician
tur. xxxij. quæſt. iiij. ibi, quod quádo mos erat, crimé
non erat. Facit gl. in l. ex conſenſu. §. fi. & quæ ibi re-
miſsiuè ponuntur. ff. de appel. Tamé talis conſuetu-
do, quum vt dictũ eſt, ſit contra bonos mores, ac etiã
eſſe poſſet cauſa maioris tumultus, nõ excuſat à pec-
cato in foro conſcientiæ, & pœnitentiali ſecundum
glo. in c. denique. iiij. diſt. & in dicta l. in concubina-
tu. ff. de concubi. Facit text. not. in l. non eſt ſingulis.
ff. de reg. iuris. Sed aliqualiter cariuarium toleratur
163 & diſsimulatur † per multitudinem, cui parcẽdum
eſt de iure, vt dicto c. denique. & c. ſane. Prætereà nun
quam vidi proceſſum contra chariuantes, niſi ſemel
cùm eram Toloſæ in ſtudio pro quodam ingẽti cha-
riuario cuidam ſexagenarię facto vocatæ la Ligone,
quæ viro longè iuniori nupſerat: ad cauſam cuius
lis mota fuit, & aliquo modo deuoluta, & introdu-
cta in Parlamento, vbi facta fuerunt memoranda li-
tigia, Anno Domini M.cccc.lxxix. Sed nihil fuit deci
ſum. Et dicebatur quòd vetula, quæ diues erat, cum
chariuãtibus compoſuerat. facit c. cum iamdudum.
ibi, quia per patientiam multa toleramus. de præbé.
Quoties enim multitudo deliquit, temperanda eſt,
& ſæpe omittenda vindicta, vt dicto c. ſanè. & in cap.
ex parte. de tranſac. Et vtt obique gloſ. & text. opti-
mus in c. quoties. j. q. vij. & in c. dilectus. l. ij. vbi ple-
nè Fely. de ſimo. & c. latores. de cle. excom. miniſtra.
vbi gl. quæ dicatur multitudo. & ij. Reg. xviij. ibi vo
lens parcere multitudini. & ca. Et hoc eſt quod dicit
Valerius lib. v. tit. de ingratis, ꝙ populi mens in mo-
dum ſubitæ tempeſtatis concitata, leui querela pro-
ſequenda eſt. Singulorum autem ingrata facta, libe-
riore indignatione proſcindenda ſunt. Quia poten-
tes conſilij cùm vtrunq; ratione perpendere liceret,
ſcelus pietati prætulerunt. quaſi dicat, ꝙ difficilius
eſt multitudiné à delicto abſtinere quam ſingulos.
167 † Quia multitudo cõcitata, vt plurimum à maiori
parte, quæ ſtultorum eſt, iuxta illud Eccleſiaſtes j.
Stultorum infinitus eſt numerus, non eſt potés con-
ſilij: quia vt tempeſtas citò mouetur. vt etiã dicitur
in oratione prima ad Cæſarem ſenem de re publica.
Multitudo vulgi. more magis quã iudicio, poſt alius
alium quaſi prudentioré ſequuti, vt plenè dixi ſuper
verbo, *Mortuo itaq; teſtatore*. j. loquendo de ſenten-
tia lata contra Chriſtum ad tumultum populi. Ideo
multitudo delinqués leui querela vt dixi, proſequen
165 da eſt. adeò ꝙ decidit Bal. in l. j. C. de ſeruis fugit. † ꝙ
vbi multitudo deliquit, ſoli caporales factionis &
criminis puniendi ſunt pœna delicti perpetrati. Et
dicuntur caporales principes delicti fautores & con
ductores argumen. text. l. in hoc iudicium. ff. de ſer-
uo corrupto. quod eſt notan. & pœna cæterorũ con-
☞ uerti debet in condẽnationé pecuniariã. [Capora-
lis dicitur qui eſt caput & principiũ alicuius rei, vt
dicit Angel. in auth. de hæred. & falci. §. j. colla. j. per
l. ij. §. ſi

l.ij.§.ſi quis.ff.vbi bo. rapto. Nam dicit ptioceps fa-
ctioois & tenetut pro tota familia.] Singuli verò
quando delinquunt,ſunt potentes cōſilij. Cùm deli-
beratè vtrunque ſcilicet bonum & malum perpēde-
re poſsint,qui ſolùm ex ſeipſis mouētur. Ideo eis ita
faciliter non parcitur, quotiens delinquendo ſcelus
pietate ptætulerūt. Præterea vbi multitudo quæ de-
liquit,punitetur,plures booi,qui faciliter nō cogno
ſcuntur, inter malos perirent propter delinquētes,
inter quos latēt,& à quibus humano iudicio ſepara-
ri aut humana cognitione videri non poſſunt, vt di-
cit Aurelius Auguſtinus contra Parmenianum. Vn-
de ſinēdi ſunt mali viuere;& vltio differenda, & re-
ſeruāda Dei iudicio,qui ſolus cùm ſit cordium ſcru-
tator, ſciret eos ſeparare, quã ſi boni ſimul cū malis
occiderenť. Et ita facere nos docuit *Chriſtus*. Matth.
xiij. vbi parabolicè loquens prohibuit extirpare zi-
xaniam,id eſt,malam herbam,vt tritico parceretur.
In multitudine enim plebis vbi communiter pauci
166 ſunt boni & rectè ſentientes, † facilius eſt totā con
cionem errare.Sed extra cōcioocm plebis,vbi eſſent
ſapientes congregati, prout in ſenatu, difficilius eſt
multitudinem errare, quàm vnum vel paucos in re-
ctè iudicando: quia vnius iudiciū facile ſubuerti po-
teſt,multorum nō poteſt:dūmodo illi multi ſapien-
tes ſint. Quocirca in iudicio patrum cōſcriptorum
(licet vnus & alter oon rectè ſenſerit)quia tamē po-
tioris partis prænalet ſentētia,totus ordo rectè iudi
care facillimè poteſt:iuxta illud, Vbi conſilia,ibi ſa-
lus multa : quia deliberatè omnia agunt, ſed modò
multitudo plebis in cōtrarium facit, tanquam leui-
ter mota & multotiēs citra intentionē. Quæ omnia
ad noſtrum propoſitum faciuot, quòd mala conſue-
tudo excuſat à pœna fori cōtentioſi. Sicut dixi à pœ
na adulterii ſuper verbo, *Cudam Petro tradiderunt*.
In regno Frāciæ inferri non cōſueta. Etiam (vt Salu-
ſtius narrat in Iugurthino) certo tempore fuit inter
ſocios furtum ex conſuetudine impunitum. Per vim
(inquit) ſociis ereptæ pecuniæ : quanquā grauia hæc
ſint:tamen ex conſuetudine iam pro nihilo habētur.
Et de Germanis.lib.vj. commētariorū de bello Gal-
lico loquens Cæſar,ſic dicit: Latrocinia nullam ha-
bent infamiam,quæ extra fines cuiuſq; ciuitatis fiūt:
atq; ea iuuentutis exercendæ, ac deſidiæ minuendæ
cauſa fieri prædicant. Hæc ille. Sic ergo à ſimili cauſa
tolerātię catiuarij in caſu noſtro eſſe potuit, vt vnuſ-
quiſq; ad colendum & ſeruādum viduitatem magis
inducatur, quæ ferè virginitati comparatur : adeò ꝙ
167 † priuilegium alicui & ſuis liberis etiam femellis
cōceſſum, nedum competit virginibus, ſed etiam fi-
liabus viduis,ſecundum Bart. in l.quotiēs.C.de pri-
uilegiis ſcholarum libr.xij. Niſi expreſsè exciperen-
tur & excluderentur viduæ:quia tunc perderent pri
uilegium conceſſum. Ideo quotiens alicui viro aut
mulieri viduæ,vel morte teſtatoris viduandæ relin-
qoitur ſub conditione viduitatis, vel ſi nō nupſerit,
neceſſe habet cōditionē implere,& ooo oubere:aliâs
168 relictum perderet. vt dicta auth.cui relictum.† Imò
talis cui indicta eſt viduitas, debet de non amplius
nubendo iurare & cautionem præſtare Mutianam,
de reſtituēdo relictum cum fructibus ſi nubat. Ita ꝙ
ſi poſtea nuberet relictum perderet, quod reſtituere
tenetur cum fructibus perceptis,& qui per aliū per-
cipi potuiſſent,& declararetur retrò priuatus,nō vt
ex nūc,ſed vt ex tunc. Ita ꝙ ex prima hora quòd hæ-
reditatem vel relictum habuit, cēſeatur prædo fuiſ
ſe & malæ fidei poſſeſſor, quò ad fructuū reſtitutio-
nem. Quod pariter ſeruandum eſt in quolibet alio
talem aut ſimilem aliam conditionem non ſeruante
appoſitam relicto, ſecundum Bald. per illum text.in
169 dicta auth.cui relictum. † Et quod dictū eſt de reli-
cto mulieri viduæ facto,ſi nō nupſerit, etiam locum
habet,ſi ei relinquatur ſub conditione, ſi continēter
vixerit : quia cùm tunc continentia & viduitas ſint
idem, tenebitur mulier perpetuò continere & in vi-
duitate perſeuerare, vt tenet Bald.in c.j.in fi.de ſum-
ma Trinita. vbi dicit,ꝙ nō ſufficeret ei triennio con
tinere,ſed perpetuò caſtè viuere debet. Non obſtan.
l.ij.§.ad filiorum.C.quādo & quibus quarta pars,ex
bonis decurio.debeatur.lib.x.qui tex.hic locum non
habet, vt dixi ſuper verbo, *Cudā Petro tradiderunt*.
in prin. Nā continētia differt à pudicitia, quæ eſt in
coniugatis ſecundum Bal.vbi ſuprà. Et ſingulariter
170 in l.fi.C.de epiſcopis & cle. † Et ſatis videť mulieri
viduitas indici,ſi ei legetur,vel alio titulo relinqua-
tur quandiu ſteterit cum filiis ſuis, quos & habet ex
præcedenti matrimonio: quia tunc ſecūdò nubendo
relictum perdit: quum ſit impoſsibile ſecūdò nuben
do morari cum filiis primi mariti. l.j. vbi hoc notat
Bal.C.vbi pupil.educa.debe.per l.ſed ſi hoc.§.fi.ff.de
condi.& demonſtra.quos renubendo contriſtauit in
auth.de nuptiis.§.ſoluto igitur matrimonio.iiij.col-
la. Præſertim cōſiderato ꝙ fœminæ ſecūdis maritis
nedum bona filiorum primi mariti,ſed etiam vitam
ſæpe addicūt l.lex quæ tutores.C.de adminiſtra. tu-
to. Et idem eſſe puto in qualibet alia conditione in-
compaſsibili cū ſecundo matrimonio, oon faciendo
differentiā ao conditio appooatur viro aut mulieri.
171 † Sed maius eſt dubiū, ſi qs hæres inſtitutus fuerit,
aut ei relictū ſub coodiťione caſtitatis & honeſtatis:
puta ſi caſtè & honeſtè vixerit, aut ſi caſtè vel ſi ho-
neſtè vixerit: & certè dicatis, quòd ſi dicta conditio
indicatur mulieri à marito vel filio aut filiis: tunc di
cta verba intelligūtur donec alteri non nupſerit. Nā
licet in diſpoſitionē legis vel extranei ſic relinquen-
tis dicta verba nō importent viduitatem,cùm nubē-
do ſatis quis dicatur caſtè & honeſtè viuere:attamen
in vxore vel matre viduitatem contineot,& perinde
habentur ac ſi dixiſſet, ſi cootinentiam & viduitatē
ſeruauerit,vel fornicādo corpus ſuum non corrupe
rit ſecundum glo.& doct.in §.cùm igitur. vbi text.
Bartol.& Angel.in authent. de non eligen.ij. nuben.
& in dicta l.fi.C.de indicta viduita. vnde talis mulier
nedum abſtinere debet à coitu fornicario, ſed etiam
coniugali:aliâs perderet relictum. Facit gloſ. in l. ſi
deicommiſſum.C.de fideicommiſ.& in l.ſi ſororem.
172 C.de his quibus vt indig.† Tamē intrare monaſte-
riū poſſet ac religionē ingredi. Nec propter hoc re-
lictum perderet, quia vidua eſſe oon deſinit ſecūdum
Bald.in dicta l.fi.C.de epiſcopis & cler. vbi dicit ꝙ ſi
eam maritus reliquerit domioam & vſufructuariā
quādiu caſtè & vidualiter vixerit, nō perit relictum
ſi profeſſa fuerit. quod faciendo honorem ſeruat te-
ſtatoris:& plus in illo habitu monachali:quia ſolùm
intellexit maritus, quòd non tranſiret ad ſecūda vo-
ta. Sufficit enim quòd mortuo marito vel filio teſta-
tore, quòd mulier à coitu abſtineat,& carnali matri
monio. Nec etiā requiritur quòd ploret, aut vocife-
rādo vlulet de morte mariti: nec quòd veſtes nigras
induat. Quia fletus aut veſtes lugubres mulierem ca
ſtam non faciunt, neque viduam: ſed ſola cōtinentia
173 vidualis. Sicut † habitus non facit monachum, ſed
ipſa profeſsio.cap.porrectum. de regular. l. ſecūdum
Bald.in l.decreto.C. ex quibus cauſis infamia irrog.
Sicut

Sicut nec veſtis pompoſa facit doctorẽ prout exemplo monſtrauit Io.de Lignano.qui iuxta illud eccleſiaſti.xj. In veſtitu ne glorieris vnquam. Cùm ſemel inuitatus fuiſſet ad prandium in nuptiis,nec veſtem portaret doctoralem, fuit ei ab architriclino improperatũ,ac inter plures murmurabatur cur togã non portaſſet nuptialẽ, id eſt pompoſam nuptiis debitã & cõuenientem,vnde ſtatim miſit pro veſte,& de loco ſurgens veſtem ibi poſuit & receſsit dicẽs,veſtem voluiſtis,& veſtem habuiſtis.Et ita factum fuiſſe refert Barbatias in c.cùm Martinus Ferrarien. de cõſtitutio.Refert pariter Hoſt.in c.j.de priuile. de quodã monacho qui cùm malè indutus fuiſſet, non fuit in monaſterio bene receptus.Sed poſtea cum pompoſa cappa rediens, gratias ei egit de honoribus ſibi eius intuitu exhibitis. Nõ profectò ſic fecerunt Gallorũ illi & Hiſpaniæ nobiles, qui non cauſa videndi tam magnificã vrbem,ſed Titum Liuium, non veſtitum ſed loquentem, Romam adierunt. De quibus meminit barbatus ille Hierony. in epiſtola ad Paulinum.
174 † Ad Titum(inquit)Liuium lacteo eloquentiæ fonte manẽtem de vltimis Hiſpaniæ Galliarũmq; finibus quoſdam veniſſe nobiles legimus : quos ad contemplationem ſui Roma non traxerat,vnius hominis fama perduxit. Qui vrbem tãtam ingreſsi aliud extra vrbem quærerent, ſcilicet prædictum oratorũ
175 ducem,& nõ veſtes,nec loci ornatum.† Tales enim qui homines ex veſte æſtimant, deridet Seneca ad lucillum epiſtola.xlvij. Quemadmodum(inquit)ſtultus eſt qui equum empturus non ipſum inſpicit, ſed ſtratum eius & frenos,ſic inſipiens eſt qui hominem ex veſte aut fortuna æſtimat. Et epiſtola. xlj. Quid enim eſt ſtultius,quàm in homine aliena laudare:ſcilicet fortunæ bona. Quid denique eo dementius,qui ea miratur quæ ad aliũ trãſferri protinus poſſunt? Non faciunt meliorem equum aurei freni.Et Epiſtola xliij.Non facit nobilem atrium plenum fumoſis imaginibus.vnde concludit idem in eundem.epiſtola v. Qui domũ intrauerit, nos potius miretur quã
176 ſupellectilem noſtram. † Quæ omnia arguunt viduam non eſſe ex veſtibus iudicandam, nec ex fletu aut vlulatu:ſed ex caſtimonia corporali à qua viduitas ipſa ſubſtantiam capit & honorem. Ex quo dixit Bal.per illum text.in l.res vxoris.C.de don.inter virum & vxorem.quòd donatio, & quæcũque alia gratuitas quæ fit vxori à marito, præſumitur in dubio fieri in præmium pudicitiæ, quod dicit non ita clarè alibi reperiri poſſe.Pro quo licet ipſe non alleget, facit tex.notab.in l.vnum ex familia.§.fi.ff.de legat.ij. vbi maritus omnia quæ bene facit vxori,cenſetur facere in honorẽ bene trãſacti matrimonij? quoniã honorandæ ſunt viduæ,quæ veræ viduæ ſunt.j.q.ij. viduas.Tamẽ bonũ & honeſtũ,imò expediẽs eſt, quòd
177 † vidua viuat,fleat & veſtiatur ſecundũ morẽ regionis,vel prout maritus fortè diſpoſuit.Puta, quia veſtes lugubres ei reliquit æſtiuã & hyemalẽ, quandiu
178 vidua moraretur. † Quo caſu æſtiua veſtis ei dari debet in menſe Aprilis, & hyemalis in menſe Septẽ-
179 bri.l.j.relata ad rub.C.de militari veſte.lib.xij.† Ex quo tex. ſingulari ita capere veſtem æſtiuã aut hyemalem conſueuerunt chriſtianiſsimi Francorũ Reges. Quæ cõſuetudo in his eſt ſeruanda iuxta qualitatem regionis,etiam in talibus viduis,prout cõmuniter dicitur:Si fueris Romę,Romano viuito more. c.illa.xij.diſt.& melius in c.ſi quis virorum. xxx. diſt in c.vbi eſt bona glo.de illis moribus.ſecundũ quos ſunt verba teſtatoris interpretanda, & etiam mens ipſius.l.cum de lanionis.§.aſinam.ff.de fundo inſtructo.vnde apoſtolus ad Romanos xij.Gaudete(inqt) cum gaudentibus,& flete cum flentibus.Et Ouidius in lib.de Ponto. Læta quidam lætis cecini:cano triſtia triſtis .Conueniens operi tempus vtrique ſuum. Quod maximè locum habet,ſi dictio, honeſtæ appoſita fuerit in relicto vel hæredis inſtitutiõe. ſecundũ Ange.in §.iuris præcepta.inſtit.de iuſtitia & iure.& Alexand. in dicta l.mulieri.§. cùm proponeretur.ff.
180 ad Trebell. † Veſtes enim honeſtæ in regione illa portari ſolitæ,aliquid conferunt ſaltim quo ad vulgi opinionem.iuxta illud:vir bene veſtitus pro veſtibus peritus reputatur à mille,quamuis idiota ſit ille:
181 † aliàs hypocrita præſumeretur ſecundũ gl.in c.clerici.de vita & honeſta.cle.Nam ſapientis eſt ſe cõfirmare ritui & habitui maioris partis.c.deus qui eccleſiam.de vita & honeſta. cle. quoniam turpis eſt para quæ ſuo non congruit vniuerſo.c.quo iure.viij.diſt.
182 † Et eò tunc tales veſtes lugubres,& cætera viduitatis ornamenta habere debet vidua expenſis bonorũ ſui quondã mariti,ſecundum Bald.& Angel. in dicta l.decreto.quos ſequitur Ang.in dicto §.fuerat.inſtitut.de actio.Niſi à marito fuiſſet ei relictus omnium bonorum vſusfructus, eo caſu, quo ipſa omnes fructus caperet : quod quando fit, vidiſtis ſuper verbo, *Cætera bona.* Quia tunc teneretur de fructibus viuere.& conſequenter ſe veſtire.l.victus. ff. de verb. ſig. cum talia ſint onera hæreditaria,vt in dicta l.j.§.exactio.C.de rei vxo.actio. ad quæ tenetur vſusfructuarius omnium bonorũ:vt ibi plenè dixi. & tenet Gui-
183 do Papæ.q.ccccxlj.incip.quidẽ teſtator.† Et vtroq; caſu tales veſtes lugubrẽs ſunt ipſius, vt de illis ad libitum diſponere poſsit,ſecundum Ange. in l.ſi ex re domini.ff.de ſtipula.ſeruorum.per gloſ.fin.Sicut deciditur de veſtibus cotidianis ſibi à marito factis in vita : quia ſunt vxoris : ſecùs in precioſis ei ad pompã pro honore & lætitia mariti factis:quia illæ ſunt hæredis vniuerſalis mariti, ſi ipſe aliter nõ diſpoſuerit,ſecundum Bart.in l.in his.ff. ſolut. matrimonio.
184 † Et intelligatis viduam debere lugere virũ ſecundũ morẽ regionis,vbi vir honeſtè mortuus eſt.quia ſi ſeipſum occidiſſet,lugere nõ debet.l. liberorum.§. non ſolent.ff. de his qui notan. infamia. Necnon carebit ſepultura.c. placuit.xxiij.q. v. vt plenè dixi ſu-
185 per verb.*Mortuo itaq; teſtatore.* † Ot nunc domini, ad propoſitum reuertẽdo, dictio caſtè vel honeſtè à marito prolata quòd filiis importet cõditionem viduitatis,tenet Ange.Aret.in dicto §.iuris præcepta. & Ange.Peruſinus in dicto §.cùm proponeretur.Nã per ſecundum matrimonium anima mariti dicitur
187 contriſtari.[Vt in auth.de nuptiis.§.quæ vero nũc ſequitur.verſi.nos igitur.colla.iiij.]Necnon fit ei & liberis iniuria,in auth.de non eligen.ij.nubẽ.§.Gregoria.verſi.proſpeximus.& §.cùm igitur.vbi bonus tex.per quem ita tenet ibi Ange.in §.optimum. eod. titu.& in auth.de nuptiis.§.ſoluto igitur matrimon. vbi Ange.Facit etiam ibi tex.in §.ſi autem tutela.Et certum eſt defunctos nõ eſſe iniuria afficiendos, inſtit.qui.& ex quibus cauſis manumitti non poſſunt. §. iuſtæ autem cauſæ. Imo hodie iniuriantes eis grauiter puniũtur.l.ſi.cũ aut.ibi poſita. C. de ſepulchro viola. Et dixi plenè ſuper verbo, *Mortuo itaq; teſta.*
186 † Vnde non eſt veriſimile maritum teſtatorem diſponendo quòd vxor caſtè viuat, Intellexiſſe de caſtitate, ſeu coniugali pudicitia vel honeſtate per quam perderetur ipſius memoria. Cùm, vt ſuprà dixi, vidua ſit durante viduitate præmortui mariti

imago

imago ſecundum Bald. in dicta l. pignoris. Nec cogitaſſe præſumitur maritus ratam ſibi inferri ab vxore iniuriã, quæ ſolet eſſe cauſa & occaſio ademptionis legatorum. l. iij. in fi. cum l. ſequenti. ff. de ademptio. lega. Et idem tenent Bald. & Fely. in dicta l. fin. C. de indicta viduita. & Bald. in l. j. in quinto notabili. C. de raptu virgi. & in dicta l. fin. C. de epiſcopis &
187 clericis. † Et maximè per tranſitum mulieris ad ſecunda vota, fit defuncto marito iniuria, vbi vidua ſatis annoſa eſſet, & præſertim vbi ſupereſſent liberi ex illo matrimonio: qui præſumi faciunt patrem de ſuæ vxoris ſecũdo cõiugio non cogitaſſe: imò ipſum per dictionem caſtè vel honeſtè excluſiſſe, ac ſi expreſsè viduitatem ei induxiſſet, per text. not. in dicta l. vnum ex familia. §. fina. ff. de lega. ij. Ad quod facit text. in dicto §. ſoluto igitur matrimonio. vbi fœlix eſt vtrique contrahentium ac beatum in priori perdurare cõiugio: & non procreatam ſobolem ſequen-
188 tibus matrimoniis contriſtare. † Vbi autem ex illo matrimonio non fuiſſent procreati, vel nõ ſupereſſent liberi, maiorem haberet tunc vidua occaſionem conuolandi ad ſecunda vota: quum ſit mulierum totale deſiderium concipere, & conceptum tueri, vt dicta l. quæritur. ff. de ædil. edicto. Et hoc quod Anna ſoror Didoni reginæ vt iterũ nuberet, quarto Aeneidum ſuaſit, ibi:

Anna refert, O' luce magis dilecta ſorori,
Soláne perpetua mœrens carpére iuuenta?
Nec dulces natos, veneris nec præmia noris? &c.

Nam vnaquæq; ipſarum mater fieri naturaliter appetit. cap. j. de ſtrigi. & maleficia. Non tamen propter hoc renubendo excuſaretur à perditione relicti per maritum aut filios ſi caſtè & honeſtè viueret facti. Licet enim mulier primùm contrahendo matrimoniũ dicatur caſtè & honeſtè viuere ac pudicè: Secus tamen ſi ad ſecunda tranſeat vota. l. fi. C. quando mulier tuto. offic. fungi poteſt. ſecundum Ludo. in dicto §. cùm proponeretur. ex quo dicit Bald. in dicta l. fi. C. de indicta viduita. quòd ſi teſtator vxorem ſuam reliquerit dominam & vſufructuariã: & deinde ſuperueniens: ſecũdam ducat vxorem, tale legatum ſecundam vxorem illam non comprehẽdit. De cuius dicti intellectu videaris Felyn. in cap. innouamus. de
189 treug. & pace. in tertia fallẽtia. † Quinimò matrimonium ſecundum contrahens dicitur aliqualiter facere contra naturam, vt ſuprà fuit plenè demonſtratum, & fatẽtur omnes, quòd Lamech duabus acceptis vxoribus, Sella & Ada, Geneſis iiij. contra na
190 turam ſeu præter bonos mores † primus in orbe bigamiam induxit. Et idem quod ſupradictum eſt, tenent Petr. de Ancha. & Imol. in c. quod à te. de cleri. coniug. dicentes, quòd in caſu noſtro etiam ex communi vſu loquendi, mulier non dicitur caſtè nec pudicè viuere, quæ ad ſecunda tranſiuit vota. Idem tenet Ange. in quadam ſua diſputatione incipien. Teſtator fundum reliquit mulieri, &c. Paul. & Alexan. in dicto §. cùm proponeretur. & Iaſon in dicta l. fi. de indicta viduita. maximè ſi nupſerit infra annum luctus: quo indubitanter perdit gloriam matrimonialis pudoris. Eſt enim inter virum & vxorem quædã religio: cuius reliquiæ remanent infra annum luctus. l. j. quam ad hoc ponderat ibi Bal. in principio. C. de ſecundis nuptiis. quem annum ſummo ſtudio
191 debent mulieres pudicè ſeruare: † aliàs puniuntur pœnis dictæ l. j. & authen. eiſdem pœnis. eod. tit. maximè ſi infra illud tempus pariant ex ſecundo viro: & fortius ſi ex ſtupro: vt ibi dicit glo. & plenè Bald.

Nec etiam permittitur iure iſto canonico ſecũdò nubere, ea ratione quia honeſtum, quum honeſtum nõ ſit: ſed ea ratione quia neceſſarium. Nam cibus & potus. [Quòd qualiter fiat habet plenè ſuper verbo, *Quæ filiũ ex eo ſuſcipiens.*] illum humorem continuè gerant & exacuunt, ob quod furor ille non tantum
192 recipit interuallum. † Ideo non incurrit vidua pœnam infamiæ nubendo luctu durante cap. fin. de ſecun. nuptiis. Actus tamẽ non eſt honeſtus, nec laudabilis, nec ſine rubore faciei detegẽris maculam cordis, vt pulchrè dicit Bald. in verbo, pudicos, ſuprà in proœmio: quia vidua quæ ſic velociter nubendo virum ſuum dehoneſtauit, clarè ſatis demõſtrat, etiam eo viuente non caſtè vixiſſe: dicit tex. in §. fi. in auth. de reſtit. & ea quæ parit in xj. menſe. colla. iiij. Præterea ita properè nubẽdo fit turbatio & commixtio ſanguinis primi & ſecundi mariti inducẽs incertitudinem prolis cuius erit. Et inde decidit Bald. quem cæteri ibi ſequuntur in l. filium quem habentem. C.
193 familię erciſcun. † quòd licet maritus in teſtamento vxori remittere poſsit. [Facit quod infra dicitur verſi. præterea aliud notabitis &c.] pœnas cõtra mulieres ſecundò nubentes indictas, ſicut lex hoc facere potuiſſet: tamẽ hoc eſt verum ſi poſt annum nubat: quia ſi infra annum nuberet, nihil operaretur diſpoſitio, etiam ſi hoc expreſsè teſtator dixiſſet: quum ſit contra bonos mores. & ſic nõ valeret. l. ſi quis inquilinos. §. final. & l. turpia. ff. de legat. j. Et dicam infrà: quicquid dixerit Paul. in dicta l. filium. malè intelligens Bald. ſecundum Iaſonem ibi, vj. col. de quo per Lud. conſilio cclxix. incipien. ex themate. vbi ita con-
194 cludit. † Subiungens, quòd relictum oneroſum non perderet per tranſitum ad ſecunda vota, ſecundum Bald. in authen. in donatione. C. de ſecundis nuptiis. quem etiam ſequitur Præpoſitus in cap. fin. in fin. de
195 ſecundis nuptiis. † Sicut dicimus de presbytero excommunicato, cui de iure prohibẽtur omnes actus eccleſiaſtici ei fauorabiles & honorabiles. Sed non propter hoc prohibetur nec eximitur à dicendo horas priuatim ſingulis diebus extra eccleſiã: nec à cæteris ei oneroſis actibus. infrà de clerico excommunica. miniſtran. Vnde reſtat hæc veritas, quòd caſtitas, honeſtas, vel continentia per maritum vel filios mulieri indicta, perpetuam importat viduitatem, ac ſi expreſsè relictum eſſet ſub conditione viduitatis: ita quòd ſecundò nubens, ac ſi meretricè viueret, legatum perdit: licet Bartolus (& malè) tenuiſſet tunc per tranſitum ad ſecunda vota non perdit relictum, niſi mulier coitu fornicario peccaret: imò ſecundum eum, ſecundò nubens dicitur caſtè & honeſtè viuere: per textum in dicto §. cùm proponeretur. Sed errauit ſecundum omnes: quia text. ille non loquitur in marito relinquente vxori, nec in filio rẽ-
196 linquente matri, vt ſtatim videbitis. † Nec obſtat fundamentum ſuum, videlicet quòd mulier coniugata dicitur caſtè & honeſtè viuere: quia hoc verum eſt in primo matrimonio: vel dicitur caſtè viuere ſecundum ſe: quia rem ſibi permiſſam fecit. tamen non dicitur caſtè nec honeſtè viuere ea caſtitate & honeſtate, qua decet primum maritum, qui legatum reliquit. Vnde tale legatum tunc ſubiacet defectui intentionis, & voluntatis mariti legatum vxori concedentis. Et ſic ipſo iure vitiatur, extinguitur, & cenſetur retrò nullum. Sicut dicimus de reſcripto ſubiacẽte defectui intentionis papæ, vel principis concedentis, ſecũdum Panor. in cap. pro inquiſitione. de elect. Et in hoc caſu, ſcilicet quando à marito aut filiis

fuit ſub conditione viduitatis expreſsim vel tacitè,
puta ſub conditione caſtitatis vel honeſtatis relictũ,
197 † nihil mutatum eſt de iure canonico. Imò ſi condi
tio non ſeruetur, vt quia vxor vel mater tranſit ad ſe
cunda vota. petit relictum, nec debetur propter defe
ctum voluntatis in teſtante, qui talem conditionem
ſibi honeſtam & gratam poſuit. Et ſic in contrarium
euentum noluit deberi relictum. Et idem, ſi legatum
relictũ foret, vel hæreditas ab extraneo ſub expreſ-
ſa conditione viduitatis: quoniã ſi tunc vidua ſecun
dò nubat, etiam iure iſto canonico perdit relictum:
198 ſaltim in hoc ius ciuile non mutatur. † Ex quibus
omnib' reſultat maius dubium: videlicet. ſi maritus
vxori ſimpliciter reliquerit, non adiecta conditione
viduitatis, cõtinentiæ, caſtitatis, vel honeſtatis: quæ
poſtea ad ſecũda vota tranſiuit: an perdat relictum,
ac ſi factum fuiſſet ſub aliqua dictarum conditionũ.
Et communiter dicitur, quòd ſi nubat infra annum
luctus, priuatur legato, vel hæreditate in totũ: ſi au.
tem nubat poſt annum, perdit proprietatem rei lega
tæ, quæ filiis primi matrimonij applicatur: & ipſa
vſufructu ſolo gaudebit vita eius durãte. l. ambigui-
tates. C. de indicta viduita. & clarius in l. j. & l. fœmi
næ. & l. generaliter. C. de ſecũdis nuptiis. Quod ſanè
intelligatis de relictis à marito: ſecus autem de re-
lictis ab alio contemplatione mariti: quia illis non
priuatur quoquo modo, cùm lex puniens mulierem
renubentem, ſit pœnalis, in authẽtica de nuptiis. §.
ſi verò. Quę pœna locum habere debet in actu vero,
& non ficto. Quia relictum contemplatione mariti
factum, eſt actus fictus. l. ſi aditio. ff. de acquirenda
hæreditate. Nec dicitur verè relictum à marito: ad
quod facit gloſ. in l. cùm oportet. C. de bonis quæ li-
ber. quæ loquitur per verbum, videtur. Per quam ra
tionem & plures alias ita conſuluit Lud. Rom. con-
ſilio ccccv. incipiente, Præſuppoſitis terminis, &c.
199 † Sed vbi relictum eſſet ab ipſo marito, priuaretur
proprietate, vt videtis. Quod an ſit hodie correctũ
iure iſto canonico, quum hæc pœna ſit indicta non
à teſtatore, ſed à lege ciuili. Super quo diuerſæ fue-
runt opiniones, de quibus plenè Panormit. & doct.
in capitulo finali, de ſecundis nuptiis. Et Barto. cla-
rè in l. liberorum. §. j. ff. de his qui notãtur infamia.
vt plenè dixi ſuper verb. *Et vxorem nomine Adelaſiã.*
in quarto principali articulo. Et quatenus iure cano
nico correctum eſſet in vidua ad alia vota conuolan
tę, vt propter hoc relictum purè à marito vel filiis
200 factum non perderet. Tamen ſecus eſſet ſi ſtupran
dam ſe conſtituiſſet: quo caſu talis vidua relictum
perderet, ſecundum gloſ. in dicta l. fideicommiſ-
ſum. C. de fideicommiſ. & l. ſororem. C. de his quibus
vt indig. quia ratio & fauor matrimonij tunc ceſſat,
ſuper qua fundatur æquitas dicti capit. fin. de ſecun-
201 dis nuptiis. † imò plus dicit Panormit. in dicta l. fi-
deicommiſſum. quòd ſicut vxor, quæ viuente mari-
to commiſit adulterium, perdit dotem. cap. plerun-
que. de donationibus inter virum & vxorẽ. & l. con
ſenſu. C. de repud. Necnon bona perdit paraferna-
lia, ſecundum gloſ. in dicto capitulo plerunque. Eo-
dem modo vidua debet omnia illa perdere propter
ſtuprum in viduitate commiſſum. Quod etiam te-
nuit idem Paul. in dicta l. ſororem. Nam fœmina
quæ in deliciis viuit, mortua eſt, primæ ad Timo-
theum quinto. Et maritus ſeu parentes eius qui con-
ſtante matrimonio offenduntur de adulterio, etiam
offenduntur per ſtuprum in viduitate commiſſum,
ſecundum Bartol. per illum textum in l. ſi mulier. C.
202 de adulter. † Ad quod facit, quia vidua viuendo lu-
xurioſè domicilium non retinet primi mariti, ſe-
cundum Angelum in l. cùm quædam puella. ff. de iu-
riſdictione omnium iudicum. Sed hoc vltimum in
dote & parafernalibus bonis, vt propter ſtuprum
perdãtur, communiter reprobatur vt plenè per Ale
xandrum in dicta l. ſororem. & Iaſonem in dicta l.
fideicommiſſum. quia iura loquentia de perditione
dotis, loquuntur de incontinentia vxoris viuente
marito commiſſa, non autem eo defuncto: & pœnæ
non debent extendi. Facit text. in capitulo ſecun-
do, in verbo, Domino viuente. vbi hoc notat Bal. de
feudo ſine culpa non amittendo. Et idem Paul. ple-
nè cõſilio centeſimo vigeſimoprimo, incipiente, Re-
203 uocatur in dubiũ, &c. † Satis eſt ergo, quòd vidua
committens ſtuprum, priuetur legato ei per mari-
tum relicto, & tutela filiorum ſi ei incumberet, iux-
ta authenticam, matri & auiæ. C. quando mulier tu-
tel. offic. fungi poteſt, ſecundum gloſ. in authent. ſa-
cramentum. illo eod. titu. & Bald. in authen. eiſdem.
C. de nuptiis. & in l. his ſolis. C. de reuocan. donatio.
& Ange. inſtitu. de legiti. patro. tutela. in fin. & in. §.
actionum. poſt Ioan. Fab. inſtitu. de actio. Et Lucam
de Penna in dicta l. quoties. C. de priuil. ſcholarium.
libr. xij. vbi per multas rationes cõcludit viduam in
teſtamẽto ſui mariti factam executricem, officio il-
lo priuari per tranſitum ad ſecunda vota, ſicut perde
ret tutelam. Non autẽ quòd dote priuetur ad ipſam
morte mariti reuerſa: & minus priuari debet bonis
204 parafernis. † Sed an priuetur ſucceſsione filiorum
ex primo matrimonio iam ſoluto deſcendentiũ: Se-
mel cõſului de quadã Pellice quæ mortuo eius mari-
to, duos ex fratre mariti ſuſceperat liberos inceſtuo
ſos. Neſcio quid iudicabitur. Sed interim videatis
de ſancto Georgio Præpoſitũ in dicto c. fin. viij. col.
de ſecun. nuptiis. & Bart. in §. cùm igitur. in fi. in au-
then. de non eligendo ſecũdo nuben. verſic. vlti. in §.
205 optimũ. † Vnũ tamẽ mẽti tenebitis, ꝙ licet mulier
renubendo perdat relictum à marito ſibi factum, nõ
tamen perdit lucrum à ſtatuto vel conſuetudine ma
rito præmoriẽte, ſibi delatum. Nec econuerſo mari-
tus illud perdit ſi vxore præcedente ipſe ad ſecunda
vota tranſiret, ſecundũ Bal. in l. fina. C. de bonis ma-
ternis. Sed idem Bald. in authen. ex teſtamento. l. fœ-
minæ. C. de ſecund. nuptiis. quæſtionem plenius tan-
gens decidit cõtrarium: pro quo ibi videtur eſſe tex.
rotundus in dicta l. fœminæ. & in authen. vxore. illo
eod. titu. vbi etiam idem Bald. ita firmat. Pro quo eſt
melior tex. de iure. in §. Gregoria. verſic. proſpexi-
mus. in dicta authen. de non eligendo ſecundò nubẽ.
tamen ſaluari conſueuit Bald. in dicta l. fina. de bon.
maternis. ꝙ vxor non priuatur dictis lucris, quò ad
vſumfructum quandiu viuet. Idem ſentit Bart. in l. j.
C. de inoffi. dotibus. Et idem erit in antiphario quod
ex conuentione vel ſtatuto lucratur coniux ſuperui-
uens, puta decem pro centenario, vt in locis prææalle
gatis concluditur. Videatis quæ dixi ſuper verbo,
Et vxorem nomine Adelaſiã, in primo ſucceſsionum
articulo: loquẽdo qualiter aſcẽdentes ſui ſuccedunt
deſcendentibus, in quarta concluſione. & in quarto
206 articulo, quarta cõcluſione. † Pręterea aliud nota-
bitis ꝙ illud, quod ſuprà dixi, ꝙ mulier proprietatẽ
relictorum ſibi à marito purè & ſimpliciter factorũ,
perdit tranſeundo ad ſecunda vota, quæ remanet li-
beris præcedentis matrimonij: eſt verum, niſi mari-
tus expreſſe ei reliquiſſet, etiam ſi renuberet: quia
207 tunc renubẽdo relictum non perderet. † Et idem ſi
marit

maritus tacitè ei ſecūdas nuptias permiſiſſet: vt quia
forte ibi mille reliquit, ſi viduitate teneret, & quin
gentos ſi renuberet: quia hoc dicendo videtur vxo-
rem licentiare & congediare de ſe maritando, & ad
ſecunda vota tranſeundo, ſecundum Bald. in dicta l.
j.C. de ſecundis nuptiis. vbi videtur velle omnia illa
mille, eſſe propria mulieri, dum tamē ſecūdum con-
trahat matrimonium poſt annum luctus. Si autem
anno luctus non finito nuberet, non obſtante licen
tia maritali de renubendo, perderet relictum. Quia
licentia renubendi generalis non intelligitur de an-
no luctus, ſecundum gloſ. ſuper verbo, ſiue vir. in §.
vnum itaque. in authenti. de nuptiis. quam ſequitur
Bald. in dicta l.j. dicens aliàs ſic obtinuiſſe pro qua-
dam muliere. cui à marito plura fuerant relicta ca-
ſtra, etiam ſi nuberet. Idem tenet ipſe Bald. in d.l. fi-
lium quem habentem. & clariùs ibi Iaſon vij. col. C.
208 familiæ erciſcun. Et Ludo. allegato conſi. ccxix. † Et
ratio quare mulier renubens de licentia mariti poſt
annum non perdit legatum, eſt, quia volenti non fit
iniuria. l.j. §. vſque adeo. ff. de iureiur. & l. cùm dona
209 tionis. C. de tranſactio. † Quando autem nubit in-
fra annum luctus vltra iniuriam quam marito irro-
gat, ipſa facit contra bonos mores, quod per maritū
210 remitti non poteſt, ſecūdum eos, vt ſuprà dixi. † Et
idem ſi vidua de licentia filiorum tranſiret ad ſecun
da vota, quia nō perderet proprietatem relictorum
à viro, ſecundum gloſ. ſuper verbo copulantur, in di-
cta authentica, de non eligendo ſecundò nuben. &
Ludouic. in dicto conſilio. Sunt ergo viduæ cautè
conſulendæ, ſi ad ſecunda velint tranſire vota, vt ſci
licet faciant filios conſentire, argumento l. quoties,
& quod ibi decidit Iaſon. C. de fideicommiſ. vt dixi
in verb. *Et ſoboles quam geſtabat in vtero*, tractādo de
ſucceſſorio edicto conuentionis. Et an hoc ſit etiam
hodie iure canonico correctum, plenè habetur in di
cto capitulo finali, de ſecūdis nuptiis. Et dixi pleniſ-
ſimè in verb. *Et vxorem nomine Adelaſiam.* in primo
ſucceſſionum articulo: & ſexta concluſione ſecūdi
membri. Hæc iam domini, ſufficere vobis poſſunt:
quando à marito aut filiis fuit mulieri inſtituta ſim
pliciter & purè, vel ſi non nuberet, aut ſi caſtè & ho-
211 neſtè vixerit, quod idem eſt. † Si autem à teſtatore
aliquid relinqueretur filiæ aut mulieri extraneæ vi-
duæ ſub expreſſa viduitatis conditione: tunc nō eſt
dubium quin ſecundò nubens perdat legatum: quia
212 verè illud perdit. † Sed ſi ei relinqueretur ſub tacita
conditione viduitatis: puta ſi caſtè & honeſtè vel do
nec caſtè & honeſtè vixerit. Certè hoc caſu mulier
renubens legatum non perderet: & minus illud per-
deret, ſi purè & ſimpliciter ei relictum fuiſſet: quia
voto patris congruit filiam nubere propter pudici-
tiam coōſeruandam: ne toti generi per inquinatio-
nem vitæ ſuæ, iniuria fiat: de quo eſt veriſimiliter
dubitandum in iuuene muliere. Et iſte eſt proprius
caſus dictæ l. mulier. §. cùm proponeretur. ff. ad Tre-
bellian. facit l. ſi filiam. cum authentica ibi poſita. C.
de inoffic. teſtament. Vnde filia hæres inſtituta à pa-
tre vel matre aut extraneo, vel fideicommiſſo ſubſti
tuta, aut legato honorata, ſi vel donec aut quandiu
caſtè & honeſtè vixerit, non priuaretur hæreditate
vel relicto, ſi nuberet, dum tamen nubat pari aut ma
iori, & tali, quòd conſortium mariti non ſit denigra
tio famæ teſtatoris, & generis ſui, argumēto l. iij. §. ſi
emancipati. ff. de bono. poſſeſ. contra tabul. & bonus
text. in l. cùm ita. ff. de conditionibus & demonſtra-
tionibus. & gl. in l.j. in fi. C. de inſtitutio. & ſubſtitu.

vt dixi ſuper verbo, *Cuſtodiā Petro tradiderunt*. in prin
cipio. [Vir enim aut mulier in coniugio viuens,
dicitur caſtè viuere: ſecus ſi viueret in concubinatu
quantuncunque ſecūdum formam iuris ciuilis ſecun
dum Angel. in §. conſideremus, in authenti. de trien.
& ſemiſſe. iij. col la. Nec obſtat text. ibi in fin. dum di
cit, Sed caſtè viuentibus, &c. quia intelligitur concu-
binarius caſtè viuere, vt filij ex eo nati tanquam na-
turales ad ſucceſſionem vocentur, ad differentiam
vulgò conceptorum, vt plenè habetur ſuper verbo,
Et vxorem nomine Adelaſiam. in ij. principali articu
lo ſucceſſionū. Sed quò ad alia non dicuntur concu-
binarij caſtè viuere, cùm omnis luxuria vltra coniu
gium ſit peccatum mortale, vt ibi dicitur.] Et idem
in muliere penitus extranea vidua: renubendo non
perderet legatum, dum tamē vt dixi, matrimonium
non eſſet vituperoſum: quia nō intereſt extranei, nu-
bat vel non nubat. Cùm vtroque caſu ſit caſtitas, vt di
cto. §. cùm proponeretur. facit l. caſtitati tēporū. C. de
213 adul. & l. fi. C. de legit. tut. † Si autem tale matrimo-
niū eſſet ignominioſum ac denigratiuū famæ gene-
ris, vel etiā ipſius ſolius mulieris, tunc perderet lega
tum. vnde dicit Ang. in dicta ſua diſputatione, quod
ſi ſexagenaria nuberet adoleſcēti, vel fœmina aſſum
ptis ſemel monachalibus veſtimētis, poſtea nuberet,
tunc relictū perderet: quia non diceretur caſtè & ho
neſtè viuere. Allegat. text. in §. hoc autem Deo ama-
bilius. in authen. de nuptiis. Nō enim dici poteſt ali-
quid honeſtè fieri, vbi eſt morum contemptio, in au
then. quomodo oporteat epiſcopos. §. quanta igitur.
quod eſt notandū pro limitatione prædictæ deciſio-
nis. Et etiā contra vetulas viduas, quæ primo ſoluto
felice & honorabili matrimonio nuberent ſuis gar-
ciferis & ſeruitoribus, deſpecti aut penitus incogni-
ti generis, quos vix maritus quondam aſpexiſſet, in
dedecus præcedētis matrimonij, & interdum totius
214 generis. † Quod fuit vna de cauſis, propter quas in
omnibus ferè excelſis ciuitatibus facta fuere ſtatuta,
& introductæ cōſuetudines, quibus mater per agna-
tos à ſucceſſione filij inteſtati excluditur: ne ſucce-
dendo filio, & poſteà taliter nubendo, perdat & ho-
norem, & ſubſtantiā domus prioris mariti, vt plenè
dixi ſuper verb. *Et vxorē nomine Adelaſiā.* in primo
præludio. Gaudent profectò ſæpe mulieres de nece
maritorum, ſecundum gloſ. in verb. quia morte. in l.
Pater Seuerinā. §. ſocrus. in fi. ff. de cond. & demonſt.
& dominatu virorum caruiſſe lætantur. quærūntque
alios, non quibus iuxta Dei ſententiam ſeruiant, ſed
quibus imperent: ita quòd pauperes eligunt, vt no-
men virorum tantùm habere videantur, qui patien
ter riuales ſuſtineant: ſi muſitauerint, ilico proiicien
di, vt diuus inquit Hieronymus, ad Principiam vir-
ginem, de vita & obitu Marcellæ, ſecundum Lucam
de penna, in dicta l. quoties. C. de priuil. ſcholarum
lib. xij. Et tales interdum auro ferrum præferunt &
præponunt: quoniam vt Iuuenalis dicit, ferrum eſt
quod amant, id eſt, ferreum membrum ad inſtar fer-
ri rigidū. Propter cuius fortitudinē inſignes etiam
fœminæ ſeruis viliſsimis ſe exponunt, ſecūdum Cy-
nū in l.j. C. de mulieribus quæ ſeruis propriis ſe iun-
xerunt. Sunt ferè omnes Tentigonæ, à Tentigone
215 Deo, quem accuratè colunt, éique ſacrificant: † quia
Tentigo eſt Deus membra genitalia tendere faciens
216 & illa fortificare, vt ferunt. † Quia nil certius inter
fœmineas voluptates, quàm cùm in ſui corporis de-
liramenta labuntur, nunquam appetūt cum aliquo
commiſceri, qui marito ſuo ſit melior aut æqualis,
imò

imò ſemper ad viliora declinant.Et cùm ipſæ hono-
ris proprij factæ ſint prodigæ,non horrent in perſo
nis ſuis committere vilitates:& quas niſi cum vilib'
non committunt:quia ſi cum melioribus viris ſuis,
aut maioribus eas committerent, ſcelus peſsimum
eſſe putarent. Nec curant, quòd innocentem mari-
tum afficiant nota riualis:nec quòd luxuria deteſta-
bilior ſit in ſenio, quàm iuuentute:iuxta illud Cice-
ronis lib. primo de officiis: Luxuria cùm omni æta-
ti ſit turpis, ſenibus maximè fœtidiſsima eſt.de quo
Panórmi.in cap.cùm in iuuentute, de præſumptio-
nibus. videatis de his vetulis,quæ dixi ſuper verbo.
Et vxorem nomine Adelaſiam.in principio, de Septi-
cia muliere: & ſuper verbo, *Cuidam Petro tradide-
runt*. allegando diuum Bernard. dicentem vetulas
coitum appetẽtes,ſi lex permitteret, viuas eſſe ſepe-
217 liendas. † Et pariter viri iuuenes cum vetulis con-
trahere matrimonium non præſumant, à quibus ſe-
cundum medicos ſummè cauendum eſt: & non ſine
218 ratiõe, † cùm venenoſæ ſint:quia mulier poſt quin
quaginta annos non patitur menſtrua,quæ propter
naturæ debilitatem expellere non poteſt.Ex quo ve-
tulæ materiam malam in ſe congregant: adeò quòd
efficiuntur immundæ, & ſuo anhelitu inficiunt pue-
ros & iuuenes.Et inde eſt quòd in ipſis abundant ca-
tarrhus, tuſsis & alia multa mala. Quæ quædã melo
dia eſt, cum,vetulis contrahentibus & iacentibus iu
ſtiſsimè debita. Vnde reſtat, quòd conditio caſtè,pu
dicè,& honeſtè viuendi à patre vel matre,aut extra-
neo indicta ſatis obſeruata cenſetur per tranſitum
219 ad ſecunda vota honeſta,& non vituperoſa.† Si au
tem mulier duos habuiſſet maritos iam defunctos,
non poſſet cum tertio contrahere ſine perditione
relicti.Et idem ſi poſt relictum ei factum contraxiſ-
ſet cum ſecundo: quia ſi illo defuncto contraheret
cum tertio, non diceretur caſtè viuere, nec pudicè,
220 † quum tertium matrimoniũ ſit multo deteſtabi-
lius, de quo non cenſetur pater nec alius quiſpiam
extraneus cogitaſſe, ſecundum Angelum ſingulari-
ter in dicto §. cùm proponeretur. Allegat quod ha-
betur in dicto §.hoc autem Deo amabilius.in authẽ-
tico,de nuptiis,tamen Imola allegat eum in authen
tica de ſanctiſsimis epiſcopis.Sed non eſt hic nec ibi
ſaltim quod faciat propoſitum. Imol. eſt ſecundum
Alexandrum. in Authentico, quomodo oporteat
epiſcopos. vbi hoc idem tenet Angelus, quem in
tranſcurſu lectionis ſequitur Felynus in capitulo, ſi
cautio.de fide inſtrumen. dicens contrarium eſſe ho
neſtati tertias contrahere nuptias.Facit quod habe-
tur xxxj. quæſtio. j.capitu. quomodo. de virginibus.
vbi dicitur,quòd primus vir ſolus appellatur mari-
tus.Et Tobiæ tertiò legitur, quòd Sara filia Rague-
lis improperium audiuit ab vna de ſuis ancillis, eò
quia tradita fuerat ſeptem viris.Refert etiam diuus
ille Hieronymus epiſtola nonageſimaſexta, de quo-
221 dam viro † qui viginti ſepelierat vxores:& demum
vxorem deſponſauit, quæ totidem habuerat mari-
tos.Cúmque matrimonialiter eſſent copulati, quaſi
pro ſpectaculo populus Romanus iugiter adſtabat
videre quis illorum vinceret: tamen maritus vicit:
qui totius vrbis populo confluente, quaſi pro mon
ſtro coronatus eſt, potius in deriſum quàm laudẽ.
Sed ſuper hoc aduertatis vos Domini: quia ſi hæc li-
mitatio Angeli vera eſſet, quòd tertiò nubens reli-
ctum perderet, eſſet profecto ſingulariter notanda.
Tamen Imola, & communiter omnes vbi ſuprà, te-
nent indiſtinctè quod relictum ab alio, quàm filio
vel marito,mulieri factum,non perditur per tranſi-
tum mulieris ad tertium vel vlterius matrimoniũ:
quia non legitur tertium, quartum aut vlterius ma-
trimonium eſſe plus deteſtabile quàm ſecundum:
imò nec octogamus reprobatur. c. aperiant quæſo
aures.xxxj.quæſtio.j. Licet enim Sara fuiſſet per an-
cillam de facto & iniurioſè laceſsita,quia ſeptem ha
223 buerat viros, † tamen propter hoc de iure vlterio-
ra, & ſucceſsiuè multiplicata matrimonia non ſunt
deteſtanda, nec ſunt à Deo reprobata: quanuis duo
☞ ſimultanea ſint damnata. [De quo plenius dixi ſu-
per verbo, *Cuidam Petro tradiderunt*. loquendo de
patientia mulierum ad viros] vt illa contrahens ſit
infamis & grauiter puniendus exiſtat:& pariter qui
concubinam cum vxore tenet.l. eum qui duas. C. de
adulte.Bartol. & Alexand.in l.j.ff. de his qui notan.
infamia:& Bald.in l.j.C.de ſponſali.Præterea in tali
matrimonio cum pluribus fœminis ſimul contra-
cto, non inueniretur amor mariti ad aliquam vxo-
rem.Vnde Salluſt. in Iugurthino: Ea (inquit) neceſ-
ſitudo ſcilicet cum pluribus apud Numidas Mau-
róſq; leuis dicitur,quòd ſinguli pro opibus quiſque
quàm plurimas vxores, alij denas, & alij plures ha-
beant.Sed reges eò amplius:ita animus multitudine
diſtrahitur, nullã pro ſocia obtinet: Pariter omnes
ei viles ſunt. Hæc ille. Ob quod & pluribus aliis ra-
tionibus damnata ſunt plura ſimultanea matrimo-
nia.Igit' meritò dixi, multiplicata ſucceſsiuè matri-
monia, quæ omni iure permittuntur impunè cõtra-
hi,vt dicto cap.fin.de ſecundis nuptiis. Quod etiam
tacitè permittit tex.in cap.is qui.§.mulier. de ſepul.
224 lib.vj. volẽs † mulierẽ quę plures ſucceſsiuè habuit
maritos,ſi nulla electa ſepultura deceſſerit,in ſepul-
chro vltimi mariti,cuius honorem & domiciliũ re-
tinet, fore ſepeliendam: cùm iuri canonico ſtãdum
erit in matrimonio & cæteris ſpiritualib' cauſis po
tius,quàm iuri ciuili,ſecundum gloſ. in †. hactenus.
inſtit.de gradi.Barto.& Bald.in l.priuilegia.C.de ſa-
croſanct.eccleſiis. & Pan.in cap. j. de noui ope.nun-
tiatio.Quoniam Sara,& ſi ſeptẽ habuerit viros ma-
trimonium octauum cum Tobia iuſto vtique appro
bato viro licitè contraxit, allegato Tobiæ tertio &
225 ſequẽti cap. † Sic legimus de Anna beatiſsima glo-
rioſæ ſemper virginis matre, quæ mortuo Ioachim
eius primo marito, ex quo Dei glorioſam ſuſcepit
genitricẽ ſine reatus originalis contagione, vt ple-
nè dixi ſuper verbo, *Et ſoboles quam geſtabat in vte-
ro*,nupſit Cleophæ: & Deinde illo defuncto, nupſit
Salomæ.Pariter Apoſtolus j. ad Corinthios vij.in fi.
dat mulieri poſtquã morte mariti fuit à lege mari-
ti ſoluta,licentiam cum alio nubendi,nullatenus di-
ſtinguens cum quot contraxerit antea viris.Per quẽ
text.Aurelius Auguſtinus ibi ſic dicit: Quòd ſi dor-
miuerit vir eius,non dicit primus, ſecũdus, tertius,
nec quartus.Nec nobis diſtinguendum eſt quod non
definiuit Apoſtolus. Vnde nec damnare debeo nu-
ptias,nec eis inferre verecũdiam numeroſitatis: do-
minus autem ſeptemuiram nõ damnauit. Ioan. iiij.
Hæc ille. Abraham etiam binas legitur contraxiſſe
nuptias, Geneſis xxv.Nam iura & exempla ſupradi-
cta,quæ prima facie videntur cõtraria, viduitatem
tantũmodo ſuadẽt:ſed matrimonia non prohibent:
quia ſecundũ Tho.in ſcripto ſuper quarto ſententia-
rum,diſtinc.q.vij. matrimoniũ ſecundũ dicitur non
eſſe bonũ, nõ ꝙ ſit illicitũ,ſed quia caret illo honore
ſignificatiõis, qui eſt in primis nuptiis, vt ſcilicet ſit
vna vnius, ſicut eſt in Chriſto eccleſia: vt vidiſtis in
verbo,

verbo, *Cuidam Petro tradiderunt* ſecundum gl. in §. j.
inſtit. de patria poteſta. & in c. debitum. De biga. Præ
tereà, quia ſecundum Lyram alleg. j. ad Corinth. vij.
ſecundæ nuptiæ ſunt quodammodo ſignum incoti
nentiæ, vt ſupra dixi: niſi, vt dictum fuit de Abraham
ſanctitas vitæ hoc excuſet, aut concubitus præcedens
226 in coniugiũ tranſiret. † Qua ratione motus Abra-
ham, poſt obitum Saræ vxoris ſuæ, Cethuram (quam
Hebræi dicunt fuiſſe Agar) duxit in vxorem, ne ſi ſe-
nex aliam quàm prius cognitam duceret, nouis nu-
ptiis laſciuire videretur. De quo idem Auguſtinus li-
bro xvj. de ciuitate Dei. cap. xxxiiij. Quòd autem, in-
quit, Abraham poſt mortem Saræ, Cethuram duxit
vxorem, abſit à me vt incontinentiam ſuſpicer in illa
præſertim ætate, ac in illa fidei ſanctitate. Hęc ille:
227 Vnde † reſtat concluſio, quòd conditio ſi caſte vixe-
rit & honeſtè, ab alio quàm marito vel filiis indicta
mulieri: non infringitur ſi talis mulier ad ſecũda, vel
vlteriora tranſierit vota coniugalia. ſecùs autẽ, ſi cor
pus ſuum vltra, cõtra, vel præter matrimonium for-
228 nicando & meretricando corrumperet: quia tunc
propter fornicationem vel adulterium inhoneſtè vi-
uendo perderet relictum. l. tertia. cum ſequenti. ff. de
adimen. lega. ſecundum gloſ. in dicta l. fideicommiſ-
ſum. & l. ſororem. Quod etiam eſt verum iure iſto ca
nonico, vt ſuprà dixi in alio articulo: niſi violẽter tra
cta fuiſſet ad fornicationẽ, vt plenè dixi ſuper dicto
verbo, *Cuidam Petro tradiderunt*. loquẽdo de fidelita-
te cõiugum, à quarum viduarum raptu & oppreſſio
ne [Qualiter hoc intelligitur vide inſtâ eo. in fine.]
cauendum eſt, & fortius puellarum virginum: de qui-
bus ſcriptum eſt, quòd vbi poſſunt mulieres in bello
iuſtè occidi: quod quãdo ſit, ponitur, & ibi Lyra, Nu-
229 meri xxxj. † ſemper debẽt virgines reſeruari, & non
interfici, iuxta illud Iudicum vltimo capitu. Omne
generis maſculini & mulieres quæ cognouerunt vi-
230 rum interficite: virgines autem reſeruate. † Quod
Chilpericus Frãcorum rex non ſeruauit. [Qui re-
pudiata vxore ſua Fredegondam pellicem deſponſa-
uit, cuius dolo poſteà fuit occiſus ſecundum Gagui-
num vbi ſuprà: & habetur ſuper verbo, *Et vxorem
nomine Adelaſiam*] Quinimò hic Chilpericus (vt Ga
guinus libro ſecundo. cap. ij. refert) quadam iniuria
prouocatus, Theodeberto eius filio mandauit, Neu-
ſtriam hodie Normaniã appellatã adoriatur, eã quia
Sigisberto fratri parebat, receptis in ea pleriſque in-
ſignibus locis, incurſionibus vaſtat. Eodẽ quoq; tuto
re Turones, Pictones, Lemouices, Caturcos (vbi nunc
ſumus) non clero, non monachis, non ſacris virgini-
231 bus parcens, perdidit. Hæc ille. † Ex quo tẽpore hæc
iſta, quæ adhuc viſuntur, extra huius ciuitatis muros
retro Cartuſienſes & minoritas vſque ad flumẽ Olti,
antiqua ruinata fundamenta & proſtrata ædificia
etiam tempore iſto ad Cadorce appellãtur. de quibus
pariter meminit Oroſius: & expreſſè de Caturcis ho
die poſt renouatam in loco vbi ſumus ciuitatem, Ca-
turcenſibus vocatis, Loquitur Raymundus Marlia-
nus orator doctiſſimus in commentaria Cęſaris ad-
dens, in hæc verba: Caturci populi inter Celtas pro-
ximi Hebenteris, Gaballis, Bellaniis, Lemouicibus,
& Aruernis. Quorum ſub imperio eſſe conſueuerat
ciuitas epiſcopalis in prouincia Bituricen. ac regno
Francorum ſita: nomen retinent. hos pariter Cadur-
232 cos nominat Iuuenalis prima ſatyra tertij libri. † Et
notanter dixit, ꝙ eſſe conſueuerat ciuitas epiſcopa-
lis. ſed tunc nõ erat: quia epiſcopum Carnifices vrbis
illius occiderant: ob quod dignitatem cathedralem
meritò perdiderant: qua ciuitas priuata erat: tamen
expòſt fuit per ſedem Apoſtolicam ei reſtituta. In cu-
ius ſceleris memoriam tenẽtur laniones ſeu macel-
larij præſentis iamdictæ vrbis Caturci tenere duas ſe-
cures ſuper altare maius, quolibet feſto prothomar-
tyris Stephani mẽſis Auguſti & Decembris. quod ho-
die adhuc ſeruatur. Et ſubeſt eccleſia prædicta metro-
poli Bituricen. ſicut olim. Vnde ad propoſitũ reuer-
tendo, non debẽt virgines in bello occidi: quia virgi-
nitas Deo dedicata dicitur. vt habetur Apocal. xiiij.
Virgines enim ſunt, & ſequuntur agnũ, ſcilicet Chri-
ſtum quocunq; ierit. Plures tamen earum dæmonem
ſequuntur & mũdum: & ſeipſas offerunt & exponũt,
233 & demum violatas ſe dicunt. † Quæ vtinam audirẽt
quod eas docet Apoſtolus alleg. j. ad Corinth. vij. Co
gitet, inquit, virgo quę Dei ſunt, vt ſancta ſit corpore
& ſpiritu, & nunquam ſtet otioſa. Sed diſcat (inquit
Hierony. epiſtola lxxxix.) lanam facere, tenere co-
lum, rotare fuſum, & facere filum. In quibus virgini-
tas pudicitia, & viduitas conſeruantur, vt plenè dixi
ſuper verbo, *Dotem quam ei dede*. Non certè mulieres
diſcurrere debẽt: quia teſte Gregorio homilia xij. de-
prædari deſiderat, qui theſaurum in via publicè por-
tat, Ideo debent ſolitariè manere: tamen ſine ocio
ſtare. Vnde Hier. in quadam epiſtola ad Demetrium:
Debet, inquit, virgo eſſe quieta, honeſtaq; ſocietate
ſemper comitata: non vaga diſcurrens per patriam:
Exemplo virginis Mariæ, quam inuenit angelus ſo-
lam in cubiculo, ſed non ocioſam. Et de quadã alia di
cit idem Hierony. epiſtola xlv. quæ etiã à beato Mar-
tino noluit videri, quum tamen eam viſitare deſide-
raret, tanquam moribus & charitate præcelſam. Cui
per feneſtriculam ipſa reſpondit: Ora pro me, quia
nunquam à viro ſum viſitata. Sic Carilephus vir val
de ſanctus, qui nunquàm videri voluit à mulieribus,
nec à Clotilde regina Frãciæ deuotiſſima, cuius ſua-
ſu Clodoueus rex vir eius, prior in Francia Chriſtia-
nus euaſit, vt refert Faſciculus temporum. Fœmina
profectò eſt ſicut nauis diſſuta, quæ vix aut nũquam
ſentiret naufragiũ, ſi ſuo cõtinuè maneret in portu,
in alienas non nauigans partes, vt fecit Dina, de qua
habetur Geneſis xxxiiij. Egreſſa eſt Dina filia Liæ,
vt mulieres videret regionis illius: quã cùm vidiſſet
Sichem filius Emor adamauit eam, & rapuit, & dor-
234 miuit cum illa. † Cui verè ſimiles ſunt virgines ho-
diernæ, quibus ſufficit oppreſſionis color. Et multæ
ſe vioalatas dicũt, quæ modicis verbis obedierũt, vt
235 dixi ſuper verbo, *Cuidam Petro tradiderunt*. Et † vt
plurimum parẽtes ſui in cauſa ſunt, qui eas virorum
colloquiis, choreis, tactibus, & oſculis incauti offe-
236 runt. † Qui vtinam Publio Mæuio ſimiles forent,
qui triſti exemplo filiæ ſuæ præcepit, quòd non ſo-
lùm virginitatem, ſed etiam oſcula ſyncera ad virum
perferret. De quo Valerius libro vj. tit. de pudicitia,
ſic dicit: Quid Publius Mæuius, quam ſeuerum pu-
dicitiæ cuſtodem egit? in libertum nanque gratum
admodum ſibi adnimaduertit, quia eum nubilis iam
ætatis filiæ ſuæ oſculum dediſſe cognouerat: præſer-
tim cùm non libidine, ſed errore lapſus videri poſſet.
Cæterum amaritudine pœnæ, teneris adhuc puellæ
ſenſibus caſtitatis diſciplinam ingenerari, magis exi
ſtimauit, eíque tam triſti exemplo præcepit. vt non
ſolùm virginitatem illibatam, ſed etiam oſcula ad
virum ſyncera perferret. Et Virginius vir tam opti-
mus & honeſtus, filiam inſigni decoris conſpi-
cuam, cùm Appius Claudius Decemuir impudicus
ſub colore iuſtitiæ reddendæ ſtuprare vellet, in con-

ſpectu curiæ ſumpto cultro,ac inquiens,dilectiſsima
filia,qua poſſum via tuam libertatem vindico:ſtatim
ſpectatibus omnibus iugulauit.l.ij.§.& cùm placuiſ-
ſet.ff.de orig.iur.Pudicæq; interemptor,quam corru
ptæ pater eſſe maluit, ſecundum Valeriũ vbi ſuprà
eod.titu.ſubiungẽs. Nec alio robore animi præditus
fuit Pontius Aufidianus eques Roma. qui poſtquàm
comperit filiæ ſuæ virginitatem à pædagogo prodi-
tam Fannio Saturnio,non contentus ſceleratum ſer-
uum affeciſſe ſupplicio, etiam puellam ipſam neca-
uit. Ita ne turpes eius nuptias celebraret,acerbas exe
quias duxit. Quinimò (vt ibi ait) Publius Attilius
Philiſtus Romanus:qui licet impubes à domino coa
ctus ad ſtuprũ ac quæſtum ſui corporis,filiam tamen
ſuam eo quòd ſtupri ſe crimine coinquinauerat, in-
237 teremit. † Quàm ſanctam igitur,inquit,in ciuitate
noſtra pudicitiã æſtimare debemus,in qua etiam in-
ſtitores libidinis tam ſęueros eius iudices euaſiſſe ani
maduertimus? Senatus etiam,inquit:In qualicunque
ſtatu poſitam Romano ſanguini pudicitiam tutam
eſſe voluit. Et multò magis parẽtes,quãuis ſcelerati,
pudicitiam vitæ præferentes liberorum.inſtit.de no
xali,actio.§.fin. Aliter & aliàs, vt dicit Iuuenalis, &
grauiſsimè: Summum crede nefas animam præferre
pudori:Et propter vitam viuẽdi perdere cauſas.Cau-
ſæ autem viuẽdi ſunt,vt ſanctè, iuſtè, & honeſte ope-
remur,quæ Deo & homini grata ſint.Sed hodie plus
eſt,ꝙ motu proprio virgines ipſę ſolicito ornatu,aut
impudiciſsimis nutib⁹,ſuiſq; crinibus,furtiuis aſpe-
☞ ctibus,ac riſu,voluptatis occaſionem tribuunt. [Et
multoties quod cogitant tactu produnt. Puta ſtrin-
gendo iuuenis manum, quod eſt dilectionis ſignum,
ſecundum glo.in c.j. de ſponſa duorum in fi.] Sicut
Medea, cuius ſollicitudine Iaſon miles ille Græcus
238 clauſtra virginitatis aperuit in ea.† Tales enim licet
oppreſsè,tamen affectatè priuilegiũ virginitatis non
239 retinent:imò puniendæ ſunt. † Nam apud Saxones
lex olim fuit, vt virgo ſponte deflorata viua ſepeli-
retur,& violator ſupèr eam ſuſpendebatur. Et apud
Barbaros virgo fornicaria ſeu ſponte grauidata de
monte altiſsimo pręcipitabatur,eiúſq; violator cap.
truncabatur.Similiter in prologo hiſtoriæ Romano
rum legitur de quadam, quæ cùm genuiſſet filios ſe-
cundum legem,fuit viua ſepulta. Et Deuter.xxij.pręcipitur virgo corrupta lapidari, niſi pro violẽtia cla
maſſet.Nõ certè ſic Rebecca fecit virgo pudiciſsima,
quæ faciem ſuam cooperuit dum primo vidit ſpon-
ſum ſuum Iſaac,Geneſis xxiij. Sic etiã olim fecerunt
caſtiſsimæ virgines,nec libidini virorum ſe expoſue
240 rũt. † Et inter cæteras,Daphne Penei filia,in arbo-
rem Laurũ maluit transfigurari, quàm virginitatem
perdere,& Deo Apollini eam vitiare volẽti obedire.
Ob quod eam ſuiſmet precibus in Laurum arborem
conuerſam fingit Ouidius lib.j.Metamor.ibi.

Qua facit,vt lædar,mutando perde figuram.
Vix prece finita torpor grauis occupat artus,
Mollia cinguntur tenui præcordia libro,
In frondes crines,in ramos brachia creſcunt:
Pes modò tam velox pigris radicibus hæret,
Ora cacumen habent,remanet nitor vnus in illa,&c.

241 Et † inde eſt,ꝙ virgines Laurea corona ornãtur ab
illa,quæ propter tuẽdam virginitatẽ fuit in Laurum
conuerſa,nec patri,vt deo Apollini obediret, parere
voluit,vt teſtatur ibi Ouidius.

Illa velut crimen tædas exoſa iugales,
Pulchra verecundo ſuffundens ora rubore,
Da mihi perpetua genitor chariſſime,dixit,
Virginitate frui:Dedit hoc pater ante Dianæ,
Scilicet filiæ ſuæ,&c.

242 Plus legitur de quibuſdam filiabus,quarum mater
Cedaſa vocabatur. Quæ cùm patre abſente à duobus
prætereuntibus iuuenculis hoſpitio ex charitate ſu-
ſceptis noctu fuiſſent violẽter oppreſſæ,mutuis mu-
cronibus ſe cõciderũt.Pariter Thebana virgo,quam
hoſtis Macedo corruperat, aliquantulum diſsimula-
uit violentiæ ſibi factæ deſolationẽ:ſed tandem viola
torem ſuum iugulauit,& mox gladio ſeipſam inter-
243 fecit. †Minerua etiam vltima Pallantẽ eius patrem
ſuam virginitatem violare conantem interemit, vt
dixi ſuper verbo,*Quidam Petro tradiderunt*. Quantis
inſuper laboribus & periculis ad propriam tuẽdam
virginitatem ſe expoſuerint Diana, Camilla, & Ze-
nobia, vidiſtis ſuper verbo, *Duas habens filias*. Et de
quadam Gallica diocœſis Turonen. videatis in cap.
ex parte parentum.de ſepul. Quæ ſufficere vobis de-
244 bent pro commẽdatione virginitatis. † Cuius pri-
uilegio vi verè oppreſſa ac violẽter corrupta,licet in
Euangelio quo ad Deum,quia voluntariè non pecca
uit,virgo ſuſcipiatur:tamẽ in lege quaſi corrupta re-
pudiatur,ſecundum Hierony. libro ij. ſuper Lucam.
Nec ſunt tales intactis virginibus æquandæ : quum
non ſint virgines.xxxij.quæſt.v.cap.qui viderit mu-
lierem.§.quãuis.& not. Ang.in dicta l.fœdiſsimam.
C.de adulte. Vnde dicit gloſ.in cap.acutius. xxvj.di-
ſtinctio. quòd licet vir corruptus in epiſcopum con-
ſecretur:Non tamẽ corrupta inter virgines benedici
tur per rationem ibi poſitam.Ex quibus ſingulariter
245 decidit Bald.in cap.pater.de probatio. †quòd teſti-
monium virginum pręualet & præfertur teſtimonio
viduarum, aut coniugatarum mulierum,quantum-
cunq; honeſtarum. quod ſequitur Feli.in cap.in no-
ſtra.de teſti.Et non immeritò:quia cùm ſint virgines
difficile cuiq; videtur credere, vt quippiã inhoneſtè
agatur cum eis:vt dicit tex.ij. Reg.xiij.cap.in princi.
Quod exemplo nobis eccleſia patenter oſtendit ex
ordine literæ dum cantat:Omnes ſanctæ virgines,&
viduæ Dei,orate pro nobis. Nec eſt hoc nouum : quo
niam legitur in libello de virginibus, quòd apud Ro
manos virgines olim,quæ ſecundum carnem viuere
contempſerant, maximæ reputationis apud eos fue-
runt. Præterea Aurelius dicit Augu.lib.iiij.de doctri
na Chriſtia.quòd virgines ſunt illuſtrior portio gre
gis Chriſti.Ergo non ſine cauſa in teſtimonio viduis
præferuntur,& coniugatis mulieribus. Quod indu-
bitanter credo verũ,& locũ habere in cauſis pecunia-
riis, vt ſcilicet data paritate numeri teſtium vtriuſq;
partis,teſtimonium virginum præponderaret teſti-
246 monio viduarum & coniugatarum. †Sed in crimi-
nalibus & capitalibus cauſis,in quibus etiam ſaltem
de iure ciuili,muliebre teſtimonium non repellitur,
ſi concurrerent virgines pro accuſatore,& viduę aut
nuptę pro accuſato,& eius innocentia:eo tunc magis
ſtaretur teſtimonio viduarum aut nuptarum mulie-
rum,fauore innocentiæ,& ſic abſolutionis,quàm te-
ſtimonio virginum de culpa & dolo deponentium.
247 Primò † per gloſſ. ſingularem in cap.clerici lxxxj.
diſtinct. vbi ſi pro accuſatore ſtant duo teſtes clerici,
dicẽtes Petrum clericum tali die fuiſſe cum tali mu-
liere adulteratum:& duo layci de illius deponant in-
nocentia, quòd illa die erat alibi : certè fauore inno-
centię & abſolutionis prævalebit teſtimonium laico
rum contra clericum minus ſufficientium teſtium,
quam glo.ſequitur Panor.in cap.ex literis.Et in cap.
248 ad noſtram.de probat. †Secundò facit quod decidit

Felin

Feli.in cap.quoties.iiij.colla.de teſtib.vbi poſt Barto-
quem allegat in quodã ſuo cõſilio. dicit ꝙ licet teſti-
moniũ de credulitate,excepto iuramento calumniæ,
nõ valeat,cùm teſtis deponere debeat de his quæ cer-
titudinaliter nouit,tamen teſtes pro accuſato depo-
nentes per verbum credit, vt quia dicunt credere,ꝙ
hominem defendendo occidit, vel illa hora homici-
dij eum alibi vidiſſe,ſufficienter probat innocẽtiam,
249 Allegat Panor.in cap.j.de ſumma Triuit. † Tertiò
facit quod decidit idem Feli.in c.quoniam. in fin.de
teſtib. ꝙ licet teſtimonium maſculorum præferatur
teſtimonio mulierum, per text. in cap.forus. vbi hoc
tenet Panor. de verborum ſigni. Tamen præualet te-
ſtimonium mulierum depouẽtium pro accuſato,per
250 glo.in dicto cap.cleri. † Quartò facit quod decidit
idem Feli.in cap.de cætero.iij. coll.de teſtib. vbi plus
dicit,ꝙ etiam hęretico & infideli creditur,ſi deponat
251 pro accuſato.† Quintò facit quod decidit Florianus
in l.teſtis idoneus,ff.de teſti.ꝙ licet teſtimonium do-
meſticum nullam fidẽ faciat etiam quo ad iudicium
faciendum,ſecundum Bald.in l.in teſtimonium.eod.
tit.tamẽ domeſtici & cubicularij ipſius de homicidio
accuſati plenè probant eius innocentiam, ſi deponãt
eum tota illa nocte, qua fuit delictum commiſſum in
ſuo lecto dormiuiſſe vel alibi fuiſſe. Et idem eſſet de
parentibus accuſati hoc deponentibus,ſecundum Fe-
li.in c.in literis.iiij.colla.de teſtib.& conſuluit Alex.
in ſecũda parte conſi. clxvj.incip. Animaduerſis his,
&c.xj.colla. Pro quibus facit optimè tex.in l.penult.
ff.de teſti.vbi notãter ſic dicitur. Teſtes eos, quod ac-
cuſator de domo produxerit,interrogari nõ placuit,
quaſi dicat,ſecus eſſe ſi eos accuſatus de domo ſua pro
252 duxiſſet,pro ſui iuſtificanda innocentia. † Sextò fa
cit,ꝙ licet plus credatur paucis affirmantibus,quàm
multò pluribus negantibus.l.item ſi vnus. vbi glo.ff.
de arbit.ſecundum Inno.in c.ſuper hoc. de renuntia.
tamen fallit in teſtibus ſuper negatiua pro accuſato
deponentibus,per gl,in d.c.clerici. quam ad hoc pon
derat Lud.in l.in illa,ff.de verb.obli.& ſentit Bald.in
l.data opera.C.qui accuſa.non poſſunt. & Felin.in c.
253 cùm Petrus, in fin.de accuſa.. † Septimò facit quod
ſingulariter conſuluit Pet.de Anch.conſi.cclxxxv.in
fin.vbi dicit, ꝙ ſemiplena probatio,quòd accuſatus
hominem non occidit ad ſui defenſionem præualet,
atq; confundit plenam probationem accuſatoris de
homicidio per rationes,quas ibi deducit.Pro quo fa
cit,quia videmus, ꝙ vnus ſolus teſtis de principali fa
cto criminis deponens ſufficit contra accuſatum: vt
torturæ ſubiiciatur,ſecundũ glo.ab omnibus appro-
batam.in l.iij.C.ad legem Iuliam maieſt. [Qualiter
hoc intelligitur in præſenti regno Franciæ, iuxta or-
dinationem beati Ludouici habetur ſuprà in verbo,
Adiecta impuberi. dum loquitur de excellentia homi
nis] Ergo facilius ei prodeſſe debet ad ſui defenſionẽ
& innocentiam probandam & præſumẽdam: quum
iura ſint prõptiora, & conſequenter iudices ad abſol
uendum, quàm cõdemnandum.l.abſentem.ff.de pœ-
254 nis. † Octauò facit,quia debilior præſumptio pro
accuſato elidit & confundit maiorem, & fortiorem
præſumptionem facientem pro accuſatore, per text.
iuncta glo.ſuper verbo, ad plenum.in cap.ex literis.
de in integ.reſtit.vbi per præſumptiuã probationem
& minus plenam eliditur præſumptio contumaciæ.
Ideo ſi plures præſumptiones & indicia facerẽt con-
tra accuſatum: vna ſola faciens pro ipſo obſcurat,&
obumbrat plures contra eum facientes:ſicut ſemiple
na probatio obſcurat plenam accuſatoris probatio-
nem.Nõ dico ꝙ eam elidat,ſed eam obſcurat,vt non
ſit clara,lucida, & indubitata, quæ requiritur in cri-
255 minibus puniendis.l.ſciant.C.de probation.†Et ita
aliàs in Senatu Romano iudicatum fuiſſe refert Va-
lerius,lib.viij.tit.de iudiciis, Callidius,inquit,Bono-
nienſis in cubiculo mariti nocte deprehẽſus, cùm ob
id cauſam adulterij diceret, inter maximos & grauiſ
ſimos infamiæ fluctus emerſit, tanquam fragmẽtum
naufragij leue admodum genus defenſionis ample-
xus:affirmauit enim ſe,ob amorem pueri ſui, eò eſſe
perductum.Suſpectus erat locus, ſuſpectum tempus,
ſuſpecta matris familiæ perſona, ſuſpecta etiam ado
leſcentia ipſius,ſcilicet Callidij.Sed crimen libidinis
ſcilicet adulterinæ confeſsio intemperantiæ, id eſt,
ardentioris amoris in puerum,liberauit. Subiungẽs
ibidem:Cùm parricidij cauſam duo fratres Cælij di-
cerent,quorum pater Titus Cælius in cubiculo quie-
ſcens,filiis altero cubãtibus lecto,erat interemptus,
neque aut ſeruus quiſquam,aut liber inueniretur,ad
quem ſuſpicio cædis pertineret.[Niſi ſuppleat filios
ſub eodem tertio ſtãtes. ff ad Silleia. l.j.§.j.] hoc vno
nomine abſoluti ſunt:quia iudicibus planum factum
eſt,illos aperto oſtio inuentos eſſe dormientes.Som-
nus innoxiæ ſecuritatis certiſsimus index, miſeris
opem tulit. Iudicatum eſt enim rerum naturam non
recipere, vt occiſo patre, ſuper vlnera & cruorem
eius quietem capere potuerint.Hæc ille. Vnde ſequi-
tur præſumptionem vnam quãuis leuem, fortiorem
vincere. Et plures propter vnam in confuſo remane
256 re in accuſati fauorem & liberationem. † Nonò &
vltimò facit text.aureus, in cap. literas.de præſum-
ptio.vbi teſtimonium fratris iuuat fratrem etiam in
cauſa hæreſis ad ſui defenſionem,ne de hæreſi punia-
257 tur.† Ex quo infert ibi Bal.quòd frater adducere po
teſt fratrem ſuum in teſtem contra procuratorẽ fiſca
lem, ad probandum vulnus non eſſe letale,vel quòd
fecit homicidium ad ſui defenſionem. Nec habet fi-
ſcus cauſam cõquerendi, qui certat de pœna,& odio-
ſo lucro cum iactura alterius.argu.l.ſi quis vxori.§.j.
ff.de furtis.ſecundum Salic.in l.parentes.C.de teſtib.
ſequũtur Ioan.de Plat.& Angel.in §.j.inſti.de gradi.
258 cog. † Pro quibus facit quod decidit Specu.tit.de in-
quiſitio.§.j. verſi.& generaliter,cum ſequen.vbi dicit
ꝙ ad probandum innocentiam vel excuſationẽ, non
requiritur,quòd teſtes ſint omnino integri,veluti do
meſtici & familiares, qui non ſufficerent ad condem
nandum. Quod ſequitur Alex.in ſecunda parte cõſi,
xxiiij.incip.An ſi quis inuẽtus in domo.xj. coll.alle-
gans Archid.in cap.manifeſtè. & cap.ſequen.xij. q.j.
Ex his omnibus ſumpta occaſione, iuncta etiã ſingu-
lari deciſione Panormi.in cap.audiſtis.xiiij.colla.de
259 præſcript. † Dicentis,quòd vbi non conſtaret de ho
micidio niſi ſola cõfeſsione accuſati,qui non ſimpli-
citer occidiſſe confeſſus eſt,ſed ad ſui tutelam, & de-
fenſionem hoc feciſſe : ex tali qualificata confeſsione,
puniendus non eſt pœna mortis. Prout etiam ante
Panorm.conſuluerat Angel.conſi.xxvij. in deciſione
260 iij.quæſt. † Certè in præſenti regno non eſt culpan-
da conſuetudo practica,& communis obſeruantia,ꝙ
ſi abolitionem ſeu delicti remiſsionem impetrãs à re
ge,vel alio poteſtatem habente ſuper homicidio per
eum perpetrato, & probare non poteſt caſum prout
narratur in litera, quia fortè expreſsit hoc feciſſe ad
ſui defenſionem:conceduntur ei ſecundæ literæ cum
cauda ſimplici, per quas mãdatur iudici,ꝙ credat de
hoc,& ſtet iuramento impetrantis:& ſtabit vt dietim
practicatur, ſecundum Maſuerum titu.de probatio.

§.item ſi ille,qui obtinuit literas &c. Auditur tamen
procurator regis vel domini,ſi pro intereſſe publico
probare vellet cõtrarium, ꝙ imò illud homicidium
inuadendo perpetrauit. Sed ad hoc probandum, &
iuramentũ purgationis ipſius accuſati impediẽdum,
filij ipſius occiſi vel damnum paſsi,quorum ciuiliter
duntaxat intereſt,non audirentur,niſi procurator re
gis vel domini intereſſe publicum proſequẽtis cum
261 eis iungeretur,ſecũdum eum. † Vna talis litera non
diu eſt,fuit Seneſcallo Caturcẽſi præſentata per quẽ-
dam Ioannem Barriera, aliàs Peyrolet pectinarium
huius ciuitatis habitatorem, quam pro vxore & fra-
tre occiſi,quibus procurator regius erat iũctus,poſſe
renus impugnaui. Et finaliter cauſa ad Parlamẽtum
Toloſæ deuoluta per appellationem:quia conſtabat
ex pluribus coniecturis parentibus, ꝙ homicidium
defendendo non fecerat, ſed inuadendo: attẽto quòd
occiſus homo ſenex erat,& fragilis cõditionis,dulcis
agricultor,honeſtè viuere ſolitus, portans ſolùm ba
culum ſenectutis in manu, cum quo ambulans ſe ſu-
ſtinebat, & quem ſenio confectus deferre conſueue-
rat,& in itinere publico à pręſenti ciuitate recedens,
& ad locum de Auerro vbi domicilium habebat, re-
diens ſolus, dictus autem Peyrolet ætatis quadragin
ta annorum potens,robuſtus & altero corpulentior,
enſem ad duas manus, in quo ſummè expertus erat,
portans,vitæ inhoneſtæ,gentes verberare & moleſta
re ſolitus, in iurgiis & violẽtiis commiſsis nutritus,
& vias facti perpetrare ſolitus, præfata litera, vt ſuo
ſtaretur iuramento, gaudere non potuit, propter de-
ciſionem Bar.in dicta l.Aurelius.§.idem quæſiit.ff.de
libera.leg.quam ſequitur Panor.in cap.bonæ memo
riæ.l.ij. vltima colla.de poſtula.præla.Et ei inter cæ-
tera obſtitit deciſio Barto.in l.inter omnes.§.rectè.ff.
de furtis.quinimo per arreſtũ dictæ curiæ literis ſuis
priuatus fuit Toloſæ decapitatus, Anno domini M.
262 cccclxxxvij.† Quia vſus & conſuetudo regni,& de-
ciſio Panor.in dicto c.audiuis.Et Ange.allega.conſil.
xxvij.locum haberent,data amborum tam occiſoris
quàm occiſi omnimoda paritate:quia tunc confitens
hominem occidiſſe ad ſui defenſionẽ ſaltem pœnam
mortis euitaret,præſtito dicto iuramẽto purgatiõis.
Sed in caſu prædicto non veriſimile erat, hominem
ſenem,tremebundum,dulcem,& mitem cum baculo
ſenectutis in itinere,& campis talem ribaldum arma
tum inuaſiſſe de patria Bearnij pacis inquieta oriun
263 dum. † Ad quod facit quod dicit Io.Fab.§.ius autem
gentium. prope fin.inſtit.de iure naturali. vbi ſi duo
reperiãtur eodem loco iacẽtes vulnerati:vnus viuus
& alter mortuus,nec cõſtat quis fuerit aggreſſor:cer
tè viuus ſecundum aliquos eſt abſoluendus.l.j.§.cùm
arietes.ff.ſi quadru.paupe.feciſſe dicatur. Tamen ve-
ritas eſt,quòd vitæ amborum conſiderandi ſunt præ
cedentes actus.l.deſertorem.§.is qui.ff.de re milit.vt
ibi plenè probat.Sicut cõſiderati fuerunt in caſu per
me narrato per areſtum deciſo,de duobus ſe inuicem
percutientibus: pro quo præſumendum ſit, videatis
Lucam de Penna plenè in l.deuotum. C. de metatis,
& epidimeticis libro xij.verſi.tertiò quæritur. Quæ
omnia dixi in honorem Bal.doctoris ſummi, volen-
tis in d.cap.penul.de probat. teſtimonium virginum
præferri teſtimonio viduarum,& cõiugatarum mu-
lierum.& ſpero quòd tempore opportuno faciẽt vo-
bis honorẽ aureum pro defendendo delatos à morte.
Poſtremò tamen ſanè,& prudenter intelligatis,dum
dixi abſtinendum fore à raptu virginum,viduarum,
& aliarum mulierum ſub pœna capitis, & confiſca-
tionis bonorum, raptæ mulieri applicandorum. Et
quòd raptores occidi poſsint in ipſo actu.l.prima.C.
274 de raptu virginum. † Niſi mulier rapta eſſet mere-
trix: quia tunc raptor non teneretur pœna illius le-
gis per tex.in l.verum.ff.de furtis.Etiam ſi raperetur
talis filia,quæ non fuit à viro alieno,niſi ſemel cogni
ta. Cùm eo ſolo non dicatur caſta nec honeſta. l.ſtu-
prum.ff.de ritu nup.ſecundum Pau.ſingulariter con-
265 ſilio cccvij.incip. Viſo dicto ſtatuto. † Quod vltimũ
an ſit verum cogitabitis: quia credere hoc verum in
terminis dictæ l.ſtuprum. ſcilicet vbi puella ab alio
viro ſemel tantùm cognita, pro illo coitu quæſtũ fe-
ciſſet. Et ita puto Pau.intellexiſſe,allegando dictam
l.ſtuprum.quæ in illis terminis loquitur. Et dictum
Doctoris ſecundum iura, quæ allegat.eſt intelligen-
dum,vt dicit Bar.in l.non ſolùm. §.liberationis.ff.de
liber. lega. Et ꝙ ſic intelligatur, videtur concludere
Ange.Aret. in tracta.criminum,ſuper verbo, *Che me
ay adulterato la mia donna.* xij.colla. Talis enim puel-
la ſemel cognita, ſi ex hoc quæſtum fecerit, compa-
ratur meretrici,vt eam rapiens pœna raptus non fe-
266 riatur,vt dicta l. † Verùm punietur extra ordinem
☞ crimine iniuriarum arbitrio iudicis. [Idem tenet
Bart.in l.ſi vxor.§.j.ff.de adulte.vbi violenter cogno
ſcens concubinam alterius punitur.] Et idem in effe
ctu refert Maſuerus obſeruati titu.de pœnis. §. Item
eſt præcipuè conſiderandum. vbi dicit in raptu conſi
derari,an mulier rapta ſit honeſtæ vitæ:quia ſi mere
trix eſſet luxurioſè viuens & non maritata, caſus de
ſe non eſſet capitalis, ſaltem ad mortem. Alleg. Bart.
in l.ſi vxor.in princip.ff.de adulr. vbi dicit Bar.quòd
coitus nedum meretricis; quæ multorum libidini ſe
præbuit, ſed etiam cum alterius concubina eſt impu-
267 nitus. † niſi cõcubina eſſet talis,quæ nomen matro
næ,id eſt, honeſtæ mulieris non perdidiſſet:quia erat
fortè concubina patroni ſui:vel dico à ſimili alicuius
principis, & magnatis in ſuo territorio, cui mulier
reuerentiam debebat,& aliàs cum ipſo ſolo viuebat.
268 † Plus dico,ꝙ poſſet eſſe ita atrox,& abuſiua hęc in-
iuria,etiam publicè meretrici illata, quòd etiã pœna
mortis eſſet raptorib⁹ imponẽda,ſi factio nimis gra-
uis exiſteret,ſecundũ Bald.ſingulariter in l.fi.ff.de re-
rum diuiſi.& ſentit Bart.in dicta l.ſi vxor.dum dicit:
Niſi pœnas,ꝙ violenter fuit factus coitus,&c. Vnde
dicit Ioan.Fab.in §.j.inſtit.ſi quadrup. paupe.feciſſe
dicatur.quòd licet appetitus & feruor ille, qui com-
mouetur ex præſentia fœmellæ,dici poſsit naturalis
tamen quòd rumpat quis oſtia domus, videtur eſſe
contra naturam:imò plus quàm beſtiales ſunt homi-
nes,qui frangũt oſtia mulierum, & quaſi verres ſpu-
mantes,& tauri ſpiculãtes fœtore hircino aërem in-
ficiẽtes, villam circuiunt. quod enim eſt naturale in
beſtiis,eſt innaturale in homine,ſecundum eum ibi,
per textum in l.probrum. ff. de verborum ſignificat.
☞ [Vt pleniùs declaraui ſuprà in verbo, *Mortuo itaq;
teſtatore.* primo. dum decidi de damnato ad mor-
269 tem, ſi teſtari poſsit.] † Non ergo ſine cauſa dixit
Bald.quòd etiam cum meretrice poteſt coitus eſſe ca-
pitalis ex nimio & exceſsiuo abuſu. Pro quo facit
text. Iudicum xix.capitu.intelligendo, quòd mulier
de qua ibi,non erat vxor illius ſenis,ſed ſimplex con
cubina,qua filij Gabaa Beniamin abuſi fuerunt.Pro-
pter quod delictum fuerũt occiſi & eorum vrbes vo-
rax flamma conſumpſit, vt ibi dicitur.& cap.ſequen-
ti.Ad quod facit glo.ſingularis in §.in ſumma. inſti-
270 tutio.de iniur. † volens in pœnis arbitrariis iudi-
cem poſſe,ſi ei videatur,pœnam mortis arbitrari.De
cuius

cuius gloſ.intellectu videatis plenè Felin. in capi.ex
271 literis.x.colla.de conſtitutio. †Et ſicut pœna capitis punitur rapiens mulierem, quæ nunquam in corpus ſuum peccauit,ſic etiam punietur ſi meretricē rapiat iam pœnitentem,poſtquam fuerat ad frugem melioris vitæ reducta,ſecundum Bal.in dicta l.j.C.de rapt. virgi.Etiam ſi raptor eam ſæpe carnaliter ſponte co gnouiſſet,ſecundum Ioan.Fab.in §.ſi autem per vim. inſtit.de publi.iudi.Et idem ſi nupta,fuiſſet cum marito tempore raptus reſidens, ſecundum Pau.in l.raptores.C.de epiſc.& cler.& Bar.in dicta l.ſi vxor.per
272 illum text. † Meretrix enim etiam publica ſi fuerit maritata,& vitam ducat honeſtam,ita quòd pro muliere honeſta habetur,raptus eo tempore commiſſus venit criminaliter puniendus: potiſsimè ſi fuerit factus in domo mariti, & contra ſuam & mulieris voluntatem,ſecundum Maſuerum,& Bar.vbi ſuprà.Secùs ſi maritata priſtinum continuaret meretricium: quia ad melioris vitæ frugem præſumitur tranſiſſe. Plus dico, quòd ad frugem melioris vitæ præſumitur reducta,ſi ante raptum ſe retraxerit in locum honeſtum, maximè ſi cum honeſtis parētibus ſuis, cum veſtibus honeſtis incedēdo, & caſtas, & pudicas mu-
273 lieres conuerſando & ſequēdo: † præſertim ſi triennio ante raptū honeſtè viuere perſeuerauit, per text. ſingularem in Auth.de monachis.ibi:triennalis temporis teſtimonium.per quem dicit ibi Angel.ꝙ licet
274 malus † ſemper præſumatur malus in eodem genere malitiæ:tamen fallit,ſi poſt delictum honeſte triēnio vixerit: quia ex hoc ceſſat prioris malitiæ præſumptio,quod ſingulariter eſt notandum,vt plenius dixi ſuper verbo, *In eod.teſta.relinquens*.ij.loquendo de filio patri ingrato pœnitente: niſi ergo ſigna pœnitentiæ præceſſerint,ea, quæ ſemel fuit vulgaris, ſi poſtea ſtat innupta ſine viro, acceſſus ad eam eſt impunitus,vt d.l.ſi vxor.in fine.

Laus Chriſto Ieſu Domino noſtro.

S V M M Æ.

1 *Tutela eſt naturali æquitati conueniens.*
2 *Tutela officium qui gerant.*
3 *Amicitia vetus præferenda.*
4 *Tutela quid.*
5 *Tutores quare ita appellentur.*
6 *Tutor principaliter datur perſonæ, deinde bonis.*
7 *Tutor in quo differt à curatore.*
8 *Tutores triplici ratione moueri ad defendendos pupillos. & nu.9.10.*
11 *Lycurgi Lacedæmoniorum principis integritas.*

Tutores impuberis.

Hi tutores,vt opinor, fuerunt teſtamentarij per Raynutium patrem in teſtamento dati Adiectæ impuberi ab eo inſtitutæ hæredi. Nam ſi eā inſtituendo pariter & ei ſubſtituendo ſibi, &bonis ſuis prouidit, opportunum eſt credere,ꝙ multò magis perſonæ hæredis ſuæ,& filiæ impuberis(quāuis ex tex.de tutela expreſsè non appareat) prouidere voluerit.Cum ſemper naturalis ſtimulus patrē hortetur ad cogitādum pro liberis,iuxta illud poëticum j.Aeneid.

Omnis in Aſcanio chari ſtat cura parentis.

Et Tullius j.de offic.Vnicuiq;,inquit, noſtrûm chari ſunt liberi:quia paternus affectus omnem vincit affectum.l.ſi.C.de cura.furio.Cōſiderauit profectò ſummus ille paterfamiliâs.quod ſcribitur.inſtit.de Atti-
liano tutore.in fin.ꝙ impuberes in tutela eſſe, †natu 1
rali iuri conueniens eſt,ſeu æquitati:vt is qui perfe-
ctæ ætatis non ſit,alterius tutela regatur.† Ad quod 2
officium vocandi ſunt per teſtatorem fideliores amici,quos in vita ſua acquiſiuit,& quęſitos ſibi eſſe amicos,& eorum fidem multis rerum argumētis cognouit,vt dicit tex.in §.cúmq;.in proœmio inſtit.Et non amici mēſæ.vnde Seneca lib. de remediis fortuitorū, Quære,inquit,amicos inter honeſta officia:quęre in laboribus.Ad mēſam res iſta non quæritur:imò modicus amicus eſt,qui dumtaxat amicus eſt mēſæ. De tali amico dicit ſapiens, vinum nouū amicus nouus. Expedit ergo ſapienti iconomico amicum, vel amicos bonos conqueſtare.Nec de facili pretermittenda eſt incœpta amicitia:quia teſte Tullio in lib.de Ami-
3 citia, †Veterrima amicitia,ſicut vinum vetus dicitur eſſe ſuauiſsima:maxima enim eſt vis vetuſtatis & cōſuetudinis. Vnde narrat Sueton.lib.ij.de duodecim Cæſaribus, ꝙ Auguſtus Cæſar amicitias non facilè admiſit,ſed conſtātiſsimè retinuit: Eligat ergo ſapiēs vnuſquiſque amicos ſaltem vnum in vita, quem ſemper cuſtodiat, & cui ſicut ſibi ipſi credat, & bona ac filios poſt mortem committat. Aliâs nō eſſet amicus vt inquit Seneca,ad Lucillum epiſtola tertia. Sic fecit Raynutius teſtator noſter,qui filiæ dando tutores amicos prælegit,vt patuit per effectum: quia Adiectam pupillam de perſona curantes diligenter,& honeſtè maritarūt tum omnibus bonis, de quibus nihil rapuerunt,quinimo perſonam & bona optimè defenderunt,& integra cuſtodierūt,vſq; ad pupillæ maritagiū prout boni tutores facere tenentur pro debito
4 eorum incumbente officio. † Eſt enim tutela (vt Seruius definit in l.j.ff.de tute.) Vis atq; poteſtas in capite libero ad tuendum eum qui propter ætatem ſe defendere nequit,iure ciuili data ac permiſſa,inſtitu.de tutel.in prin.Tutores autem ſunt,qui eam vim ac poteſtatem habent, ex qua re ipſi nomen acceperunt.
5 Itaq; †appellantur tutores quaſi tuitores,atq; defenſores.Sicut ęditui vel ędictitij dicūtur,qui ædes tuentur, vt præfectus vigilum, qui cum eo de nocte vadunt.l.ij.§.ſciendum.ff.de offic.præfe.vigi.Nam proprium tutoris officium eſt ſemper vigilare ad inſtar præfecti vigilum:primò defendere pupillum,deinde
6 eius bona. † Quia principaliter dantur perſonæ, & conſequēter cauſæ & rebus.inſtit.qui dari tuto.teſta. poſſunt.§.certæ.Ideo tenetur tutor principaliter pupillum inſtruere in bonis moribus:pro quo faciēdo præbere tenetur ſalaria magiſtris eius. ff.de admini. tuto.l.cùm plures.§.in primis. & C.de alimen.pupil. præſtā.l.ſi.Sic enim fecerūt tutores noſtri, qui Adiectam eorum pupillam honeſtè nutriuerūt & eam vt perpetuò honeſtè viueret, matrimonio collocarunt: circa quod maxima verſatur humani generis honeſtas.l.ſemper.ff.de ritu nuptia.vt videbitis in verbo,
7 *Cuidam Petro tradiderunt.* † Et in hoc differt tutor à curatore,qui principaliter datur rebus,& ſecundariò perſonæ.C.de nupt.l.in copulandis.Et moueri debēt tutores, & confidenter incitari ad defendendum pu-
8 pillos triplici ratione. †Primò quia ſciūt Deū omnipotentem,cui nemo reſiſtere poteſt,habere in officio illo coadiutorem: habet enim Deus pupillos in ſingulari cuſtodia, & protectione, vt ſcribit Pſal.cxlv.

Dominus cuſtodit aduenas, pupillum & viduam ſu-
ſcipiet, [illegible]licet in ſua ſpeciali cura, ſecundum Lyram
ibi: quia vt ſcribitur Deuteron.x. Ille eſt, qui facit iu-
9 dicium pupillo & viduæ. † Secundò habet iudicem
terrenum in ſingularem protectorē: quum ſit omniũ
pupillorum ſui territorij magnus tutor, & particula
res coadiuuans tutores: imò eorum defectus ſupplēs.
l.bonorũ.C.qui admitti ad bon. poſ.poſſunt.ibi.text.
no.qui in cauſis pupillorum etiam de facto supplere
poteſt, vt ibi, & Bart. ple nè in l.ſi curatorem habens.
C.de in integ.reſti.minorum.& in l.iiij.§.hoc autem
iudicium.ff.de dam.infect.quem in hoc ſequitur Pa-
10 nor.in cap.bonæ.l.j.v.col.de poſtula.præla. † Tertiò
quia ſi potentiam alicuius horreſcunt, contra quem
iudex loci, & præſes prouinciæ non præualerent ha-
bēt imperatorem & regem in iudicem, & ſpecialiſsi-
mum contutorē, quem recta via adire poſſunt, omiſ-
ſo quocũq; medio, & aduerſarium coram ipſo trahe-
re, quocunque non obſtante priuilegio.l.j.C.quando
imperator inter pupillos & viduas vel miſerabiles
perſonas cogno.in fin. Non ergo excuſari poſſunt tu
tores aliqua impotentia, vbi tot ſunt ſuorum concu
tores, & potentiſsimorum conſortum certiſsima, ac
inſuperabilia pro pupillis diuina, & humana ſuffra-
gia. Et ſi ratione non moueantur ad defendēdum pu-
pillos, ſaltem ad hoc incitētur veterum exemplo, qui
ſeipſis & propria ſubſtantia poſtpoſitis, imò dãnum
paſsis, & quod moleſtius videtur iniuria laceſsitis,
pupillos quorũ tutelam gerebãt, incolumes prætule-
runt. Et propter eorum bona ſalubrius regenda æter
nóq; conſeruanda perpetuũ non horruerũt, imò vo-
luntariè ſuſceperunt exilium, & finaliter ſe occide-
11 runt. † Legitur enim de Lycurgo Lacedæmoniorum
principe, & legum latore clariſsimo, atq; inter Philo
ſophos admirando, de quo Plutarchus & Valerius,
libro de Ingratis. Et Iuſtinus in tertio Epitomatum,
ac etiam Ariſtoteles in politicis multa ſcripſere. Qui
(quo ad propoſitum ſufficit) patre ſuo Spartiatarum rege, necnõ & eius fratre natu maiore mortuis, cùm regnare potuiſſet, certior factus ꝙ fratris defuncti vxor prægnãs eſſet, vt legitimus & pius tutor eueſtigiò declarauit regnum pueri eſſe debere, ſi mas foret. Sed cùm mulier verba feciſſet de perdēdo puero, quò illi nubere poſſet, & Spartiatis imperaret, ei⁹ opinionem deteſtatus eſt. Natóq; puero cùm aliquãdo ipſe cum principibus cœnaret, eum Lycurgo detulerunt: quem ille ſuſcipiēs, ad diſcumbētes dixiſſe fertur, O Spartiatæ, rex vobis eſt natus: impoſitóq; in regio ſolio, omnes tum eius animi magnitudinē, tum iuſtitiam admirati ſunt. Deinde leges eis inſtituit, quò felicius regnũ nepotes regerēt. Quæ quid cõtineãt ex Plutarcho haberi poteſt. Cùm autem in legibus ſuis nullã diuitiarũ vellet haberi curã, fertur locupletes aduerſus Lycurgũ exarſiſſe. A quibus multis iniuriis pulſatus etiam oculũ amiſit. Cupiēs itaq; eam ſuam inſtitutionē reddere, eóq; modo pupilli principatum facere immortalem, ad concionem omnibus conuocatis iuramētũ exegit, vt nil remoueretur, vel immutarent, donec ex Delphis reuerteretur. Cúmq; oraculum conſuluiſſet, an piè leges, & ſatis ad fœlicitatem latę eſſent: reſponſum habuit & leges piè latas eſſe, & ciuitatē illam clariſsimã fore, vbi ipſius Lycurgi vterētur legibus. Quo audito vaticiniũ mox ſcripſit, & Spartam tranſmiſit, & ſe ilico interemit: quò Spartæ legibus perpetuò vterentur ſuis. Hæc ibi. Pręmiſſorũ omniũ obliti moderni tutores, nõ de perſonis pupillorum ſuorum quibus principaliter dati ſunt curãt, ſed qualiter eos perdere poſsint, vt illorũ bona ſibi, & ſuis approprient, inceſſanter cogitant: ita ꝙ de tutoribus verſo nomine curatores efficiuntur, domos pupillorum curando & euacuando, in ſui honoris ac ſalutis æternæ diſpendium.

Laus Ieſu Chriſto Domino noſtro.

GVLIELMI BENEDICTI DOCTORIS VTRIVSQVE IVRIS ERVDITISSIMI,

Cap. Raynutius, Repetitionum finis: quæ antehac rudioribus
Typis editæ, nunc iam ſuperaddita hac tertia parte (quæ
nondum in lucem emiſſa fuerat) recentioribus
perfectiſsimíſque his Characteribus, in
ſtudioſorum maximam commo-
ditatem, ſumma dexte-
ritate excuſſæ
ſunt.

GVLIELMI BENEDICTI VTRIVSQVE IVRIS DOCTORIS FAMOSISSIMI, TOLOSANI'QVE SENATORIS CLARISSIMI, DE DVCATV NORMANIAE, Aquitaniæ, & Comitatu Andegauiæ, Cenomaniæ, Turonenſi, de Ponthieu, Eroicarum, & Pictauiæ Tractatus, quo dictos Ducatus & Comitatus Illuſtriſsimo Francorum Regi, Coronæq́; Franciæ pertinere apertiſsimè Lectoribus demonſtratur.

Summæ totius Tractatus.

1 Rollo ſaracenus ex damnato coitu Gulielmum habẽs filium, duxit poſtea filiam regis Galliæ, Normaniam in dotem accipiens.
2 Matrimonium ſectæ diuerſitas impedit. & nu. 3.
4 Normania quare dicatur, quæ prius Neuſtria.
5 Sigillam vxorem occidit Rollo.
6 Legitimari per ſequens matrimo. non poteſt natus in diuerſis ſectis, & alio intermedio matrimonio.
7 Guilielmus Rollonis ſpurius pro Normania duce ſe gerit.
8 Gulielmus rex Angliæ per conqueſtam factam quatuor habuit liberos.
9 Henricus Beau clerc vltimus filius, regnũ & ducatum occupauit.
10 Normaniæ ducatus tribus medijs coronæ Frãciæ vnitus.
11 Mahenlta vnica Henrici filia nubit bis. & nu. 12.
13 Henricus ſecundus vnicus Mahenltæ, & patris heres.
14 Adella Gulielmi regis & ducis filia, Tibaldum de Campania genuit, qui regnũ & ducatum occupauit. & nu. 15.
16 Ludouicus pius Franciæ rex Henrico ſecundo regnum Angliæ cum ducatu reſtitui fecit.
17 Ludouicus pius Alienoram Tibaldi hoſtis ducit filiam, quæ duciſſa tunc erat Aquitaniæ, & comitiſſa Pictaniæ.
18 Aquitaniæ ducatus tres tantùm continet ſeneſcalias.
19 Alienora in necem mariti conſpirans repudiatur.
20 Aquitaniæ Ducatus, & Pictaniæ comitatus ob Alienoræ crimen, regi Franciæ confiſcantur.
21 Ioannes de temporibus vixit annos trecentum ſexaginta & vnum.
22 Alienoram à rege Galliæ repudiatam ducit Hẽricus rex Angliæ.
23 Philippus à Deo datus Ludouici regis filius.
24 Aquitaniæ ducatum cum comit. Picta. licet confiſcatum retinuit Henricus, & pro eo facit homagium Philippo.
25 Henricus ſecũdus ex Alienora quatuor ſuſcepit liberos.
26 Thomas Cantuarienſis quare occiſus.
27 Ioannes ſine terra, vltimus Henrici ſecundi filius facinoroſè regnum, ducatum, & reliqua occupat.
28 Læſæ maieſtatis crimen in regem Galliæ ab Anglo commiſſum.
29 Ioannis bona, quæ in Gallia tenebat confiſcantur.
30 Normaniæ ducatus multis nominibus regi Galliæ confiſcatus. & nu. 31. & 32.
33 Aquitaniæ ducatus poſt confiſcationem Anglo ſemel & iterum reſtitutus.
34 Beati Ludouici cum Anglis conuentio.
35 Edoardi primi felonia. & nu. 36.
37 Edoardi ſecundi felonia. & nu. 38.
39 Edoardi tertij felonia.
40 Angli quid pro ſe allegent, & ad eos reſponſio. & nu. 41. 42. & 43.
44 Carolus quintus imperator Luteciam venit. & nu. 45.
46 Henrici quinti & ſexti feloniæ.
47 Felonia duplex Anglorum. & nu. 48.
49 Renuntiatio ſuperioritatis regni non valet. & nu. 50.
51 Normanorum origo.
52 Rollo primus Normanorum dux contra Gallos.
53 Normanorum in Gallos crudelitas.
54 Rollo Gulielmum filium ex concubina ſuſcepit.
55 Neuſtria de antiquo regum Franciæ domainio Rolloni datur.
56 Sigilla regis filia datur Rolloni Baptizato, vnà cum Neuſtria.
57 Normania vnde dicta, quæ prius Neuſtria.
58 Normani & Angli potatores egregij.
59 Angli & Scoti vinum plus appetunt, quo carent.
60 Rollo vxorẽ repudiat, necat, & ad concubinã reuertitur.
61 Confiſcatio prima Normaniæ, ex Rollonis delicto, & liberorum defectu.
62 Legitimatio per ſubſequens matrimonium quãdo nõ fiat.
63 Gulielmus Rollonis filius optimus belli dux.
64 Gulielmus rex Angliæ per conqueſtã factam quatuor habuit filios & vnam filiam.
65 Henricus vltim⁹ Gulielmi fil⁹ regnũ, & ducatũ occupat.
66 Confiſcatio ſecunda Normaniæ tempore Henrici primi, triplici medio.
67 Mahenlta Henrici vnica primum imperatori, deinde Gaufredo nupſit. & nu. 68.
69 Henricus ſecundus heres vniuerſalis ex Mahenlta & Gaufredo.
70 Tibaldus de Campania Angliam inuadit.
71 Alienora Aquitaniæ duciſſa Ludouico Francorum regi nupſit.
72 Alienoræ crimen in virum.
73 Tibaldum Angliam, & Normaniam occupantem pellit Franciæ rex, & Henricum ſecundum reſtituit. & nu. 74.
75 Aquitaniæ ducatus prima confiſcatio.
76 Ludouicus rex quare pius vocatus. & nu. 77.
78 Alienoram à Gallo repudiatam ducit Anglus.
79 Philippus audax naſcitur Ludouico.
80 Somnium Ludouici ante Philippi filij natiuitatem.
81 Philippus anno ætatis decimoquarto, & viuẽte patre coronatus.
82 Alienora peperit Anglo quatuor filios, & vnam filiam.
83 Confiſcatio alia ob Henrici ſecundi felonias.
84 Philippus confiſcata ob Henricum Richardo eius filio reſtituit.
85 Confiſcatio alia ob Richardi felonias.
86 Ioannes ſine terra ſcelere fit rex.
87 Confiſcatio alia contra Ioannem ſine terra. & nu. 88.
89 Henricus tertius Ioanni ſuccedit.
90 Aquitaniæ ducatus Henrico tertio à beato Ludouico reſtitutus. & nu. 91.
92 Aquitaniæ ducatum quinque comitatibus auxit beatus Ludouicus.
93 Angliæ rex denuo factus vaſallus regis Frãciæ. et nu. 94.
95 Angli non ſteterunt pollicitis.
96 Beatus Ludouicus apud Thuniciũ defunctus. & nu. 97.
98 Edoardus primus Henrico tertio ſucceſſit.

99 Edoardi rebellio, & cõfiſcatio.
100 Philippo Perpiguian mortuo ſuccedit Philipp⁹ pulcher.
101 Aquitaniæ ducatũ reſtituit Philipp⁹ pulcher Edoardo.
102 Edoardi eiuſdem alia felonia, & confiſcatio. & nu. 103.
104 Philippus pucher moritur tribus relictis filijs, & vna filia Edoardi ſecundi vxore.
105 Edoardi ſecundi rebellio, & confiſcatio: & nu. 106.
107 Edoardo tertio reſtituit Aquitaniã rex Galliæ. & numero 108.
109 Edoardi tertij inſignis rebellio.
110 Aquitaniæ ſuperioritatẽ alio tractatu prætendunt Angli, cui reſpondetur. & nu. 111. 112. 113. & 114.
115 Carolus v. Imperator Gallorũ ius cõtra Anglos probauit
116 Clemens vij. Pont. pro Gallis contra Anglos iudicauit.
117 Henrici quinti, & ſexti rebelliones. & nu. 118. & 119.
120 Regnum totum Angliæ non ſufficeret reparationi malorum Galliæ ab eis illatorum.
121 Confiſcatio quando fiat ipſo iure, ſiue facto hominis. & nume. 122.
123 Temporalia ad agendum ſunt perpetua ad excipiẽdum.
124 Actioni contra tam potentem hoſtem non currit præſcriptio.
125 Renuntiatio ſuperioritatis in decolorationẽ publici ſtatus, non valet.

1 DVDVM fuit in humanis † Rol-
lo le Dannoys ſaracenus, qui a-
more cuiuſdam filiæ Comitis de
Beſsino, Deo fidelis, & chriſtia-
næ, quę Popa vocabatur, exarde-
ſcens ex ea filium ſuſcepit nomi-
ne Gulielmum dict lõgue eſpée:
& ſic damnato coitu genitum, cùm illam eo tunc non
deſponſaſſet. Præterea quia ipſe ſaracenus & puella
2 Chriſtiana erat, † inter quos ob ſectæ diuerſitatem
matrimonium eſſe non poterat. Quo tempore Nor
mania de antiquo domaynio, & hæreditate Franco-
rum regis exiſtẽs, Neuſtria ſecundum chronica voca
batur, continuato nomine vſque ad tempora Caroli
3 regis Franciæ dict le Simple: † qui pro pace cum eo &
Normanis Franciam deuaſtantibus habenda, filiam
ſuam nomine Sigillam dicto Rolloni eo pacto, quòd
Chriſtianus fieret, cum dicto ducatu Neuſtriæ, quem
eidem Rolloni tradidit, & ſuis liberis ex dicto matri
monio in poſterum deſcendentibus naſcituris, dedit
in vxorem. De quo Gaguinus lib. quinto, cap. iij. pro-
pe finem tantùm ſequentia dicit: intercedentibus le-
gatis res acta eſt. Rollo Sigillam Caroli filiã vxorem
recipit, & in dotem Neuſtriam, quæ ab Epta fluento
ad Britones terminat', clauditúrq; Gallico Oceano.
Reb⁹ vt maximè Carolus cupiebat ordinatis, Rollo
Rothomagum profectus initiatur ſacris, & lauacro
Chriſtiano appellatus eſt Robertus, à Roberto Picta
uorum comite, qui receptæ à Rollone fidei teſtis aſsi
4 ſtebat. † Neuſtriam adeptus Rollo eam Normaniam
appellauit, quòd eam homines à Septentrione profe
cti occupaſſent. North enim Danorũ lingua Septen-
trionem, Man verò hominem ſignat. Inde vocabulo
compoſito Normani, id eſt, Septentrionales. Et Nor
mania ad hũc vſque diem vocitatur. Eius tam barba
ræ & ferocis gentis dum originẽ quæro, eam ex Go-
5 thorum feritate ortam accepi. Hęc ille. † Sed cùm pri
mum Rollo poſſeſsionem ducatus habuit pacificam,
& prius quàm liberos ex Sigilla eius vxore aliquos
ſuſcepiſſet, eã à ſe repudiauit, & reiecit, & mori dein-
de miſerabiliter fecit. Vnde tametſi ex lege in matri-
monio dicta, quàm ratione delicti perpetrati, duca-
tus, ille ad regem, etiam iure cõmuni ſi Galli vteren-
tur, reuerſus fuiſſet. Tamen Rollo ipſum propter re-
gis, qui tunc guerris variis vndique agitabatur debi-
litatem de facto tenuit, & dictam Popam eius concu-
6 binam in vxorẽ duxit. † Sed non ex hoc Gulielmus
ille legitimatus fuit, nec legitimus eſſe potuit. Nec
captata eſt vis matrimonij, qui filij ſint legiti. Tum
propter ſectæ diuerſitatem tempore natiuitatis Gu-
lielmi inter ipſos exiſtẽtem, Tum etiam propter ma-
trimonium inter ipſum Rollonẽ & Sigillam inter-
medium, locum habere potuit. Et ſi per obitum Sigil
lę abſq; liberis defunctæ, & per Rollonem occiſæ du
catus ille ad regem non fuiſſet reuerſus, prout fuit,
quum limitata diſpoſitio contractus matrimonij li-
mitatum pariat effectum. Et non ſteterunt liberi, ad
quos deferretur feudum prædictum, quod culpa Rol
7 lonis contigit. † Deinde ſucceſſu temporis Rollone
defuncto, Gulielmus iam dictus eius filius pro duce
Normaniæ, Aquitaniæ, necnõ comite Pictauiæ, An-
degauen. du Maine, Turonen. de Ponthieu, & Ebroi-
carum, & plurium aliarum terrarum regni Franciæ
ſe gerens in quo Angli quo ad prædictas donationes
8 ſuum ſtipitem faciunt. † per conqueſtam rex Angliæ
effectus quatuor habuit liberos, ſcilicet Robertũ pri-
mò genitum, qui Normaniæ ducatum tenuit. Secun-
dus fuit Gulielm⁹ dict le Roux, in regno Angliæ ſu-
cedẽs. Tertius nomine Rogerius, qui filiam vnicam
Britanniæ hæredem deſponſauit. Quartus fuit Hen-
ricus, ſtudio Pariſienſis, vt eccleſiaſticus fieret depu-
tatus. Cuius intuitu fuit exhinc Henricus Beau clerc
nominatus. Et præterea vnicã habuit præfatus Gu-
lielmus filiam nomine Adellam, quæ nuptui tradita
fuit Tibaldo comiti Carnotenſi, & Bleſenſi: cui alte-
rum Tibaldum, qui Campaniæ comes extitit, enixa
fuit. Præfatus Robertus dicti quondã Gulielmi pri-
mò genitus Normaniæ dux, mare transfretauit pro
Chriſto cõtra infideles pugnaturus. Gulielmus verò
primi Gulielmi ſecundò genitus Anglorũ rex abſq;
liberis deceſsit: & pariter Rogerius tertiò genitus.
9 Quibus † defunctis, Henricus Beau clerc, poſtremò
genitus, regnum Angliæ occupauit, & contra Rober
tum eius fratrem primò genitum Normaniæ ducem
cui potius regnũ pertinebat, à Turcis in patriam re-
uerſum guerram habuit. Qua tractatu amicorum pa
cificata ſe in Normaniam contulit: & ſuo fratre Ro-
berto, & vnico eius filio cum Flandriæ comite eius
auunculo, cui à patre in cuſtodia traditus fuerat cõ-
morãte interfectis, ducatum Normaniæ etiam occu-
10 pauit. † Et tunc tribus mediis fuit dictus Normaniæ
ducatus coronæ Franciæ vnitus, & conſolidatus. Pri
mò propter feloniam, & fratricidiũ in perſona dicti
Roberti fratris primò geniti, & conſequenter domi
ni ſui ac nepotis cõmiſſum. Secundò, quia dictum
fratrem ſuum illiúſq; filium, quibus in defectu pro-
lis erat ſucceſſurus, interfecit: & ſic indignus ſucceſ-
ſione, cùm necem eorum ab alio interfectorum vindi
care debuiſſet: vt infrà latius dicetur & probabitur:
& tetigi ſuprà de cõiuge coniugem interficiẽte, quar
to principali arti. concluſione iiij. verſi. iij. fallit. Ter
tiò, quia dictum fratrem ſuum Normanũ ducem, &
Franciæ parem occidit, in cõtemptum regis. Sed ob-
ſtante regis impotentia & debilitate dux Normanię
de facto perſeuerauit Hẽricus Beau clerc antedictus.
11 Et † ſi prædictis mediis non fuiſſet ducatus Norma-
niæ cõfiſcatus prout fuit, dico quòd demum morien-
do præfatus Henricus Beau clerc, huius nominis pri-
mus, vnicam nomine Mabenſtam filiam, & hæredem
reliquit

reliquit,quæ Henrico quarto imperatori fuit cõiu-
12 gata.† Qunab hac luce ſine liberis ex illa ſubtracto,
fuit in ſecundis nuptiis maritata cum Getfredo,ſeu
Gauftedo Martello filio Foulqueri, cui Foulqueto
rex Franciæ comitatũ Andegauen.& Turonenſem,
& Cenomaniæ ſimpliciter quo ad regimẽ & non ali-
ter in titulum cõmiſerat. Qui Getfredus ſeu Gau-
fredus tẽpore ſuo trans mare nauigauit, vltimúſq;
rex Ieroſolymitanus fuit,& pro dictorũ comitatuũ
vero principe, licèt eos Foulquetus pater à rege in
cuſtodia,& ſimplici regimine habuiſſet,poſſeſsionẽ
13 illorũ interuertẽdo ſe geſsit. † Ex qua Mahélta eius
vxore vnicũ ſuſcepit filium, videlicet Henricũ ſecun
dum,qui ad cauſam & ex perſona matris ſuæ Ma-
henltæ rex Angliæ,& dux Normaniæ,& ex perſona
dicti Getfredi patris ſui fuit comes Andegauenſis &
14 Cenomaniæ,& Turonenſis.† Ex matrimonio verò
præfatæ Adellæ dicti primi Gulielmi quondã An-
gliæ regis,& Normaniæ ducis filiæ ſororiſq; primi
Henrici beau clerc nominati cũ dicto Tibaldo comi
te Carnoten.& Bleſenſi contracto deſcendit,vt dixi,
comes Theobaldus de Cãpania, qui ſecũdũ aliquos
vocatus fuit Stephanus. Ex cuius matrimonio geni-
15 ta fuit Alienora eius vnica filia & hæres.† Quiqui-
dẽ comes Theobaldus de Cãpania manu potẽti poſt
mortẽ dicti Hẽrici primi, dict le beau clerc ei9 auun-
culi regnũ Angliæ, ducatũ Aquitaniæ, Normaniæ &
cætera ferè dominia, quæ dictus Gulielmus primus
eius auus paternus tenuerat occupauit,& ſe intruſit
16. in ea contra dictũ Henricũ ſecundũ.† Vnde Ludoui-
cus Francorum rex, qui poſtea dictus fuit pius, filius
alterius Ludouici dict le Gros, ac beati Ludouici
proauus ægrè ferẽs,& cogitans regnũ Angliæ cæte-
ráque prædicta dominia potius proli maſculinæ ex
dicta Mabenlta regis filia genitæ,& nũc Henrico ſe-
cundo, in recta linea Henrici beau clerc exiſtẽti po-
tius deberi, quàm dicto comiti Theobaldo dictæ
Adellę filio in trãſuerſali linea poſito, aut aliis fortè
cauſis eũ mouentibus, ſuccurſum dicto Hẽrico ſecun
do præbuit, eúmq; regem Angliæ coronari fecit. In
quorũ recompenſam beneficiorũ, Henricus ille ſecũ-
dus,& Mabenlta mater eius comitatũ Ebroicarum,
& Vexinium, ſeu patriá de Veulgueſin cũ pluribus
aliis circumadiacentibus terris dicto Ludouico regi
17 dederunt.† Exinde fuit dicta Alienora filia comitis
Theobaldi de Campania nuptui tradita Ludouico
prædicto Francorum regi filio dicti regis Ludouici,
dict le gros. Quo tẽpore erat ipſa Aquitanię duciſſa,
18 & comitiſſa Pictauiæ:† nec refert quo titulo. Eóque
tunc & perãtea ducatus Aquitaniæ, niſi tres conti-
nebat prouincias, aut Seneſcallias, ſcilicet Burdega-
lenſem, Lauarum,& Baſarenſem à rege Franciæ ſub
homagio tentus. Ex quo matrimonio inter dictos
Ludouicum regẽ,& Alienorã duciſſam,& comitiſ-
ſam contracto, genitus fuit Philippus ſecundus, dict
le conquerant, aliâs le courageux ſecundũ aliquos,
quibus quo ad hoc nõ aſſentit Gaguinus, vt infrà di-
19 cetur.† Quo conſtante matrimonio dicta Alienora,
quia grauiſsimè contra dictũ Ludouicum eius mari-
tum & ſupremũ dominũ deliquerat in multis, præ-
ſertim ſtans cũ ipſo extra regnum,& vltra mare con
tra infideles, machinata mortem ſui mariti,& feudo
rum ſuorũ domini,& cum Soldano Babyloniæ ma-
ritum dimittere, eiq; Soldano infideli nubere contra
legem Dei,& matrimonij ſui, atq; in actu fugæ na-
uim intrare volens reperta & deprehenſa extiterat:
fuit alio honeſto honore ſuppoſita per maritũ eius
regem & dominũ repudiata, ſententia diuortij per
Eugenium ſecundũ pontificem maximũ promulga-
20 ta inter eos.† Ex quo facinore feuda quæ ipſa Alie-
nora a rege tenebat, ſicut ducatus Aquitaniæ,& co-
mitatus Pictauiæ, fuerunt ipſo facto regi confiſcata:
quum in tali crimine læſæ maieſtatis cõfiſcatio fiat
ipſo iure. Et quia dictus Ludouicus de illa ſeu eius
perſona aliter ſe non vindicauit, fuit pius ex poſt no
minatus. De dictis Ludouico,& Alienora cõiugibus
narrat ſolùm Gaguinus libr. vj. cap. tertio, iuncto
21 cum fine principio, eo tunc† Ioannẽ de temporibus
annos tricentũ ſexaginta & vnum vita functum de-
ceſsiſſe, Ludouicúmq; ſuppetias rei Chriſtianæ latu
rum (crucis inſigni aſſumpto) promiſiſſe: quem ſecu-
ta Alienora vxor concomitata eſt. Regreſſo in Gal-
liam Ludouico, Henricus, qui regnũ Angliæ poſtea
adeptus eſt, regẽ orat vt ſuppetias illi ferat aduerſus
Stephanum Anglum, qui Normaniá iniuſtè occupa
bat. Cõparato igitur exercitu rex in Stephanum co-
pias ducens non difficili negotio Normaniam recu-
perat: Qua Henrico reſtituta Henricus Vexinium
regi dat. Eadẽ ferè tempeſtate Alienoram petulan-
tem quidẽ fœminam rex dimiſit, pleriſq; aſſeueran-
22 tibus cognationis gradu Ludouico attinere.† Quã
à Ludouico dimiſſam Henricus vxorem deſponſat.
Quæ res initium fecit multis poſtea bellis. Nam ob
eas nuptias Andegauia, Cenomania, & Turonenſis
comitatus Hẽrico aduenere, Quos principatus vná
cum Angliæ regno ſuſcepit potẽs aduerſus Francos
effectus. At rex ne ſine liberis maſculis vita defunge-
retur, Conſtantiá Alphonſi Caſtellæ regis filiam du-
cit, quæ dum ſecundo partu filiá alteram edit, mori-
tur: hinc ſuperinduxit Alizam Theobaldi Bleſenſis
filiam forma pudicitiáq; laudatiſsimam. Poſtea ſub-
iungens cap. iiij. Tam egregiis geſtis Deo homini-
búſque cõmendatiſsimis cùm eſſet Ludouicus libe-
ris tamen infœcundus, præcipua illi cura erat ſuſci-
piendæ prolis. Eam ob rem hanc vnam ſolicitudinẽ
23 tantùm Deo cõmittebat.† Ergo exauditus Philippũ
ex Alixa ſuſcepit: qui propterea, ꝙ Dei munere da-
tus eſſe crederetur, Adeo datus cognominatus eſt.
Verùm prius quàm naſceretur quieſcenti patri hoc
inſomnium apparuit, videre viſus eſt filium calicem
manu tenere humani cruoris plenũ, eúmq; ſuis pro-
ceribus propinare, ex quo ipſi biberẽt impertertiti.
Quod viſum pater vni tãtùm Henrico Albano, qui
legationem apoſtolicã apud Frãcos per id tẽpus re-
gebat, retexit. Sed defuncto Ludouico legatus rem
propalat. Hæc ille. Cuius antẽ fuit filius dictus Phi-
lippus, dictæ Alienoræ vel Alizæ, quo ad propoſitũ
non refert: quum ſatis ſit eum fuiſſe dicti regis Ludo
uici filiũ poſt eum regẽ factum. Et ſi modo ſupra di-
cto confiſcata ob delicta Alienoræ non fuiſſent do-
minia ſupradicta: reperi ꝙ executato diuortio Hen-
ricus ſecundus antedictus Anglorum rex dictá Alie-
noram eius conſanguineam duxit in vxorem: & du-
catum Aquitaniæ ac comitatum Pictauiæ, licet con-
24 fiſcati eſſent, retinuit cum vxore.† Pro quibus terris
ex poſt dicto Philippo ſecundo Ludouici pij filio vi-
uente adhuc patre coronato, in eadem coronatione
aſtitit, pro debito ſubiectionis obſequẽs. De quo idẽ
Gaguinus, vbi ſuprà cap. iiij. in princi. Anno, inquit,
ſuperiore ꝙ Ludouicus mortẽ obiret, curat Philip-
pum regni cõſortẽ aſſumere. Quare Rhemis perdu-
ctum magna põpa adoleſcẽtẽ ſacrare iubet, annũ vix
xiiij. agentẽ. Cui dum coronatur, Gulielmus nouelli
regis auunculus Rhemorũ primas,& ſanctę Sabinæ

Cardinalis Romanus legatus affuit. Henricus item
Angliæ rex ob eas, quas à rege in Fráciaterras poſ-
ſidebat obſequens pro debito ſubiectionis Philippo
25 aſtitit. Hæc ille. † Ex qua Alienora quatuor ſuſcepit
liberos maſculos. Et vnicá filiá nomine Alienoram,
& ſecundũ alios Margaritá, quæ Alphonſo regi Hi-
ſpaniæ nupſit. Ex quo filiá nomine Blancham ſuſce-
pit. Quam poſteà Ludouicus de Bonnaire Francorũ
rex, filius dicti Philippi le cóquerát, duxit in vxoré.
Ex qua natus fuit beatus Ludouicus Francorú rex.
Quatuor autem filiorum dictorũ Henrici ſecũdi, &
Alienoræ cóiugum primus fuit Henricus, qui patre
viuente fuit rex coronatus: & de ſui conſenſu occidi
26 fecit ſanctiſsimũ præſulem beatum † Thomá Can-
tuarien. honorem Dei, & libertates eccleſiæ defen-
dentem: de quo loquitur cap. ſicut dignum. de homi-
cidio. Qui patri ſuo prædeceſsit, nec fuit in numero
regum Angliæ connumeratus, & meritò. Secundus
ergo dicti Henrici filius fuit dictus Richardus dict
Cueur de lyon, qui Hérico illi ſecũdo patri ſuo ſuc-
ceſsit in Angliæ regno, oblitus beneficiorũ per Lu-
douicum pium patri ſuo Henrico ſecundo in ſua co-
ronatione, & Normaniæ recuperatione impenſorũ,
contra dictũ Philippum le cóquerant Frácorum re-
gem dicti Ludouici filium, & ſuũ ſupremum ratio-
ne terrarum & principatuũ, quæ in Francia ex per-
ſona ſuorũ, patris & matris tenebat, dominum, bel-
lum mouit, feloniá cómittendo ac infidelem rebel-
lioné, deceſsit, & tandé ſine liberis. Cui Tertius ſuc-
ceſsit. Tertius ille filius fuit Gerfredus, qui comitiſ-
ſam Britanniæ deſpóſauit in vxoré. Ex qua Arturũ
filium, & Alienorá filiá ſuſcepit. Ad quos ſaltim ad
Arturum filiũ tota Henrici ſecundi aui ſui ſucceſsio
medio Gerfredi ſui patris deuoluta fuit. Quartus
27 † filius fuit Ioánes ſine terra nomé habens, qui dictis
Arturo & Alienoræ ex dicto Gerfredo fratre ſuo ne-
potibus in tenera ætate cóſtitutis, fuit tutor datus &
gubernator. Tamen ambitione permotus, cóſiderás
potentiá & tam amplá excellentémq; dominationé
interitu nepotum ſibi obuenturá, in necé eorú con-
ſpirauit: & adeo ꝙ Arturum prædictũ de ſummitate
caſtri præcipitari fecit deorſum in villá, in qua fra-
cta ceruice, & mébris diſſolutis, protinus expirauit,
& Alienorá in carcere vſq; ad mortem detineri fe-
cit, atq; ſucceſsioné totam, & vniuerſa quæ Henri-
cus ſecundus eius pater, & Alienora genitrix tenue-
rant, velut proximior occupauit & vſurpauit, & pro
rege Angliæ, ac duce Normaniæ, Aquitaniæ, & co-
mite Pictanienſi, Andegauen. Cenumanenſi, & Tu-
ronenſi ſe geſsit ita ꝙ de omnibus bonis tá paternis
quàm maternis ſe de facto ſayſiuit. Nec his cótétus,
ſed ſuperbia elatus, grauiſsimas rebelliones, inobe-
28 diétias, cóſpirationes, ac proditiones, † & cóſequen-
ter crimen læſæ maieſtatis cótra Philippũ regé Fran
ciæ prædictũ ſuum ſupremũ dominum, à quo dictos
ducatus, & comitatus tenebat in feudum, cómiſit &
29 perpetrauit. † ad cauſam quorũ, & etiá quia ſangui-
nem ꝓpriũ nece dicti Arturi nepotis ſui, cui ſi abſq;
liberis naturaliter deceſsiſſet, ſucceſſurus erat, fundẽ
do ingratiſsimꝰ fuerat: & nũc ſucceſsione indignus,
fuit per pares Franciæ hoc caſu iudices cópetentes ci
tatus perſonaliter cóparituros in loco de Stápis da-
ta ei regia ſecuritate: & deinde Carnuti. In qbus lo-
cis in propria pſona cóparuit, & in ſuis iuſtificatio-
nibus fuit auditus. Sed die altera ei ad cóparendum
in Vindonicio aſsignata, cóparere noluit, imò ma-
la malis accumuládo cótra regé ſe poſſeretenus forti-
ficauit. Cuius conſideratá cõtumacia & temeritatis
audacia, ac cordis obduratione, & noua rebellione,
fuit contra eũ confiſcatio omniũ, quæ à rege tenebat
per pares erga ipſum regem cóſultiſsimè declarata.
30 Ex † qua ducatus Normaniæ quatinus per morté di-
ctæ Sigillæ abſq; liberis defunctæ per Rolloné eius
maritũ occiſæ nó fuiſſet lege matrimonij ſui ad regé
reuerſus prout fuit. Nec etiá ex perſona dicti Henri-
ci beau clerc fratré ſuũ Robertũ Normaniæ ducem
& ex illo nepotem occidendo cóſiſcatus, prout ipſo
iure fuit, vt ſuprà vidiſtis. Nũc ex perſona dicti Ioá-
nis titulo declaratæ cóſiſcationis regi clariſsimè per
tinuit, & reſpectu ducatus Aquitaniæ, & comitatus
Pictauiæ, quæ dictæ Alienoræ matri ſuæ pertinue-
rant, quatenus nó fuiſſent ex perſona illius cóſiſca-
tá, prout fuerunt ex delictis cótra maritũ regẽ, & do
31 minum feudorum cõmiſsis, vt ſuprà vidiſtis. † Nunc
indubitanter ex perſona Ioánis medio ꝑdicto etiá
regi pertinerent cũ cæteris comitatibus ſupradictis
per eum vſurpatis & occupatis. Ita ꝙ rex ſi nó fuiſ-
ſet dominus plenus, tamé nũc effectus fuit dux Nor-
maniæ, Aquitaniæ, & comes Pictauiæ, Adegauiæ,
Cenumaniæ, Cornoten. Bleſenſis, Campaniæ & Tu-
ronenſis, medio dictæ confiſcationis: necnon comes
Ebroicatũ, & de Veulgueſin, Vexinio ſeu de medio
donationis remuneratoriæ per Héricum ſecundũ &
Mahenliam eius matrem Ludouico piu factæ, vt ſu-
prà dictũ eſt. In quibus ſic cóſiſcatis dictus Ioannes
hæredé non habuit. Sed quo ad regnũ Angliæ ei ſuc-
ceſsit Henricus huius nominis tertius eius filius ter
tiò genitꝰ tépore mortis ſuæ ſolus ſuperſtes, De iſto
Ioanne ad propoſitũ vltra chronica Fráciæ hiſtoria
32 Angliæ ſic dicit. † Iſte Ioánes propter feloniam com
miſſam in perſonas Arturi nepotis ſui, qué prodito-
riè occidi fecit, & Alienoris nepotis ſuæ, rex Fráco-
rum abſtulit ei oẽs terras, omniaq; dominia, quæ &
quas poſsidebat in regno Fráciæ. Hæc ibi. Huic regi
Philippo le conquerant ſucceſsit Ludouicus dict de
bonnaire, eius filius: qui Blancham filiá regis Hiſpa-
niæ, vt ſuprà vidiſtis duxit vxoré. Ex qua ſuſceperat
beatũ Ludouicũ regé Franciæ: ideo cótra huiuſmo-
di cóſiſcationes dicunt Angli & allegát tractatũ pa-
cis factũ ex poſt, & paſſatũ inter dictum beatum re-
gem Ludouicum, & dictú Henricũ tertium præfati
33 Ioánis filiũ Angliæ regẽ. † Cuius tenore beatus Lu-
douicus dedit ducatũ Aquitaniæ dicto Henrico ter-
tio, vt ſuccincte in tráſcurſu lectionis ſuprà dixi. Sed
vt tractatus ille clarè non obſtet, ſcire debetis ꝙ bea-
tus Ludouicus cupiens, & affectans apud infideles
transfretare, eóſq; debellare, quod facere ſecurè non
poterat, niſi pacem in regno Fráciæ ab Anglis perſe
quutato poneret, & cum eorum rege conueniret: ne
eius abſentia durante regnú periclitaretur, cũ dicto
Henrico cóſequentibus Eymundo, & Edoardo dicti
Henrici filiis, ac principibus & gentibus trium ſta-
34 tuum Angliæ apunctauit in hunc modũ. † Videlicet
quòd beatus Ludouicus dedit, & tranſportauit libe-
ra voluntate titulo donationis dicto Henrico tertio
Angliæ regi, & ſuis ſucceſſoribus ex legitimo matri-
monio procreatis, dictum ducatũ Aquitaniæ, prout
olim tres cótinebat Seneſcallias, ſcilicet Burdegalé.
Lauarum, & Baſarenſem. Quam donationem acce-
ptauit Héricus prædictus pro ſe, & dictis ſuis ſucceſ-
ſoribus, tacitè cóſitendo prius regi Ludouico perti-
nere medio dictarũ confiſcationũ. Et in augmentum
dictarũ donationũ idem beatus Ludouicus addidit
dicto ducatui patriá Xanctonen. citra flumen Cha-

rante

rante ex hac parte, necnon comitatus Petragoricen. Agenen. Caturcen. Aruerniæ, & Lemouicen. cũ eorũ pertinẽtiis & depẽdẽtiis, quæ antea nũquam fuerũt de dicto ducatu: imò ſuos particulares habebãt comites, & dominos ſaluo ſibi homagio ligio p reges Angliæ pro tẽpore exiſtẽtes regibus Frãciæ, etiã pro tẽpore exiſtẽtibus fiendo tẽpore debito eorũ ſupremis dñis: & ſalua ſuperioritate & reſſortio, prout cęteri duces & pares Franciæ. Et vltra dedit idẽ Ludo. eidẽ Henrico pagamentũ ccccc. militũ, vt decet garnitorũ pro vno anno integro, aſcendẽs ad ſummam xj. mille ſcutorũ monetæ tũc currẽtis, realiter eidem Henri. numeratũ & deliberatum. Quos milites ipſe Henri. ſecũ ducere debebat & promiſit in ſuccurſum dicti Ludo. cõtra infideles. Et cũ his renunciauit dictus Henric. de cõſenſu quorum ſuprà, pro ſe & ſuis ſucceſſo. in cõmodũ & fauorẽ beati Ludo. & ſuorũ in poſterum ſucceſſorũ omni iuri per eũ, & ſuos prędeceſſores prætenſo in ducatu Normaniæ, & comitatibus Pictauienſi, Cenomaniæ, & Turonen. & generaliter oĩbus aliis terris, & dominationib⁹ quas ipſe Henri. & ſui prædeceſſores potuerunt, & poſſent in futurũ ſucceſſores quocũq; medio aut titulo in quacunq; parte regni Frãcię. Cuius apunctamẽti medio fuit dictus Henric. iij. effectus verus, & indubitatus vaſallus regis pro dicto Aquitaniæ ducatu ſic augmẽtato: pro quo fecit regi homagiũ, & præſtitit fidelitatis iuramentũ. De quo apunctamẽto per Beatũ Ludoc. ſic paſſato plures dñi, & alij diuerſorũ ſtatuũ regni Frãciæ, & dicti ducatus Aquitaniæ fuerũt malè cõtenti, maximè vaſalli dictorũ comitatuũ petragoricen. Caturcen. & aliorũ circunuicinorũ. adeo q̃ licet dictus rex Ludo. fuerit, & ſit per eccleſiã canonizatus ſanctus, ipſum longo tẽpore nõ reputarunt ſanctũ, nec diẽ eius feſtũ coluerunt, dolẽtes cecidiſſe in manus Anglorũ, qui promiſſa in dicto apunctamento minime tenuerũt. Nec Henric. ille iij. ad infideles cũ dictis militibus, vt promiſerat, trãsfretauit, nec eos ad beatũ Lud. miſit: ob quod male eidẽ Ludo.

35 in terra illa ſucceſsit: vt patet in ei⁹ chronica. † Prætereа poſt mortẽ dicti Hẽrici iij. Angliæ regis, Edoardus huius noĩs primus ipſius Hẽrici ſecũdus filius ei ſucceſsit in regno Angliæ, & ducatu Aquitaniæ. Pro quo ducatu homagiũ fecit ligium, & iuramentũ fidelitatis præſtitit Philippo Francorum regi filio beati Ludouici, cuius filiã deſpõſauerat noĩe Margaretam, cui fuit in dotẽ datus comitatus de Pontinia co. Tñ reſpõdere dictus Edoardus nũquàm voluit in Parlamento regio: & q̃ deterius eſt, multas fecit cõtra Philippũ regẽ Franciæ beati Ludouici filiũ felonias, & graues inobediẽtias: ad cauſam quarũ maior pars dictorum ducatus, & comitatus ſayſita fuit ſub

36 manu regia, ſub qua permanſit † donec poſt mortem dicti Philippi, q̃ fuit factũ apunctamentũ inter Philippum pulchrũ dicti Philippi filiũ, & dicti beati Ludouici nepotẽ, & dictũ Edoardum Angliæ regẽ. Pro quo apunctamẽto melius & firmius tenẽdo, idem Philippus Pulcher filiã ſuã ſecundã nomine Iſabellã tradidit Edoardo huius nominis ſecũdo, dict. de Caucercion filio dicti Edoar. primi in vxorẽ: ex qua ſuſ-

37 cepit Edoardum tertiũ eius filiũ. † Poſt quorũ Edoardi primi Angliæ, & Philippi pulchri Frãciæ regũ mortẽ dictus ſecundus Edoardus, dict. de Caucercion rex Angliæ effectus homagiũ facere, & cætera deuetia præſtare, ad quæ ratione ducatus Aquitaniæ, & comitatus de Ponthieu regibus Francorum tenebatur, recuſauit, ſcilicet Ludouico Hutino primò genito: deinde poſt obitum Ludouici abſq; liberis maſculis defuncti, Philippo longo: & poſtremò poſt Philippum ſine liberis mortuũ, Carolo pulchro dicti Philippi pulchri filiis ſucceſsiuè regibus Frãciæ. Ad cauſam cuius Carolus comes de Valeſio, frater dicti quondã Philippi pulchri & patruus ſeu auunculus dictorũ trium regum, qui poſt mortẽ Philippi pulchri ſucceſsiuè regnaret, miſſus fuit in Aquitaniam: & pariter Philippus Valeſianus dicti Caroli comitis filius, qui demũ poſt dictos: tres fratres rex Franciæ, vt vidiſtis in verbo. *Duas habẽs filias.* Per quos Carolũ & Philippũ patrẽ, & filium fuerũt dicti ducatus, & comitatus ſub manu regia poſiti, & ſayſiti: præſertim propter multas, & graues rebelliones factas per dictũ Edoardũ de Caucerciõ ſororium dictorum regũ, & ſuos officiarios. Vnde Angli vidẽtes dicta feuda eſſe perdita, cõſuluerunt, quòd dictus Edoardus de Caucercion cederet & tranſportaret dictos ducatũ & comitatũ, illóſq; donaret dicto Edoardo tertio eius filio primò genito de Vuandeſore, ex dicta Iſabella ſuſcepto, atq; nepoti dictorũ trium regum, qui homagiũ pro eis offerret dicto Carolo pulchro eius auunculo tunc regnãti. Et ita factũ extitit, & in Franciã ad dictũ Carolũ pulchrum regem eius auunculũ, Edoardus ille tertius ſe contulit, vbi eo tẽpore dicta Iſabella mater ſua, propter aliquas diſcordias & partialitates in Anglia tunc vigentes,

38 venerat, & cũ dicto Carolo eius fratre erat. † Cuius intuitu & cõtemplatione Carolus pulcher rex dicto Edoardo eius nepoti omnia prędicta reſtituit, eiúſq; homagium & fidelitatis iuramentũ, pro dictis ducatu & comitatu ſuſcepit in forma cõſueta, & cum rege ſtetit anno integro & vltrà: & demum in Angliã rediit cum matre ſua. Nec longè poſt obiit Carolus pulcher ſine liberis: ex quo illa grandis exorta fuit quæſtio, cui regnũ Franciæ deberetur, vel dicto Philippo Valeſiano filio dicti Caroli comitis de Valeſio tunc defuncti, dicti Caroli pulchri vltimi regis conſobrino germano, ex linea maſculina deſcendenti: aut dicto Edoardo tertiò ex dicta Iſabella eiuſdem Caroli ſorore nepoti. Et ſic linea fœminea exiſtenti. Tamen per pares regni fuit iudicatũ in fauorẽ Philippi Valeſiani, cui Edoardus ipſe conſenſit, & ei homagium ligiũ pro dictis ducatu Aquitaniæ & comitatu ſponte & liberè apud Ambianos præſtitit, ipſumq; in regem & eius ſupremũ dominũ recognouit, vt plenè dixi in dicto verbo, *Duas habens filias.* Quæ omnia fuere per proceres Angliæ cõfirmata.

39 † Sed iis nõ obſtãtibus ſine cauſa & occaſione rationabili dictus Edoardus iij. contra ſuũ iuramentũ veniendo, & fidem promiſſam violãdo, guerrã mouit aſperrimam cõtra dictũ Philippũ Franciæ regẽ eius dñm: conatúſq; ſuos fecit ei coronã auferre, & totũ regnum, ad hos fines ſubditos regni cõmouendo & mutinando contra regẽ: iterum terrã, ſcilicet ducatũ Aquitaniæ & comitatũ prædictum, & cætera quæ in Francia tenebat cõfiſcãdo. Cùm clarius non ſit aliud in vaſallo mediũ cõfiſcationis, q̃ machinari in mortẽ & exhæredationẽ ſui ſupremi dñi. Ex quo reſultat & neceſſariò ſequit. dictos ducatũ Aquitaniæ, & comitatũ de Põthieu regi ptinuiſſe & pertinere, & tractatũ pacis & tranſportũ per beatũ Ludouicũ necnõ per Philippũ eius filiũ in cõtractu matrimonij dictæ Margaritæ filiæ ſuæ cum Edoardo primo celebrati: & reſtitutionẽ eorundẽ ducatus & comitatus p Carolum pulchrũ eidem Edoardo iij. eius nepoti: cæteráq; inde ſequuta fuiſſe, & eſſe cooperta, & extincta

medio

medio dictatũ multiplicatarũ confiſcationũ poſtea
40 ſecutarũ.†Sed iterũ allegãt Angli & in mediũ dedu
cunt aliũ pacis tractatũ inter eos & regẽ Ioannẽ tũc
in Anglia detentũ,& Carolũ v.eius filiũ Normaniæ
ducẽ regnũ Franciæ in abſentia patris regentẽ,paſſa
tum in loco Britigniaci.Cuius tenore tã pro delibe-
ratione dicti Ioãnis regis,quàm pro ſopiẽdo & paci-
ficando oẽs querelas,quas dictus Edoardus iij.in re-
gno & corona Frãciæ prætẽdebat, ſaltim in multis
partibus regni,dictus ducatus Aquitaniç modo præ
dicto in tractatu per beatũ Ludouicũ facto,extenſus
ſimul & comitatus Pictauieñ.de Ponthieu,Ageneñ.
Bigorræ,cũ reſorto de Armaignaco,& aliarũ terra-
rum Vaſconiæ,necnon comitatus Xantoneñ. vltra
Charãte flumen,cũ iã vſq; ad dictũ flumẽ fuiſſet idẽ
comitatus ducatui Aquitaniç per beatũ Ludouicum
vnitus:etiã patria & terrç Dauli⁹,Meronay,Calays
Genes,& plures aliæ terræ in dicto tractatu latius
cõtentæ fuerũt purè & abſolutè traditæ,nullo retẽto
41 reſſorto nec ſuperioritate &c.† Tamẽ nõ obſtat ille
prætẽſus tractatus propter plura cõtra Anglos per-
emptoria.Primò quia dictus Edoardus Angliæ rex,
in dicto pacis tractatu principaliter renũtiare coro-
næ Frãciæ,& iuri in ea prætẽſo promiſerat:ſed nunq̃
renuntiare voluit,quãuis ſæpe per regẽ Franciæ aut
ab eo deputatos poteſtatẽ renuntiandi dicto ducatui
Aquitaniæ,& eius ſuperioritati,reſiduãq; pacta te-
nendũ ſpecialiter habẽtes,debitè fuerit loco & tẽpo
re debitis interpellatus.Vnde qa rex Angliæ præfa-
tus noluit ex parte ſui renũtiare iuri quod in regno
& corona Franciæ prætẽdebat:ſemper rex Franciæ
dux ſaltẽ ſuperior in Aquitania remãſit:cuius ſupe-
rioritati nũquàm renuntiauit:quia nõ tenebatur pa
ctum vicisſitudinariũ ſeu reciprocũ adimplere dicto
regi Angliæ,qui ex parte ſui recuſauit ꝓmiſſo ſatiſ-
facere.l.cũ ꝓponas.C.de pac.facit l.Iulianus.§.offer-
ri.ff.de actio.emp.& vẽd.fuerũt enim renũtiationes
hincinde fiendæ mutuæ & reciprocæ:& ex parte An-
glorum ſtetit,quominus cõpletç fuerint,& nec fides
ei ſeruari nõ debuit,vt d.l.cùm proponas.Nec ad co
gendũ regẽ Franciæ actionẽ habuerũt,nec habẽt ſal-
42 tim efficacem:vt d.§.offerri.†Secũdò,quia promiſe-
rat rex Angliæ Franciam euacuare,& quãlibet eius
partẽ purgare cohortibus,aciebus & turmis ſuorum
armigerorũ,quos in Frãciã duxerat:quod non fecit,
imò regnũ Franciæ,vt prius deuaſtare permiſit:occi
ſis poſt dictum tractatũ xx.mille hominibus & vltra
ex quibus & cæteris malis per Anglos perpetratis,
& pro dictos Anglos à regno aliter expellendo,fuit
regnum Frãciæ de ſumma ſex millionũ auri & vltra
43 damnificatũ.†Tertiò,quia nõ obſtãte dicto tractatu,
& poſt illius paſſationẽ Edoardus princeps Galarũ
filius dicti regis Angliæ primogenitus ,& pro tunc
ducatum Aquitaniæ tenẽs,qui dicto tractatui inter-
fuerat,& illi conſenſerat , bellũ aſperrimum mouit
contra dictũ Carolum quintũ tũc regẽ factũ,qui de
nouo cõmiſſum & cõfiſcationem declarauit,tam cõ-
tra dictũ Angliæ regem,quàm principẽ Galarum:&
omnes terras ad manum ſuã poſuit:quem ſubditi in
ſuũ ſuperiorẽ & dominũ recognouerunt,vt clarè de
ijs omnibus & ſingulis cõſtat per legitima documen
ta in theſauro chartarũ regiarum Pariſius exiſtẽtia.
44 Quæ†poſtea fuerũt Carolo quinto imperatori,cũ
Pariſios cauſa videndi dictũ Carolũ Frãciæ regem,
cum rege Romanorũ eius filio aduenĩſſet,oculariter
oſtẽſa.Quibus viſis,& alias debitè & publicè infor-
matus de veritate rei geſtæ,gaudio nõ mediocri ex
hilaratus,Carolo regi de iure ſuo ſuſtinẽdo,& cõſer
uãdo cõſuluit,cúmq; iuuare & ſuccurſum ei dare pol-
licitus,nenõ regẽ Romanorũ chariſsimũ eius filium
ibi aſsiſtentẽ,ad quemcũq; ſtatũ perueniret,ad idem
facere exortatus eſt & præcepit. Qui votis annuẽdo
paternis ſyncero corde ita facere promiſit.de quo
Gaguinus &c.dehinc Carolus rex ante dictus certos
authoritatis viros ſpectatiſsimos cũ documentis ad
Clementẽ ſextũ pontificem maximũ tunc Auinioni
degentẽ,cauſa ipſum necnon cœtũ cardinaliũ infor-
mandi de veritate,prout fecerũt,bis direxit,poteſta
te nõ carẽtes.Per quos beatiſsimus præſul cõſiſtoria
liter in præſentia Anglorũ de veritate informatus,
nil reprehẽſione dignũ ex parte regis Franciæ cõpo
rit:imò iuſtiſsimã cauſam cõfiſcationis dictarũ ter-
rarũ liquido intellexit. Ex quo tẽpore tã ipſe quàm
eius in ſancta ſede ſucceſſores,præfatũ Carolũ v.vj.
vij.& deinde Francorũ reges ex eis procedentes,pro
veris regibus,& Aquitaniæ ducibus tenuerũt & te-
45 nent.†Quartò nõ obſtat dictus tractatus: quoniam
poſt omnia præmiſſa,cùm dictus Edoardus tertius
quinq; habuiſſet liberos,quorũ primus fuit Edoar-
dus princeps Galarũ,qui genuit Richardum poſtea
Angliæ regem : quo ſine liberis defuncto,Henricus
quartus filius Ioãnis de Gand,ſic nominati , quia in
villa Gadenſi natus fuerat , filij tertiò geniti dicti
Edoardi tertij,& tũc nepos eiuſdem Edoardi in re-
gno Angliæ ſucceſsit : ex quo Henrico genitus fuit
Henricus quintus & poſt eum rex Angliæ : qui ge-
46 nuit Henricum ſextũ , †. Vnde mala malis accumu-
lando dicti reges Angliæ,præſertim Hẽricus quin-
tus & Henricus ſextus tẽpore Caroli ſexti & Caroli
ſeptimi Franciæ regum de facto & vi armata duca-
tum Normaniæ:cui ducatui Henricus tertius dicto-
rum regũ Angliæ prædeceſſor,in perſona beati Lu-
douici mediante ducatu Aquitaniæ renuntiauerat,
vt dixi.Et ſic veniendo cõtra tractatum cũ beato Lu-
douico paſſatum,Aquitaniã iterum perdidit,villam
Pariſienſem,& maiorem regni partem occuparunt,
poſſetenus reges antedictos veros & naturales ac
indubitatos hæredes Franciæ à regno expellere ſata
47 gendo. † Ex quo duæ principales reſultant feloniæ.
Prima fuit perſeuerantia & obduratio in malitia
ſemper ſuorũ prædeceſſorum feloniã,crimina,& re-
belliones continuando.Secunda eſt,quia eorũ ambi-
tio iniuſtè,cõtra ius,& veritatem fuit cauſa occiſio-
nis duorũ millium perſonarũ & vltra,ac deſtructio-
nis & demolitionis infinitarũ eccleſiarum , conuen-
tuum,monaſteriorũ,ciuitatũ , villarũ & caſtrorum:
necnon deflorationis ac proſtitutionis infinitarum
virginum & aliarũ honeſtarum mulierum,& perdi-
tionis ac rapinæ infinitorũ bonorũ mobiliũ etiam
precioſorũ:&(quod plus eſt),ſacrorum & Deo dedi-
catorũ bonis immobilibus deſertis,& in eremo lon-
giſsimis temporũ luſtris in vaſtitate derelictis. Pro
quorum damnorũ reparatione regnũ Anglorũ totũ
non ſufficeret. Quorũ duorũ quolibet iuſtiſsimam
facultatem & cauſam regi dedit nedum ſe defenden-
di,ſed etiam Anglos , & eorum dominia inuadendi
de facto : ſaltim vſq; ad congruentẽ damnorũ repa-
rationẽ & ſatisfactionẽ,per tex.& glo.in c.dominus
noſter.xxiij.q.ij.Et nihilominus eſt plus quàm liqui
dum omnes terras,ſi quas Angli habuiſſent in Frã
cia,fuiſſe & eſſe iterũ cõfiſcatas:de qua confiſcatione
poſſet rex qui omnium eſt poſſeſſor,ſi per Anglos ſu
per ijs impeteretur,ſe perpetuò defendere:quia quæ
temporalia ſunt ad agẽdum,ſunt perpetua ad exci-

piendum

48 piendum.l.purè.in fin.ff.de doli excep.†Præterea &
vltimò, quoniam & ſi dictæ feloniæ & rebelliones
non fuiſſent prout fuerunt cõmiſſæ:& ꝙ rex Anglo-
rum ex parte ſui omnia in dicto tractatu & tranſa-
ctione cõtenta cõpleuiſſet, prout nõ fecit, vt vidiſtis:
49 †Tamen ille tractatus quo ad ſuperioritatis renun
tiationem de ducatu Aquitanię per regẽ Fráciæ fien
dam, velut tẽdens in decoloratiõnẽ ſtatus regni nõ
valuit, vt clarè ſuprà demonſtraui in j.prin.art.in fi.
ij.dec.vbi tractatus iſte pacis hac ratione fuit plenè
50 cõfutatus.†poſtremò pro vltimo refugio recurſum
habẽt Angli ad aliũ tractatũ, quẽ vocant tractatũ fi-
nalis pacis inter Francos & Anglos, per quẽ Caro-
lus vj.Frác.rex domini noſtri regis nunc regnantis
proauus, nõ obſtáte ꝙ Carolũ haberet filiũ ſibi in re-
gno ſucceſſurũ, tamẽ Henricũ v.ſibi adoptauit in fi-
lium, poſt ipſius Caroli vj.mortẽ in regno ſucceſſu-
rum. Sed per quẽ tractatũ dicũt Angli oſa præmiſſa
eſſe cooperta & extincta, ita ꝙ nedum ducatus Aqui-
taniæ, verũ etiã totum regnũ eis pertinet? Ad quem
tractatum, nullũ, iniquũ, & abuſiuum Deo duce, re-
ſpondebitur ſuper verbo, *In eod. teſta. relinq.* ꝓ in
xviij.limita.in materia primogenituræ, vbi peremp-
toria videbiris reſponſa. Hæc iam venerabiles viri
de iure dictorũ ducatuũ & comitatuũ ex diuerſis do-
cumentis & hiſtoriis poſſetenus cõcordatis, præſer-
tim ex Gaguino dño meo colendiſsimo, qui ſuam de
Gallico in Latinũ quo ad geſta Fráciæ, traſlationem
(quæ vtiná impreſſa foret) nõ mihi Pariſiis exiſtẽti,
& cũ eo conuerſanti ſubricuit: imò cõmunicauit, re-
citata ſufficiát. Quibus tanquam ex hiſtoria excer-
pris, quo ad hæc facta iam ſatis antiquata fidẽ adhi-
bere poteſtis, velut plenè probátibus ſecundũ Bar.in
l.j.ff.ſi cer.pet.& Panor.in c.cum cauſam.de probat.
Ad hoc enim hiſtoria operatur, vt ꝑ eá qui virtuoſi,
quive vicioſi, ſeu quibus dominia rerum, præmia, &
flagella virtutũ aut viriorũ debeátur, ac ſi de præſen
ti viderentur, & præ oculis geſta forẽt, cognoſcatur.

QVIA, Domini ac fratres mei chariſsi-
mi, multones, vt vobis qualiter & qui
bus mediis ducatus Normaniæ, Aqui-
taniæ, necnon comitatus Pictauiæ,
Andegauiæ, Cenomaniæ, Turonẽ.&
cætera quæ Angli in Francia habebant ad coronam
& Francorũ regem reuerſa fuerint magis latè & ſpe-
cificè traderem, vſq; ad tædium me infeſtare nõ ceſ-
ſatis, occaſione ſumpta, ꝙ de his ſuccinctè aliqua di-
xerim, quæ veſtros forte, vt fingitis, non ſaturát in
tellectus: ego certè veſtrũ inſtátia deuictus, ex chro-
nicis, veteribúſq; documentis accepi quod tradidi,
51 & latius ſum nunc traditurus vobis.† Quoniá à tẽ-
pore quo Neuſtriá & plures alias Fráciæ oras homi
nes à ſeptẽtrione profecti qui Normani vocabátur,
poſtquam annos.xl.multis in locis Franciá incurſa-
uerant, ampliore multitudine cõtracta, manu poten
ti occuparunt Rothomagorũ vrbe potiti, vbi tutiſsi
mum ſibi refugiũ eſſet, tempore Caroli Francorũ re-
52 gis, cui ſimplicis cognomen indictũ eſt, †Rollonem
ex ſuis (vt Gagui.lib.v.c.iij.refert) hominẽ ſtrenuũ,
qui nullá domũ redeundi ſpem, propter à ſe cõmiſ-
ſum flagitiũ, haberet, ducem præficiunt. Hic impe-
randi apud ſuos poteſtate accepta animũ in primis
intendit vrbẽ Pariſiorũ perdere, & inde Chriſti eli-
minare pietatẽ. Vnde Ligerim nauigátes Nanetẽ vr-
bem expugnát, & pontificẽ Guymardũ inter ſacrifi-
candum ad Chriſti ará iugulát. Inde profecti Ande-
gauiam incendũt, mox Turonũ adoriuntur: atq; ita
per Aquitaniá prædas agẽtes, Rollone duce in Pari-
ſios per Sequaná delati, in Burgũdos per Ararim, id
eſt Sagoná nauigátes, in Aruerniá tandẽ incurſant:
nec mora interpoſita, Senones depopulati monaſte-
rũ Floriacenſe occiſis cœnobitis, diripiũt, atq; igne
53 cõſumunt.†Cũ tá crudeliter debaccharẽtur per Frá-
ciá Normani, Carolus ſimplex Francũ Rothomago
rum præſulẽ iá Rolloni notũ ad Rollonẽ mittit, qui
trium menſiũ inducias firmet. Quibus exactis Stam
pas mouẽs Rollo Carnorum petit atq; oppugnat:&
indignabundus ſuos iubet per omnẽ regionẽ popu-
lationes facere, & ea omnia in quæcũque irruiſſent
perdere. Itaq; fera gens nihil ſibi obuiũ integrũ reli-
querunt: adducuntur in ſeruitutẽ & ſtuprũ virgines:
matres cũ liberis gladiis occumbũt. nulli tẽplo ignẽ
nõ immiſerunt: flagrát per agros atq; vrbes omnia,
clamoribus motibúſq; æther replebatur. hæc ille.
54 †Or domini præfatus Rollo dict le dannoys adhuc
ſaracenus exiſtẽs, amore cuiuſdá filię comitis de Beſ-
ſino Deo fidelis & Chriſtianæ, quę Popa vocabatur,
debacchatus, ex ea filiũ ſuſcepit nomine Gulielmum
dict longue eſpee, & ſic dánato coitu genitũ, cũ illam
tunc nõ deſponſaſſet, propterea quia ipſe ſaracenus
& illa Chriſtiana erat: inter quos ob ſectæ diuerſita-
55 tem matrimoniũ eſſe nõ poterat.†Quo tẽpore Nor
mania de antiquo domainio & hereditate Francorũ
regis exiſtens, Neuſtria ſecundũ chronicas vocaba-
tur, cõtinuato nomine vſq; ad dicti Caroli ſimpli-
56 cis tẽpora:†qui filiá ſuá nomine Sigillá ſeu Gillam,
pro pace cum eo & Normanis Franciá deuaſtátibus
habẽda, dicto Rolloni eo pacto, ꝙ chriſtianus fieret,
cum dicto ducatu Neuſtriæ, quẽ eidẽ Rolloni tradi-
dit & ſuis ſolis ex dicto matrimonio liberis in poſte
rum naſciturus, dedit in vxorem. De quo Guaguin.
alleg.iij.c.ſic dicit: Tam diris afflictionibus vexatis
Francis, regẽ cõueniunt, inertiá atq; puſillanimita-
tẽ accuſant perdi eius negligẽtia prouinciá, qui neq;
hoſti per ſe, neq; ꝑ ductores belli occurrat. His que-
ſtibus excitatus rex, Francũ Rothomagenſem iterũ
ad Rollonẽ proficiſci imperat, qui eũ ad Chriſtianá
cõmunionẽ hortetur. Quam ſi fide integra recipiat,
eſſe Carolo filiá Gillam, quam ille cũ omni Neuſtria
nuptui det. His mãdatis per Francũ cognitis, Rollo
à ferocia tẽperat, ſeq; (cõſilio cum ſuis habito) cum
Carolo colloquium (deſignato quo volet die) habitu
rum ſpondet. Ad hæc trium menſiũ induciæ firman-
tur: apud flumen Epte, quod eſt Neuſtriæ ad orientẽ
limes, fit cõuentio. Vná fluminis ripá Carolus, alte-
ram Rollo inſedit. Intercedentibus legatis res acta
eſt: Rollo Gillam Caroli filiá vxorẽ recipit, & in do
tem Neuſtriá, quæ ab Epta fluento ad Britones ter-
minatur, clauditúrq; Gallico Oceano. Rebus vt ma
ximè Carolus cupiebat ordinatis, Rollo Rothoma-
gum profectus initiatur ſacris & lauacro Chriſtia-
no; appellatúſq; eſt Robertus à Roberto Pictauorũ
comite, qui receptæ à Rollone fidei teſtis aſsiſtebat.
57 †Neuſtriá adeptus Rollo; eam Normaniá appella-
uit, ꝙ eam homines à Septẽtrione profecti occupaſ-
ſent. North enim Danorum lingua ſeptentrionem,
Man verò hominẽ ſignat: inde vocabulo compoſito
Normani, id eſt ſeptẽtrionales: & Normania ad hũc
vſq; diẽ vocitatur. Eius tam barbaræ & ferocis gẽtis
dum originẽ quærro, eá ex Gothorũ feritate ortá ac-
cepi. hæc ille. De feritate antẽ horũ Normanorũ vi-
deatis tex.& glo. in c.lator.lv.diſt.& in c.ſciſcitaris.
58 vij.q.j.Et †quomodo fortiter bibũt & egregiè potát,
ſicut

ſicut Angli timentes ꝙ anima remaneat in ſicco, ha-
betis tex.cũ glo.in c Moyſes.xxij.q.ij.de quibus An-
glis,& etiã Scotis meminit Guli.de monte laudu.in
cle.in pleriſq;.de elec.dicẽs, ꝙ ſicut mẽdicãtes quãtò
magis deſtituros bonis ſentiunt, tantò magis ipſa ap
petunt,& honores quibus profitẽdo renunciarũt,vt
59 ibi dicitur xlv. diſt. c.omnis.† Ita eſt naturaliter in
Anglis & Scotis,qui plus aliis vinũ appetũt,quo pe-
nitus in partibus ſuis carẽt. Cõtra quos prouidit cõ-
ciliũ generale in c.à crapula. de vita & honeſta. cle.
de quibus,de his Normanis dicit gl.in l. ſequitur. §.
j.ff.de vſuc. ꝙ ſunt etiam pupilli doli capaces. Hiſpa
ni verò, nõ ſe,ſed alios vino decipiunt,dando vinum
album quaſi aquã in rubeo mixtum,ſecundum gl. in
l.dolum.in fi.C.de dolo. vt ſic inebrietur & decipian
60 tur.† Quia quàmprimũ Rollo poſſeſſionem duca-
tus pacificã habuit,& prius q̃ liberos ex Gilla vxore
ſua aliquos ſuſcepiſſet, eã à ſe repudiauit & reiecit,
61 ac deinde mori eam miſerabiliter fecit.† Vnde iam-
etſi ex lege in matrimonio dicta, quàm ratione deli-
cti perpetrati,ducatus ille ad regem etiam iure com-
muni(ſi Galli vterentur)reuerſus fuiſſet: vt l.ex con-
uentione.C.de pact.vel legis diſpoſitiõe,vt l.iure ſuc
curſum eſt.ff.de iure dotiũ. & l.dos à patre profecta.
C.illo.tit. Et quo ad delictum in perſona vxoris per-
petratum,eſt tex.bonus in l.ſi ab hoſtibus.§.fin.ff.ſo
lu.matr. vt dixi ſuprà in iiij.art.& iiij. conclu. verſi.
tertiò fallit. Tamẽ Rollo propter regis q; variis tũc
vndiq; bellis agitabat debilitatẽ, de facto retinuit:
& cum dicta Popa eius concubina matrimoniũ con-
62 traxit.† Sed non ex hoc Gulielmus ille legitimatus
fuit,nec legitimus,per c.tanta eſt vis.qui filij ſunt le-
gitimi fieri potuit. Tum propter ſectæ diuerſitatẽ tem-
pore natiuitatis dicti Gulielmi inter ipſos exiſtentẽ:
tum etiã propter matrimoniũ inter ipſum Rollonẽ
63 & Sigillã intermediũ.† Attamen licet ſpurius eſſet,
optimus dux fuit,& Ludouico Frãcorum regi dicti
Caroli ſimplicis filio domino ſuo,poſtq̃ apud Pero-
nam idem Carolus ſimplex per Hebertũ Veroman-
duorũ comitẽ incarceratus fuerat,ſed nõ impunè &
occiſus,multũ fauit:& adeò bene vixit, ꝙ vitã mona
ſticam in Gemetico cœnobio ab eo inſtaurato, ſi per
aliquos retractus non fuiſſet, profiteri ante cõiugiũ
ſtatuerat. Nam inter arcana eius eo defuncto inuẽtę
fuerunt religioſæ veſtes,quæ argumẽto fuerunt con
ceptæ à ſe aliàs vitæ regularis, teſte Gaguino allega.
lib.c.iiij.cũ quo plures alij cõcordant. Quorũ aliqui
ob cõſcientiã, ꝙ legitimus nõ eſſet,hoc feciſſe aiunt
& ſi per obitum dictæ Sigillę abſq; liberis defunctę,
& per Rollonem perditæ, ducatus ille ad regem non
fuiſſet reuerſus prout fuit, cũ limitat diſpoſitio du-
catum ad liberos tantùm deferẽs limitatum pariat
effectũ. Et nõ ſteterũt liberi ad quos deferretur,quod
culpa Rollonis cõtigit, dico ꝙ ſucceſſu tẽporis Rol-
lono defuncto Gulielmus iam dictus eius filius pro
duce Normaniæ, Aquitaniæ, necnon comite Picta-
uiæ, Andegauiæ,Cenomaniæ, Turonenſis,Ebroica-
rum,& aliarum plurium terrarum,regni Francię ſe
gerens: & in quo Gulielmo Angli quo ad prædictas
64 dominationes ſuum faciunt ſtipitem.† Per conque-
ſtam rex Angliæ effectus,quatuor habuit liberos, ſci
licet Robertũ primò genitũ, qui Normaniæ ducatũ
tenuit. Secundus fuit Gulielmus,dict le Roux in re-
gno Angliæ ſuccedẽs. Tertius nomine Rogerius qui
filiam Britãniæ vnicam hæredẽ deſponſauit. Quar-
tus fuit Henricus ſtudio pariſien. (vt eccleſiaſticus
fieret) deputatus. Ob quod fuit Henricus beau clerc
nominatus:& præterea vnicam habuit præfatus Gu
lielmus filiã nomine Adellã,quæ nuptui tradita fuit
Theobaldo comiti Carnotẽſi & Bleſenſi: cui alterũ
Theobaldũ , qui Cãpaniæ comes extitit, enixa fuit.
Præfatus Robertus, qui ſecundũ aliquos fuit vocat⁹
Richardus dicti quondam Gulielmi primogenitus,
poſtq̃ dictus Guliel.pater eius dolo Arnulphi Flan-
driæ comitis nequiſsimi ſub ſpecie charitatis in in-
ſula quadã Sõmæ fluminis nõ procul à Pinquiniaco
ſita occiſus fuiſſet,Normaniæ dux effect⁹,mare trãſ-
fretauit ꝓ Chriſto contra infideles pugnaturus,Gu-
lielmus verò dicti quondã primi Gulielmi filius ſe-
cũdò genit⁹ Anglorũ rex abſq; liberis deceſsit. Et pa-
65 riter Roger⁹ tertiò genitus.† Quib⁹ defunctis Hen
ricus beau clerc poſtremò genitus Angliæ regnũ oc-
cupauit:& contra Robertum eius fratrem primò ge
nitum Normaniæ ducem,cui potius per mortẽ dicti
ſecũdi Gulielmi fratris ſui ſine liberis defuncti An-
gliæ regnũ pertinebat, à Turcis in patriã reuerſum
guerram habuit. Qua tractatu amicorũ pacificata,
ſe in Normaniã cõtulit,& ſuo fratre Roberto ac vni
co illius filio cũ Flãdriæ comite eius auunculo,cui à
patre in cuſtodia tradit⁹ fuerat cõmorãte interfectis
ducatũ Normaniæ etiã occupauit Henricus prædi-
ctus,quem Gaguinus li.vj.c.j.Gulielmum appellat,
vel intelligit, ꝙ Gulielmus primi ſecũdò genitus an-
tedictus dictum Robertum ducatu Normaniæ ſpo-
liauit. Tamẽ non refert quo ad effectum confiſcatio-
nis , Philippo primo illius nominis Frãcorum rege
tunc regnante,qui Biturigum comitatũ , nunc tamẽ
ducatũ ab Harpino comite titulo emptionis acqui-
ſierat.& regno vniuerat Ludouicus eius filius ꝓpter
corporis molem dict le gros, regni adminiſtrationẽ
curioſiſsimè gerens, aduerſus Gulielmum vel Hẽri-
cum prædictũ nouũ Anglię regem qui Normaniam
dicto Roberto fratri abſtulerat,prælijs aliquot fœli
citer geſtis,grandi ſemper animo ſe geſsit, ita vt de-
ſperata victoria Anglus retrò ad ſuos ſe cõuerterit:
vbi dum venatiõi indulget , ſagitta incerto authore
traiectus interiit. hæc ille,in dicto c.j.ducatu Aquita
66 niæ apud Ludouicum remanente confiſcato. † Et ſic
trib⁹ mediis fuit dictus Normaniæ ducatus coronæ
Franciæ vnitus & conſolidatus. Primò propter ſelo
niam & fratricidiũ in perſona dicti Roberti fratris
ſui primògeniti,& cõſequẽter domini ſui,ac in per-
ſona nepotis commiſſum. Secundò quia dictum fra-
trem ſuũ illiúſq; filium quib⁹ in defectu prolis erat
ſucceſſurus, interfecit:& nunc indignus ſucceſsione:
quũ necẽ eorũ ſi fuiſſent ab alio interfecti,vindicare
debuiſſet, vt infrà dicet,& tetigi ſuprà dicto iiij. arti.
concluſio.iiij.verſi.iij.fallit,&c. Et dicã ſuper verbò,
Condidit.ij. Tertiò fuit dicto ducatu priuatus, qa di-
ctum fratrẽ ſuum Normaniæ ducẽ,& ſic Franciæ pa
rem occidit,in contemptum regis domini feudi. Sed
quacunq; priuatione ſeu confiſcatione intercedẽte,
dictus Henricus qui fuit huius nominis primus rex
Angliæ, impotẽtia Francorũ regis obſtante & illius
debilitate remanſit dux Normaniæ: & ſi prædictis
mediis nõ fuiſſet ducat⁹ Normaniæ cõfiſcatus prout
67 fuit, † dico ꝙ demũ præfatus Henricus primus dict
beau clerc , moriẽdo vnicã filiã nomine Mahenltam
hæredem reliquit,quæ Henrico iiij. imperatori con
68 iugata fuit.† Quo ab hac luce ſine liberis ſubtracto,
fuit in ſecundis nuptiis maritata cum Gaufredo
dict martel Foulqueti filio:cui Foulqueto Francorũ
rex comitatum Andegauenſem, Cenomaniæ,& Tu-
ronenſem,ſimpliciter quo ad regimen,& non aliter
commiſer

commiſerat. Qui Gaufredus tempore ſuo trás mare
nauigauit, vltimúſq; rex Ieroſolymitanus fuit. & ꝓ
dictorũ comitatuum vero principe, licet eos Foul-
quetus pater à rege in cuſtodia & ſimplici regimine
habuiſſet, poſſeſsionẽ illorum interuertendo, ſe geſ-
69 ſit. † Ex qua Mahenlta eius vxore vnicũ ſuſcepit fi-
lium, videlicet Henricum huius nominis ſecũdum,
qui ad cauſam, & ex perſona matris ſuæ Mahenltæ
rex Angliæ & dux Normaniæ, & ex pſona Gaufre-
di patris ſui, fuit comes Andegauen. Cenomaniæ &
Turonen. De quibus Gaufredo & Hẽrico eius filio
meminit Gaguinus dicto lib. ſexto, tertio cap. pro-
70 pe fin. † Ex matrimonio autẽ præfatæ Adellæ dicti
primi Gulielmi quondã Angliæ regis, Normaniæq;
ducis filiæ, atq; primi Henrici dict beau clerc ſoro-
ris, cum dicto Tibaldo Carnotẽſi comite & Bleſenſi
cõtracto, deſcẽdit, vt dixi, comes Tibaldus de Cam-
pania, qui ſecundũ aliquos vocatus fuit Stephanus,
qui ex poſt regnum Angliæ inuaſit, vt videbitis. Ex
cui⁹ poſtea contracto matrimonio genita fuit Alie-
nora eius vnica filia & hęres futura, quæ ducilla fuit
Aquitaniæ & comitiſſa Pictauiæ, fortè ex perſona
dictæ Adellæ eius auiæ paternæ dicti primi Guliel-
mi filiæ, qui dicta feuda tenuerat: vel alio non refert
71 quo titulo. † Quę Alienora dicti comitis Tibaldi vel
Stephani filia, fuit Ludouico dicti Ludouici viri
Chriſtianiſsimi, dict legros, Frãcorũ regis filio, quẽ
aliqui, quia viuo patre coronatus fuerat, iuniorẽ vo
cant, & alij pium appellant, nuptui tradita domino
ſuo. A quo dictus comitatus & ducat⁹ ſub homagio
& fidelitatis iuramẽto tenebantur in feudum. Quo
tamen tempore ducatus Aquitaniæ, vt ſuprà dixi, &
antea, niſi tres nõ cõtinebat ſeneſcallias, ſcilicet Bur
degalenſem, Lauarum, & Baſatenſem. Et ſecundum
Gaguinum libr. vj. c. ij. dicta Alienora filia Gulielmi
pij Aquitaniæ ducis fuit. Sed non refert, quia cuiuſ-
cunque eſſet filia, mortuo patre remanſit Aquitaniæ
ducilla, & dicto Ludouico iuniori nupta. Ex quo ma
trimonio inter dictos Ludouicũ & Alienorã contra
cto ſecundũ aliquos genitus fuit Philippus hui⁹ no
minis ſecundus, poſtea rex Frãciæ factus, dict le con-
querant, aliàs le courageux, quibus quo ad hoc non
aſſentit Gaguinus, ꝙ ex Alienora fuerit natus Phi-
72 lippus, vt infrà dicetur. † Quo cõſtante matrimonio
Ludouicus præfatus, quem dicta Alienora ſequuta
fuit, cõtra infideles transfretauit: vbi grauiſsima cõ-
tra ſuum maritum cõmiſit delicta: & præſertim ma-
chinata contra ipſum ad vitæ interitum, quẽ dimit-
tere voluit, & Soldano Babyloniæ nubere contra le
gem Dei & honorẽ ſui matrimonij: ita ꝙ fuit actua-
liter fugiens, & nauem intrare volens deprehenſa.
73 Pariter † comes Theobald⁹ dictæ Alienoræ genitor
manu potenti poſt mortem dicti primi Henrici dict
le beau clerc, eius auunculi, regnum Angliæ. ducatũ
Normaniæ, necnon cætera dominia quæ dictus Gu-
lielmus primus tenuerat in Francia, occupauit, & in
ea ſe intruſit contra dictum Henricum ſecundũ Vn-
de dictus Ludouicus Francorum rex de terra infide-
lium reuerſus, ęgrè hoc ferens, & conſiderans regnũ
Angliæ cũ aliis ſupradictis dominiis potius maſculi
næ proli ex dicta Mahenlta regis Angliæ filia geni-
tæ: & ſic Henrico ſecundo in recta linea Henrici pri
mi dict le beau clerc exiſtenti, legitimè deberi, quàm
dicto comiti Tibaldo ſeu Stephano dictæ Adellæ
filio in trãſuerſa linea poſito: præſertim qa in regno
Angliæ eſt notoria conſuetudo propter exiſtentiam
maſculorum filias excludens, pluribúſq; aliis cauſis
74 eum mouentibus, ſuccurſum dicto † Henrico ſecun
do præbuit: cúmq; regẽ coronari, & ducatu Norma
niæ potiri & gaudere fecit. In quorum recompẽſam
beneficiorũ Henricus ille ſecundus & Mahenlta ma
ter eius comitatum Ebroycarũ & Vexinium ſeu pa-
triã de veulguelin cũ certis aliis circumadiacẽtibus
terris dicto regi Ludouico dederunt. Et honeſto co-
lore quæſito, videlicet ꝙ parẽtes erant, dictam Alie-
noram Ludouicus repudiauit, ſententia diuortij per
Eugenium pontificem maximũ inter eos promulga
75 ta. † Ex quo facinore, feuda q̃ Alienora à rege tene-
bat, qualia ducat⁹ Aquitaniæ, & comitatus Pictauiæ
erãt: fuerunt ipſo facto regi confiſcata, cũ in tali cri-
76 mine maieſtatis læſæ fiat cõfiſcatio ipſo iure. † Et qa
Ludouicus prælibatus de illa ſeu eius perſona aliter
nõ ſe vindicauit, fuit pius ex poſt nominatus. De eiſ-
dem Ludouico pio & Alienora cõiugibus narrat ſo-
lùm Gaguinus lib. vj. cap. iij. iuocto cum fine princi-
pio. Eo tunc Ioãnem de temporibus annos tricentũ
ſexaginta & vnum vita functum deceſsiſſe, Ludoui-
cúmq; ſuppetias rei chriſtianæ laturum (crucis inſi-
gni aſſumpto) promiſiſſe: quẽ ſecuta Alienora vxor
77 concomitata eſt. † Regreſſo in Galliam Ludouico,
Henricus qui regnum Angliæ poſtea adeptus eſt, re-
gem orat, vt ſuppetias illi ferat aduerſus Stephanũ
Anglum qui Normaniam iniuſtè occupabat. Cõpa-
rato igitur exercitu, rex in Stephanũ copias ducens,
non difficili negotio Normaniã recuperat. qua Hen
rico reſtituta, Henricus Vexiniũ regi dat. Eadẽ ferè
tẽpeſtate Alienorã petulãtem quidẽ fœminã rex di-
miſit pleriſq; aſſeuerantibus cognationis gradu Lu-
78 douico attinere. † Quam à Ludouico dimiſſam Hen
ricus ſcilicet ſecundus antedictus vxorem deſpõſat.
Quæ res initiũ fecit multis poſtea bellis: nã ob eas
nuptias etiam Andegauia, Cenomania, & Turonen.
comitatus quæ Alienoræ ex paterna ſucceſsiõe con-
tigerãt, Hẽrico aduenere. Quos principatus vnà cũ
Angliæ regno ſuſcepit, potens aduerſus Frãcos effe-
ctus. At rex ſcilicet Ludouicus ne ſine liberis maſcu-
lis vita defungeretur, Conſtantiã Alphonſi Caſtellæ
regis filiã ducit: q̃ dum ſecũdo partu filiã alterã edit,
moritr. Huic ſuperinduxit Alizã Theobaldi Bleſen-
ſis filiam, forma pudiciáq; laudatiſsimã. Poſtea ſub-
iungens idem Gaguinus cap. quarto. in princi. Tam
egregiis geſtis de hominibúſque commẽdatiſsimus
cùm eſſet Ludouicus, liberis tamen infœcundus,
79 præcipua illi cura erat ſuſcipiendæ prolis. † Eam ob
rem hac vnam ſolicitudinem tantùm Deo commit-
tebat. Ergo exauditus Philippum huius nominis ſe-
cundum, qui Philippus audax nominatus eſt, ex Ali
za ſuſcepit, cui, propterea quòd Dei munere datus
eſſe crederetur, à Deo datus cognominatus eſt: verũ
priuſquã naſceretur, quieſcenti patri hoc in ſomniũ
80 apparuit. † Videre viſus eſt filium calicem manu te-
nere humani cruoris plenum: eúmq; ſuis proceribus
propinare, ex quo ipſi biberent imperterriti. Quod
viſum pater vni tantũ Henrico Albano, qui legatio-
nem apoſtolicam apud Francos per id tempus gere-
bat, retexit. Sed defuncto Ludouico, legatus rem pro
palat. hæc ille. De quo philippo & eius virtutibus di
xi in verbo, *Duas habẽs filias*. laudes ſicuti regis tra-
ctãdo. Et ſi modo ſupradicto confiſcata ob delictum
Alienoræ non fuiſſent dominia prædicta, prout fuo
runt, reperi vt vidiſtis, quòd diuortio inter Ludoui-
cum pium & Alienoram celebrato, dictus Henri-
cus ſecundus Anglorum rex, & Normaniæ dux, vt
dixi, dictam Alienoram duxit in vxorem eius con-
ſangui

ſanguineam: cum qua ducatum Aquitaniæ ac comi-
tatum Pictauiæ, licet confiſcati eſſent, potenter reti-
nuit. Pro quibus & certis ſupradictis terris, ex poſt
dicto Philippo ſecundo, le Courageux nominato, &
ſic Auguſto, aliter dict le conquerant, Ludouici Pij
filio, ac Ludouici le gros nepoti, viuēte adhuc patre
coronato, in eadē coronatiōe aſtitit, pro debito ſub-
iectionis obſequēs. De quo Gaguinus allegato cap.
81 iiij. in princip. † Anno, inquit, ſuperiore, quam Lu-
douicus mortē obiret, curat Philippum regni con-
ſortem aſſumere. Quare Rhemis perductū magna
pompa adoleſcentē ſacrare iubet, annum decimum-
quartum agentem. Cui dum coronatur, Gulielmus
nouelli regis auunculus Rhemorū primas & ſanctæ
Sabinæ cardinalis Romanus legatus affuit. Hēricus
item Angliæ rex, ob eas quas à rege in Frācia terras
poſsidebat obſequēs, ꝓ debito ſubiectionis Philip-
82 po aſtitit. hæc ille. † Ex dicta Alienora Henricus il-
le ſecūdus Angliæ rex quatuor ſuſcepit liberos ma-
ſculos, & vnam filiam nomine Alienoram, & ſecun-
dum alios Margaretam, quæ Alphonſo regi Hiſpa-
niæ nupſit: ex quo filiam nomine Blancham conce-
pit & genuit, quam poſtea Ludouicus dict debon-
naire, filius dicti Philippi le Conquerant, duxit in
vxorem, ex qua natus fuit beatus rex Ludouicus.
Quatuor autem filiorum Henrici ſecūdi & Alieno-
ræ cōiugum, Primus fuit Henricus, qui patre viuen-
te fuit rex Angliæ coronatus: & de illius cōſenſu oc-
cidi fecit ſanctiſsimum præſulem beatum Thomam
Cantuarien. honorem Dei & eccleſiæ ſuæ defenden-
tem, de quo in cap. ſicut dignum. de homicidio. Qui-
quidē Henricus homicida patri ſuo prædeceſsit: nec
fuit in numero regum Angliæ cōnumeratus, & me-
83 ritò. † Poſt cuius obitum dictus Hēricus pater eius
poſt multas & execrabiles felonias & rebelliones in
dictum Philippum Frāciæ regem (poſtergatis qui-
buſcunq; ſibi à Ludouico pio Philippi patre benefi-
ciis: tam in coronatione, quàm Normaniæ recupera
tione impēſis) cōmiſſas fugatus, apud Chinonem re-
cipitur & morit: teſte Gaguino vbi ſuprà allegato,
quarto capitulo. Interim, inquit, circiter xv. Calen-
das Iulias Henricus Anglus apud Chinonem defun
ctus eſt. Quo pſecutore, diuus Thomas Cantuarien.
dum veſperorū officio intereſſet, quatuor ſatellitū
miniſterio quinque vulneribus eſt trucidatus: quem
beatorum martyrum collegio relatum eccleſia vene
ratur. Huius Henrici ſepulchrū apud Frontemuallē
84 viſit. † Patri Richardus ſucceſsit, atq; paulò poſt pa
ce cum Philippo icta, rex Philippus quæcunq; Hen
rico abſtuliſſet, Richardo ſponte ſua reſtituit. Rece-
ptis à Richardo trib' caſtellis, ipſeq; liberalitate in
Philippum vſus. Creſacum, Eſſaudunum & Dolon-
nam donat, quæ Philippo perpetua eſſent, anno ſalu
tis centeſimo lxxxix. ſupra mille. hæc ibi. Secundus
ergo dicti Henrici filius fuit Richardus antedictus,
dict cueur de lyon, qui Henrico ſecundo patri ſuo, vt
videris, ſucceſsit in Angliæ regno. Qui pariter obli-
tus beneficiorū per Luduuicum Pium Hērico patri
ſuo in coronatiōe, & Normaniæ recuperatione, nec-
non per Philippū hunc dict le conquerant, in duca-
tuum Normaniæ, Aquitaniæ, ac comitatuum Picta-
uiæ, Andegauiæ, Turonenſis, & Cenomaniæ, per pa-
trem confiſcatorū, ei facta reſtitutione, impēſorum,
contra eundem Philippum Auguſtum dict le con-
querāt, regem & ſupremum eius, ratione dictarū &
cæterarum terrarum quæ in Francia tenebat, domi-
85 num: † Poſt inſignem perfidiam apud Turcas Chri-
ſticolarum hoſtes, in Acconenſi Paleſtinæ regionis
præſertim obſidione oſtenſam, poſtea in Franciam
reuerſum, bellum mouit feloniam committendo, ac
infidelem rebellionem, quæ aliam peperit omnium
quæ in Francia tenebat, confiſcationē. Tandem cùm
tantis animis, inquit Gaguinus, reges digladiantur,
Innocentius tertius, qui Celeſtino tertio in ſedē Ro
manā ſucceſſerat, ſtudioſus pacis, Petrum Capuanū
cardinalem ad reges mittit, qui de pace quidē deſpe-
rans, quinq; vix annorum inducias impetrauit, nec
Richardū adducere potuit, vt obſides daret atq; re-
ciperet: ipſe autē ferox ac indomitus hoſtis non lon-
go poſt interiecto tempore dum in Lemouicibus ar-
cem Lemouicā obſideret, emiſſa ex arce ſagitta ictus
eo vulnere ſine liberis interiit: cui ſucceſsit dicti
Henrici tertiò genitus. Tertius ille Hērici filius fuit
Geofredus, qui comitiſſam Britāniæ deſponſauit in
vxorē: ex qua Arturū filium & Alienoram filiam ſu-
ſcepit, ad quos. ſal: im ad Arturum filium mortuo pa
tre, tota Henrici aui ſui prædicti ſucceſsio deuoluta
86 fuit. † Quartus dicti ſecūdi Henrici filius fuit Ioan
nes dict ſans terre, id eſt, Ioannes ſine terra nomina-
tus, qui dictis Arturo & Alienora, ex dicto Geofredo
fratre ſuo defuncto nepotib' in tenera ætate cōſtitu-
tis, fuit tutor datus ac gubernator. Sed ambitiōe per
motus. conſiderans potentiam & tam amplam excel
lentémq; dominationem, interitu nepotum ſibi ob-
uenturam, in necem eorum conſpirauit, adeo quòd
Arturum prædictum de ſummitate caſtri præcipita
ri fecit deorſum in villam: in qua fracta ceruice; &
membris diſſolutis, protinus expirauit. Et Alieno-
ram in carcere vſque ad mortem detinere fecit: atq;
ſucceſsionem totam, & vniuerſa quæ Henrico ſecun
dus pater eius & Alienora genitrix tenuerant, velut
proximior retinuit & occupauit. Ita quòd de ſimpli
ci tutore & adminiſtratore factus domin', pro rege
Angliæ & duce Normaniæ, Aquitaniæ, & comite
Pictauiæ Andegauiæ, Cenomaniæ, & Turonenſis
ſe geſsit: & de omnibus & ſingulis tā paternis quàm
maternis bonis ſe de facto ſayſiuit, de Ioāne ſine ter
87 ra, omnium terrarum factus dominus. † Nec de his
cōtentus, imò ſuperbia elatus, grauiſsimas rebellio-
nes, inobedientias, cōſpirationes, ac proditiones: &
conſequenter crimen læſæ maieſtatis cōtra Philip-
pum Franciæ regem eius ſupremum dominum, à
quo præfatos ducatus & comitat' tenebat in feudū,
intrepidè cōmiſit & penetrauit: ad cauſam quorum
& quia ſanguinē proprium nece dictorum nepotū,
quibus ſi abſq; liberis naturaliter deceſsiſſent, erat
ſucceſſurus, fundēdo ingratiſsimus fuerat, & ſic eo-
rum ſucceſsione indignus: fuit per pares Frāciæ hoc
caſu iudices competentes, cap. cæterū. vbi clarè Pan.
& omnes de iudic. Citatus pſonaliter cōpariturus in
villa de Stampis, data ei regia ſecuritate: & deinde
Carnoti, in quib' locis in propria perſona cōparuit:
& in ſuis iuſtificatiōibus fuit plenè auditus. Sed die
altera ad comparendum in Vindonicio aſsignata,
88 cōparere noluit. † Et (quod peius erat,) mala malis
accumulādo, cōtra regem ſe poſſetenus fortificauit:
cuius conſiderata proterui contumacia, & temerita-
tis audacia, ac cordis obduratione, necnon noua re-
bellione, fuit propter ſua demerita contra eum con-
fiſcatio omnium, quæ in Francia tenebat bonorum.
per dictos pares erga Philippū regem conſultiſsimè
declarata: ita quòd ſaltim per dictam cōfiſcationem
rex fuit dux Normaniæ, Aquitaniæ: comes Pictauiæ
Andegauiæ, Cenomaniæ, Carnotenſis, Bleſenſis,
Camp

Campaniæ,& Turonēſ.In quibus ſic cōfiſcatis Ioānes antedictus hæredē nō habuit alium quàm regē, à quo omnia depēdebāt,tanquam in regno ſita. De iſto Ioanne ad propoſitū chronica Angliæ ſic dicit, Iſte Ioānes propter feloniam cōmiſſam in perſonas Arturi nepotis ſui, quem proditoriè occidi fecit,& Alienoræ neptis ſuæ:rex Francorū abſtulit ei omnes terras,omniaq; dominia quæ & quas in regno Frā-
89 ciæ poſsidebat.hæc ibi.† Quo autem ad regnū Angliæ ſucceſsit ei Hēricus huius noīs tertius,fili⁹ ſuus tertiò genit⁹, [illegible]re mortis paternæ ſolus ſuperſtes. Pariter huic [illegible] Philippo le conquerāt,aliâs le courageux,ſucceſſit Ludouicus dict de bonnayte eius filius:qui Blanchā regis Hiſpaniæ filiā,ex Alienora ſeu Margarita dicti Henrici ſecundi Angliæ quondā regis filia,& dicti Ioānis ſorore,vt ſuprà vidiſtis,ſuſceptam,duxit vxorē:ex qua beatū ſuſcepit Ludouicum Frāciæ regē poſt eum,ad quē hæc omnia ſic cō-
90 fiſcata peruenerunt.†Ob quod contra dictā cōfiſcationem quò ad ducatum Aquitaniæ dicunt Angli,& allegant eum pacis tractatū ex poſt factum & paſſatum inter dictū beatū Ludouicum Franciæ regem, & dictum Henricum tertiū præfati Ioannis filium, tunc Angliæ regē:cuius tractatus tenore beatus Ludouicus præfato Henrico tertio, ducatū Aquitaniæ dedit,vt ſuccinctè in diſcurſu lectionis ſuprà dixi, articulo primo,in ſecunda deciſione, loquendo de
91 allodiis in eccleſiam trāsferendis.†Sed vt tractatus ille claţè non obſtet,ſcire debetis,ꝙ beatus Ludouicus cupiens & affectās contra infideles transfretare, eóſque debellare,& conſiderās,ꝙ ſecurè hoc facere non poterat,niſi pacem in regno ſuo haberet: præſertim cū Anglis regnum Frāciæ perſequentibus & deuaſtantibus,cū dicto Henrico tertio de conſenſu Emundi & Edouardi filiorū dicti Henrici,ac trium ſtatuum regni Angliæ, appunctauit in modum qui ſequitur,videlicet ꝙ beatus Ludouicus libera voluntate titulo donationis dicto Henrico tertio Angliæ regi & ſucceſſoribus ex legitimo matrimonio deſcendentibus, dictū ducatum Aquitaniæ prout tres ſolùm continebat prouincias, ſcilicet Burdegalenſem,Lauatum,& Baſatenſem dedit. Quam donationem acceptauit Henricus prædictus proſe & ſuis ſucceſſoribus ex hoc clarè cōfitendo, dictū ducatum eidem Ludouico tunc cōpetere,& pertinere medio
92 dictarum confiſcationum.† Addiditque Ludouicus dicto ducatui patriā Xantonēſ.citra flumen Charante,necnō comitatus Petragoricēſ. Agenenſem, Caturcēſ.Atueniæ,& Lemouicenſem,cū eorū pertinentiis & depēdētiis quibuſcunq;.Quæ feuda nunquam per antea de dicto ducatu fuerant, imò ſuos ſemper habuerāt comites alios,quam duces Aquita
93 niæ,& eo tūc regi pertinebant.† Quam donationē fecit & vnionē Ludouicus prædictus ſaluo ſibi homagio ligio per reges Angliæ pro tēpore exiſtentes regibus Franciæ fiendo,tāquam veris ſeu directis & ſupremis dominis:& ſalua etiā ſuperioritate,& vltimo reſſortio, prout cæteri duces & pares Franciæ ei ſubiiciuntur. Præterea idē Ludouicus beatus realiter tradidit & deliberauit Henrico iam dicto pagamentū ſeu ſolutionē quingentorū militum vt decet garnitorū,pro vno anno integro,aſcendens ad ſummam vndecim mille ſcutorum tūc currentiū. Quos milites ipſe Henricus tertius ſecum ducere debebat & promiſit in ſuccurſum dicti beati Ludouici cōtra infideles.Et cū iis renuntiauit Henricus ille de cōſenſu quorum ſuprà,pro ſe & ſuis ſucceſſoribus in cōmodum & fauorē Ludouici & ſuorum in poſterum ſucceſſorum,omni iuri per eum ſcilicet Henricū & ſuos prædeceſſores hactenus prætenſo,& quod tunc habere prætēdebat,quāuis ius nullum haberet,vt videtis in ducatu Normaniæ & comitatibus Pictauię, Cenomaniæ,& Turonenſi;& generaliter omnibus aliis terris,& dominationibus quas ipſe Hēricus & ſui prædeceſſores potuerūt quocunq; medio aut iu-
94 re habere in quacunq; parte regni Franciæ.† Cuius apunctamenti medio,fuit dictus Hēricus tertius effectus verus & indubitatus regis Franciæ vaſallus, quò ad dictum Aquitaniæ ducatū:pro quo ſic, vt dictum eſt,augmētato, fecit eidem Ludouico regi homagium.& fidelitatis præſtitit iuramentū,vt dixi in dicta ſecunda deciſione.De quo appunctamento per beatum Ludouicū ſic paſſato, plures Domini & alij diuerſorum ſtatuum regni Frāciæ, præſertim ducatus Aquitaniæ,fuerūt malè cōtenti,& ſuper omnes vaſalli comitatuū Petragoricenſis,huius Caturcenſis & aliorum. Adeò ꝙ licet dictus rex Ludouicus fuerit,& ſit per eccleſiam canonizatus confeſſor,ſanctus,ipſum longo tēpore nō reputauerunt ſanctum, nec diem eius feſtū colere voluerunt, dolentes ceci-
95 diſſe in manus Anglorum,†qui promiſſa in dicto appunctamento minimè tenuerunt: nec Henricus ille tertius ad infideles cum dictis quingētis militibus vt promiſerat trāsfretauit,nec eos ad beatū Ludouicum miſit.Ob quod malè eidem Ludouico pro-
96 pter longiorem morā in terra illa ſucceſsit.† Et finaliter ventris profluuio apud Thunicium deceſsit. Quia vt refert lib.vij.c.ij. Gaguinus.Inter fluctibus paucis diebus propter peſtilentes aquas,& aëris intemperiem,morbus exercitū inuaſit, mortuíq; ſunt in primis Ioannes Triſtanus Niuernenſis comes,& Romani pontificis legatus, & plebeij non pauci,& Ludouicus ipſe vētris profluuio laborās,poſtquam ad ſe vocatū Philippum filium ſalutari doctrina admonuit,ſacris chriſtianis multa religione ac pietate perceptis,cinericio ſtrato decumbēs,animā efflauit.
97 † De Ludouici obitu incertus mihi author hoc diſtichon edidit,quod nō tam ob carminis venuſtatem, quam ad piiſsimi regis memoriā hiſtoriæ cōiunxit:
Anno milleno bis centum ſeptuageno,
Thunis catholicus deceſsit rex Ludouicus.
Mortui regis oſſa carne nudata ad ſanctum Dionyſium elata ſunt,& humo commendata.Dum autem à Pariſiis funus effertur,fuere deſignatis locis,ſtationes,vbi pyramides cū lapideis ſtatuis & Chriſti cruce conſtructæ,quæ ad hanc vſq; diem perſiſtunt.hæc
98 ille.†Mortuo etiā Hērico tertio Angliæ rege,Edouardus huius nominis primus, ipſius Henrici ſecundus filius ei ſucceſsit in regno & ducatu Aquitaniæ. Pro quo ducatu homagium fecit ligiū, & iuramentum fidelitatis præſtitit dicto regi Philippo beati Ludouici filio:cuius Philippi ex ſecūda vxore filiam deſponſauerat nomine Margaritā comitatu de Pon
99 tiniaco in dotem recepto. † Tamē reſpōdere dictus Edouardus nunquam voluit in parlamento regio: imò quod eſt deterius,multas fecit contra dictū Philippum beati Ludouici filium rebelliones. Propter quas maior pars dictorū ducatus Aquitaniæ & comitatus de Pontiniaco ſayſita fuit ſub manu regia, ſub qua permanſit quandiu dictus Philippus vixit. Hic Philippus ex Iſabella regis Aragonum filia,tres liberos ſuſcepit,Ludouicū, qui mortuus eſt infans: Philippum,qui pulcher appellatus eſt, & Carolum Valeſienſem comitem de Valeſio. Ex altera,cui Maria

tia nomen fuit, Barbatini ducis filia, proceſsit Ludo
uicus Ebroicenſis comes, & dicta Margarita, quæ di-
cto Edouardo regi Anglo nupſit: & Blancha quam
Auſtriæ dux Auberti Alemanorum regis filius du-
xit vxorem: prout videri poteſt per Gaguinũ alleg.
100 ij.in c.fi.† Et tãdem obiit dictus Philippus in villa
Parpigniaci de Aragonia rediens atq; ad Tholoſa-
tes ſe conferre conſtituens: cuius execta præcordia
Narbonæ ſepulta ſunt in ſancta metropoli eccleſia.
Oſſa verò ad Dionyſianum cœnobium elata. Poſt cu
ius Philippi mortẽ factum fuit appunctamẽtum in-
ter Philippum pulchrum eius filium regem effectũ,
101 & dictũ Edouardum primum Angliæ regem.† Pro
quo firmius tenendo, idem Philippus pulcher filiam
ſuã ſecundã nomine Iſabellã tradidit Edouardo hu-
ius nominis ſecundo, dict de cauercion, dicti primi
Edouardi filio in vxorẽ. Ex qua ſuſcepit Edouardũ
tertium eius filium: eidémque Philippo, Edouardus
pro ducatu Aquitaniæ, & dicto comitatu Pontinia-
ci homagium præſtitit, & fidelitatis iuramentum.
102 † Quo non obſtante, rebellat, & Normaniã inuaſit.
de quo Gaguin⁹ alleg. lib. vij.c.iij. in principio ſic di-
cit: patris regnum Philippus pulcher anno gratię ſa
lutis ducenteſimo octogeſimo ſexto ſupra mille ſu-
ſcepit. Ad quem Edouardus Anglus veniens Aquita
niã ſub Philippi ditione atq; poteſtate ſe poſsidere
cognouit, præſtito iureiurãdo in fide erga regẽ per-
103 manendi.† Quam tamen minimè obſeruauit: nam
magnis copiis Normaniã repẽte inuaſit, regiæ claſ-
ſis occiſis præfectis, & aliis plurimis, qui Normaniã
Philippi nomine moderabantur. Quam rem poſt-
quã rex cognouit, ad Edouardũ & Normaniæ præ-
fectos mittit, mandans eos qui huius rebellionis au
thores extitiſſent, cõprehenſos Petragoricũ ducant,
digna pro ſcelere pœna afficiendos. Sed contumax
Anglus dicto audiẽs non fuit: ea propter per Arnul-
phũ de Vella cõneſtabilem, Aquitaniam Philippus
ſibi vendicat. Et nihilominus Edouardo diem dicit
ad iudicium ſuum veniendo. At Anglus debitæ Phi-
lippo fidei conſcius, vt aliquam conceptæ à ſe frau-
dis viam aperiret, per nuntios Philippo ſignificat ſe
Aquitaniã & quicquid in Francia terræ ſub imperiis
eius tenuiſſet, remittere, eiq; perpetuũ cedere. Hæc
enim Edouardus dicẽs, ſpe magna ducebatur, armis
poſſeſsionem repetẽdi, quas iure belli atq; gentium
fortè poſtea cõparatas, non aliena ditione aſtrictus,
104 retineret: ſubiungens idem author in fine.† Philip-
pum morbus inuaſit, mortuúſq; eſt apud fontẽ Ble-
audi, q vicus in Vaſtinio eſt, poſtquã annos octo, &
viginti regnaſſet. Priuſquã tamẽ mortem obiret, fi-
lios tres, quos ſuperſtites ſibi relinqueret, ad ſe vocãs,
ad maiorẽ natu conuerſus. Ludouice, inquit, regna-
ui hactenus plurimis vectigalibus & tributis meum
populum vexans, nec mihi ſatis curæ fuit monetam
cudere, quæ legitimi põderis eſſet: eam ob rem, mul-
torũ in me odia concitaui. Ecce poſt me regnaturus
es, miſerere patris animæ, & quæ perperam à me ge
ſta ſunt, ipſe emendes, Deo ſatis meo nomine fac de
his quę tibi relinquo, & Ieroſolymitano me voto ab
ſoluas: vos quoq; filij ſeruate ſynceram inter vos cha
ritatem. His à Philippo pulchro pro temporis angu
ſtia breuiſsimè dictis, cùm Dauidis verſiculum. In
manus tuas domine cõmendo ſpiritum meum, reli-
gioſè pronuntiat, animam efflauit, menſe Nouẽbri,
pridiè diui Andreæ, anno chriſtiani natalis milleſi-
mo trecẽteſimo decimotertio. Huic Philippo quin-
que liberos Ioãna vxor peperit Ludouicum Hutinũ,
Philippum lõgũ Pictauorum comitem, Carolum
pulchrum Marchiæ principẽ, filiam quam infantem
mors abſtulit: & alteram Iſabellam quam Edouardo
105 Anglorum regi matrimonio iunxit. hæc ille.† Poſt
quorũ ſcilicet. Philippi pulchri Franciæ, & Edouar-
di primi Angliæ regum mortem, dictus ſecundus
Edouardus dict de cauercion, rex Angliæ factus, di-
ctæ Iſabellæ maritus, homagiũ facere & cætera do-
ueria præſtare, ad quæ ratione ducatus Aquitaniæ &
comitatus de Pontinio regibus Francorũ tenebatur,
recuſauit, ſcilicet Ludouico Hutino regis quondam
Philippi pulchri primò genito regi. Deinde poſt
obitum Ludouici abſque liberis maſculis defuncti,
Philippo longo, & etiã poſt eũ ſine liberis mortuũ,
Carolo pulchro dicti quondã Philippi pulchri filiis
in Francia ſucceſsiuè regnantibus. Ad cauſam cuius
denegationis Carolus comes de Valeſio frater dicti
quondam Philippi pulchri & dictorũ trium fratrũ
& regum patruus, miſſus fuit in Aquitaniã: & pari-
ter Philippus Valeſianus dicti Caroli comitis fi-
lius, qui demũ poſt dictos tres fratres fuit rex Fran-
ciæ factus, vt vidiſtis in verbo, duas habens filias.
Per quos Carolũ & Philippum patrẽ & filium fue-
runt dicti Aquitaniæ ducatus & comitatus de Ponti
nio iterum fiſco additi, ſub manu regia poſiti & ſay-
ſiti: præſertim propter multas & grauiſsimas rebel-
liones per dictũ Edouardum ſecundũ, dict de cauer-
cion, dictorum regum ſororiũ & ſuos officiarios fa-
106 ctas. De quo Gaguinus lib. viij.c.j. ſic dicit.† Igitur
rex miſſo cum Anglis iudicibus in Aquitaniã Ioan-
ne darblao, qui eius nomine ſatis de iniuriis factio-
nem exciperet, poſtquam ad Aquitaniæ fines vẽtum
eſt, & tu Ioannes (inquiunt Angli) ſi capiti tuo par-
cis, in Franciã reuertere. Quo verbo Ioãnes dolum
intelligẽs, regi nuntiat iudicum perfidiam: qua co-
gnita, rex nõ ignarus, quia per Anglorum contuma-
ciam ad ſibi editam diem rex Anglus non veniſſet,
Aquitaniam ad fiſcum rediiſſet, Carolum Valeſium
cum exercitu, qui regionẽ vendicet, mittit. Is Agen-
num vrbem petens, eam dedẽtibus ſeſe ſponte ciui-
bus capit: infenſi enim Aymeto Anglo erãt, propter
pecuniã quam ab eis ſupra paucos dies exegerat: &
propter ſpecioſiſsimæ cuiuſdã puellæ ſtuprũ quam
ille abduxiſſet. Profectus deinde Riolã Carolus vbi
Aymerus ſe receperat, certis conditionibus propoſi-
tis, Aymerus relictis apud Carolum Valeſium obſi-
dibus viris proceribus, in Angliam ad regẽ ire per-
mittitur, qui regis ſententiã de legibus pacis exqui-
rat. At cùm nõ reuerreretur Aymerus, Riola Carolo
deditur, & Mompeſacus diruitur: reſtituitúrq; pro-
pugnaculum quod hoſtis deiecerat. Riola recepta, re
liqua Aquitania præter Burdegalã, Baionã, & San-
ctum Seuerinum, Carolo obtemperat. Hæc ille.
107 † Vnde vidẽtes Angli dicta feuda eſſe perdita, con-
ſuluerunt q dictus Edouardus de cauercion cederet
dicto Edouardo tertio, dict de Vuandeſore, eius filio
primò genito, ex dicta Iſabella ſuſcepto, & tranſpor-
taret dictos ducatum Aquitaniæ & comitatum de
Pontiniaco, qui homagiũ pro eis offerret dicto Ca-
rolo pulchro eius auunculo tunc regnanti: & ita fa-
ctum extitit. Et in Franciã ad dictum Carolum pul-
chrum regẽ eius auunculum Edouardus ille tertius
ſe contulit, vbi eo tempore dicta Iſabella mater ſua
propter aliquas diſcordias & partialitates in An-
glia tunc vigẽtes venerat, & cum dicto Carolo eius
fratre erat. Vel ſecundũ alios cũ Edouardo filio ad
eum venit: cuius intuitu & cõtemplatione Carolus
pulcher

pulcher rex Edouardo prædicto eius nepoti omnia prædicta reſtituit, eiúſq; homagium & fidelitatis iuramentũ pro dictis ducatu & comitatu in forma cõſueta ſuſcepit, & cũ rege ſtetit anno integro & vltra: & demum in Angliã rediit cũ matre ſua: De quo Ga
108 guinus allegato c. j. † Non intercedentibus, inquit, poſt hæc multis diebus regina Angliæ Iſabella Caroli regis ſoror in Franciam veniens, inducias à fratre obtinet, ſpe (vt ipſa dicebat) cõponendæ firmioris pacis: atq; interim ad virum ſuũ regẽ mittit. Qui pollicitus poſt paucos dies Bellouacum conuenire, ibiq; Franco regi debitã ob Aquitaniæ principatum fidem præſtare, per nuntios filio Edouardo, qui cum regina venerat, omnem Aquitaniam attribuit. Qua ex patris dono recepta, Edouardus in verba regis Franci iurat: & vt eſt in verbo gallico, homagiũ exhibet. At regina Edouardi mater, cùm aliquot dies in Frãcia manſiſſet, timens ne viro ſuſpecta haberetur, in Angliã reuerti inſtituit, & receſsit circa annũ Chriſtianæ ſalutis milleſimum tricenteſimũ vigeſimumſextum. Hæc ille. Nec longe poſt Carolus pulcher ſine liberis deceſsit, ex quo illa grandis exorta fuit quæſtio, cui regnum Frãciæ deberetur, vel dicto Philippo Valeſiano filio ſupradicti Caroli comitis de Valeſio prædefuncti: & dicti Caroli pulchri vltimi regis conſobrino germano ex linea maſculina deſcendẽti, aut dicto Edouardo tertio, dict de vuandeſore, ex dicta Iſabella eiuſdẽ Caroli ſorore nepoti, & ſic ex linea fœminea deſcendẽti. Tamẽ per pares regni iudicatũ fuit in fauorẽ Philippi Valeſiani: cui Edouardus ipſe cõſenſit, & ei homagiũ ligiũ pro dictis ducatu Aquitaniç & comitatu de Pontiniaco, apud Ambianos, id eſt locum Damyens, præſtitit ipſumq; in regẽ eiúſq; ſupremum dominũ recognouit, vt plenius dixi in dicto verbo, *duas habens filias.* Quæ omnia fuere per Angliæ proceres confirmata.
109 † Sed his non obſtãtibus ſine cauſa & occaſione rationabili dictus Edouardus tertius cõtra iuramentũ ſuum veniẽdo, & fidẽ promiſſam violãdo, guerram mouit aſperrimã cõtra dictũ Philippũ Valeſianum Franciæ regẽ, eiúſq; dominũ ſupremum, conatúſq; ſuos fecit ei coronã auferre & totum regnũ. Ad hos fines ſubditos regni cõmouendo & mutinãdo contra regẽ, iterum quicquid in Frãcia habebat: præſertim ducatũ Aquitaniæ & comitatum prædictum de Pontinio confiſcando: cùm clarius nõ ſit aliud in vaſallo confiſcationis mediũ, quã machinari in necem & exhæredationẽ ſui imperatoris & ſupremi domini. Ex quo reſultat, & neceſſariò ſequitur dictas terras pertinuiſſe & pertinere regi Frãciæ, non obſtãte pacis tractatu per beatum Ludouicũ facto, nec donatione per Philippum eius filiũ in dotem facta de comitatu de Pontiniaco, Margaretæ filiæ ſuæ cum Edouardo primo Angliæ rege deſponſatæ: aut reſtitutione eorundẽ ducatus & comitatus per Carolũ pulchrũ Edouardo tertio eius nepoti facta: cæteráq; inde ſecuta fuiſſe & eſſe cooperta & extincta medio dictarum multiplicatarũ cõfiſcationum poſteà ſecu-
110 tarum. † Sed iterũ allegant Angli, & in mediũ deducunt alium pacis tractatũ inter eos & Ioannẽ Franciæ regẽ tunc in Anglia detentum, necnon Carolum quintum eius filiũ tunc Normaniæ ducem, regnum Franciæ in abſentia patris regentẽ, paſſatum in loco de Britigniaco, quem vobis ſuprà recitaui in primo articulo deciſi. ij. loquendo de allodiis in eccleſiam transferendis. Qui quidẽ prætenſus tractàtus auferebat regi Frãciæ ſuperioritatem Aquitaniæ, quam beatus Ludouicus in ſuo tractatu ſibi & ſuis ſucceſſoribus reſeruauerat & retinuerat: vnde nõ eos iuuare
111 poteſt propter plurima peremptoria. † Primò, quia Edouardus iſte tertius, cũ quo tractatus ille prætẽditur paſſatus principaliter in eo renuntiare coronæ Franciæ, & iuri in ea prætenſo promiſerat: ſed nunquam renũtiare voluit, quãuis ſæpe per regẽ Frãciæ ſeu ab eo deputatos poteſtatẽ ſufficientẽ habentes, debitè fuit loco & tẽpore cõgruis interpellatus. Vnde quia rex Angliæ præfatus noluit ex parte ſui renuntiare iuri quod in regno & corona Frãciæ prætẽdebat, ſemper rex Franciæ dux & ſuperior in Aquitania remanſit: cuius ſuperioritati nũquam renũtiauit: cùm non teneretur pactũ reciprocum dicto regi Angliæ adimplere, qui ſui ex parte recuſauit promiſſo ſatisfacere. l. cùm proponas. C. de pact. facit. l. Iulianus. §. offerri. ff. de actio. emp. Fuerunt enim renuntiationes hincinde fiendæ mutuæ & reciprocæ: & ex parte Anglorum ſtetit quominus cõpletæ fuerint. Et nunc fides eis ſeruari non debuit, vt d. l. cùm proponas. nec ad cogendũ regẽ Franciæ actionẽ ha-
112 buerunt, nec habẽt, vt dicto §. offerri. † Secũdò, quia promiſerat rex Angliæ Franciã euacuare, & quamlibet eius partẽ cohortibus, turmis, & aciebus ſuorũ armigerorũ, quos in Franciã duxerat: quod nõ fecit: imò regnum Franciæ vt prius deuaſtare per eoſdem ſuos armigeros infideliter permiſit, occiſis poſt di-
113 ctum tractatũ viginti mille hominibus & vltra. † Ex quibus & cæteris malis per Anglos perpetratis, & pro dictos Anglos à regno Franciæ aliter expellendo, fuit idẽ Frãciæ regnũ de ſumma ſex millium auri & vltra damnificatũ. † Tertiò, quia dicto non ob-
114 ſtante tractatu, & poſt illius paſſationẽ, Edouardus Galarum inſulæ princeps, dicti Angliæ regis filius primo genitus pro tunc ducatũ Aquitaniæ tenens, qui dicto tractatui interfuerat, & illi cõſenſerat, bellum aſperrimũ mouit cõtra dictum Carolũ quintũ poſt obitũ Ioãnis patris ſui, regem Franciæ factum. Qui de nouo quaten° ſeruare poſſet, & neceſſe foret cõmiſſum, & confiſcationẽ incidiſſe declarauit, tam contra dictum Angliæ regem, quàm principem Galarũ. Et omnes terras ad manum ſuam poſuit: quem ſubditi in ſuum ſuperiorem & dñm recognouerunt, vt clarè de his omnibus & ſingulis cõſtat per proceſſus & legitima documẽta, in theſauro certarum re-
115 giarum Pariſiis exiſtẽtia. † Quæ poſtea fuerunt Carolo quinto imperatori, cùm Pariſiis cauſa videndi dictum Carolũ Franciæ regẽ, cum rege Romanorũ eius filio veniſſet, oculariter oſtẽſa. Quibus viſis & aliâs debitè & publicè de veritate rei geſtæ informatus, gaudio nõ mediocri repletus, Carolo regi de iure ſuo ſuſtinendo & conſeruando conſuluit, eúmque iuuare & ſuccurſum ei dare pollicitus, necnõ regem Romanorum chariſsimũ eius filium ibi aſsiſtẽtem, ad quẽcunq; ſtatũ perueniret, id idẽ facere, exhortatus eſt & præcepit: qui votis annuẽdo paternis, ſyncero corde, ita facere promiſit. De cuius imperatoris aduentu Gaguinus pulchra narrat, quæ ad aliud propoſitũ dicẽda reſeruo infrà ſuper verbo, *Si abſq; liberis moreretur.* ij. in materia pupillaris ſubſtitutio-
116 nis, & tertio requiſito eiuſdem. † Poſteà idem Carolus certos authoritatis viros ſpectatiſsimos cũ documentis ad Clementẽ ſeptimũ pontificẽ maximũ, tunc Auinioni degentẽ, cauſa ipſum ac etiã cœtum cardinaliũ informandi de veritate prout fecerũt, bis direxit poteſtate non carẽtes. Per quos beatiſsimus præſul conſiſtorialiter in præſentia Anglorum de veritate

veritate facti informatus, nil reprehẽſione dignum
ex parte regis Franciæ comperit: ſed ꝙ per Anglos
tota diſcordia proceſsit, & iuſtiſsimã cauſam confi-
ſcãdi dictas terras regẽ habuiſſe liquido intellexit.
Ex quo tẽpore tam ipſe quam cæteri eius in ſancta
ſede ſucceſſores, præfatũ Carolũ quintum, ſextum,
ſeptimum, & deinceps Francorũ reges ex his proce-
dẽtes, pro veris regibus & Aquitaniæ ducibus tenue
117 runt & tenẽt. † Quartò non obſtat dictus tractatus,
quia poſt omnia præmiſſa, ſcilicet poſt dictum tra-
ctatum de Bretigni. cum dictus Edouardus tertius
quinq; habuiſſet liberos, quorũ primus fuit Edouar
dus princeps Galarũ, qui genuit Richardũ huius no
minis, ſecundũ, poſtea Edouardo patre & etiã Edou-
ardo rege auo ſuo præmortuis Angliæ regẽ factũ.
Quo Richardo etiam ſine liberis defuncto, Hẽricus
quartus filius Ioãnis de Gandauo ſic nominati: quia
in villa Gandẽſi natus fuerat filij tertiò geniti dicti
Edouardi tertij, & ſic nepos Eiuſdẽ Edouardi, in re-
gno Angliæ ſucceſsit: ex quo Henrico genitus fuit
Henricus quintus poſt eũ rex Angliæ factus: qui ge-
nuit Henricum ſextum. Vnde mala malis accumu-
lando, & vt verificaretur commune illud & vulgare
dictũ, Anglus eſt cui nunquã credere fas eſt: Dum ti
bi dicit aue, tanquã ab hoſte caue: dicunt enim proro
gatiuã habere, & vlum non teneri ad promiſſa, quan
tumcunq; iurata, quotiẽs vident ſuum euidenter con
ſequi poſſe commodum: ideo dicti reges Angliæ ſuc-
ceſsiue regnantes, præſertim Henricus quintus, &
Henricus ſextus tẽpore Caroli ſexti & Caroli ſepti-
mi Frãciæ regũ, de facto & vi armata ducatum Nor
maniæ, cui ducatui Henricus tertius dictorũ regum
Angliæ prædeceſſor in perſona beati Ludouici me-
diante ducatu Aquitaniæ renunciauerat, vt dixi. Et
ſic veniẽdo cõtra tractatũ cum dicto Ludouico paſ-
ſatum, ipſe iterum Aquitaniã perdidit, præfatũ Nor
maniæ ducatum inuadendo, necnon villam Pariſien
ſem & maiorem regni partem occupãdo, & poſſeſſo-
nas reges Franciæ antedictos veros & naturales do-
minos ac indubitatos hæredes Franciæ regno expel-
119 lere ſatagendo. † Ex quo duæ principales reſultat fe
loniæ. Prima fuit perſeuerantia ac obduratio in mali-
cia, ſemper ſuorum prædeceſſorum feloniam, crimi
na, & rebelliones cõtinuendo. Secunda eſt, quia An-
glorũ ambitio poſt dictum tractatum iniuſtè & con
tra veritatẽ fuit cauſa occiſionis duorũ millium per-
ſonarũ & vltra, ac deſtructionis & demolitionis in-
finitarũ eccleſiarum, conuentuum, monaſteriorum,
ciuitatum, villarum, & caſtrorũ, necnon defloratio-
nis ac proſtitutionis infinitarũ virginum, & aliarũ
honeſtarũ mulierum: perditiõis ac rapinæ infinito-
rum bonorũ mobiliũ etiã precioſorũ, & quod dãna-
bilius eſt, ſacrorũ & Deo dedicatorum: bonis immo-
bilibus deſertis, & in eremo longiſsimis temporũ lu
120 ſtris in vaſtitate derelictis. † Pro quorum damnorũ
reſtitutione ſeu reparatione regnum Anglorum to-
tum non ſufficeret. Quorũ duorum damnorũ quod-
libet cauſam iuſtiſsimã regi dat, nedum ſe defenden-
di, ſed etiam Anglos & eorum dominia inuadendi
de facto & ſuper eos capiendi: ſaltim vſq; ad concur
rentẽ damnorum reparationẽ & ſatisfactionẽ, per
tex. & gl. in c. dominus noſter. xxiij. q. ij. Quod etiam
eſt iuri diui nõ conſentaneũ. per text. Exo. iij. c. in fin.
Vbi Deus filiis Iſrael per Pharaonem & Aegyptios
oppreſsis, à quib' via iuris reparatio & ſatisfactio ha
beri non poterat, mandauit bona Aegyptiorum ra-
pere, & ſecum aſportare, prout fecerũt: nec peccaue-
runt ſecundum Lyram ibi. Et nihilominus eſt plus-
quam liquidum omnes terras, ſi quas Angli in Fran
cia habuiſſent, fuiſſe & eſſe iterum regi confiſcatas:
ita ꝙ de hac felonia & rebellione & cæteris ſupradi-
ctis ſimilibus, nõ fuit neceſſe (cùm eſſent publicæ &
121 notoriæ) aliquã facere declarationem: † imò ex eis
fuit ipſo iure ſiue facto hominis facta confiſcatio.
Quicquid dicatur in c. cum ſecundum leges. de hæ-
reti. lib. vj. quod locum nõ habet vbi factum fuit no-
torium, vt clarè poſt omnes decidit Fely. in c. Rodol
phus. xxij. col. verſi. ſed declaratoria ſententia &c. in
prima limitatione. de reſcriptis. Tamen duo requi-
122 rũtur quæ hoc caſu contigerũt. † Primò quòd pœ-
na inferatur ipſo iure ſine miniſterio hominis, vt fit
hic rebellando contra ſupremum principem, ſecun-
dum Bart. ſuper rubrica qui ſint rebelles. x. colla. Se-
cundò, quòd factum ex quo illa pœna de iure infort.
ſit publicum & notorium, vt ibi dicitur. De qua con
fiſcatione ſeu confiſcationibus poteſt rex Franciæ,
qui olim eſt poſſeſſor, ſi per Anglos ſuper his impete
123 retur, ſe perpetuò defenderet: † quia quæ temporalia
ſunt ad agendum, ſunt perpetua ad excipiendum &
ſe defendendum. l. pure. §. fina. ff. de exceptio. doli.
124 † Imò ad agendum cõtra iam potentem, ei tempus
nõ cucurrit. l. j. C. de annali exceptio. Sed quod plus
eſt experiri poterit ſemper remedio poſſeſsionis re-
cuperandæ de iure vel via facti, pro occupatis per
Anglos attenta ipſorum potentia. Nam regula vo-
lens vim vi repellere poſſe incontinenti, intelligi-
tur niſi contra potentem: contra quem ſatis dicitur
incontinenti, ſi poſt decẽnium aut alio tempore quo
fieri congrue poterit, fiat, ſecundum Huguttium ſin-
gulariter in c. ius naturale. j. diſt. Præterea & vltimò
non obſtat ille pacis tractatus, quoniam & ſi dictæ fe
loniæ & rebelliones non fuiſſent prout fuerũt, com-
miſſæ, & quòd rex Anglorum ex parte ſui omnia in
dicto tractatu & tranſactione contenta cõpleuiſſet,
125 prout non fecit, imò contra venit vt vidiſtis. † Ta-
mẽ ille tractatus quo ad ſuperioritatis renuntiatio-
nem, de ducatu Aquitaniæ per regem Franciæ fien-
dam vel factam, velut tẽdens in decolorationem pu-
blici ſtatus regni Frãcorum non valuit, vt ſuprà cla
re demõſtraui, in dicto primo articulo, in fine ſecun
dæ deciſionis. Poſtremò pro vltimo refugio quãuis
debili, recurſum habent ad quendam alium finalem
& vltimum tractatum, quem vocauit tractatũ fina-
lis pacis, inter Frãcos & Anglos firmatæ, in æternũ
duraturæ. Per quem Carolus ſextus quondam Fran-
corum rex domini noſtri regis Caroli octaui nunc
regnantis proauus (non obſtante, quòd filium ha-
beret nomine Carolũ, qui poſtea fuit rex Carolus
ſeptimus vocatus) tamen Henricum quintum An-
gliæ regem Catherinæ filiæ ſuæ maritum adoptauit
ſibi in filium, in regno Franciæ poſt obitum ipſius
Caroli ſexti ſucceſſurũ. Cuius tractatus medio præ-
tendunt Angli, ex morte dicti Caroli ſexti, ſuum
Angliæ regem, fuiſſe & eſſe regem Franciæ: & con-
ſequenter omnes ſupradictas confiſcationes eſſe ex-
tinctas imò confuſas, & quòd nedum ducatus Aqui-
taniæ eis pertinet, ſed totum regnum. Ad quem tra-
ctatum notoriè nullum, iniquum, & abuſiuum Deo
duce ad plenum reſpondebitur. ſuper verbo, *In eo-
dem teſtamento relinquens* primò, in xviij. limitatiõe
loquẽdo de primogenitura, vbi peremptoria videa-
tis reſponſa.

Laus Ieſu Chriſto Domino noſtro.

GVLIELMI BENEDICTI
IVRIS VTRIVSQVE DOCTORIS
eruditiſsimi Quæſtio de Epiſcopatu,ſeu potius Tractatus, quo clariſsimè qualiter & quando alteri poſsit Epiſcopatus conferri,Lectoribus demonſtratur.

S V M M Æ.

1 Epiſcopatus viuẽtis quibus modis põt alteri cõferri.
2 Epiſcopus an in tempus mortis ſuæ alteri de epiſcopatu prouidere poßit.
3 Epiſcopo ſeni coadiutor dari poteſt.
4 Papa omnia poteſt quæ ſunt iuris poſitiui.
5 Prouiſio in tempus mortis an valeat.
6 Auguſtinus fuit factus epiſcopus Hipponẽſis viuẽte alio.
7 Viuentis epiſcopatus alteri non poteſt conferri in tempus mortis,etiam de omnium conſenſu.
8 Iuramentum contra bonos mores non obligat.
9 Papa nihil poteſt contra bonos mores.
10 Votum captandæ mortis inducens diſpoſitio eſt omni iure reprobata.
11 Eccleſia ſemp vtitur iure cõi,niſi vbi ſpãliter cauetur.
12 Beneficia non vacantia nec cõcedi nec promitti debent.
13 Papam de dignitatibus vacaturis prouidere poſſe quomodo intelligatur.
14 Epiſcopi duo inſolidum in eadem prouincia eſſe non poſſunt.& nume.15.
16 Epiſcopatus viuentis non poteſt alicui in tempus mortis conferri.
17 Epiſcopus tractare poteſt cum canonicis de ſuo ſucceſſore,etiam eum nominando.
18 Pactum de hæreditate viuentis valet de eius conſenſu.
19 Pactũ de ſucceßione viuẽtis vt valeat duo requirũtur.
20 Epiſcopo viuẽti alius ſubrogari nõ poteſt,etiã per papã.
21 Electio ſucceſſoribus auferri non poteſt.
22 Papa niſi ex magna cauſa prouidere non poteſt contra communes regulas.
23 Merita qualia eſſe debeant,vt quid cõtra ius toleretur.
24 Merita vel demerita vnius alteri nec prodeſſe nec obeſſe debent.
25 Epiſcopos duos in eadem diœceſi eſſe poſſe,quomodo intelligatur.
26 Reſignatio cum regreſſu fieri non poteſt.
27 Regreſſus eſt reſeruatio quædam iure reprobata.
28 Beneficia Romæ vacãtia ſolũ papa cõfert intra mẽſem.
29 Epiſcopatus prouiſio ad capitulum non ad papam ſpectat,niſi in caſibus.& nu.30.
31 Prohibitio concilij habet vim decreti irritantis.
32 Decretum irritans inficit titulum & poſſeßionem.
33 Papa nec per mortẽ nec per renũtiationẽ poteſt de epiſcopatu electiuo prouidere,etiã de cõſenſu epiſcopi.& nu.34
35 Penſiones ſuper beneficijs conſtituere ſolius eſt papæ.
36 Nuptiæ nec carnales nec ſpirituales reſcripto poſſunt impetrari.
37 Papa an de epiſcopatu vacante prouidere poßit de conſenſu capituli.
38 Conſenſus partiũ nihil operatur cõtra decretũ irritans.
39 Iuri traditiuo certæ formæ nõ poſſunt partes renuntiare.
40 Forma actus eſt de iure publico,cui non poteſt renuntiari.& nume.41.
42 Mulier ſi viuente viro alteri promittat, non poterit poſtea cum illo contrahere.
43 Matrimonia carnalia & ſpiritualia æquiparãtur.& nu. 44.& 55.
46 Vocandi ſolùm ſunt quorum intereſt.
47 Superior vocari non debet ad electionem capituli.
48 Conſentire quis poteſt, vt alius pro ſe teſtetur,& matrimonium contrahat.
49 Conſentire poteſt capitulum,vt alij eligant, ſeu quòd papa prouideat.
50 Capitulum remittere poteſt ſedi apoſtolicæ totum negotium electionis.
51 Metropolitani conſenſus an requiratur, vbi capitulũ deſert papæ ius eligendi.
52 Electiua dignitas ſit collatiua.
53 Capituli metropolitanæ ſedis conſenſus non requiritur, vbi eccleſia epiſcopalis defert papæ ius eligendi.
54 Capitulũ non ſupplet negligentiam epiſcopi in deuolutis
55 Papa potuit de epiſcopatu Albienſi prouidere de conſenſu capituli,retenta penſione.
56 Papam de epiſcopatu non poſſe prouidere durante tempore electionis,eſt verum,ſine conſenſu capituli.
57 Eccleſiæ dari non debet epiſcopus exoſus.
58 Eligendi poteſtas quare eccleſijs data.
59 Papa quare per concilia prohibetur eccleſijs de epiſcopo prouidere.
60 Decretum irritans nõ operatur,vbi pars eo vti nõ vult.
61 Decreto irritanti renuntiari poteſt.
62 Actus fauore alicuius anullatus, non anullatur niſi ipſo volente.
63 Emphyteuta delinquens non cadit à iure ſuo, niſi dominus ita velit.
64 Prouiſio ſemel nulla,non validatur per ſuperuenientem conſenſum.
65 Eligendi ius habẽt canonici,nõ vt collegiũ,ſed vt ſinguli.
66 Eligendi facultati renuntiare in perpetuum non poſſunt canonici ſed bene pro vna vice.
67 Conſentiens vt alius eligat, non debet ſeruare ſolẽnitates electionis.& nu.68.
69 Conſentiens vt alius pro ſe teſtetur,non tenetur in eo cõſenſu adhibere ſolennitates teſtamenti.
70 Electioni renuntians non debet formã electionis ſeruare.
71 Papa de conſenſu capituli prouidens non tenetur ſeruare formam capituli.
72 Papæ præſentia ſupplet defectum cuiuſcunque ſolennitatis.& nume.73.& 74.
75 Collatio ſimplex quando habeat vim electionis,& confirmationis.
76 Reſignatio cum retẽtione penſionis in epiſcopatu eſt via tutißima.
77 Epiſcopo remanente in ſuo integro non poteſt eius nepoti de epiſcopatu prouideri.
78 Prouiſio de dignitate vacatura eſt nulla.
79 Reſeruationes quando valeant.
80 Reſeruatio quando erit ſecura.& nu.81.
82 Cauſa magna reſeruationem validans quæ dicatur.

Reuerendus in Chriſto Pater,

& dominus Dñs Ludouicus de Amboyſia miſeratio-
ne diuina, & ſanctæ ſedis apoſtolicæ gratia Albien-
ſis epiſcopus, glorioſam eius & laudabilẽ continuan
do circa eccleſiam ſuam intentionẽ, de dicto ſuo epi
ſcopatu cupit, & affectat incitatus per capitulum di-
ctæ eccleſiæ prouideri per ſanctam ſedem apoſtoli-
cam, nobili & generoſo viro domino Ludouico de
Amboyſia eius nepoti. Cuius miniſterio confidit &
ſperat geſta eius inclyta poſt ſui deceſſum in his, quæ
remanebunt exequẽda, perfici. Sed petit modum ſi-
bi ſalubrem & ſecurum hoc faciendi, taliter ꝙ dicto
eius nepoti poſsit prodeſſe, & ſibi non nocere.

QVæritur ergo qualiter prouidebi-
tur dicto domino Albien. epiſcopo
ad ſuam intentionem exequẽdam.
1 † Pro cuius dubii deciſione conſi-
derandum eſt, quòd aut dictus epi-
ſcopus remanere intendit epiſco-
pus dictæ eccleſiæ quandiu viuet: & quòd ex nunc vi
ta ſibi comite prouideatur de conſenſu capituli de
ſuo epiſcopatu, præfato de Amboyſia eius nepoti, vt
poſt eiuſdem domini epiſcopi mortem, & non ante
poſſeſsionem & plenam gaudentiam capiat, & du-
rante ipſius domini epiſcopi vita penſionem duorũ
millium ducatorum annuatim percipiat, & aliâs,
prout continetur in procuratorio ſuper hoc paſſa-
to. Aut vult, & intendit idem dominus epiſcopus ex
nunc renuntiare ſuo epiſcopatui, vt de illo per papã
de conſenſu capituli prouideatur dicto eius nepoti:
cum retentione ſeu conſtitutione congruæ penſio-
nis fienda dicto domino epiſcopo: & cum regreſſu
in eũ caſum, quòd dictus eius nepos cederet vel præ-
decederet. Aut vult ſimpliciter renuntiare retenta
duntaxat congrua, & competenti penſione. Venien-
2 dò ad primum membrum. † videtur quòd hoc fieri
poſsit de conſenſu eccleſiæ, & canonicorum Albien.
per tex. in l. fi. C. de pact. vbi valet pactum de ſucceſ-
ſione & hæreditate viuẽtis, prouiſo quòd fiat de con
ſenſu cuius intereſt, id eſt, de conſenſu illius de cuius
ſucceſsione agitur. Quæquidem lex licet loquatur
de hæreditate & ſucceſsione prophana, tamen exten
ditur ad dignitates, & beneficia eccleſiaſtica, vt dicit
ibi gl. & eſt text. in c. nulla. de conce. præ. Sed in caſu
noſtro ſolius dicti epiſcopi & capituli dictæ eccleſiæ
intereſt cùm de ipſorum tantùm præiudicio agatur.
Ergo de conſenſu eorum tractari poteſt & diſponi
de dicto epiſcopatu in fauorẽ dicti ſui nepotis, etiã
3 eius vita durante. † Secundò hoc idem videtur tex-
tualiter decidi in c. petiſti. vij. q. j. vbi dicitur, quòd
epiſcopo ſenectute confecto coadiutor dari poteſt,
vt ei poſtea morienti in epiſcopatu ſuccedat. Et hæc
indubitanter videtur poſſe facere papa, qui omnia
poteſt, maximè circa titulos beneficiorum, qui ſunt
de iure poſitiuo, ſecundum Innoc. in c. niſi cum pru-
den. de renun. & ſentit Bal. in l. reſcripta. C. de preci.
4 impe. offe. † Supra quod ius papa plenitudinem ha
bet poteſtatis c. propoſuit. de conceſ. præben. Tertiò
hoc fieri poſſe demonſtratur, quia vacante dicto epi
ſcopatu papa poſſet de cõſenſu capituli de illo pro-
uidere, cùm nullius interſit niſi ipſius capituli, vt in-
5 frà videbitur. † Ergo & nunc viuente adhuc dicto
epiſcopo prouidere poterit, vt effectus prouiſionis
cõferatur in tẽpus futuræ vacatiõis. Quia paria ſunt
aliquid fieri tẽpore licito vel etiã illicito, & cõferre
in tẽpus licitũ. l. in tempus. ff. de hære. inſti. & notant
Bar. & Bal. in l. quod ſponſę. C. de don. ante nup. Quar
tò hoc fieri poſſe formaliter in ꝓpriis noſtris termi-
nis decidit Alber. de Roſ. in d. l. fi. C. de pac. vbi dicit,
per illũ tex. ꝙ de cõſenſu præſentis abbatis & mona-
chorũ valet electio futuræ Abbatiæ. Ex quo videre-
tur decidi, ꝙ de conſenſu dicti domini epiſcopi & ca
pituli Albiẽ. ex nũc prouideri poſsit dicto eius nepo
ti de futuro epiſcopatu, vt ex nũc ius habeat: ſed gau
dẽtia illius ſperet donec poſt mortem præſentis epi-
ſcopi: quod maximè fieri poſſe debet ex cauſis ma-
gnis in inſtrumẽto procuratiõis, & cõſenſus capitu-
li contentis. Cauſa enim magna tales prouiſiones ab
ordine iuris exorbitãtes fouet & ſuſtinet, vt expreſsè
cauetur in decreto de elect. in prag. vbi licet ſint cer
tæ ſpeciales cauſæ expreſſæ: tamen idẽ fieri poſſet ex
cauſis ſimilibus, vt conſuluit Ludo. conſil. cccxxxij.
Præterea glo. magna in l. vnica. C. de metro. Beryto.
dicit, ꝙ in eadẽ diœceſi eſſe poſſunt duo epiſcopi nõ
æquè principales, ſicut erit in caſu noſtro ſecundum
cõtenta in dicto inſtrumẽto: vbi nepos nõ erat æquè
principalis viuente auũculo in dicta diœceſi Albiẽ.
ergo &c. Ad hoc facit tex. notab. in c. ſicut vir. in fi. &
6 c. non autẽ. & c. nihil. in fin. vij. q. j. vbi † Auguſtnus
fuit datus epiſcopus eccleſiæ Hipponẽſi viuẽte adhuc
dictæ eccleſiæ epiſcopo. Et idẽ factũ fuit Ariminenſi
epiſcopo, vt ibi. & in c. qualiter. & c. quãuis ſit triſte.
eadẽ cauſa & quæſt. ideo dicit Panor. in c. quoniã in
pleriſq;. de off. ord. ꝙ papa poteſt ex cauſa duos po-
☞ nere epos. [Sed illud intelligas, ꝓpter vrgentẽ ne-
ceſsitatẽ tex. in d. c. quoniã in pleriſq; alioquin con-
trà eſſet argu. illius text. à ceſſanti ratione.] Sed in
7 cõtrariũ opinor eſſe rei veritatẽ: & puto, ꝙ † ſtãte di
cto domino epiſcopo prælato dictæ eccleſiæ, proui-
deri non poſsit dicto eius nepoti etiã de cõſenſu ſuo
& dicti capituli: quod demonſtratur ſequentibus ra-
tionibus. Primò, quia ſi talia fierẽt & permitterent,
ꝙ nepos eſſet epiſcopus, & gaudere non poſſet plenè
de dicto epiſcopatu, donec mortuo auunculo ex hoc
induceretur votũ captandæ mortis ſui auunculi, vt
citius gaudere poſſet epiſcopatu ſuo. Et ſic talis diſpo
ſitio eſſet cõtra bonos mores, cõtra quos papa nihil
8 poteſt, nec † iuramentũ: imò Deus talia iuramenta
turpia reſpuit. c. nõ eſt obligatorium. de reg. iu. in vj.
& l. ſi quis inquilinos. ff. de leg. j. & ita cõcludũt Bart.
& Docto. in d. l. fi. & Bar. in l. ſtipulatio hoc modo. ff.
de verb. obli. Nam licet papa multum poſsit contra
bonos mores ciuiles, nihil tamen põt contra bonos
mores naturales diſponere. Nec immerito, qa Chri
ſtus licet per ſui aduentũ ſuſtulerit ceremonialia &
legalia præcepta veteris teſtamẽti: tamẽ moralia re-
9 liquit intacta, † euidẽter demonſtrans, papã aut par
tiũ cõſenſum etiã cũ iuramẽto nil poſſe in talibus, ſe-
cundũ Panor. in c. fin. de cõſue. Facit l. generaliter. &
l. ſi plagij. ff. de verbo. obl. & l. ex eo inſtrumẽto. C. de
inutil. ſtip. & not. Bar. in l. j. ff. de don. in. vir. & vxo.
10 & l. ſi quis pro eo. ff. de fideiuſſ. † Vnde vnaquæq; di-
ſpoſitio votum inducens captandæ mortis alienæ,
velut contra bonos mores ſemp fuit, & eſt reproba-
ta omni iure. Nec obſtat ſi diceretur, nõ eſſe veriſimi
le nepotẽ cõſpirare in necem ſui auunculi, & benefa
ctoris. Quia licet non ſit veriſimile, tamẽ eſt poſsibi
le: ideo lex de tali veriſimilitudine non confidit: nec
propter eã actũ de ſe prohibitũ magis iuſtificat: vt l.
lata iampridẽ. C. de don. Sæpe enim diabolo inſtigã-
te, aut aliâs cõtigit filios patrẽ aut alios parẽtes occi
diſſe. ff. ad legem Pompe. de parri. per totum. Sicut à
ſimili

ſimili legi. in c.j.de coha.cle.& mulie.Et multi ſunt, qui ſuus dānificāt benefactores, iuxta illud ſacræ ſcripturæ:qui retribuunt mala pro bonis detrahebāt mihi,quoniā ſequebar bonitatē. Ideo nō eſt inhærendū dictæ præſumptioni : quia licet caſum aduerſum nō debemus expectare, nec eſſe debeat in cōſideratione l.inter ſtipulantē.§.ſacrā.ff.de verb.obli. tamen lex. ne talis caſus cōtingat,voluit obuiare.l.in fundo. ff. de rei ven. Ideo cōciliū generale tales diſpoſitiones prohibēs generaliter loquit̃,eas prohibēdo,& parentes nō excipiēdo : & præſertim in caſu noſtro in terminis d.l.fi.q̃ locū habet in filiis & parentibus, ita ꝙ in eis cadit ſuſpicio voti captādę mortis,vt ibi tenet gl.ſuper verbo,*alienæ* cōmuniter approbata.Quinimò diſpoſitio d.l.& cōſequēter præſumptio voti captādæ mortis locū habet etiam in eccleſia,vt eius fauore tales diſpoſitiones de futura ſucceſsione nō valeāt : quia cū ſint turpes,& cōtra bonos mores, nihil operātur fauore eccleſiæ, quæ eſt cultrix iuſtitiæ. c.j. §. diuerſum de alie.feu. Et ſic contra iuſtitiam nihil debet admittere. Et ita per multas rationes tenet Ia-
11 ſon in d.l.fi. † quia eccleſia ſemper vtitur iure cōmuni,niſi qñ in ea aliud ſpeciale eſt ſtatutū,ca.j. de aliena.feu.& glo. in c.peruenit. de cenſi. Et hoc maximè verū attenta prohibitione ſucceſsionis,ſeu iuris ſuccedendi in beneficialibus, in quibus omnis prohibetur ſucceſsio.c.j.de præbē.Secūdò de hoc eſt tex.in d.c.nulla.de cōceſ.præb.vbi textualiter deciditur, ꝙ
12 † beneficia nō vacātia cōcedi vel promitti nō debēt. & ibi papa ſuā fundat deciſionē in d.l.fi.de pac.dicēs, ꝙ cū talia ſint prohibita per leges gētiliū,multò magis fieri nō debēt ſecundū legē Dei, & Chriſtianorū. Quinimò Panor. ibi in quarto notabili videtur innuere,ꝙ etiā per papā hoc fieri nō poteſt, dum dicit Nota ꝙ ex promiſsione vel ꝓuiſione beneficij vacaturi de facili cauſat̃ votū captādæ mortis proximi: ideo quātò ſuperior eſt ſanctior, tantò facili⁹ debet abſtinere à talibus promiſsionib⁹,& aliis prouiſiōibus beneficiorū vacaturorū:Cùm tanquā nō vacātia cōferri nō poſsint, vt ibi.& tenet glo.in d.l.fi.quā ſequunt̃ omnes Doct.Idē tamē in l.j.C.de act. ab hærede,& quæ hæredē.& l.ſi certatū.ff.de mili.teſta.Et li-
13 cet gl.in c.quāuis.de reſcri.in vj.dicat,ꝙ† papa prouidere pōt de dignitatibus vacaturis, hoc intelligit̃ ꝙ ꝓuidere poteſt de vacatura incerti hominis, puta ſi prouideat de proximo vacatura,neminē nominando. Quo caſu etiā valet pactū de futura ſucceſsione incerti hominis:vt l.iij.§.de illo.ff.ꝓ ſoc. Sed prouidere nō poteſt de dignitate vacatura certi hominis, vt in caſu noſtro:quia induceret votū captandæ mortis,ſecundū Sali.& Doct.in d.l.fi.Tertiò hoc fieri nō poſſe demonſtratur:qa dictus dñs Albiēſis epiſcopus vult & intēdit,ꝙ de dicto epiſcopatu ex nunc prouideat̃ dicto eius nepoti:& hoc fieri non poteſt ipſo domino remanente epiſcopo:quia eiuſdē diœceſis duo
14 nō poſſunt eſſe epiſcopi. † Nā licet in eadē prouincia duæ poſsint eſſe ciuitates metropolitanæ,& in eadē diœceſi duæ ciuitates: non tamē poſſunt eſſe in eadē prouincia,vel diœceſi duo archiepiſcopi, vel epiſcopi inſolidū habētes dignitatē,& iuriſdictionē pōtificalē,vt l.vnica.C.de metropoli Beryto.libr.xj.Et ibi per illū tex.ita decidunt Bar.& Ioā.de Pla.in j.notabili in effectu cōcludētes,ꝙ licet princeps ſupremus, qualis eſt papa, vel imperator, poſsit ſcindere ꝓuinciā vel diœceſim,vt de vna fiant duæ,vt ibi fecit,& l. ſi eadē.ff. de off.aſſeſ. Et ꝙ duo ſint epiſcopi vel præſides,vt quilibet ſuā habeat iuriſdictionē,& præeminentiā in ciuitatibus vtriq; aſsignatis,ita ꝙ ſint duo
15 epiſcopi,vel præſides diſtincti,vel vnus ambarū:† tamē facere nō poteſt,ꝙ eiuſdē prouinciæ vel diœceſis ſint duo præſides vel epiſcopi inſolidū habētes præeminētiā,& iuriſdictionē in tota ꝓuincia vel diœceſi:quia eſſet monſtrū in natura, ꝙ in vno eodémque corpore eſſent duo capita.l.oſtentū.ff.de verb.ſig. & c.quoniā in pleriſq;.de offi.ordi.ideo dicit gl.in d.l. vnica,ꝙ fieri nō poteſt,ꝙ vnus epiſcopus vel archiepiſcopus addatur alteri,vt ſint ambo æquè principales in eodē epiſcopatu vel archiepiſcopatu,vt d.c. qm̃ in pleriſque.& eſt caſus in c.in apibus.ibi ſinguli eccleſiarū epiſcopi.Et licet Pan.in d.c.quoniā in pleriſq;.dicat ꝙ papa facere pōt, ꝙ in eadē diœceſi ſint duo epiſcopi ſimul & ſemel:tñ hoc intelligi debet,vt ſuprà dictum eſt,ſcilicet diuidēdo diœceſim in duas: quod facere poteſt ſolus papa. vt nota.in c.j. de tráſla.epiſc.Nā ſi aliter intelligeret̃,contineret abſurditatē contra naturā,vt dictū eſt.Prętereà induceretur votū captādęmortis alterius,vt ſolus remaneat eps.
16 † Aut vult dict⁹ dñs epiſcopus,ꝙ ſuo nepoti nō prouideatur de pręſenti,ſed epiſcopatus reſeruetur ſibi, prouidendo ipſo dño epiſcopo mortuo. Et ſimiliter fieri non pōt,niſi vt dicā infrà in fine præſentis ſchedulæ:quia induceret votū captandæ mortis,vt d.l.fi.. Propter quā rationē hodie ꝑ conciliū generale prohibitę ſunt cū decreto irritanti omnes,& quæcunq; reſeruationes generales & particulares, vt patet in decreto de reſerua.Ex hoc infert̃, ꝙ cū viſis verbis dicti inſtrumēti,dictus dñs epiſcopus intendat duo fieri.Primò,ꝙ dicto nepoti ſuo, ex nūc prouideatur de dicto epiſcopatu.Secūdò,ꝙ plena gaudentia differatur donec poſt mortē ſuam naturalē vel ciuilē ſequitur ꝙ primū fieri nō poteſt,ne in eodē corpore reperiātur duo capita.Secundū etiā fieri non poteſt:quia induceret votum captādæ mortis, vt citius gaudere poſſet plenariè de dicto epiſcopatu.Et ſic militat ratio prohibitiōis d.l.fi.& d.c.nulla. & ꝑ cōſequens durat prohibitio. Similiter nō valeret, ſi idē dominus epiſcopus cōſentiret, ꝙ de præſenti prouideretur dicto nepoti,& reſeruaret̃ prouidendū poſt eius mortē:quia hoc eſſet implicare contradictionē. Quartò hoc fieri non poſſe decidit tex.in c.petiſti.vij.q.j.vbi papa permiſit archiepiſcopo Magūtino,ſibi ordinare pro ſua perſona coadiutorē, necnō tēpore mortis nominare eligendū:veruntamē prohibuit ſurrogari dicto archiepiſcopo,& eligi ſucceſſorē : quia hoc eſt cōtra eccleſiaſticā regulā.Et in hac opinione reſideo ꝙ hoc fieri nō poſsit,ſcilicet prouideri dicto nepoti via coēpiſcopatiōis cū ſimul duo eſſe nō poſsint epiſcopi in eodē epiſcopatu.Nec via reſeruationis,cùm omnis reſeruatio & ꝓuiſio ad vacatura ſit omni iure ꝓhibita.Nec iure coadiutionis aut coadminiſtratiōis, attēta ætate dicti nepotis,in qua epiſcopari nō poteſt nec cōſultè adminiſtrare.cū ætatem non excedat decē & octo annorū. Et ſic coadiutor ſeu ſuffraganeus eſſe non poſſet. Prætereà nec prouideri pōt via
17 ſucceſsionis: † quia dictus dominus epiſcop⁹ tēpore mortis vel ante, licet tractare poſsit cū ſuis canonicis de ſuo futuro ſucceſſore, etiā nominando certam ꝑſonā, tamē in fauorē illius de dignitate diſponere nō poteſt, nec habere ſucceſſorē ex teſtamēto vel ab inteſtato c.apoſtolica.§.his oīb⁹:viij.q.j.nec papa ad petitionē epiſcopi nec proprio motu aut alias eo viuēte diſponere poteſt,nec dare ei ſucceſſorē, per tex. in d.c.petiſti.§. idē de eo autem. Nec obſtant ratio-
18 nes in cōtrariū allegatæ:nam dum dicebatur,† ꝙ di-

ſponi poteſt de hæreditate,& per cõſequens de bene-
ficio viuẽtis intercedẽte conſenſu illorũ,de quorum
præiudicio agitur d.l.fi.de pact.&c.nam reſpõdetur,
ꝙ dicta lex in puncto noſtro nihil facit ad propoſi-
tum: quia per pactum futuræ ſucceſsionis paciſcen-
tes nullum ius acquirunt in hæreditate viuẽtis & cõ-
ſentiẽtis,donec ipſo mortuo in eodẽ cõſenſu, vt ibi.
Sed in caſu noſtro nos tractamus de acquirendo ex
nũc dicto nepoti ius & titulum in dicto epiſcopatu,
quod fieri nõ poteſt, ne in eodẽ corpore reperiantur
duo capita.Prætereà,ſi tractaretur tantum de futura
prouiſione fienda dicto nepoti poſt mortẽ dicti do-
mini epiſcopi de conſenſu capituli , ſemper capitulũ
poſſet mutare conſenſum, & mortuo epiſcopo elige
19 re,per tex.in d.l.fi.† Nam antequã diſpoſitio de bo-
nis viuẽtis valere poſsit,& ſortiri effectũ, duo requi
rũtur,ſcilicet ꝙ interueniat cõſenſus illius,& ꝙ per-
ſeueret in cõſenſu vſq; ad mortẽ incluſiuè.Et ſic peri
culoſum eſſet cõfidere de mutabili hominum volun-
tate, fortè in perditionem multarum pecuniarũ , &
ſtatus perſonæ dicti nepotis. Secundò nõ obſtat text.
in d.c.petiſti.vij.q.j. quia ibi non dicitur, ꝙ viuente
epiſcopo alius ſucceſſor poſsit eligi in titulũ epiſco-
patus,vt ibi patet in verſ.idem dum dicit.De eo autẽ
quem tibi ſucceſſorẽ conſtituere dixiſti,vt, te viuen-
te in tuo loco eligatur epiſcopus , hoc nulla ratione
concedi patimur , quia cõtra omnem eccleſiaſticam
regulam vel ſtatuta patrum eſſe monſtratur,ſed vo-
lumus,vt miniſtret tibi,& ſit in euãgelio Chriſti ad-
iutor.Nimis enim reprehenſibile eſſe manifeſtũ eſt,
vt te viuẽte aliũ tibi ſubſtituamus, &c.Ecce tex.aper
tum quòd viuente prælato,& eo permanente in præ-
latura,non poteſt ei ſubſtitui ſucceſſor. Bene verum
eſt, ꝙ epiſcopo non valẽti miniſtrare dandus eſt co-
adiutor : & ita intelligitur principium dicti capitu-
li. Nec obſtat ſi diceretur, ꝙ ibi papa intendebat fa-
cere ſpecialem gratiam illi archiepiſcopo Magunti
no,quod non faceret dando ei ſimpliciter coadiuto-
rem,cùm illud de iure cõmuni concedatur.Quia re-
ſpõdeo, ꝙ imò fecit illi archiepiſcopo gratiam in eo
ꝙ permiſit ei habere coadiutorem quem volebat, &
tẽpore mortis nominare eligendũ. Et ſatis eſt, ꝙ ille
text. cõtinẽs priuilegium operetur in aliquo minus
de iure reprobato,vt l.ſi quando.C.de inoff.teſta. Et
20 nõ in alio regulas iuris peruertẽte,ſcilicet† ꝙ viuẽte
epiſcopo alius ſubrogetur epiſcopus,quod fieri nõ po-
teſt,etiam per papam,vt tenet glo.in c.apoſtolica.in
fi.viij.qõ.j.Quia illud eſſet peruertere ſtatũ eccleſiæ,
vt ibi dicitur. Non obſtat dum dicebatur, quòd ſu-
ſtineri poſſunt prouiſiones de conſenſu capituli:cu-
ius intereſt,factæ viuente adhuc epiſcopo,& ſic tem-
pore illicito : dum tamen effectus cõferatur in tẽpus
licitum,ſcilicet vacationis.per l.in tempus. ff. de hæ-
re.inſtit. quia illa regula locum non haberet in caſu
noſtro , vbi prouiſio continet turpe votum captãdæ
mortis,quia tunc nihil valet.Cùm lex reſiſtat initio
diſpoſitionis.ita dicit Bartol.in l.ſi conſtante.§.quo-
ties.ff.ſoluto matrimo. Et ſequuntur Moderni in di
cta l.fi.de pact.vbi Iaſon ita concludit. Non obſtat
dum quarto loco adducebatur deciſio formalis Alber.
de Roſ.in dicta l.fin. quia præfatus doctor in hoc ab
omnibus reprobatur:quia ſi de conſenſu Abbatis &
monachorum fieri poſsit electio futuræ abbatiæ , vt
21 ipſe decidit, † auferret electionem ſucceſsionibus,
quod fieri non poteſt , in cap.ex parte.de offic. dele-
22 gat.& ita cõcludit Iaſon in dicta l. fi. † Non obſtat,
quòd ex magnis & iuſtis cauſis , prout videntur eſſe
cauſæ in dicto inſtrumento procurationis cõtentæ,
tales prouiſiones papæ exorbitantes tolerantur &
ſuſtineri poſſunt , per decretum concilij generalis:
prouiſo,quòd tales cauſæ ſint omnibus notæ, & in li
teris apoſtolicis exprimantur. Quia reſpondetur,
quòd cauſæ in dicto inſtrumento numeratæ nõ ſunt
de cauſis enumeratis in dicto decreto, neque ſimiles
eiſdem. Et ſic medio illarum papa cõtra communes
23 regulas prouidere nõ poſſet. † Prætereà autẽ quàm
aliquæ cauſæ ſeu merita ſint ſufficientia ad ſuſtinen-
dum aliquam diſpoſitionem à iure prohibitam, ne-
ceſſariò requiritur quòd talia merita ſint ſupereroga-
tiõis,ad quæ ille,cuius fauore diſpoſitio fit, aliâs nõ
teneretur. Quia ſi faceret ſolum ea,quæ facere tene-
tur,talia merita non corroborarent:neq; fundarent
diſpoſitionem aliâs prohibitam , vt decidunt Bald.
& Salice.in l.illud.C.de ſacroſanct.eccle. decidendo
ſimilem quæſtionem : quos ſequuntur Alexan.& Ia-
ſon in l.ſi donatione.C.de colla.Or merita dicti do-
mini epiſcopi Albienſis deſcripta in dicto inſtrumẽ-
to , quæ fecit in dicto ſuo epiſcopatu , & veriſimili-
ter facturus eſt dictus eius nepos , dum dictæ eccle-
ſiæ præſidebit , ſunt talia , ad quæ de iure communi
quilibet epiſcopus tenetur , qui vltra ſibi neceſſaria
tenetur reſiduum cõuertere in pios vſus,& gratis vi-
ſitare, & ordines ac beneficia conferre, ſicut ſemper
fecit , & laudabiliter dictus dominus epiſcopus. Er-
go fundare non poſſunt dictam prouiſionem de iu-
re exorbitantem. Præterea merita dicti domini
epiſcopi inhærent ſuæ perſonæ. & ſic non eſſent cau
ſa legitima prouidendi dicto ſuo nepoti,ita exorbi-
tanter cõtra generalia concilia, & ſanctorum patrũ
24 decreta : † quia merita vnius eſſe non poſſunt cauſa
præmij & ſublimationis alterius,ſicut econuerſo de-
merita vnius non debent eſſe cauſa puniendi alium.
inſtit.de iure natu.§.ſed quod principi,verſic.planè.
Quinimò rectè iudicãdo tanta merita dicti domini
epiſcopi potiùs ſunt impeditiua dictæ prouiſionis,
quàm inductiua eiuſdem : quia quantò ſanctior eſt
epiſcopus,& eccleſiæ ſuæ vtilis,tantò accuratiùs tol-
li debet votum captandæ ſuæ mortis,quod per dictã
reſeruationẽ epiſcopatus vel fructuum induceretur.
Nec obſtat gloſ.in dicta l. vnica. C. de metropoli
25 Beryto. † volens in eadẽ diœceſi duos epiſcopos eſſe
poſſe : duntamen ambo non ſunt æquè principales,
ſicut facere intendit dictus dominus epiſcopus:quia
illa gloſ. intelligit . duos poſſe eſſe epiſcopos in ea-
dem diœceſi , non æquè principales , ſcilicet vnum
verum titularem epiſcopum , & alium eius vicariũ
ſeu coadiutorem,iuxta tex.in dicto c.petiſtis. vbi gl.
ita expreſsè tenet in fin.Et ita intelliguntur etiam c.
ſicut vir,in fi.& c.non autẽ.& c.nihil.in fi.vij.q.j.vbi
Auguſtinus datus fuit coẽpiſcopus epiſcopo Hippo-
nenſi.Sed hæc intelligitur, vt vnus ſit vicarius & co-
adiutor alterius:non autem quòd habeat titulum in
epiſcopatu:aliâs eſſet mõſtrum videre duo capita in
eodem corpore: quod fieri non poteſt,ſecundum gl.
in dicto c.non autem,in fi.Sic Petrus Linum, & Cle-
tũ coadiutores habuit,ſed non coapoſtolatus titula-
res.can. ſi Petrus.viij.q.j.In c.verò qualiter ſedes va-
cabat per renuntiationẽ epiſcopi:qua non habita in
ſcriptis papa noluit prouidere,niſi facta renũtiatio-
ne,& ſic epiſcopatu vacante. Et in c. quãuis ſit triſte.
vij.q.j. epiſcopo ægrotãti nõ fuit datus epiſcopus ti
tularis,ſed nudus adminiſtrator,quãdiu ipſe viueret
aut infirmitate torqueretur , vt tenet ibi glo. in fin.
Aut vult & intendit dictus dominus epiſcopus,
ex nunc

26 ex nunc & de præſenti † renunciare cum regreſſu ſci-
licet, quòd cedente vel decedẽte dicto eius nepote ſit
epiſcopus. Certè nõ poteſt hoc fieri: quia obſtãt duo.
Primò, quia induceretur ſucceſsio in dicto epiſcopa-
tu. Prætereà induceretur votum captãdæ mortis per
iura ſuperius allegata. Quibus rationib' in parlamẽ-
to proximè præterito per arreſtum fuit per modum
edicti generalis prohibitum, ne à cætero tales impe
trationes cum clauſula regreſſus fiant, ſub pœna ca-
dendi ab effectu bullarum, & emendæ arbitrariæ. Et
fuit latum dictum arreſtum Pariſiis in Parlamento
anno iſto domini. M.ccccxcvj.xix. menſis Aprilis, in
cauſa camerariæ eccleſiæ Lugdunen. Inter dominum
Franciſcum de Stagno cõtra magiſtrum Antonium
27 Dars canonicos dictæ eccleſiæ. † Nam clauſula re-
greſſus, aliud non eſt niſi quædam reſeruatio, quæ vt
dictum eſt, de iure eſt reprobata, & per generalia con
cilia. Aut vult & intendit dictus dominus epiſco-
pus ſimiliter reſignare in manibus Papæ cum reten
tione certæ congruæ penſionis ſine clauſula regreſ-
ſus. Et ſi quæratur an facta dicta reſignatione, Papa
poſsit dicto eius nepoti prouidere de dicto epiſcopa
28 tu. Et videtur quòd non. † Nam licet beneficia & di-
gnitates vacãtes per mortem naturalem, vel ciuilem
puta renuntiationem in curia Romana, non poſſunt
per alium conferri, quàm per Papam infra menſem,
aliâs collatio, & quæuis alia diſpoſitio eſſet ipſo iure
nulla, per tex. in c. ij. de præben. lib. vj. Tamen vbi agi
tur de epiſcopatu, ſicut in caſu noſtro, prouiſio perti-
29 net capitulo eccleſiæ cathedralis, & non papæ. † quia
epiſcopatus, cum non dicitur beneficium neq; digni
tas, ſed dicitur culmen dignitatis, non comprehendi-
tur in diſpoſione ſeu decreto dicti capit. ij. ſecundum
gloſ. ibi, quam ſequuntur omnes Doctor. Pro qua eſt
tex. licet ipſi non dicant, in cap. cùm poſt petitam. de
elect. vbi archiepiſcopus Lugdunen. reſignauit eccle
ſiam ſuam in manibus Papæ, cùm alibi nõ poſſet, per
tex. iuncta glo. in c. ſi electio. de elect. lib. vj. Et tamen
prouiſio etiam pro illa vice pertinuit capitulo dictæ
eccleſiæ, ac ſi vacaſſet per mortem naturalem dicti ar
chiepiſcopi in partibus contingentem. Adeò, quòd
ſi Papa in caſu noſtro prouideret de epiſcopatu, talis
prouiſio eſſet ipſo iure nulla, tanquam durante tem-
pore eligẽdi attẽtata, donec tanto tempore vacaſſet,
quòd per negligentiam capituli, & immediatorum
ſuperiorum ius prouidendi ad Papam fuiſſet deuolu
tum, vel facta deuolutione per negligẽtiam, Papa im
30 mediatos ſuperiores perueniſſet, vt infrà dicet. † Aut
capitulum in eligendo in forma peccaſſet, aut ſcien-
ter in materia, vt plenè deciditur in c. quanquam. de
elec. lib. vj. aliter & aliâs papa prouidẽdo nihil agit:
neq; electionem futuram per talem funeſtam proui-
ſionem impedit, obſtante decreto generalium Con-
ſtantien. & Baſilien. conciliorum. conſiderato maxi-
mè, quòd dicta generalia concilia decretũ continent
irritãs, ſi quid etiam per Papam cõtrà fiat. Et ita con-
31 ſuluit Ludoui. de Ro. conſi. cccxlv. in fi. † Continent
enim dicta concilia ſaltem perpetuam prohibitionẽ,
quæ vim decreti irritantis habet, ſecũdum glo. in ver
bo, inhibentes. in cle. j. de iure patro. & tenet Bal. per
illum tex. in l. non dubium. C. de legi. Et Lugdo. conſi.
ccclxxx. in fine, & cccclxxxiij. Et clarius ccccxcix. V-
bi concluditur, quòd prouiſio eſt nulla. Et prouiſus
contra electum coram confirmatore comparẽs, non
eſſet legitimus contradictor ad impediendum cõfir-
mationem electionis. Et ſic ad opponendum non ad-
mitteretur. Quinimò nec à confirmatione recipere-
tur appellans, cùm eius non interſit, eo quia etiam ſi
electus non confirmaretur, ipſe epiſcopatum non ha
beret virtute ſuæ apoſtolicę prouiſionis. Et ſi de facto
in epiſcopatu ſe intruderet poſſeſsionem illius occu-
pando, expelli poſſet, per tex. in c. j. de elect. Et expul-
ſus remedium non haberet poſſeſſoriũ ad recuperan-
dam poſſeſsionem. Et minùs intentare poſſet interdi
32 ctum retinendæ vel adipiſcẽdæ poſſeſsionis, † obſtan
te decreto irritanti concilij generalis: quod non ſolũ
inficit titulum, ſed etiam poſſeſsionem contra decre-
tum obtẽtam & occupatam. Ita ſingulariter decidũt
domini de Rota in nouis, deciſ. xvj. incipiẽ. Si contra
agentem. & Dominicus in c. ij. vt lite penden. libr. vj.
33 † Nam ſiue Papa de dignitate Pontificali electiua
prouideat poſt mortem prælati naturalẽ vel ciuilem
ſiue eo adhuc viuente, quantumcunq; prouiderit, etiã
de conſenſu & voluntate ipſius prælati viuẽtis, talis
prouiſio eſt ipſo iure nulla, vt plenè deciditur in prę-
allegatis conſiliis. Et eſt de hoc vltimo text. in ca. epi-
ſcopo. cum duobus ſeq. viij. qõ. j. Non enim tunc agi-
tur de hæreditate prælati, qui conſentit, vt ſuus con-
ſenſus talem de futura prælatione diſpoſitionem va-
lidare poſsit: ſicut faceret in pacto futuræ ſucceſsio-
nis prophanæ, vt l. fi. C. de pac. & tenet glo. in c. nulla.
de conceſ. præben. & Docto. ibi & Salice. in dicta l. fi.
34 † Vnde Papa etiam de conſenſu prælati de prælatu-
ra prouidens nihil agit. Quinimò talis prouiſio non
præſtat impedimẽtum electioni intra trimeſtre tem-
pus celebrãdæ, vel prouiſioni iure deuoluto poſt tri-
meſtre per metropolitanum fiendæ. c. non præſtat. de
35 regu. iur. in vj. † Plus videtur, quòd licet conſtituere
penſionem ſuper epiſcopatibus, & aliis beneficiis ec-
cleſiaſticis ſoli Papę pertineat, vt plenè no. in c. ad au
dientiam. la ij. de reſcrip. & in c. niſi eſſent viri proui-
di. de præbẽ. & in c. quãuis. eo. tit. lib. vj. Tamen quan
tumcunq; reſignetur epiſcopatus in manibus Papæ
cum retentione penſionis pro reſignante, adhuc vaca
bit epiſcopatus nõ in manibus Papę, ſed in partibus,
vt prouideri debeat per electionem, vt eſt tex. Rotun
dus in c. quamuis ſit triſte. vij. q. j. verſi. ſed ſi interual-
la. Ideo ſi Papa prouideret, etiam cum conſtitutione
penſionis, talis prouiſio non impediret electionẽ per
capitulum celebrandam, vel prouiſionem in caſu ne-
36 gligentiæ per metropolitanum fiẽdam. † Quia ſicut
nuptię carnales reſcripto principis impetrari, aut cõ
cedi non debent, ſic nec etiam nuptiæ ſpirituales in-
ter prælatum & eccleſiam, vt l. j. & ij. C. ſi nuptiæ ex
reſcri. petan. Nam bonum eſt argumẽtum de carnali
matrimonio ad ſpirituale. c. inter corporalia. de trãſ-
37 la. † Prætereà & fortiùs videtur, quòd etiam papa de
epiſcopatu vacãre prouidere non poſsit, etiam de cõ-
ſenſu capituli ſeu eccleſiæ vacantis, obſtante decreto
irritanti cõcilio generali Baſiliẽ. Quia vbicunq; in
aliqua diſpoſitione per ſuperiorem apponitur clau-
ſula decreti irritãtis: tunc cõſenſus partium nihil po
teſt operari, ſecundum glo. in l. à diuo Pio. ſuper ver-
bo, actionem. ff. de rit. nup. quam ad hoc multum. no.
Bal. in dicta l. non dubium. C. de legi. & in l. iubemus.
§. ſanè. de ſacroſan. eccle. & in l. ea quæ. C. de dona. an-
te nup. & in c. lator. de re iudi. Et idem tenet glo. in c.
ſtatutum. §. j. ſuper verbo, committatur. & in c. diſpẽ-
dia. in verbo proceſſus. de reſcri. in vj. Et eſt tex. ſolẽ-
nis in c. dilecto. circa fi. quem Doctor. & Panormi. ibi
multum notauit. de præben. Vbi per omnes conclu-
38 ditur, † quòd conſenſus partium nihil operari poteſt
contra decretum irritans ſuperioris. Et ratio eſt, quia
vbi apponitur clauſula decreti, tunc illud videtur

datum pro forma, ſecundum Bald. & Angel. in l.j.ff.
de liberis & poſthu. Sed vbi aliquid requiritur pro
forma, conſenſus partium nihil operatur, ſecundum
39 Barto. in l. de his. ff. de tranſactio. † Nam iuri traditi
uo certæ formæ in actibus hominum renũtiari non
poteſt, ne proprio motu, prout quiſque vellet, & non
prout debet, procedi poſsit. Ita eleganter in propriis
terminis decidit Bald. in ſuo conſilio ſchiſmatis poſi
to ſuper rubri. C. ſi quis aliquem teſta. prohibi. verſi.
prædictis quoque accedat, &c. Et idem Bald. in l. Bar-
barius. in vj. colum. j. lectu. in fine. ff. de offic. præto. &
40 Bartol. in l. Modeſtinus. ff. de donatio. † Et ratio ra-
tionis eſt, quia omnis ſolennitas ſeu forma actus eſt
de iure publico, vt l. teſtamenti factio. ff. de teſtamẽ.
Cui partes renũtiare non poſſunt: vt l. nemo poteſt.
ff. de legat. j. Ideo dicit Bald. in capi. j. qui ſuccel. tene-
antur. in vſibus feud. Quòd quoties lex vel ſtatutum
apponit formam, conſenſus priuatorum nihil opera
ri poteſt, ſiue talis forma vtilitatem continet publicã
aut priuatam. Et alibi dicit idem Bald. in Authenti.
41 iubemus. ad fi. C. de iudic. † quòd vbi forma eſt tradi-
ta à iure, ſi actus introducatur ſine ea, non poteſt poſt
eà conſenſu partium conualidari ſeu ratificari. Idem
decidit in l. j. C. qui admitti ad bono. poſ. poſſunt. Cũ
igitur per ſanctorum patrum decreta & conſilia ge-
neralia moderna epiſcopatibus vacantibus prouide-
ri debeat per viam, & formam electionis aut poſtula
tionis, ita quòd ſi ſecus fiat, ſeu attentetur, etiam per
Papam, irritum ſit & inane. Sequitur quòd obſtante
dicto decreto irritanti, partes quarum intereſt, & ſic
capitulum eccleſiæ vacantis, vt contrarium fiat, nul-
latenus poſſunt conſentire. Et præſertim ſi antequam
eccleſia vacet, capitulum conſenſerit cum alio matri
monium ſpirituale contrahere, ſcilicet conſentiẽdo,
42 quòd alteri prouideatur dum vacabit. † Quia ſicut
mulier, quæ viuente primo marito, fidem dedit alte-
ri de matrimonio ſecum contrahendo, mortuo mari
to non poteſt cum illo contrahere. Quinimò ſi de fa-
cto contrahat matrimonium non tenet, vt concludi-
tur in capitu. j. Et ibi Panormi. in capi. fina. de eo qui
duxit in matrimo. quam priùs pollue. per adulte. &
vij. quæſtio. j. ſicut. Sic etiam ſi capitulum ſeu eccleſia
cathedralis viuẽte ſuo marito, ſcilicet epiſcopo, cum
alio contrahere conſenſerit, nihil agit: neque matri-
43 monium ſpirituale ſequi poteſt. † Conſiderato, vt di
ctum eſt, quòd matrimonia carnalia & ſpiritualia pa
ri modo regulãtur & æquiparantur: vt dicto capi. in-
ter corporalia. ita dicit gl. pragmaticæ. ſuper verbo,
44 violantes. In tit. de pacif. poſ. in ſi. † Per quæ omnia
ſuperius deducta, videtur quòd Papa de dicto epiſco
patu Albien. prouidere non poterit, etiam de conſen-
ſu dicti domini epiſcopi, etiam cum cõſtitutione pen
ſionis: neque cum conſenſu capituli eccleſiæ Albien-
ſis. Præterea ſi cum penſione poſſet Papa de dignita-
te Pontificali prouidere, faciliter fieret fraus conci-
lio generali, ſimpliciter & indiſtinctè ac generaliter
loquẽti, tales prouiſiones papales prohibendo, ne eli
gentibus fiat præiudicium. Nec obſtat, ꝙ ratione con
nexitatis multa permittuntur quæ aliâs non permit
terẽtur: quia hoc intelligitur in indiuiduis & inſepa
rabilibus, vt dicit Panor. in c. quãuis. de re iudi. Quia
in caſu noſtro hęc duo ſunt ſui natura ſeparabilia, ſci
licet ꝙ Papa, qui ſolus poteſt, reſignationem admit-
tat, & penſionem reſignanti reſeruet & conſtituat, &
cap. eccleſiæ cathedralis eligat, vt dicto capi. cùm poſt
petitam. & cap. quanuis ſit triſte. Et hoc eſt, quòd intẽ
dit tex. decreti generalis cõcilij in dicto capi. licet in

conſtruenda. verſic. quia tamen. vbi concilium vult
ſemper eccleſiis via electionis vel poſtulationis pro-
uideri eccleſiæ vacanti ſine impedimento quocunq;
& obſtaculo. Ex quo euidẽter & neceſſariò ſequetur,
quòd penſionis conſtitutio, quæ obſtaculum electio-
ni eſſe poſſet, prouiſionem Papæ in præiudicium ca-
pituli validare nõ poteſt. Quinimò abſurdiſsimum
foret, quòd penſionis conſtitutio, quæ onus eſt, & ſer-
uitus odioſa eccleſiam grauans, & dignitatem. capi. j.
vt eccleſ. benefi. ſine dimi. conferan. extenderetur ad
validandam prouiſionem papalem decreto concilij
damnatum. capi. odia. de regu. iur. lib. vj. Sed in con-
trarium opinor eſſe rei veritatem. Et puto, quòd imò
45 † Papa prouidere de dicto epiſcopatu poterit dicto
de Amboiſia iuniori, aut alteri de conſenſu capituli
eccleſiæ Albienſis cum conſtitutione certæ modera-
tæ penſionis, dum & quando vacabit per reſignatio-
nem dicti domini epiſcopi. Et ad hoc tenendum me
mouet text. Ita formaliter decidens in c. nullus inui-
tus. lxj. diſtin. vbi clarè deciditur, iuncta glo. ibidem,
quòd epiſcopus dari poteſt eccleſiæ vacanti de con-
ſenſu ipſius eccleſiæ ſeu capituli. Nam ibi non ageba-
tur de pręlato eligendo, aut aliâs aſſumendo per ca-
pitulum: Sed agebatur de epiſcopo per alium dando
ipſi capitulo, quo caſu alius eſt dans, alius verò eſt ca
pitulum cui datur. argu. c. fi. de inſtitu. Et tamen ibi-
dem deciditur, quòd epiſcopus per alium, quàm capi-
tulum dari non poteſt capitulo inuito. Ergo bene da-
ri poteſt capitulo volente & conſentiente, ſeu maiori
parte illius cap. ſanè. lxv. diſtin. Cùm enim nullius al
terius interſit, quàm capituli eccleſiæ cathedralis, cu-
ius intereſt habere prælatum propitium, & ſuis mo-
ribus cõuenientem, ac ſibi dilectum, ſicut dicimus in
matrimonio carnali, ſufficit quòd capitulum voce-
46 tur & conſentiat. † Cùm in quolibet actu celebrãdo
illi ſoli, & non alij vocandi ſint, quorũ intereſt. l. nam
ita diuus, ff. de ado. Aliâs ſequeretur abſurdũ, ac pro-
ceſſus in infinitũ, quòd omnes de diœceſi vocandi eſ-
ſent, quod eſt falſum: quia ſicut in eligẽdo prælatum
ſiue epiſcopum, ſiue abbatem, ſoli de collegio eccle-
ſiæ cathedralis vel abbatialis vocandi ſunt, & nõ alij
clerici etiã eccleſiarum, vel prioratuum à cathedra-
li vel abbatiali dependentium: vt plenè deciditur in
capi. cùm dilectus. de conſue. & in c. cum eccleſia Su-
trina. de cau. poſſeſ. & propric. & in cle. ne in agro. §.
47 ſanè. & ibi glo. de ſtatu mona † Similiter non requi-
ritur vocatio ſuperiorum, ſed ſolius capituli eccleſiæ
cathedralis, vt in c. j. de electio. Sic etiam ſi per alium
quàm per capitulum detur eccleſiæ epiſcopus, illi ſo-
li de capitulo ſunt vocandi, & conſentire debent. Ita
concluditur in dicto capi. nullus inuitus. Quoniam
ita videmus ſeruari in matrimonio carnali, ad cuius
perfectionem ſufficit conſenſus amborum cõiugum
reiecta legali obſeruantia: quia aliorum non intereſt
igitur conſentire neceſſe non habent. Præterea vide-
mus, quòd nihil poſſumus per nos, cùm poſſumus cõ
ſentire, quòd per alium fiat. l. j. ff. de procu. Pręſertim
in his, quę nobis pertinẽt iure proprio, ſicut pertinet
ſingulis canonicis vocem dare iure proprio, & nõ iu
re publico eccleſiæ, vt decidit Panor. de electio. c. cum
Vintonen. Imò ſicut poteſt quis de rebus ſuis teſtari
48 ac diſponere, † ita etiam poteſt cõſentire, quòd alius
teſtetur, & diſponat: vt l. ſicut. §. ſed ſi permiſerit. ff.
quibus modis pignus vel hypo. ſolui. Præterea (quod
eſt fortius) in matrimonio carnali permittitur, quòd
per alium contrahatur intercedente expreſſo con-
ſenſu contrahere volentium, vt in cap. fi. de procura.
libro

49 libro vj. † Ita ergo erit,& in matrimonio ſpirituali,
vt per aliom ſcilicet per Papam cõtrahi poſsit inter-
cedente expreſſo cooſenſu eccleſiæ ſponſæ, quæ per
capitulum repræſentatur, & ſponſi cui de dicta ſpon
ſa, & eius cooſenſu prouidetur. Videmos inſuper ꝙ
capitulum poteſt non eligere,conſentiendo per com
promiſſum, quòd alij etiam extranei eligant, ſeu ec-
cleſiæ prouideant,vt in capit.cauſam.de electio. Vbi
poteſtas eligendi fuit collata in epiſcopum & capitu.
cum Vintoné.de electio. Quinimò quod eſt fortius,
poſſunt iuri eligendi pro illa vice renunciare expreſ
sè faciẽdo ſe alienos, per tex.in capi.cùm nubis olim.
& ibi plenè no.de electio. Quia vt dictum eſt,vocem
dare in electione eis pertinet iure proprio, & vt ſin-
gulis:& ſic ad libitũ diſponere poſſunt, etiam renun-
tiando expreſsè aut tacitè, ſcilicet eligere negligen-
do iofra tempus iuris:vt dicto capitu.quanquam. de
electio. lib. vj.Ergo multò magis conſentire poſſunt,
quòd pro illa vice non eligant, ſed Papa prouideat:
quia ſi hoc poſſunt committere alteri inferiori,mul
tò magis cooſentire poſſunt ,quòd ſuperior ſcilicet
Papa prooideat. Quia cùm non agatur niſi de mari-
tando eccleſiam,ſufficit ipſius conſenſus.Et ita deter-
minat Panormita.in capitu.bonæ.le premier.in vlti
50 mo notabili,de poſto.præla.vbi decidit,† quòd capi
tulum remittere poteſt ſedi apoſtolicæ totum nego-
tium electionis , etiam nominãdo certam perſonam
cui per Papam prouideatur. Et ſequitur glo.pragma
ticæ titu.de electio. §. & cum humanæ. ſuper verbo,
51 compromiſſum. † Neque puto quòd de ſubſtãtia ta-
lis matrimonij ſpiritualis ſeu prouiſionis apoſtolicę
ſit,ſeu requiratur conſenſus metropolitani,ad quem
fortè per negligentiam per capituli tempore debito
eligere negligentis ius prooidendi deuolui potuiſſet:
quia capitulum vacante epiſcopatu,per renontiatio-
nem conſentiendo, quòd Papa de epiſcopatu, proui-
deat,videtur renuntiare:imò de facto renũtiat facul-
tati eligendi pro illa vice. Et ſic poteſtas prouidendi
ab eis abdicatur, & ad ſuperiorem deuoluitur. Quo
caſu aut deuoluitur ad Papam , & tunc indubitanter
Papa prouidere poteſt , aut deuoluitor ad immedia-
tum ſuperiorem, ſcilicet ad metropolitanum. Et tũc
quia poteſtas prouidendi pro illa vice poſtquam ad
52 ſuperiorẽ deuoluitur,efficitur collatiua : † ita quòd
dignitas,quæ prius erat electiua,nunc per deuolutio
nẽ effecta eſt collatiua,ſuperior eam ſimpliciter con
ferre poſſet ceſſante quacunque forma ſolennis ele
ctionis & confirmationis.Cum talis collatio vim ha
beat electionis & confirmationis. ſecundum Panor-
mitanum in capitu. cùm in cunctis. §. cùm verò. de
electio.Et not. Innocen. in capitu.cùm olim.de cauſa
poſſeſsio.& proprie.Et ibi Panormit.io fi.Ioan. An-
dræas & Henri.in c.auditis. & in c.ne pro defectu.de
elect.vbi concludunt , quòd ſi poteſtas eligendi quo-
uis modo deuoluitur ad ſuperiorem,poterit ſuperior
prouidere vnico actu per viam collationis. Idem te-
net Panormita.in dicto c.ne pro defectu. quia digni-
tas medio deuolutiõis effecta eſt collactiua, ita quòd
vnico actu cõfertur. Et idem Panormi.in c.dilectus.
in penult.notabili.de conceſ.præben. & in capi.cùm
olim.de cauſa poſſeſ.& proprie.Et cùm in dignitati-
bus & beneficiis collatiuis tam de iure cõmuni , quá
per tenorem generalis concilij Baſilien.in pragmati
ca regrauati titu.de colla.§.non tamen intendit.ver-
ſicu.neqꝫ etiam. Papa prouidere poſsit ante quoſcun
que alios quibus ius prouidẽdi pertinere poſsit:quia
tanquam generalis ordinarius concurrit cum eis in
collationibus:Certè locus erit præuentioni,etiam non
data negligentia aliorum immediatorũ collatorum.
Ad hoc facit c.ſi à ſede.cum ibi notatis.de præben.in
vj.& c.quia diuerſitatem. de conceſ. præben. vbi Pa-
pa citra deſidiam immediatorum collatorum cõferr
beneficia, velut ille qui in eis habet plenariam pote-
ſtatem,per tex.in clemen.j.in fi.vt lite penden. Neqꝫ
in hoc requiritur vocatio ordinariorũ collatorum.
Igitur nec in caſu noſtro requiritur vocatio vel con
ſenſus metropolitani , qui per Papam(vt dictum eſt)
53 præueniri poteſt. † Nec curandum etiam de conſen-
ſu capituli eccleſiæ metropolitanæ,quia licet metro-
politano negligente conferre infra tempus iuris be-
nefici vacantia ſuæ ordinariæ collationi pertinẽtia,
poteſtas cõferendi deuoluatur ad capitulum c.nulla.
de conceſ.præben.Tamẽ in caſu noſtro ſi metropoli-
tanus per Papá non præueniretur,neqꝫ ipſe cõferret
dignitatem aut beneficium ad ipſum deuolutũ , non
propter hoc capitulum ſuę eccleſiæ prouidere poſſet,
54 † quia in deuolutis nunquam capitulum ſupplet ne-
gligentiam epiſcopi vel archiepiſcopi,ſecundum Pa-
normi.in dicto c.nulla.ij.col. verſi.Ex his infertur.Si
tamen habeatur conſenſus metropolitani,& ſui capi
tuli non nocebit, cùm abundans cautela nocere non
55 ſoleat.l.teſtium.C.de teſtib. † Quare concludendum
puto Papam poſſe de dicto epiſcopatu Albien. dum
& quando vacabit per renuntiationem dicti domini
epiſcopi,poſſe prouidere intercedente tamen conſen
ſu capituli dictæ eccleſiæ:Et maximè ſi fiat dicta pro-
uiſio cum conſtitutione penſionis, quam conſtituere
ſoli Papæ pertinet.Et ſic cùm ſolus poſsit vnum,ſcili
cet,penſionem cõſtituere:ſequitur quòd hoc caſu po-
terit,& reliquum ei connexum,ſcilicet dicto de Am-
boyſia iuniori prouidere.Et prouidẽdo reſeruare pẽ-
ſionem dicto domino epiſcopo renontianti. Nam ra
tione connexitatis actuum, perſonarum, aut rerum,
quæ multum adminiculari quis poteſt , quod aliâs ſe-
cundum regulas iuris communis non poſſet.l.ſi com
munem.ff.quibus modis ſerui.admit. Et ſi ſemel di-
cto epiſcopatu actualiter vacante per reſignationem
domini epiſcopi,capitulum conſenſerit , quòd de eo
prouideatur dicto eius nepoti.& prouiſum fuerit,nõ
poterit capitulum amplius diſſentire:quia contracto
matrimonio non licet diuertere , nec eccleſiæ dimit-
tere ſponſum ſuum,cui ſemel conſenſit,can.ſicut vir.
vij. quæſtio.j. Et primò non obſtat , dum ſuperius
56 allegabatur,quòd † Papa prouidere non poteſt,etiá
cum conſtitutione penſionis de epiſcopatu vacante
per reſignationem, durante tempore eligendi quan-
tumcunqꝫ epiſcopus renuntians conſentiat:quia hoc
intelligitur,quòd Papa prouidere non poteſt, neque
penſionem ſuper fructibus epiſcopatus imponere in
præiudicium capituli eccleſiæ vacãtis, vt eligere non
poſsint ſi velint. Et ita loquuntur iura ſuperius allo-
gata.capi.quamuis ſit triſte.& ca.petiſti.vij.quæſtio.j.
& cano.epiſcopo.viij.quæſtio.j.quia abſurdum eſſet,
quòd inuitis canonicis daretur ei paſtor non gratus:
imò fortè odioſus , & eccleſiæ ſponſus non dilectus,
quod ſi permitteretur,ſuccedere poſſet in ſcandalum
eccleſiæ non modicum. Nam ſicut ſpõſæ inuitæ non
datur maritus, etiá à principe:quia cùm ſint ſocij di-
uinæ & humanæ domus , tanta coniunctio fieri non
poteſt,nec ſocietas contrahi ſine libero conſenſu am-
borum.Nam aliâs malè,& diſcorditer viuerẽt, quod
lex abhorret.l.vnum ex familia.§.ſi.ff.de lega.j.Ideo
matrimonia à principe impetrari prohibentur, vt d.
l.j.& ij.C.ſi nup.ex reſcrip.petan. Præterea non poſ-
ſet,

ſet, etiam vxore inuita ſeu non iuridicè conſentien-
te, dos ſua diſtrahi, aut diminui, vel ei onus imponi.
57 inſtitu. quibus alie. licet vel nõ. §. j. † Sic etiã dari non
poteſt, maximè cum dotis ſeu fructuum diminutio-
ne eccleſiæ inuitæ epiſcopus ſeu ſponſus ſibi non gra
tus, nec acceptus in quem non conſenſit, & quem tan
quam incognitum nõ diligit, ſed fortè odit, vt dicto
cano. nullus. lxj. diſtinct. Cuiuſlibet enim de collegio
eccleſiæ intereſt habere prælatum notum & gratum.
58 † Ob quam cauſam data fuit collegiis eccleſiarum
cathedralium poteſtas ſibi eligendi prælatum cap. j.
de electio. ita dicit Panormita. in capi. quia propter.
§. vel ſaltem. circa finem. eodem titulo. Et ponderan-
dum eſt dictum cap. j. vbi textualiter deciditur, quòd
ſi aliâs quàm per electionem vel niſi conſentiente ca-
pitulo detur, expelli poteſt ab eccleſia impunè, velut
raptor. Sicut à ſimili via facti reſiſti poteſt, & repelli
rapiens puellam ſub velamine matrimonij cũ ea con
trahendi, vt l. vnica. C. de raptu virgi. & notatur in l.
ſi quis non dicam rapere. C. de epiſco. & cleri. & l. ra-
ptores. eodem titulo. Sed in caſu noſtro capitulum,
& canonici dictæ eccleſiæ Albienſis, quorum dunta-
xat intereſt, & quorum conſenſus ſolùm eſt neceſſa-
rius, in aſſumptione prælati conſentire libenter vo-
luit, quòd Papa dicto de Amboyſia prouideat, & pen
ſionem ſuper dote, & fructibus eccleſiæ dicto domi-
no epiſcopo reſeruet, ſeu cõſtituat. Vnde attento eo-
rum cõſenſu non videtur eis irrogari præiudicium,
iniuria, neque damnum: cùm volenti & conſentien-
ti non fiat iniuria. Et ſic cùm ceſſet ratio, & cauſa in-
ualiditatis apoſtolicæ prouiſionis, ceſſare debet ipſa
59 inualiditas. cap. cùm ceſſante. de appel. † Sanctorum
enim patrum antiqua decreta, ac moderna generalia
cõcilia prouiſiones apoſtolicas de dignitatibus pon-
tificalibus fiendis prohibuerunt, ne odioſus aut ma-
lè conueniens eccleſiæ in epiſcopum præficeretur, vt
patet ex mente iurium in contrarium allegatorum.
Sed in caſu noſtro ceſſat ratio dictæ prohibitionis,
poſtquàm eccleſia ſuum præbet conſenſum. Præter-
eà totalis intentio generalium conciliorum fuit re-
ducere eccleſiam ſanctam Dei ad ordinem & diſpo-
ſitionem antiquorum canonum, ſecũdum quos præ-
lati aſſumebantur per eccleſiam via electionis, vel da
bantur eccleſiæ de conſenſu capituli & canonicorũ,
vt dicto capitu. nullus inuitis. Ergo ſequitur, quòd de
conſenſu capituli papa eccleſiæ vacãti prouidere po-
teſt de prælato ſecundum dictos canones antiquos.

Secundò principaliter non obſtat, dum ſuperius
dicebatur, quòd Papa prouidere non poteſt eccleſiæ
vacanti etiam de conſenſu capituli, obſtante decreto
irritanti, ſeu perpetua prohibitione concilij Baſiliẽ.
vim decreti habente. Contra quod decretum conſen-
ſus partiũ nihil poteſt operari, per iura ibidem alle-
60 gata. † Quia illud verum eſſet, ſi capitulum eccleſiæ
Albien. in cuius fauorem decretum poſitum eſt, vti
vellet dicto decreto irritanti, & ad electionem proce
dere. Quo caſu indubitanter prouiſio Papæ nulla eſ-
ſet, ita quòd ea non obſtante ad electionem procedi
poſſet, vt ſuperius fuit demonſtratum. Sed in caſu no
ſtro capitulum eccleſię Albien. vti non vult dicto de-
creto irritanti, imò expreſſè conſentit, quòd Papa
prouideat effectualiter illi decreto renuntiando. Id-
circo valebit prouiſio Papæ non obſtante dicto de-
61 creto. † Quia cum fauore capituli fuerit appoſitum,
poteſt capitulum illi renuntiare, ſicut vnuſquiſque
ſuis fauoribus renuntiare poteſt. l. ſi quis in conſcri-
bendo. C. de pact. ita decidit Ioannes Mona. in capi-
tulo, ſtatutum. de præbendis. libro ſexto. vbi dicit,
quòd in quocunque reſcripto beneficiali appoſita ſit
clauſula decreti, ſemper tamen ſubintelligitur, con-
ditio ſi impetrans ea vti velit. Facit l. proinde. §. fina.
ff. ſi certum petatur. vbi licet mortuo teſtatore domi
nium rei legatæ recta via tranſeat ad legatarium, ta
men ſi legatarius repudiet legatũ, fingitur non trãſiſ-
62 ſe. † Nam quoties actus annullatur fauore alicuius,
63 nunquam annullatur niſi ipſo volente. † Sicut in ſi-
mili videmus, quòd ſi emphyteuta eccleſiæ vel pri-
uati non ſoluat canonem tempore congruo, vel alie-
net emphyteuſim irrequiſito domino, cadit à iure
ſuo. Tamen hoc ſubintelligitur verum, domino vo-
lente, aliâs non, ſecundum gloſ. in verbo, volenti. Et
in verbo ſi modo voluerit. & ibi Barto. & omnes in l.
ſecunda. C. de iure emphyteuti. & ibi plenè Iaſon in
quinto notabili, & Salice. in l. fina. eodem titu. & Bal
dus in l. fina. in fine. C. de reuocan. donatio. Cùm er-
go capitulum dictæ eccleſiæ Albienſis nolit vti illo
decreto: imò expreſſè illi renũtiat, conſentiendo, ꝙ
Papa prouideat, tale decretum obſtare non poterit.
Ad hoc facit quod eleganter determinat gloſ. prag-
maticæ in verbo, irritum. §. vt verò cæteri. tit. de col-
latio. vbi decidit, quòd decreto irritanti ibi appoſito
in fauorem graduatorum, poteſt renunciari per gra-
duatum, qui eo vti poſſet, ſi vellet. Facit capitulo, ad
Apoſtolicam. de regula. Nam poteſt quis quod fauo-
re ipſius non valet, facere quod valeat, vt nota. Inno-
cen. in capitu. quia cunctis. de conceſſio. prębenda. in
ſexto quod maximè eſt verum in caſu noſtro, vbi ca-
pitulum Albienſe ante prouiſionem Papæ conſen-
tit, quòd prouideat nolẽdo vti decreto irritanti, quo
caſu valebit prouiſio. Secus eſſet ſi poſt prouiſionem
Papæ ſine conſenſu capituli expeditam capitulum
64 conſentiret. † Quia tunc prouiſio Papæ nulla vi de-
creti irritantis non reconualeſceret per ſequẽtem ca
pituli conſenſum, imò eſſet opus noua prouiſione,
per capitu. penulti. de præbend. in ſexto. Et notat Io-
annes Andræas in nouel. in dicto capitu. ſtatutum. &
ibi Dominicus de ſancto Geminia. Et quòd capitu-
lum poſſit renuntiare decreto irritanti generalis cõ
65 cilij patet, † quia ius eligendi & vocem dandi habent
canonici, non vt collegium, ſed vt ſinguli, ſecundum
Panormita. de electio. capitu. cùm Vintonen. Et ſic
cùm non tractetur de iure eccleſiæ, ſed de iure ſingu-
lorum, poſſunt ipſi tali iuri ſingulorum eis pertinen-
ti liberè renuntiare, vt dicta l. ſi quis in conſcribẽdo.
& plenè notatur in capi. cùm omnes. de conſtitu. De
modico enim agitur, quando agitur de perdendo vo
ces pro vna vice, vt hîc. Similiter videmus ſeruari in
matrimonio carnali, cui ſpirituale comparatur. Nã
licet non poſſit à principe per alterũ ex coniugibus
impetrari, aliâs eſt nullum, vt ſ. dictum fuit: tamen ſi
princeps mandet matrimonium cõtrahi, ſeu puellæ
det maritum, cui puella liberè cõſentit, vel matrimo-
nium non obſtante clauſula decreti annullatiua ma-
trimonij, vt decidunt Docto. in dicta. l. j. C. ſi nup. ex
reſcript. petan. quia cùm annullatio ſit fauore puellæ
poſita, tamen poteſt illi renuntiare, & marito ſibi dã-
to conſentire. Quatenus autem decretum concernit
fauorem eccleſiæ, tunc canonici nõ poſſent illi renun
tiare. Et ita intelliguntur ea, quæ dicuntur in c. dile-
66 cto. & ibi glo. Innocen. & Panor. de præben. † Ideo ſi
perpetuò canonici renunciare vellẽt facultati eligen
di prælatum, ſeu conſentiendi, quòd Papa à cætero
perpetuis temporibus de epiſcopo prouideret in ec-
cleſia Albienſi: Certè non poſſent, obſtante decreto
irritan

irritanti, quod fauorem eccleſiæ reſpicit in hoc caſu,
quia facultas perpetua eligendi eccleſiæ ſeu capitulo
competit. Sed dare vocem in vna vacatione ſeu ele-
ctione competit ſingulis vt ſingulis, & competit ca-
nonicis de præſenti in eccleſia exiſtentibus, quorum
ſolùm intereſt, quo ad præſentem vacationem.

Tertiò non obſtat, quòd in aſſumendo prælatum
fuit per concilium data certa forma, ſcilicet quòd aſ-
ſumatur per viam electionis. Cui formæ non poteſt
de conſenſu partium renunciari, per iura ſuperiùs in
contrarium allegata. Cùm omnis forma dicatur de
iure publico. Cui conſenſu priuatorum renuntia-
ri non poteſt. Quoniam reſpondetur, quòd illud ve-
rum eſſet, ſi capitulum Albienſe de per ſe aſſume-
re vellet prælatum, & de prælatura diſponere. Quo
caſu neceſſe haberet eum aſſumere ſeruata forma ca
nonicæ electionis. Aliàs diſpoſitio capituli eſſet nul-
la & irrita, propter defectum formæ non obſeruatæ
quantumcunque capitulum renuntiaret. Nam capi-
tulum, non poteſt prælatum ex ſe ipſo habere, ni-
ſi ſecundum formam ſolennis electionis vel poſtu-
lationis, quia nemo facere poteſt, quòd leges locum
non habeant in ſua diſpoſitione. l. nemo. ff. de lega. j.
67 † Sed in caſu noſtro capitulum Albienſe ex ſe ipſo
non vult diſponere de prælatura, ſed vult ſimplici-
ter conſentire, quòd alius ſcilicet Papa diſponat, &
prælaturam conferat. Quo caſu nullibi legitur, quòd
ſeruari debeat aliqua forma. Quinimò ſufficit ſim-
plex conſenſus qualitercunque declaratus. Quia ſi-
cut capitulum cõpromittendo actum electionis fien-
dæ in certas perſonas etiam extraneas non tenetur
ſeruare aliquam formam, vt dicto capitu. cauſam. de
electio. Imò ſufficit, quòd ſimpliciter conſentiat, quòd
68 compromiſſarij eligant, vice capituli. † Præterea ſi-
cut cõſentiens, quòd alius de ſuis rebus teſtetur, non
tenetur ſeruare ſolennitatem teſtamentariam, vt di-
cta l. ſicut. §. ſed ſi permitteret. ff. quib. mod. pig. vel hy
potheca ſolui. Imò ſufficit nudus conſenſus, dunta-
men ſit expreſſus, vt ibi. & l. Gallus. vbi gloſ. & Do-
cto. ff. de pignorati. actio. & not. plene Barto. in l. quæ
dotis. ff. ſolu. matri. & Panormita. in capi. nonne. de
69 præſumptio. † Sic etiam capitulum conſentiendo, quòd
Papa de prælatura prouideat, non tenetur ſeruare
formam quam obſeruare tenetur de per ſe prouiden
do. Nam conſentiendo, quòd Papa prouideat, capi-
tulum nihil aliud facere videtur, niſi renuntiare pro
70 illa vice facultati eligendi ſibi competenti. † Or nul
libi cauetur, quòd in tali renuntiatione ſeruari de-
beat aliqua forma. Cùm etiam tali facultate eligendi
tacitè renuntiari poſſet, negligendo intra tres menſ-
ſes eligere. Ergo multò magis expreſsè renuntiando,
& qualitercunque conſentiendo. Nec obſtat, ſi di
71 ceretur, quòd ſaltem ille alius ſcilicet. † Papa de con-
ſenſu capituli prouidens tenetur ſeruare formam ſo
lennis electionis, ſicut ille qui de rebus alienis de con
ſenſu domini teſtatur, ſeruare tenetur ſolennitatem
teſtamentariam & compromiſſarij loco capituli eli-
gentes ſeruare tenentur formam electionis: attento
maximè, quòd forma eligendi & prouidendi eſt da-
ta per concilium generale. capit. quia propter. de ele
ctio. cui Papa ſubiicitur per ea, quæ notantur in cap.
ſignificaſti. de electio. Quoniam reſpondeo duplici-
72 ter. † Primò, quia forma eligẽdi data fuit per conci-
lium ſolis collegiis eccleſiarum pontificalium: adie-
cta pœna nullitatis, ſi forma non ſeruetur. Or exten-
deru illa iura ad ſummum pontificem, qui eſt omni
lege poſitiua ſolutus. capitu. propoſuit. de conceſſio.

73 præbendæ. non habet apparentiam. † Nam præſen-
tia Papæ ſupplet defectum cuiuſcũque ſolennitatis,
etiam in actibus aliorum in ſui præſentia diſponen-
74 tium. l. omnium. C. de teſtamen. † Secundò reſpon-
detur & peremptoriè, quia (vt ſuperiùs dictum fuit)
capitulum conſentiendo, quòd Papa prouideat de
prælatura, videtur pro illa vice renuntiare iuri eli-
gendi, quod deuoluitur ad ſuperiorem. Et ſiue de-
uoluatur ad Papam ſiue ad alium immediatum ſu-
periorem, Papa vel quicunque ſuperior iure deuo-
luto prouidens, non tenetur ſeruare aliquã formam:
imò vnico verbo, & actu poteſt prouidere, ſecũdum
Ioannem Andræam & Panormitanum in ca. ne pro
75 defectu. de electio. in antiq. † Nam eo caſu ſimplex
collatio habet vim electionis & cõfirmationis, ſecun
dum Panormitanum in dicto capitulo, cùm in cun-
ctis. §. cùm verò. Eo enim ipſo, quòd Papa aliquem
pronuntiat epiſcopum vel abbatem, habet talis pro-
nũtiatio vim electionis & cõfirmationis, ſecundum
Innocen. in capitu. cùm olim. de cauſa poſſeſsio. &
proprieta. & Ioannes And. in capitu. j. &c. vt circa. de
electio. libro ſexto in nouella. & in capit. auditis. &
ibi Henri. de electio. Ex præmiſsis reſultant ſequẽ-
76 tes concluſiones. † Prima eſt, quòd per viam actua-
lis reſignationis cum retentione moderatæ penſio-
nis prouiſio de dicto epiſcopatu in fauorem dicti ne-
potis fieri poterit per Papam: & poſito, quòd conſti-
tueretur dicto domino epiſcopo immoderata pen-
ſio ſuper fructibus dicti epiſcopatus, prouiſo quod
non eſſet de omnibus fructibus, & cum regreſſu, pro
pter hoc prouiſio Papæ non minùs valeret: ſed dun-
taxat agi poſſet, vt dicta penſio ad debitum mode-
ramen reduceretur. Et ſic iſta via prouidendi dicto
nepoti præcedente actuali renuntiatione eſt tuta, &
77 ſecuriſsima. Secunda concluſio eſt, quòd † rema-
nente dicto domino epiſcopo in ſuo integro ſtatu,
vbi eſt, non poteſt nec per viam electionis & confir-
mationis, nec per viam prouiſionis apoſtolicæ de di
cto epiſcopatu prouideri dicto eius nepoti per viam
coëpiſcopationis: tum quia non poſſunt eſſe duo ca-
pita in eodem corpore: tum quia dictus nepos non eſt
ætatis in qua poſsit epiſcopari. Tertia concluſio
eſt, quòd etiam per viam coadiutionis, & coadmini-
ſtrationis non poteſt eidem nepoti prouideri: quia
(vt dictum eſt) non eſt in ætate in qua ſuffragari poſ-
ſet, ſeu adiuuare dictum dominum epiſcopum eius
auũculum, cùm vt dictum eſt, epiſcopari non poſsit.

Quarta concluſio eſt, quòd prouideri non poteſt
de dicto epiſcopatu præfato nepoti, vt ex nunc ſibi
conferatur, & gaudencia ſeu poſſeſsio illius differa-
tur, donec mortuo dicto domino epiſcopo, quia talis
prouiſio induceret votum captandæ mortis ambitio
ne fructuum citiùs habendorum. Quinta conclu-
ſio eſt, quòd dicto nepoti non poſſet nunc ſecurè, &
irreuocabiliter reſeruari dictus epiſcopatus: etiã cũ
collatione de præſenti in euentum vacationis: quia
tales reſeruationes ſunt omnium iure aut prohibitæ,
78 aut non ſecuræ. † Quinimò prouiſio facta, cùm fiat
de dignitate vacatura, eſt nulla, quantumcunque
fiat de conſenſu epiſcopi viuentis. can. epiſcopo. viij.
quæſtio. j. Prohibitæ ſi quidem ſunt, quando fiunt ſi-
ne magna cauſa euidenti omnibus nota: vel ſi cauſa
in literis apoſtolicis non inſeratur expreſsè, vt patet
per decretum de reſerua. in pragmatica regiſtratum.
79 † Si autem fiunt cum magna cauſa omnibus nota, &
in literis reſeruationis expreſſa: tunc reſeruationes
valent, & permituntur per generale cõcilium, vt pa-
tet per

tet per decretum, licet dudum. tit. de electio. Sed etiã eo caſu non ſunt ſecuræ, nec valent irreuocabiliter, & non ſortiuntur effectum, niſi capitulum & cæteri, quorum intereſt, perſeuerent in eodem conſenſu & voluntate vſque ad finem. Quia cùm tales reſeruationes etiam cũ prouiſione de præſenti in euentum vacationis, non conferãt ius in re, ſed ad rem, donec vacatio contingat: ſemper durante illa ſpe habentes intereſſe, de quorum præiudicio agitur, quales ſunt epiſcopus & capitulum, poſſent pœnitere, & conſenſum præſtitum reuocare: ita quòd poſteà adueniente vacatione canonici poſſent eligere, vt dicta l. fi. C. de pact. Et ſimiliter papa reſeruationem factam reuocare poſſet & caſſare, cùm non conferat ius in re. capit. penulti. de præben. in vj. Ideo videtur, quòd ſi dictus dominus epiſcopus nolit actualiter reſignare dictũ ſuum epiſcopatum, licet hoc facere eſſet ſecurius pro
80 validitate prouiſionis ſui nepotis: † tamẽ dictus epiſcopatus in caſu noſtro poterit per papam reſeruari dicto ſuo nepoti, ad petitionem ſeu poſtulationem capituli eccleſiæ Albien. cleri & populi, & de conſenſu & libera voluntate dicti domini epiſcopi, domini noſtri regis, & ex ſuperabundanti de conſenſu metropolitani, & ſui capituli. Et poterit fundari petitio ſeu poſtulatio capituli cleri, & populi ſuper meritis, & geſtis laudabilibus dicti domini, quæ veriſimiliter per eius nepotem continuabuntur. Et aliàs, prout continetur in inſtrumẽto iam per dictum dominum epiſcopum, & capitulum paſſato, vbi elegantiſsimè
81 omnia diſſeruntur. † Nam his concurrentibus opinor, quòd dicta reſeruatio erit fundata in magna &, euidenti, & rationabili cauſa attenta gratia regis, petitione capituli, cleri, & populi, vt eſt text. notabilis in cap. innotuit. de electio. vbi propter conſenſum & gratiam principis, capituli, cleri, & populi permittitur, & valet prouiſio gratioſa de epiſcopatu facta cõtra regulas iuris communis. Facit tex. in cano. apoſtolica. in fin. viij. quæſti. j. & bonus tex. in cap. factus in
82 principio. & cap. qualiter. vij. quæſtio. j. † Præterea, text. in dicto decreto licet dudum. non ſpecificat cauſas, propter quas tales reſeruationes, & prouiſiones permittũtur. Sed ſimpliciter dicit, quòd fieri poſſunt ex magna cauſa in literis exprimenda, nec arbitrari cauſæ magnitudinem videtur relinqui arbitrio papę & iudicis, argumen. l. j. ff. de iure deliberan. Or non poteſt videri maior, neque difficilior cauſa: quinimò videtur quaſi diuina, habere gratiam & conſenſum regis, epiſcopi viuentis, capituli, cleri, & populi, necnon metropolitani, & ſui capituli. Non eſt in mundo iudex, qui non arbitraretur hanc cauſam eſſe ſummè magnam, attenta naturali hominum inclinatione ad diſſentiendum. l. quia poterat. ff. ad Treb. cap. quia diuerſitatem. de conceſ. præben. Præterea ex hoc cõſeruatur pax. & tranquilitas eccleſiæ, & euitatur diſcordia & ſcandalum, quæ fortè, eueniẽte vacatione, cum maximis litium anfractibus contingere poſſent, ſicut hactenus fuit, quòd lis ferè durauit xl. annis. Quę omnia multum conferũt ad tolerandum huiuſmodi reſeruationem, ſecundum Lud. in dicto cõſi. ccccxxxij. vbi cõcludit, quòd poſito pacis, euitatio guerrarum & ſcandali ſunt cauſa ſufficiens derogãdi decretis generalis concilij. Igitur cum præmiſſa magna cauſa prouiſo, quòd in literis exprimatur, opinor reſeruationem de dicto epiſcopatu fiendam eſſe ſufficientiſſimè fundatam, & valere, vt reſeruationem ſui natura reuocabilem, vt dictum eſt: niſi perſeueretur in eadem voluntate vſque ad finem.

ARRESTVM PARISIIS IN PARLAMENTO HAbitum ſuper camerariatu Lugdunẽſis Eccleſiæ, Extractum à ſuo originali, per Dominũ Gulielmum Benedictum: cuius poſteà ſequitur Quęſtio, ſiue Tractatus, quomodo, aut quando conferri poſsit dictus Camerariatus.

Carolus Dei gratia Francorũ rex, Vniuerſis præſentes literas inſpecturis ſalutem. Notum facimus, quòd cùm conſtitutis in noſtra Parlamẽti curia dilecto, & fideli noſtro magiſtro Frãciſco Deſtaing ſummi põtificis prothonotario, & noſtro in magno cõſilio cõſiliario, eccleſiæque Lugdu. canonico, à magiſtro Clemente Mulat Seneſcali Lugduni locumtenen. ſe dicente, & aliis appellante ex vna parte, & dilectis etiam noſtris canonicis & capitulo, & magiſtro Antonio Dars, etiã canonico eiuſdẽ eccleſiæ Lugdunen. intimatis, pariterq; à magiſtro Petro de Baſtida eccleſiæ ſancti Nicetij Lugduni ſacriſta appellantibus, ratione dignitatis Camerariatus in eadem eccleſia Lugdu. ex altera, vel eat undem partium procuratoribus, prælibatus Deſtaing appellans dici, & proponi feciſſet, quòd defunctus magiſter Ioannes Deſtaing dum viueret, de nobili & Baronum genere procreatus, canonicatu, præbenda, & Camerariatu dictæ eccleſiæ Lugdu. prouiſus, & illis longo tempore vſus & gauiſus fuerat. Quiquidem Deſtaing eius ſenectutem, prædictique appellantis eius nepotis ab eodem nobili, & Baronum genere oriundi, ac Doctorum & literarum ſcientia præditi, canonicique eiuſdem Lugdunen. eccleſiæ, mores laudabiles, & merita perpendens, & ad dictam Camerariatus dignitatem obtinendam, ipſum appellantem idoneum & capacem eſſe cognoſcens, vtque illi de eodem Camerariatu prouideretur, reſcriptum apoſtolicum in forma mandati de prouidendo obtinuerat: cuius medio dictus appellans dicto Camerariatu prouiſus, & illius poſſeſſionem, qualem de iure potuerat, adeptus extiterat. Verùm ad prælibati magiſtri Antonij Dars inſtigationem dictus appellans quò minus per capitulum reciperetur, necnon in gaudentia dicti Camerariatus, licet decanus, & notabiliores canonici eiuſdem capituli eum voluiſſent recipere, impeditus fuerat, prædictiq; intimati ſuper bullis eiuſdem appellãtis per Arreſtum procedi, ac medio nonnullius prætenſæ electionis in dicto capitulo via exquiſita factæ, dicto Dars de eodem Camerariatu de facto collationem fecerant, à quibus ſiquidem impedimentis, & aliis

aliis viis facti, idem magiſter Franciſcus Deſtaing
ad prædictam curiam noſtram appellauerat. Verùm
dicti de capitulo per formã monopolij à diuinis ceſ-
ſauerant. Super quibus informatio facta, ac penes cu
riam noſtram reportata fuerat. Quare ex præmiſsis
concludẽdo petiiſſet idem appellans, quòd per ipſius
curiæ noſtræ Arreſtum diceretur malè Arreſtatum
& proceſſum fuiſſe, ipſum verò appellantem bene
appellaſſe: quódque ſi dictus Dars in eodem Camera
riatu ius vellet prætẽdere, ipſe & dictus appellans eo
rum titulos, vt apparẽtius ius in eodem habẽti, illius
gaudentia adiudicaretur, exhiberent, & dicti intima-
ti in ſuis expenſis condemnarẽtur. Prænominati ve-
rò canonici, capitulum & Dars intimati duobus pri-
mitus factis præſuppoſitionibus, videlicet ꝙ in bene
ficiis per ſimplicem reſignationem vacantibus duo
erant ſimul coniuncta & inſeparabilia extrema, reſi-
gnatio ſcilicet & collatio. Et ſicut in prophanis prin
cipali deſtructo, quia contra legem vel canonem, ac-
ceſſorium erat nullum. Ita ceſsione ſiue reſignatione
in forma reſignationis vel alterius illiciti pacti vitio
ſa ſubſiſtente, expectatiua collatio, quæ tanquam ac-
ceſſorium, reſignatio autem vt principale habeban-
tur, nullius extabãt momẽti. Quia actus indiuiduus
ſpecie, cuiuſmodi erant reſignatio & collatio, in par
te approbari, & in parte reprobari nequaquam pote
rant. Expeditiones verò in forma reſeruationis, vel
reſeruationem, ſeu expectationẽ ad vacatura ſapien-
tes, & per quas votũ alienæ mortis ingerebatur, nul-
læ & per ſacra decreta, ordinationes noſtras, & prag
maticam ſanctionem prohibitæ erant: necnon quòd
appellatione beneficiorum, maximè in diſpoſitione
prohibitiua, fructus continebantur, ex aduerſo dici
& proponi feciſſent, quòd per antiquam fundationẽ
& ſtatuta ipſius eccleſiæ Lugdunen. iure & authori-
tate apoſtolica vallata, & quæ eccleſia veteris, notabi
lis, & magnæ fundationis, in cáque triginta duo ca-
nonicatus, complures dignitates militariæ, & alij ha
bituati extabant, quotieſcunque aliquam in eadem
eccleſia dignitatem vel canonicatum, per ceſſum, de-
ceſſum, ſeu aliâs vacare cõtingebat, fructus illius in-
ter cæteras dignitates & canonicatus, adeò quòd no-
uo canonico viginti, aut triginta frãci pro liberatio
ne duntaxat remanebant, & abſq; eo, quòd talis di-
gnitatis ſeu canonicatus vacãtis fructus, quouis quæ
ſito colore, reſeruari cuipiam poſſent, aut valerent,
diuidebantur. Prædictæ autem dignitates & potiſ-
ſimùm Camerariatus, qui clauium portarum clau-
ſtra, eccleſiæ cuſtodiã habebant, magni oneris erant
ipſis quoque & cæteris canonicis comites Lugduni
exiſtentibus, complures famulos ſtipendiare, & ale-
re, ac expenſas non modicas, ne tantæ eccleſiæ vile-
ſceret dignitas, ſupportare: & ob hoc dictos fructus
inter ſeipſos diuidere oportebat: dixiſſent inſuper
prælibati intimati, quòd ſub prætextu cuiuſdem pro-
curationis per defunctum magiſtrum Ioannem De-
ſtaing, dum viueret in dicta eccleſia Camerarium,
eo valitudine aduerſa laborante, ad dictum Camera-
riatum cum omnium fructuum reſeruatione, reten-
tione, ac regreſſu reſignandum, ad inductionem, &
inſtigationem dicti appellantis paſſatæ: idem appel
lans mandatum apoſtolicum de prouidendo clauſu-
lam retẽtionis ſiue reſeruationis omnium fructuum
eiuſdem Camerariatus, & quòd eodem appellante
cedente vel decedente, aut aliâs ipſum quomodo li-
bet dimittente, idem reſignans virtute prioris tituli,
perinde ac ſi minimè reſignaſſet, ad illam dignitatem
haberet regreſſum, continẽs obtinuerat, & illud præ-
dicto de Baſtida præſentauerat exequutioni deman-
dandum. Quiquidem de Baſtida dicto appellanti de
eodẽ Camerariatu cum illis clauſulis reſeruationis,
& regreſſus ſub vnico actu expreſsis, duos ſimul &
ſemel in eadem eccleſia Camerarios, & ſuperuiuẽtes
illorum introducendo, & rem etiã in prophanis pro
hibitam, cùm pactum de futura ſucceſsione, & inuicẽ
ſuccedẽdo extaret reprobatum, faciendo collationẽ,
quæ potiùs vera reſeruatio cẽſeri debebat, fecerat. Di
xiſſent poſtmodum iidem intimati, quòd à præſenta
tione bullarũ ipſis de capitulo per dictum appellã-
tem, & fulminationem cenſurarum factarũ ad illum
ſeu illos, primò & ex inde, quia bullæ & proceſſus de-
ſuper fulminatus cenſuras & excommunicationes la
tæ ſentẽtiæ continebãt tanquam ab abuſu ad dictam
curiam noſtram appellauerant. Et quanquam dicto
appellãti ipſi de capitulo, ſi quòd ſuis bullis, tãquam
decretis ordinationibus noſtris, & pragmaticæ ſan-
ctioni contrariis renũtiare, & prædictam reſignatio
nem ſimpliciter vel cauſa permutationis in dicti ca-
pituli manibus fieri facere vellet, ad hoc eũ reciperẽt
obtuliſſent: Attamen ſpreta dicta oblatione, cõtra di
ctos de capitulo in generali, & particulariter per cen
ſuras & excommunicationes procedi fecerat. Vnde
iidem intimati rurſum appellauerãt, & nihilominus
in capacitate eiuſdẽ Deſtaing appellantis ad cauſam
prædictæ reſignationis ſimoniacæ cum retentione
omniũ fructuum contra decreta & ſtatuta dictæ ec-
cleſiæ, & attentando contra illa factæ, & mandato de
prouidendo prædictis decretis derogantibus. Atten-
tis, & quòd prouidendi poteſtas ad ordinarium deue
nerat de dicto Camerariatu tanquam vacante, dicto
Dars illius eccleſiæ canonico, & ſufficiẽti collationẽ
facerent. Quiquidem Dars medio dictæ collationis
poſſeſsionem cum proteſtatione acceperat. Procura-
tor autem noſter in dicta villa Lugduni de iam dictis
bullis certificatus, ſuper illis per Arreſtũ procedi fe-
cerat: & ſuper his partibus prædictis corã dicto Sene
ſcallo Lugduni, aut eius locumtenẽ. auditis, idem De-
ſtaing à prædicta dictarum ſuarum bullarum arreſta
tione ſe pro appellãte geſſerat, & literas à nobis, per
quas dictas bullas ſic Arreſtatas penes iamdictam cu
riam noſtram afferri mandabatur, obtinuerat. Cõſe-
quenter dixiſſent antedicti intimati, ꝙ cum aliquis
medio aliquarum bullarum ſacris cõciliis, ordinatio
nibus noſtris, & pragmaticæ ſanctioni derogãtium
cuiuſmodi illi prædicti appellantes erant, recipi re-
quirebat, capitulum illis minimè obtemperare: cùm
potius talium impetrãtes toto poſſe reiicere teneba-
tur neq; beneficiorũ cum fructuũ retẽtione reſigna-
tio fieri poterat, valebat: cũ beneficia ſine diminutiõ-
ne, & diuiſione debeant reſignari & conferri: & ſi col
lationem faciẽdo, collatio de fructibus paciſceretur
reſignatio illa tãquam ſimoniaca nullius extaret ef-
fectus. Et ab hoc, ſi dictus Deſtaing à denegatione de
eum recipiendo ſe diceret appellaſſe, nequaquam ve-
niebat admittendus, minúſq; ab Arreſtatione dicta-
rum bullarum, cùm eſſent contra concilia generalia,
& fundationem eccleſiæ prædictæ: etiam ſi dictæ bul-
læ dictis ordinationibus noſtris contrariè non fuiſ-
ſent. Attamen cùm à nobis beneplacitum, aut à iudi-
ce alio competenti mandatum, ſeu permiſsionem il-
las exequi faciendo minimè obtinuiſſet, iunctis inhi
bitionibus per nos, ne quis Romam iret, factis, illa-
rum bullarum exequutio, abuſus, & interpriſia ex-
tabat. nec obſtabat mandatum de prouidendo per
appellan

appellantem prætenſum:quoniam quoties tale mandatum ſurreptitium vel contra concilia, & decreta impetrantium,collatio verò indigno, aut criminoſo facta, cuiuſmodi dictum mandatum, & idem appellans exiſtebat,reperiebantur, poteſtas conferendi ad ordinariũ redibat. Ex quibus præmiſsis,& aliis com pluribus rationibus,& cauſis dicti intimati vt appellantes concludendo requiſiuiſſent, per prædictæ curiæ noſtræ Arreſtum dici & declarari, dictũ Deſtaing malè & abuſiuè contra ordinationes noſtras,& pragmaticam ſanctionem prædictas impetraſſe, dictum de Baſtida malè proceſsiſſe & fulminaſſe, ipſos verò intimatos & appellantes bene appellaſſe. Inquãtum autem idem Deſtaing appellans extabat, illum vt appellantem inadmiſsibilem eſſe, & ſi admittebatur malè, & ſine grauamine appellaſſe, prædictaq; dicti appellantis bullæ tanquam damnatæ,ac ſacris decretis contrariæ, in eadem curia noſtra detineri & lacerari,ac eidem Deſtaing & cæteris generaliter,ne con ſimiles bullas de cætero impetrare auderẽt, inhiberi & defendi. Et inſuper monitiones & cẽſuras per prælibatum de Baſtida latas ſeu factas caſſari & annullari: excommunicatos verò ad cautelam abſolui: necnon pro præmẽtionatis abuſibus eundẽ Deſtaing in duarum mille librarum emẽda:atq; omnia præmiſſa reuocari faciendi, ac abſolutionem & certificationem dictarum reuocationem ſuis ſumptibus afferendi: quouſq; omne idem feciſſet, priſionem tenẽdam, & in eorumdem intimatorum damnis, intereſſe, & expenſis condemnari,dictúmq; de Baſtida, & quendam Pocachart nuncupatum in eadem curia noſtra perſonaliter compariturox adiornari. Supradicto defuncto magiſtro Ioanne Deſtaing, dum viueret, ſeu eius procuratore iudicialiter declarante, ꝙ licet medio reſignationis per eũ de dicto camerariatu factæ ac prædicti mandati à ſummo pontifice cum reſeruatione fructuum & regreſſu obtenti, eidem Deſtaing appellanti ſuo nepoti merito & idoneo de eodem camerariatu, iuxta eiuſdem mandati & clauſularum diſiunctiuarum in eo expreſſarum ſeriem prouiſum extitiſſet, indubitanterq; in huiuſmodi gratioſis,dictus ſummus pontifex pluſquam in eiſdem mandato & prouiſione contineretur,ſignãter cauſis & perſonarum qualitatibus conſideratis poſſet,nulliq; alteri quàm dicto ſummo pontifici de eodem camerariatu prouidere liceret. Attamẽ idem defunctus Deſtaing contra prouiſionem ſuo prædicto nepoti factã venire, regreſſum habere, nec alios fructus eidem camerariatui pertinentes,quàm dicta reſignatione ſimplici exiſtente percepiſſet, necnon ac ſi prædictæ vltimæ clauſulæ in eiſdem mandato & prouiſione ſubſequuta expreſſæ non eſſent,capere,dictis tamen reſignatione & prouiſione tenentibus,minimè intendebat. Procurator autẽ noſter generalis prædictarum dicti Deſtaing appellantis bullarum & proceſſuum inde fulminatorum tenore recitato,illas prohibitas & damnatas,ſacriſq;conciliis,decretis, pragmaticæ ſanctioni,& ordinationibus noſtris iamdictis cõtrarias eſſe:quoniã per eas reſignans,cui omnes fructus loco penſionis quanquam ſuo nepoti fieret prouiſio, reſeruabantur,Camerarius extabat cedẽteq; vel decedente, aut quoquo modo dimittente prædicto appellante in eodem camerariatu,dictus reſignans perinde ac ſi nũquam reſignaſſet,redibat. Et per omnia ſacra concilia pluralitas titulariorum in eodem beneficio,ſucceſsio in beneficiis, diuiſio beneficij,prouiſio alicuius beneficij ante quàm vacaret,& reſeruationes prohibebantur,allegaſſet,dixiſſetque dictum defunctum Deſtaing duo procuratoria ad renũtiandum prædictis fructibus, & regreſſum produxiſſe. Et idcirco requiſiuiſſet per eandem curiam noſtram aduocatis eiuſdem, ne ſummum pontificem tales reſeruationes facere poſſe,deinceps allegarent,inhiberi. Necnon impetrationes, executiones, excommunicationes, ceſſationes à diuinis, & interdicta abuſiua declarari,eundémq; de Stagno appellãtem ad omne id caſſari, reuocari, excommunicatos abſolui, ceſſationémq; à diuinis,& omnes pœnas tolli,omniáque in priſtinum ſtatum, ac ſi nunquam proceſsiſſent, & prout ante dictarum bullarum impetrationem reponi faciẽdam, ac caſſationem & reuocationem in forma afferri, pariterq; in emenda mille librarum condemnari: & ſuper dicti beneficij prouiſionem, viſis dictis procurationibus per dictam curiam noſtram ſuum arreſtũ breui manu pronunciari, præfato Deſtaing appellante,replicante,& prælibatis intimatis duplicantibus,& vt ſuprà concludentibus. Super quibus,dictis partibus ad plenum auditis, eadem curia noſtra ipſas ad quicquid vellent penes eam tradendum & producendum abſque contradictis,& ad conſilium: quódque dictus Deſtaing ſuas bullas penes eam poneret, quæ ibidem quouſque aliter foret ordinatum remanerent:& per eoſdem intimatos per manus graffarij eiuſdem viderentur. Excommunicati verò,ſi qui eſſent,ad cautelam abſoluerentur, ac ceſſatio à diuinis,& interdicta leuarentur,& amouerentur, appunctaſſet: & poſtmodum dicta curia noſtra per ſuum arreſtum viceſimaoctaua die menſis Martij,anno Domini milleſimo quadringenteſimo nonageſimoquarto ante Paſcha datum, quòd partes prædictæ in dicta materia magis amplè producerent, contradictáque & ſaluationes hinc inde traderent. Quo facto ipſis partibus ius faceret,ordinaſſet.

Tandem viſis per eandem curiam noſtram,litigato in cauſa inter antedictas partes, viceſimaſecunda die Ianuarij, anno Domini milleſimo quadringenteſimo nonageſimoquarto, facto: & cæteris per ipſas partes penes dictam curiam noſtam poſitis, & productis vnà cum ipſarum contradictis & ſaluationibus:ac audito ſuper hoc procuratore noſtro generali requirente, ꝙ abſque bullis & prouiſionibus apoſtolicis per præfatum magiſtrum Franciſcum Deſtaing decimoquarto Calendas Iulij, anno prædicto milleſimo quadringẽteſimo nonageſimoquarto impetratis,& aliis collationibus medio dictarum bullarum, & proceſſuum apoſtolicorum, reſeruationem omnium fructuum dicti camerariatus & regreſſus ſuperuiuenti continentium factis & interuẽtis, tanquam ſacris decretis ordinationibus noſtris & pragmaticæ ſanctioni contrariis, & derogantibus reſpectum habendo ipſa curia noſtra, ipſis partibus ius faceret. Viſis itaq; literis procurationis per præfatum defunctum magiſtrum Ioannem Deſtaing antedicti magiſtri Franciſci auunculum, viceſimanona die Decembris, eodem anno milleſimo quadringenteſimo nonageſimoquarto pro prædictis reſeruationi & regreſsibus renunciando paſſatis:paritérque renuntiatione dictorum reſeruationi & regreſsibus in eadem curia noſtra per dictum vita functũ magiſtrum Ioannem Deſtaing eiúſve procuratorem viceſimaſecunda die Ianuarij, anno prædicto milleſimo quadringenteſimo nonageſimoquarto facta:atque conſideratis conſiderandis, & quæ curiam ipſam in hac parte mouere poterant, aut debebant:memorata curia no-

ria noſtra per ſuũ arreſtum appellationes vtriuſque partis abſque emenda, fructibus, & expenſis annullauit & annullat, & ex cauſa, & nihilominus, quòd abſque iam dictis bullis, & prouiſionibus apoſtolicis decimoquarto Calendas Iulij, prædicto anno milleſimo quadringenteſimo nonageſimoquarto datis, & aliis collationibus, medio earũdem bullarum & prouiſionum apoſtolicarum factis, & interuẽtis, tanquam ſacris decretis ordinationibus noſtris, & pragmaticæ ſanctioni contrariis, & derogantibus reſpectum habendo: præfatus magiſter Franciſcus Deſtaing virtute bullarum & prouiſionum apoſtolicarum per eum ſeptimo Calendas Ianuarij prædicto anno milleſimo quadringenteſimo nonageſimoquarto obtentarũ per Decanum & capitulum prædictæ eccleſiæ Lugdunenſis ad iam dictam camerariatus dignitatem, fructus quoque, profigua, reuenutas, & emolumẽta eiuſdem, recipietur: eademque camerariatus dignitate ac fructibus eiuſdem, idem Deſtaing propoſitis per dictos canonicos, capitulum, & magiſtrum Antonium Dars non obſtan. gaudebit: necnon quòd ceſſatio à diuinis, interdicta, excommunicationes, & aliæ cenſuræ eccleſiaſticæ in eadem curia Lugdunen. immiſſæ, & appoſitæ leuabuntur, & amouebuntur, & excommunicati ſi qui ſint, abſoluentur, ſi factum non fuerit, quódque ad omnia præmiſſa facienda & patienda, prælibati decanus, capitulum, Dars & Deſtaing, quilibet in ſuo reſpectu, ac omnes alij propter hoc compellendi omnibus viis, & modis debitis, & rationibus, oppoſitionibúſque aut appellationibus factis aut faciendis quibuſcunque non obſtantibus, cogentur & compellentur, ordinauit & ordinat: & vlterius omnibus perſonis cuiuſcunque ſtatus vel conditionis exiſtant, ne de cætero prouiſiones, & bullas apoſtolicas omnium fructuum reſeruationem & regreſſus continentes, tanquam prædictis ſacris decretis & ordinationibus noſtris, & pragmaticæ ſanctioni contrarias & derogantes, ſub pœna & effectu illarum cadendi, & emendæ arbitrariæ impetrent, inhibuit, & defendit, inhibétque atque defendit per idem arreſtum. In cuius rei teſtimonium, noſtrum præſentibus literis iuſsimus apponi ſigillatum. Datum Pariſiis in parlamento noſtro decimanona die Aprilis, Anno Domini milleſimo quadringenteſimo nonageſimoſexto, poſt paſcha: & Regni noſtri decimotertio, Per arreſtum curiæ, de Ceriſay.

Cameraria, quæ dignitas eſt

in eccleſia cathedrali Lugdunen. contentioſa, & litigioſa extitit in parlamento Pariſiis, ſuper poſſeſſorio eiuſdem inter magiſtrum Antonium Dars ex vna, & nobilem & egregium virum dominum Franciſcum de Stagno, domini noſtri regis conſiliarium in eius magno conſilio partibus ex altera. Quaquidem lite pendente, cùm ex ſtatuto ſeu conſuetudine dictæ eccleſiæ, aliqua præbẽda vacante, facultas optãdi poſſeſsiones & iura præbendæ vacantis pertineat canonicis comitibus eiuſdem eccleſiæ: & primo loco dignitates tenentibus, in eadem plures præbendæ vacauerunt, quarum poſſeſsiones & iura in optione dignitatum, & canonicorum prædictorum ceciderunt: & quia dictus Dars, cui capitulum, & canonici dictæ eccleſiæ fauebant tanquam electo & recepto ab eis: & ipſum dicta dignitate gaudere faciebant, ſemper dictum de Stagno poſſetenus repellentes, tanquam camerarius plures de poſſeſsionibus vacãtibus aptauit. Et ſimiliter dictus de Stagno, licet effectualiter rebus optatis gaudere non poſſet, finaliter tamen in cauſa obtinuit: & per arreſtum dictum extitit quòd per capitulum reciperetur, & ſine expenſis & reſtitutionem fructuum.

S V M M Æ.

1 Poſſeſsiones, iura, & reditus canonicatui poſteà obuenientes, an cenſeantur vt fructus, vel vt pars dictæ dignitatis.

2 Beneficia dignitatis nemo conferre poteſt, niſi qui eius fructus facit ſuos.

3 Vſufructuario debetur omnis vtilitas.

4 Confiſcationes cedunt fructuario.

5 Feudi incremẽtum induſtria vaſalli factum pertinet vaſallo, non domino.

6 Dignitate perdita perduntur eius acceſſoria.

7 Intentio non præſumitur alia, niſi quæ ex verbis demonſtratur.

8 Emphyteuſis cadens in commiſſum cedit fructuario pro tempore vſusfructus, & non vltra.

9 Fructus appellatione quid veniat.

10 Vſusfructus quid.

11 Vox eligendi eſt in fructu, non tamen proprietates rei electæ.

12 Optio duos parit effectus.

QVAERITVR nunc, an dictus
Dars dimittere teneatur dicto de
Stagno non ſolùm dignitatem
1 prædictam ſeu poſſeſsionem il-
lius, ſed etiam dictas† poſſeſsio-
nes, iura, & reditus optata, tan-
quam de pertinentiis dictæ di-
gnitatis exiſtentia. Vel ſit dicendum, quòd debeant
remanere dicto magiſtro Antonio Dars, tanquam
de fructibus præteritis, à quorum reſtitutione per
arreſtum eſt abſolutus exiſtentia. Et videtur primò,
quòd dictas poſſeſsiones, iura & reditus optata cede-
re debeant lucro dicti Dars. Nam certum eſt, quòd
à tempore, quo per capitulum electus fuit & rece-
ptus vſque ad diem arreſti, per quod à fructibus fuit
abſolutus, haberi debet, tanquam fructuarius, &
omnes fructus facere ſuos: tum quia eccleſiæ in di-
uinis deſeruiebat, ad cauſam cuius ſeruitij fructus
debentur: quia os bouis triturantis ligari non debet.
Et lex naturæ habet, quod qui onus ſentit, fructum
etiam conſequi debet. Tum etiam, quia per arreſtum
à fructuum perceptorum reſtitutione abſolutus eſt,
quod aliud importare non videtur, niſi quòd om-
nes fructus fecit ſuos. Igitur ad reſtitutionem dicta-
rum poſſeſsionum & redituum optatorum, tanquam
ſibi pertinentium non tenetur: quia optare, id eſt
eligere, & conferre inter fructus dignitatis compu-
tantur. Ideo videmus quòd capitulum, ſede vacante,
conferre non poteſt beneficia: quia non facit fructus
ſuos, capi. cùm olim. de maioritate & obedientia. &
in clemen. ſtatutum: de electio. & ele. poteſta. notatur
2 in capitulo tranſmiſſum. de electio. † Talia enim al-
teri non pertinent, niſi ei, qui fructus dignitatis fa-
cit ſuos, vt ibi deciditur, ſicut fecit dictus Dars, du-
rante lite, in parlamento. Si enim curia à fructibus
eum abſoluendo, omnes fructus & conſequenter res
optatas habere non intellexiſſet, eas expreſsé exce-

piſſet, quod non fecit: ideo eas ſibi conceſsiſſet ſeu adiudicaſſe videtur, argu.l.iij.ff. de offi.præſid.& l.data. alias incip.lata.C.de donatio.facit inſtitu.de hæredib. inſtituen.§.hęreditas.vbi minus dictum plus comprehendit.facit l.vnum ex familia.§.fina.ff.de lega.ij. Ad hoc facit rex.in l.vſufructu legato.§.j.& ij.& l.item ſi fundi.in princip.ff.de vſufruc.vbi domus vicini obueniens ex ſecundo decreto in contumaciam nõ cauẽtis de damno infecto, applicatur vſufructuario. Præthereà fructus eſt vtilitas ex re vel propter rem proueniẽs.l. fructus.& ibi not.ff.de regu.iur.Et nõ immeritò, quia
3 videmus quod † vſufructuario debetur omnis vtilitas, etiã ex incorporalibus proueniens, ſiue continuè, ſiue per interualla.l.diuottio.§.quod in anno.ff.ſoluto matrimo.& ibi plenè notatur. ad præmiſſa facit quod ſingulariter decidit Bart.in l. fin.ff.ſolu.matrimo.vbi
4 dicit† quòd ſi dato caſtro iuriſdictionali in dotẽ, conſtante matrimonio, bona aliquorum ſubditorum fuerunt confiſcata, tale lucrum confiſcationis etiam bonorum immobilium, cedit lucro mariti, qui fructus dotis durante matrimonio facit ſuos: ita quòd poſteà matrimonio ſoluto, & per conſequens die reſtituẽdæ dotis cedente, maritus non tenetur talia bona confiſcata reſtituere, licet propter dotem ſibi obuenerint, vt ibi tenet Barto.quem ſequuntur doctores. Sic ergo videtur dicẽdum in caſu noſtro, vbi dictæ res optatæ prouenerũt propter dignitatem camerariæ: & ſic cõputantur in fructu: ita quòd cedere debent lucro dicti Dars fructuarij, & maximè quia dictæ res non prouenerunt ſimpliciter ex dicta dignitate: ſed propter dignitatem acquiſitæ fuerunt, partim ex induſtria dicti Dars qui illas elegit.capitu.ſi vaſallus.in titulo hic fi-
5 nit lex in vſi.feudo.† vbi incrementũ contingens feudo facto & ſolicitudine vaſalli, pertinet vaſallo, & nõ domino feudi: quia talia magis cõueniunt fructui quã proprietati. Per quæ omnia videretur malè fuiſſe iudicatum per locum tenentem ſeneſcalli Lugdunenſis dicti arreſti executorem, qui dictum Dars cõdemnauit ad reſtitutionem dictarum rerum optatarum contra mentem & tenorem dicti arreſti. Sed in contrarium opinor eſſe rei veritatem, & puto, quòd non obſtante dicta abſolutione & fructibus, dictus Dars dimittere tenetur dictas terras, reditus, & bona optata prædicto de Stagno ſecundum tenorem ſententiæ exequutorialis dicti locum tenentis. Quod verum eſſe demonſtratur ex pluribus. Primò, quia ceſſante cauſa ceſſat effectus. capitu.cum ceſſante. de appellationibus: ſed cauſa acquiſitionis dictarum poſſeſsionum, & redituum fuit dignitas dictæ camerariæ, quæ nunc ceſſat in perſona dicti Dars: igitur retinere non poteſt dictas acquiſitiones, intuitu dignitatis factas. Tum quia ceſſat dignitas, tum etiam quia dictæ acquiſitiones velut acceſſorium ſequi debent dignitatem principalem, cui accedunt quocunque vadat.capitu. acceſſorium. de regulis iuris in vj. Tum etiam quia ſicut perdita vxore propter matrimonium & iuris defectum, vel per diuortium aut aliâs, non poteſt maritus retinere dotem, cùm dos non poſsit eſſe ſine
6 matrimonio.§.ſi aduerſus. inſtitu.de nuptiis. † Sic dictus Dars perdita dignitate camerariæ, retinere non poteſt dotem: cùm dictæ acquiſitiones aliud non ſint, quàm dos dignitatis, ex qua ſuſtineri debent onera dignitatis. Nam aliâs ſequeretur abſurdum, videlicet quòd dictus Dars non ſeruiret dignitati, & tamen fructus caperęt eiuſdem, quod non eſt dicendum. Et huic deciſioni optimè congruit intentio & voluntas dicti Dars, qui optando dictas poſſeſsiones, & reditus ſemper declarabat optionem facere, pro dicta dignitate, & loco camerarij, vnde non intendebat dictas retinere acquiſitiones, niſi quandiu retineret dignitatem, & non vltra. Ideo perdita dignitate velle nunc retinere dictas acquiſitiones, nõ habet apparentiam: quia actus agentium non poſſunt operari vltra intentionem eorum.l. non omnis.§.j.ff. ſi certum pe-
7 tatur.† Et non præſumitur alia intentio, niſi quæ ex verbis demonſtratur.l. Labeo.ff.de ſupelle.lega. Nec prætendere poteſt dictus Dars quòd dictæ acquiſitiones optatæ eius lucro cedant tanquam fructuario, quia immobilia non ſunt in fructu qui prouenit ex re immobili vel mobili, aut ſe mouente.ff. de vſufructu lega.l.j.& iij.& l. item ſi fundi. Prætereà tales optiones ſeu acquiſitiones obueniunt extra rem vel rei fructuum, licet occaſione rei ſeu dignitatis contingant. Ergo ſicut incrementum alluuionis vel inſulæ, quo ad proprietatem competit proprietario, vt dicta l.item ſi fundi.§.j.& ij. Sic etiam proprietario ſeu titulario dictæ dignitatis, prefatæ opiniones accreſcere debent, quo ad proprietatem: maximè quia negari non poteſt, quin in dictis optionibus ſit dare proprietatem & fructum, qui ex eis annis ſingulis percipitur: & ſic dictus Dars abſolutus ab eo, ſcilicet à fructuum reſtitutione, non cenſetur abſolutus ab alio, ſcilicet reſtitutione proprietatis dictarũ optionum: quia in ſeparatis non fit illatio, de vno ad reliquum. l. finali. ff. de calumnia.& dubitanter ſeparata ſunt, & diuerſæ naturæ exiſtunt, ſcilicet vſusfructus, & proprietas.l. naturaliter, in principio, & ibi notatur. ff. de acquiren.poſſeſsio. Ad hoc facit elegans deciſio Ioan.Andræas in additio. Specu.titu.de loca.§. nunc aliqua. verſicu. xciij. quæritur. ſuper verbo, tribuas.
8 vbi eleganter decidit, † quòd ſi emphyteoſis in commiſſum ceciderit, tale commiſſum, quo ad lucrum fructuum applicatur vſufructuario, ita quòd faciat fructus ſuos, quandiu durabit vſusfructus: ſed eo finito proprietas commiſsi cedit domino proprietario. Ita decidit, in fine dictæ additionis, & prius ſic conſuluerat Oldra.ſi bene meminerim, conſilio ccxl. incipiente, ſuper eo quo quæritur. & ſequitur Iaſon de Mayno in l. finali.v. quæſtione.C. de iure emphyteu. referens Alberi.ita tenuiſſe ſuper rubrica. C. de vſufructu. Sic ergo erit, in caſu noſtro, quia dictus Dars vſque ad diem arreſti fecit fructus dictarum optionum ſuos, quandiu ſibi durauit facultas fructuum percipiendorum. Sed finita dicta facultate, ſcilicet poſt arreſtum ſeu illius executionem, proprietas dictarum optionum cedere debet, domino de Stagno ſeu titulario dictæ dignitatis, cuius intuitu, præfatæ optiones accreuerunt. Et ita videtur mihi, nõ obſtantibus quibuſcunque ſuprà in contrarium allegatis. Quia hæc deciſiua interpretatio ſatisfacit & dignitati & arreſto ſupradicto: dignitati ſiquidem, vt à cæteto cum dictis optionibus eius onera vlterius ſupportentur: & arreſto, vt dictus Dars fructibus dictarum optionum præteritis & perceptis potiatur. Et ſic primò non obſtat dictum arreſtum, quia per tenorem illius dictus Dars fuit abſolutus à reſtitutione fructuũ perceptorum, nedum ex dignitate, ſed etiam ex rebus optatis: quia cùm dictum arreſtum nihil exceperit, quo ad fructuum reſtitutionem, omnes fructus comprehendit, vndecunque perceptos, à quibus indefinitè fuit abſolutus. Sed non à reſtitutione proprietatis optionum, ex quibus fructus percipiũtur (vt dictum

ctum eſt) quia aliud eſt proprietas, aliud ſunt fructus
9 eiuſdem. Nam verum eſt, † quòd appellatione fru-
ctuum venit quæcunque vtilitas ex re prouenìens,
vel propter rem: prouiſo tamen quòd ſui natura ſit
conſumptibilis (vt ſunt fructus, qui ſui natura con-
ſumi poſſunt.) Ideo dicit Ioan. Andræ. in dicta additi.
quod laudimia accapita, ſeu reuocationes rerum em-
phyteuticarum fructuario pertinent, quia vtendo cō-
ſumuntur. Sed proprietas rei nunquam venit appel-
latione fructuum, imò per eorum poſitionem exclu-
10 ditur: † cùm vſusfructus ſit ius vtendi & fruendi alie-
nis rebus ſalua rerum ſubſtantia. l.j.ff. de vſufructu.
Ex quo in caſu noſtro datur intelligi, quòd dictus
Dars vti potuit, & frui dictis rebus optatis, capiendo
& conſumendo fructus eorundem, ſalua dictarum re-
rum ſubſtantia, ſi ipſo vero domino, id eſt, dicto de
Stagno vero dictę dignitatis titulatio, cui reſtitui de-
bet ſubſtantia rerum optatarum nō deteriorata. Præ-
tereà aut vult dicere dictus Dars, quòd per arreſtum
ſibi competit retentio rerum optatarum omnino, &
non poteſt: quia non eſt abſolutus, niſi à reſtitutio-
ne fructuum duntaxat. Aut vult dicere quòd fructus
retinendo dictæ dignitatis, retinere poteſt dictas o-
11 ptiones, quia veniunt in fructu, & nihil eſt. † Nam
licet vox eligendi vel conferendi ſit in fructu per iu-
ra in contrarium allegata, tamen effectus vltimus vo-
cis (id eſt proprietas ſeu titulus qui per vocem acqui-
ritur in beneficiis optatis aut collatis (non dicitur in
fructu, aliâs ſequeretur abſurdum quòd beneficia ele-
ctiua aut collatiua, quo ad proprietatem & titulum,
pertinerent, & emolumentum pertineret eligenti aut
conferenti contra text. in capi. fina. de institu. Sic erit
in caſu noſtro, vbi dictus Dars eligendo & optando
res vacantes, quod facere poterat, ratione poſſeſsio-
nis dictæ dignitatis, quia cum titulo colorato detine-
bat, conſequutus fuit froctum ſuæ vocis (qui fructus
aliud non eſt, niſi quòd electio ſuum ſortiatur effe-
ctum) & valeat prout valuit. Sed propter hoc non ſe-
quitur, quòd retinere poſsit pro ſe res per eum opta-
tas & acquiſitas dictæ dignitati: quinimo pertinent
12 dignitati, & non ſibi: † quia optio duos parit effectus
ſeu fructus. Vnum videlicet in perſona eligentis, &
alium in perſona eius cuius fauore electio fit. Primus
fructus optionis eſt, quòd ſuum ſortiatur effectum,
quo ad eius validitatem, vt ſcilicet is cuius fauore fa-
cta eſt optio ſeu electio, rem optatam conſequatur.
Et certè huoc effectum ſeu fructum fecit ſuum dictus
Dars: ita quòd mutata perſona camerarij, non per hoc
perimitur optio, quæ per ipſum fieri potuit ratione
detentionis poſſeſsionis. Alius effectus ſeu fructus o-
ptionis eſt reſpiciens perſonam eius fauore cuius fa-
cta eſt, vt ſcilicet vtatur & fruatur re optata ſeu colla-
ta: ſicut in caſu noſtro dictus Dars optauit non ſibí,
ſed alteri, ſcilicet dignitati camerariæ: & iſte fructus
non pertinet optanti, ſed dignitati: ideo is qui digni-
tatem tenet, talem fructum percipit. Sed ſi à poſſeſ-
ſione cadat, ſicut fecit dictus Dars, is ad quem tranſit
& vadit dignitas, talem fructum habebit, qualis eſt
nuoc dictus de Stagoo: maximé quia vt dictum eſt
ſuprà, per tenorem optinnis per dictum Dars expedi-
tæ clarè conſtat, quòd pro dignitate dictas res opta-
uit, & non ſibi, ſed loco camerarij. Non obſtat dum
dicebatur quòd fructum in cauſa damni infecti ex
contumacia prouenìens pertinet fructoario pleno iu-
re, quia hoc ideo eſt, quia cautio de damno infecto
præſtari debet vſufructuario. l. ſi finita. §. Iulianus. ff.
de damno infec. quæ ſi non præſtetur, in pœnam con-
tumaciæ domus applicatur vſufructuario ex ſecun-
do decreto iudicis: & ſic authoritate ſuperioris. Et
aliâs poteſt reſponderi prout latius reſpondet Ioan.
Andræ. in dicta additio. circa finem. Pariter non
obſtat deciſio Barto. in l. ſi oa. ff. ſoluto matrimo. qnia
pinguius ius habet maritus in re dotali, cùm eiuſdem
dicatur dominus. l. doce ancillam. C. de rei vendicat.
quam haberet dictus Dars in præfata dignitate. Ideo
non mirum ſi confiſcationes conſtante matrimonio
factę cedant eius lucro, vt eas non teneatur reſtituere.
Prætereà maritus verum titulum habet in dote, & ve-
rum ius durante matrimonio: ſed dictus Dars care-
bat titulo in dicta cameraria: & licet haberet titulum
coloratū, tamen non præbuit ei ius, ſaltem ante trien-
nium per decretū de pacifi. poſſeſſor. in pragmat. vnde
non poteſt fieri neceſſaria illatio de marito ad caſum
noſtrum, per ea quæ plenè dicuntur, in dicta l. diuor-
tio. ff. ſoluto matrimonio. Nam ſi titulum canoni-
cum nō habet in principali dignitate, nec habere po-
teſt in rebus optatis dignitati acquiſitis: & per hunc
modum etiam non obſtat textus in dicto capitu. ſi
vaſallus. quia loquitur in vaſallo qui eſt dominus
vtilis feudi, ſecundum gloſ. in l. ſi vt certo. §. ſi duobus.
ff. commoda. & Bartol. in l. ſi quis vi. §. differentia. ff.
de acquirenda poſſeſsione. Ideo omnis vtilitas ſi-
bi acquiritur, & non domino proprietatis.
Prætereà ibi vaſallus acquiſiuerat ali-
qua feuda ſolicitudine & ſum-
ptibus ſuis. Sed in caſu
noſtro ſecùs. Gu-
lielmus Bene-
dictus.
*

GVLIELMI BENEDICTI

DE MATRIMONIO, EIVSQVE contractibus quæſtio breuiſsima, iuris ſtudioſis cum vtilis, tum neceſſaria.

*

ANNO domini Milleſimo quadringenteſimo ſexageſimonono, & die decima ſexta Nouembris fuit celebratum matrimoniom [De matrimonio conſimili, vide Andr. Barbatiam, in prima parte, conſil. xxix.] inter dominum Gilibertum de Chabanes militem, dominum de Curton, ac gubernatorem Lemouiceñ. ex vna: & nobilem dominam Franceſiam de Turre, filiam naturalem & legitimam nobilis & potentis domini Bertrandi de Turre comitis Boloniæ, & Aluerniæ, ac dominæ Ludouicæ de la Tremoille coniugum. In cuius matrimonij contractu fuit inter cætera cõcordatum & pactiſatom, quòd caſu quo Comes præfatus ſine liberis maſculis decederet, aut eius liberi ſine maſculis, idem comes dedit dictæ dominæ Franceſiæ & ab ea deſcendentibus ex dicto matrimonio in aduantagium, & pro præcipuo vltra alias ſuas dicti comitis filias, caſtra ſua, terras, & dominationes de Rion, Rignat, Clamers, & ſainct Chtiſtofle, cum ſuis pertinentiis & dependentiis, & in reſiduo bonorum dicta Franceſia, caſu illo adueniente, & ex ea deſcendentes venirent ad partagium cum cæteris aliis filiabus ſuis.

Sequitur tenor pacti.

Item, *a eſté plus dit, & accordé entre leſdictz contrahans, que au cas, que mondict ſeigneur de Boulogne iroit de vie à treſpas ſans enfans masles, ou ſeſdictz enfans masles ſans masles deſcendans deux en loyal mariage, en iceluy cas ledict monſieur de Boulogne a donné & donne à ladicte damoiſelle Frãçoyſe ſa fille, & aux ſiens en precipuité & auantage de ſes autres heritiers les chaſtelz &c.*

Or deceſsit dictus comes Bertrandus, relicto domino Ioanne de Turte eius filio naturali & legitimo, qui ex poſt ſine liberis deceſsit maſculis, & ſic veniẽte conditione ſubſtitutionis in dicto contractu matrimoniali appoſitæ, dicta domina Franceſia, ſeu dominus Ioannes de Chabanes eius ex ſuo matrimonio filius, petit dicta caſtra ſibi præcipua. Sed ei obiicitur, quòd poſtquàm dictus dominus Bertrandus comes reliquit filium maſculum, quòd dicta ſubſtitutio expirauit.

SVMMÆ.

1 *Intentio ſpectanda potius quàm ſeries verborum.*
2 *Verba non præualent ſenſui.*
3 *Subſtitutio etiam in contractu fieri poteſt.*
4 *Primogenituræ fauent omnia iura.*
5 *Subſtitutio habetur pro facta, vbi veriſimiliter apparet teſtatorem ita voluiſſe.*
6 *Dubia voluntas interpretanda eſt ex congruitate verborum præcedentium, vel ſequentium.*

VISO instrumento matrimoniali, cuius tenore conſtat ipſum ſolum fuiſſe, ſi abſque maſculis decederet, ſubſtitutione grauatum, & non eius liberos, ſi abſque maſculis morerentur. Nam tenor inſtrumẽti matrimonialis nunc reperti per tres notarios recepti, ſic habet &c.

Item, *a eſté plus accordé que au cas que mondict ſeigneur de Boulogne irois de vie à treſpas ſans enfans, ou enfans masles deſcendans deux en loyal mariage, en icelluy cas mondict Seigneur de Boulogne a donne. &c.*

Or quicquid ſcriptum in dicto inſtrumento reperiatur, alter ex notariis qui ſupereſt, necnon tres aut quatuor teſtes dicunt etiam liberos dicti comitis fuiſſe dicta ſubſtitutione grauatos. Quæritur quid iuris.

Pro fundamento dicendorum præſuppono vnum quod eſt veriſsimum, quòd in iudicandis actibus humanis præſertim hominum iam defunctorum poſſetenus ſequenda & inſpicienda venit intentio eorum,
1 ſiue teſtatores fuerint, ſiue cõtrahentes. † Nam actus agentium interpretandi ſunt & iudicandi ſecundum intentionem eorum, & non ſecundum ſeriem verborum, vbi præſertim dubitatur de defectu errore ſcribentis contingente. l. non omnis. ff. ſi certum pe-
2 tatur. † Cùm enim manifeſtiſsimus eſt ſenſus teſtatoris, verborum interpretatio nuſquam tantum valet, vt melior ſenſu exiſtar dicit text. in l. ſi quis filium. C. de libe. præte. Quoniam voluntas plùs, quàm verba inſpicienda eſt, atque ſequenda. l. cùm virum. C. de fideicommiſ. Ideo ſcribitur prouerb. xix. qui tantum verba ſectatur, nihil habebit: qui autem poſſeſſor eſt mentis, bona reportabit. Pariter dicit apoſtolus ij. ad Corinth. iij. c. Litera occidit, ſpiritus viuificat. Ex quibus clarè reſultat, de tenore vel qualitate verborum non eſſe curandum, vbi conſtat de mente ac intentione loquentis: maximè cùm verba contrahentium non repugnãt intentioni eorum, quáuis defectum patiantur, cùm hoc eſſe potuerit aut imperitia loquentis, vel errore ſcribentis, aut inaduertentia, quod nocere partibus non debet. l. errore. C. de teſtamen. Quo caſu defectus literæ ſuppletur per ſenſum, voluntatem & intentionem contrahentium, vt liquet ex prædictis: & eſt verus vtriuſque iuris ſenſus. Cùm igitur vt ex facto præcedenti clarè reſultat iũcto tenore pactorum matrimonialium initorum inter dictos dominos quondam comitem Bolonien. & de Chabanes dominum de Curton in contractu matrimonij inter eũdem de Cbabanes & Franceſiam de Turre filiam dicti comitis celebrato: dictus comes voluerit & ſemel conſenſerit, quòd caſu quo ipſe ſine liberis maſculis, aut eius liberi ſine maſculis deceſſerint, dicta Franceſia eius filia, & ex ea deſcendentes, haberent ſibi præcipua, dicta quatuor caſtra.

Talis

Talis voluntas eſt nunc exequenda, poſtquàm conditio ſubſtitutionis contingit, videlicet quod Ioannes
3 filius dicti comitis ſine maſculis deceſsit. † Quæ quidem ſubſtitutio valuit & valet, quamuis in contractu appoſita fuerit, per text. in l. quoties. C. de dona. quæ ſub modo. iuncto quòd liberis naſcituris ex contractu aut alia diſpoſitione acquiri poteſt. l. quod dicitur. vbi plenè Alexand. ff. de verb. obligatio. Nec obſtat, quòd in inſtrumento matrimoniali à tribus notariis recepto, non reperitur ſcripta aliqua ſubſtitutio liberis dicti comitis donatoris facta, ſed ſola ſubſtitutio ei ſoli adiecta, quæ videtur eo ipſo expiraſſe, quòd idem comes donator dicto Ioanne eius filio ſuperſtite deceſsit. l. j. C. de conditio. inſertis. Quia ad hoc reſpondetur, quòd licet in dicto inſtrumento expreſſa ſubſtitutio non reperiatur ſcripta, liberis dicti comitis facta: tamen quia facta fuit, & illam feciſſe dictus donator intellexit & voluit: certè eius voluntas & intentio ſequenda eſt: adeò, quòd iudices eam pedetentim ſequi debent, ſicut canis leporem, vt verbis vtar Baldi, in l. fina. C. de neceſſa. ſeruis hæredi. inſtituen.

Et quòd dictus comes donator dictam ſubſtitutionem feciſſe intenderit, ac eam fecerit, demonſtratur ex multis. Primò ex coniectura valde vrgente, quæ ex eo ſurgit, quòd poſtquam donator ſeipſum ſubſtitutione onerauit, ſi abſque maſculis moreretur, multò magis ſaltim à ſimili eius liberos & poſteros onerare voluiſſe præſumitur, dicta cõditione adueniente, ſcilicet, ſi decederent ſine maſculis. Cùm nõ ſit veriſimile ſe ipſum plus onerare voluiſſe quàm eius filios & poſteros: cõſiderato, quòd nulla charior libertas, quàm in ſeipſo à quo charitatis ordo incipit. l. præſes. iuncta gloſ. C. de ſeruitu. Prætereà ſi dictam Franceſiam eius filiam primogenitam & poſteros ex ea deſcendentes, in dictis quatuor caſtris præferri cæteris ſuis ipſius donatoris filiabus, vt ſcriptum repe-
4 ritur in dicto inſtrumẽto. † Et hoc fauore primogenitæ, cui omni iure diuino, canonico, & ciuili fauẽdum eſt in his maximè feudis nobilibus: vt patet Gene. xxv. & in capit. licet. de voto & voti redemptio. vbi ad hoc Panormita. pulchrè diuum allegat Bernardum ſic cõſuluiſſe cuidam bono militi, fortiùs præſumitur voluiſſe eam præferre neptibus ex Ioanne filio & quibuſcunque vlterioribus poſteris. Quæ quidem præſumptio ſequenda eſt, vt ſcilicet dicamus ſubſtitutionem etiam factam fuiſſe liberis dicti donatoris, per tex. in l. quoties. §. ſed ſi non in corpore. ibi: quaſi plus nũcupatum ſit, minus ſcriptum. ff. de hæredi. inſtitu. & deciditur magis clarè in l. cùm proponebatur, ibi: per errorem omiſſam mutuam ſubſtitutionẽ. ff. de lega. ij.
5 Ex quibus concludunt docto. quòd † vbi per coniecturam & veriſimilitudinem apparet, donatorem vel teſtatorem facere voluiſſe ſubſtitutionem: certè eo caſu ſubſtitutio haberi debet pro facta, & perinde haberetur ac ſi expreſsè fuiſſet ſcripta in inſtrumento.

Secũdò principaliter dictam ſubſtitutionem etiam liberis donatoris factam fuiſſe, dico apparere etiam ex litera & tenore dicti inſtrumenti matrimonialis, ibi dum dicit: Item: *fut accordé que au cas que mondict ſeigneur de Bouloigne iroit de vie à treſpas ſans enfans, ou enfans masles deſcendans deux en loyal mariage, &c.*

Quæ verba, eorum bene conſiderato tenore, clariſſimè oſtendunt dictam donatorem præfatum Franceſiam & ex ea deſcendentes, nedum ſibiipſi, ſed etiam liberis ſuis ſubſtituiſſe, ſi abſque liberis maſculis morerentur, & hoc duplici ratione. Primò propter euitandam verborum ſuperfluitatem, quæ de nihilo operaretur: eſſet enim euidens ſuperfluitas ſi donator ſibi ſoli ſubſtituendo bis dixiſſet, ſeu verba hæc protuliſſet: *Sans enfans ou enfans masles*, cùm ſatis abundè ſufficeret ſemel dixiſſe, *Sans enfans*. Oportet ergo ad euitandum ſuperfluitatem verborum (quæ in viris præſertim ſapientibus, quales erant dicti contrahentes, non præſumitur) præſumere & iudicare, quòd ſibi ipſi per illa verba, *Sans enfans*, priore loco prolata, ſubſtituit. Et per ſequentia verba, *Ou ſans enfans*, ſubſtituere voluerit, & intellexerit, filiis & liberis ſuis ſi abſque maſculis moreretur, prout verè eis ſubſtituit. Sed notarius qui inſtrumentum dictauit, errore ſubſtitutionem liberis factam ſcribere omiſit: deindéque cæteri duo tabelliones inaduertenter inſtrumentum ſic defectuoſum ſignarunt. Nam errore ſcribę fuit omiſſum, *Ou ſes enfans*. Poſt quę verba congruè adaptantur verba ſequentia, *Sans enfans masles*, & ita iudicandum eſt, vt notoria euitetur ſuperfluitas, quam ars ſicut natura reſpuit. capitu. ſicut conſuetudo. vbi Panormita. de probatio. Secundò ita iudicandum fore demonſtratur ex verbis ſequentibus dum dicit, *deſcendans d'eux*, in numero plurali: quoniam ſi donator ſibi ſoli ſubſtituere voluiſſet, & non aliis ſuis poſteris, illa verba expreſſiſſet in numero ſingulari, ſic dicendo: *deſcendans de luy*. Sed quia in ſubſtitutione cõprehendere intendebat poſteros, & eis ſicut ſibiipſi dictam Franceſiam & eius deſcendentes ſubſtituere, vſus fuit verbis pluralis numeri, quaſi diceret quòd ſi ipſe aut eius liberi morerentur ſine maſculis ex licito matrimonio deſcendentibus, ſubſtituebat Franceſiam eiuſque ſobolem: & iſte eſt rectus ſenſus, & congrua verborum prædictorum in-
6 telligentia. † Nam quoties voluntas eſt dubia, ſemper venit interpretanda ex congruitate verborum præcedentium vel ſequentium, vt dicit text. in l. ſi ſeruus plurium. §. finali. ff. de lega. j. & l. nummis. ff. de legat. iij. facit l. hæredes palam. §. ſed & ſi notam. ff. de teſta. Tertiò & vltimò, ſubſtitutionem fuiſſe factam, nedum ſoli donatori, ſed etiam ſuis liberis, duo clariſsimè apparere per teſtes quatuor, inter quos eſt alter ex tribus notariis, qui dictum matrimoniale inſtrumentum receperunt. Qui clarè deponunt de hac ſubſtitutione, vnde eis ſtandum eſt, & plenè creditur conſiderato maximè, quòd agitur de probando contractum, quo caſu duo teſtes ſufficiunt. l. vbi numerus. ff. de teſti. Nam per eos probari poteſt, quòd per notarios fuit omiſſum, vel aliter ſcriptum, quàm dictum fuerit per cõtrahentes, vt plenè decidunt omnes in dicta l. errore. C. de teſtamen. gloſ. & docto. in l. ij. C. de bono. poſſeſ. ſecundum tabulas. & in dicta l. quoties. & l. cùm proponebatur, & Barto. in l. ſi librarius. ff. de regulis iuris. Panormita. in capitu. cùm Ioannes. de fide inſtrumentorum. Salice. & docto. in l. in exercendis. illo eodem titu. C. maximè in caſu noſtro, vbi pro depoſitione dictorum teſtium, quòd veritatem dixerint, facit præſumpta & coniectura intentio & voluntas donatoris. Nec eis repugnat tenor inſtrumenti matrimonialis: imò ſi rectè & congruè intelligatur, conuenit & concordat cum dictis & depoſitionibus teſtium: vt patet ex præmiſsis, & ita videtur mihi G. Benedicti.

PROCESSVS PRAEVENTIONALIS, CORAM INFRA DICTIS REuerendiſsimis agitatus in quendam Ioannem presbyterum homicidam, variíſque criminibus præuentum. Quem poſteà ſequitur ſuccincta admodum. GVLIELMI BENEDICTI Quæſtio de homicidio, qualiter ſcilicet, & quo medio puniendus ſit dictus presbyter homicida.

*

Initium, & cōtextura proceſ-

ſus præuentionalis nouiter agitati, & finiti coram reuerendis in Chriſto patribus dominis Ioanne Montiſalbani, Matthæo Appamiarum, Ludouico Vabreñ. Petro Vaureñ. Galhardo Cōuenarum, Ioanne Tiryano, & Sauarico Lumbarieñ. miſeratione diuina, & ſanctæ ſedis apoſtolicæ gratia epiſcopis, & iudicibus in ea parte, inter procuratorem fiſcalē in prædicti domini Montiſalbani epiſcopi, præuenientem & accuſantem ex vna, & dominum Ioannē Caſcanelli preſbyterum de Merlato dictę diœceſis Montiſalbani habitatorem, de quodam horribili homicidio & aliis diuerſis criminibus præuentum, & accuſatum partibus ex alia. Fuit in prima figura vſque ad prolationē ſententiæ expedita, & tradita venerabili viro Domino iudici appellationum curiæ Archiepiſcopalis & metropolitanæ Toloſæ, ſeu eius locum tenenti, per me Galhardum de Cruce notariū eiuſdem proceſſus ſcribam, obtemperando certis præceptis & iniunctionibus mihi factis, excepta dicta reportus, cuius & ſentētiæ indę ſequutæ ac realis exequutionis, & actualis degradationis dicti Caſcanelli in vim dictæ ſententiæ factæ tenores ſeriatim ſequuntur, velut infrà.

IN NOMINE Domini amen. Nouerint vniuerſi moderni & futuri, ꝙ in dicto proceſſu præuentionali coram præfatis dominis Epiſcopis & Iudicibus in eadem cauſa in vnum congregatis apud Toloſam, territorio eiuſdē per Reuerēdum in Chriſto patrem dominum archiepiſcopum Toloſanum ſeu eius vicarios conceſſo, in menſe Februarij anno domini milleſimo quingenteſimo vndecimo, taliter proceſſum fuit, quod ipſo Caſcanelli ad longum audito, & de ſui conſenſu fuit renuntiatum & concluſum in cauſa, & ad ſententiam & ius dicēdum clauſus proceſſus. Et exinde quadam die veneris, viceſimaſeptima mēſis prędicti Februarij intitulata, apud intra domum archiepiſcopalem, ſiue officialatum Toloſæ, circa horam ſeptimam de mane coram reuerendis dominis epiſcopis ſuprà nominatis, egregius & venerabilis vir dominus Ioannes de Badeto iurium doctor, officialis Mōtiſalbani pro dicto domino Montiſalbani epiſcopo, de mandato ipſorum dominorum Epiſcoporum reportauit ſupra dictum proceſſum ad longum, & meritum, & caſum eiuſdem declarauit, & ipſis dominis epiſcopis ad intelligendum dedit, in conſpectu & præſentia egregiorum & venerabilium virorū dominorum Petri Buxi, Antonij Capelcon, & fratris Mathurini Pauleti iurium profeſſorum, Petri Roſsinholi, & dominorū officialium Vabreñ. & Vaureñ. licentiatorum, & plurium aliorum dominorum licentiatorum, & baccallariorum ibidem exiſtentium. Poſtquam quidem relationem, ipſe idem dominus officialis Montiſalbani relator, fuit opinionis ſuprà nominatū Caſcanelli delatum, pro reparatione & pœna homicidij, & aliorum exceſſuum per eundem perpetratorum, fore degradandum, & deponendum officio & beneficio clericalibus & presbyteralibus. Et hoc pluribus ex cauſis & rationibus iuris priùs per eundem deductis, in ſcriptis redactis, & per eūdem lectis in fine præſentis proceſſus deſcriptis: cuiuſquidē opinionis fuêre memorati domini Capelleon, Buxi, Pauleti, Roſsinholi & officialis Vaureñ. Dictus autem dominus officialis Vabreñ. fuit opinionis prædictum Caſcanelli fore deponendum, & condemnandum ad carceres perpetuos. Sed demum inter eoſdem dominos epiſcopos fuit concluſum iuxta opinionem dicti relatoris, & aliorum iuriſperitorum prænominatorum, iam dicti Caſcanelli præuētum & delatū fore realiter & actualiter deponendum, degradandum officio & beneficio presbyteralibus, pro pœna & reparatione exceſſuum, & delictorum prædictorum. Et ſubſequēter eadem die, & circa horam primam poſt meridiem, intra conſiſtorium curiæ archiepiſcopalis Toloſæ, vbi ipſa curia eſt teneri ſolita, ſuprà nominati domini epiſcopi & iudices ibidem more maiorum pro tribunali ſedentes, & prout conſueuerant in expeditionē dictæ cauſæ eorum audientiam publicè tenentes, comparente dicto Caſcanelli priſonerio ibi adiuncto ex vna, & procuratore fiſcali dicti domini Montiſalbani epiſcopi partibus ex alia, & ſententiam in cauſa prædicta fieri petente, eandem ſententiam in ſcriptis protulerunt, & dederunt in hunc qui ſequitur modū.

Et nos Ioānes Montiſalbani, Matthæus Appamiarum, Ludouicus Vabreñ. & Petrus Vaureñ. Galhardus Conuenarum, Ioannes Troianus, & Sauaricus Lumbarieñ. epiſcopi & iudices pro hac cauſa ſpecialiter congregati, ſacroſanctis quatuor Dei euangeliis coram nobis propoſitis & oſtenſis, vt de vultu Dei noſtrum prodeat iudicium, & oculi noſtri ſemper videant æquitatem, ſignantes nos ſigno venerabili ſanctæ crucis, ſic dicēdo: In nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti, Amē. Ad ſententiā diffinitiuam procedimus in hunc qui ſequitur, modum. Quia

viſis

viſis & diligēter inſpectis totius præſentis cauſæ præuentionalis meritis, habitáq; ſuper his matura conſilij deliberatione cum peritis, conſtat nobis epiſcopis & iudicibus prædictis, te dominum Ioannem Caſcanelli presbyterum diœceſis Ruthenæ oriundum, & à triginta annis citra loci de Merlato diœceſis Montiſalbani habitatorem, hic coram nobis perſonaliter comparentem & præuentum, tam per confeſsionem tuam, quàm per plures teſtes contra te in eadem cauſa productos, & tibi acaratos, per vnum annum in feſto omnium ſanctorum vltimatè præterito, ſeù circa fuiſſe diffamatum de quadam muliere vocata, la Vigniera loci de Borno dictæ diœceſis: & illam pluries pendente illo tempore carnaliter cognouiſſe, & illam circa dictum feſtum omnium ſanctorum grauidam repertam fuiſſe, & quòd tu illam grauidaueras ipſam ſolenniter iuraſſe: & ob illam cauſam te dubitantem capi vel perſonaliter citari, ad quendam fratrem Bertrandum de Campis religioſum ſancti Ioannis, & cōmendatorem de Albiaſsio in commendataria de Bellouidere, dictæ parochiæ de Merlato commorantem, tuum amicum & benefactorem confugiſſe, & vt te iuuaret tam erga dictam mulierem, quàm erga iuſtitiā pluribus vicibus requiſiuiſſe: & inter alias anno præſenti domini milleſimo quingenteſimo vndecimo, in veſpere beatæ Catharinæ paulò ante auroram ad dictam commendatariam acceſsiſſe, & ad portam clauſam pulſaſſe, & eundem commendatorem adhuc in lecto exiſtentem tibi aperiri feciſſe, & circa ſuum lectulum recepiſſe, & te querimonias de dicta muliere & de compoſitione cum eadem fienda, & de timore captionis & citationis tuæ eidem commendatori feciſſe, & ipſum tibi exuberantes oblationes & benignas conſolationes feciſſe, ac tandem tuo languori compatiendo, certam refectionem parari per eius ſororiam iuſsiſſe, & ſuis manibus paraſſe, & ad feruendum certum ferculum ſeu brodium pro te refocillando & recreando verſus ignē ſe cubaſſe: & te nulla rixa, nec minis, nec aliquibus verbis præcedentibus, cōtra ipſum religioſum, & tuum filium confeſsionis, malicioſè & proditoriè à parte retrò irruiſſe, & cum quodam gladio longo & acuto ſupra eius tergum lethaliter percuſsiſſe, & gladium ibidē remanſiſſe plantatū vltra quatuor digitos, donec per Chirurgos fuit extractus, & te de dicto facinore per aſtantes reprehēſum, quòd vtinam illum occidiſſes reſpōdiſſe. Et conſequenter paulo poſt, & ex interuallo eundem commendatorem prope quoddam altare eiuſdem commendatariæ exiſtentem cum alio gladio acuto in eius ſtomacho circa ſiniſtram mamillam iterum percuſſiſſe, & acriter vulneraſſe. Et te de vlterius illum cædendo, & malè tractando conatus feciſſe: ac ipſum commendatorem ad cauſam dictorum ictuum exinde quandiu vixit, in lecto iacuiſſe, & infra decem dies ex eiſdem ictibus mortuum fuiſſe, nec opera chirurgorum, quæ cum maxima diligentia fuit adhibita, curari potuiſſe: teq; cùm propter dicta facinora eſſes in carceribus meritò detentus, per abſtinentiā & ceſſationem à comedendo tibi mortem procurari ſatagiſſe, & ad comedendum per metum & comminationem fuſtigationis neceſſariò compulſum fuiſſe, téque etiam Iauleriam tibi in carceribus refectionē miniſtrantem verberaſſe, ac ibidem per diuerſas vices & in pluribus diebus & noctibus dæmones in auxilium inuocaſſe, & pariter etiam per plures vices, & cùm perſeuerantia plurium dierum, Deum, virginem Mariam, & fidem chriſtianam, ac baptiſmum tuum abnegaſſe. Sed dictas dæmonum inuocationes, & Dei & Virginis, ac baptiſmi abnegationes iudicialiter abiuraſſe, téque in tuis depoſitionibus variaſſe, vacillaſſe, & deieraſſe, & aliàs deliquiſſe, prout latius in proceſſu continetur. Et quia comperimus dicta facinora, aut ex ipſis plura eſſe non ſolum grandia, ſed etiam damnabilia, & damnoſa, & adeò enormia, quòd exinde non tantùm diuina maieſtas eſt offenſa, ſed & vniuerſa patria eſt commota, & ob hoc tu es redditus officio & beneficio indignus. Idcirco nos authoritate Dei omnipotentis Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, & noſtra, te præfatum Caſcanelli omni huiuſmodi officio & beneficio eccleſiaſtico ſententialiter & perpetuò in his ſcriptis priuamus, téq; ab illis verbo deponimus, & pronuntiamus realiter & actualiter ſecundum traditionem canonum te fore deponēdum, & degradandum, hanc noſtram ſententiam diffinitiuam in his ſcriptis proferentes more maiorum pro tribunali ſedentes Ioannes epiſcopus Montiſalbani, Matthæus epiſcopus Apparnieñ. Ludouicus epiſcopus Vabreñ. Petrus epiſcopus Vaureñ. Galhardus epiſcopus Conuenarum, Ioannes epiſcopus Troiañ. Sauaricus epiſcopus Lumbarieñ. A qua quidem ſententia prædictus Caſcanelli prouocauit, & appellauit ad curiam domini Iudicis appellationum curiæ archiepiſcopalis & metropolitanæ Toloſæ, aut ad alios iudices, ad quos de iure & conſuetudine prouocandum eſſet, petens & requirens acta & apoſtolos ſibi dari, & de ſua appellatione inſtrumentum retineri per me notarium infrà ſubſignatum præſentis proceſſus ſcribam. Cui quidem Caſcanelli dicti domini epiſcopi & iudices organo prædicti domini Montiſalbani epiſcopi reſponderunt, quòd attento, quòd ipſe erat confeſſus, ſuperatúſque & conuictus teſtibus, quòd appellationem tanquam friuolam & inanem non tenebantur admittere: veruntamen ob reuerentiam ſupradicti domini Toloſani archiepiſcopi, in cuius ſede ipſi erant, ipſius Caſcanelli appellationem, ſi & quatenus dominus iudex appellationum, ad quē ipſe Caſcanelli nititur appellare, illam duxerint admittendam, admiſerunt & nō aliter, eandem reſponſionem pro apoſtolis debitis ſibi faciendo. De qua quidem reſponſione & apoſtolorum datione iam dictus Caſcanelli petiit actū, & inſtrumentum per me notarium infra ſcriptū eidem tradi quod ſibi conceſsi. Finaliter, quidem in craſtinum, quæ fuit ſabbati viceſima octaua menſis & anni prædictorum numerata, circa horam meridiei procurator fiſcalis ipſius domini Montiſalbani epiſcopi, eidem & aliis dominis epiſcopis ſuprà nominatis denuntiauit qualiter per dominum iudicem appellationum curiæ archiepiſcopalis Toloſanæ, ſeu eius locum tenentem, viſo proceſſu dicti Caſcanelli, fuerat ſententialiter & diffinitiuè pronuntiatum, malè appellatum, & bene proceſſum per ipſos dominos epiſcopos & iudices, à quibus fuerat appellatum, remittendo ipſum Caſcanelli ipſis dominis epiſcopis pro demandando exequutioni prædictam eorum ſententiam, prout ex tenore cuiuſdam certificatoriæ à curia prædicta appellationem obtentæ edocuit, de eadem promptam fidem faciendo, mediantibus literis atteſtationis huiuſmodi tenoris. Vniuerſis & ſingulis iuſtitiariis & officiariis, quibus præſentes literæ peruenerint, aut eorum loca tenentes, Ioannes de Fraxino, vtriuſque iuris doctor, canonicus & archidiaconus veteris moriſij, in eccleſia metropolitana Toloſana, iudex appellationum curiæ archiepiſcopalis & metropolitanæ To-

næ Toloſanæ, ſalutem in Domino ſempiternam. Notum vobis facimus, & tenore præſentium atteſtamur, quandam cauſam appellationis medio, coram nobis, & in curia noſtra motam, & agitatam fuiſſe, per, & inter dominum ioannem Caſcanelli presbyterum loci de Merlato, diœceſis Montiſalbani appellantem ex vna, & diſcretum virum dominum procuratorem fiſcalem, domini epiſcopi Montiſalbani appellatum ex altera partibus, in eadémque tantum extitiſſe proceſſum, quòd per dictæ partis appellantis procuratorem traditus extitit libellus appellationis, cui ex aduerſo negatiuè reſponſum extitit, & lis ſuper eodem legitimè conteſtata, productóque per dictæ partis appellatæ, procuratorem proceſſu iudicis, à quo ad plures & diuerſos alios actus extitit proceſſum, tandémque clauſus fuit proceſſus, ad conſilium. Et deinde anno domini milleſimo quingenteſimo vndecimo, & die penultima menſis Februarij compatétibus coram nobis ambarum partium fundatis procuratoribus, & dicto Caſcanelli principali, pro ſe ſententiam ferri poſtulantibus, lata extitit in hunc, qui ſequitur, modum. Quia viſis & diligenter inſpectis totius præſentis cauſæ appellationis meritis, habitáque ſuper his matura conſilij deliberatione cum peritis, conſtat nobis locum tenenti & iudici antedicto, intentionem partis in præſenti cauſa appellantis, minus ſufficienter fundatam fuiſſe: idcirco his attentis, & aliis circa talia attendendis, quæ noſtrum mouent animum, mouerèque poſſunt ac debent cuiuſlibet alterius rectè iudicantis ſententialiter & diffinitiuè, pronuntiamus, decernimus, & declaramus, malè & indebitè fuiſſe & eſſe prouocatum & appellatum per dictam partem appellantē, benèque fuiſſe & eſſe ſententiatum & iudicatum per iudices à quibus extitit appellatum, cauſamque & partes iudicibus à quibus appellatum extitit, pro debita iuſtitia ipſis partibus miniſtranda remittenda, vnà cum omnibus expenſis in præſenti cauſa legitimè factis, dandis, & ſoluendis prædictis expenſis per dictam partem appellantem eidem parti appellatæ, infra xv. dierum ſpatium, terminum iuris, & ex cauſa abbreuianda, taxatione earundem expenſarum, nobis & curiæ noſtræ in poſterum reſeruatis. Hác noſtram per modum prædictum diffinitiuam ſententiam in his ſcriptis proferen̄. pro tribunali ſeden̄. G. Falgni locum tenēs. Qua lata procurator partis appellatæ eidem acqnieuit: dictus verò Caſcanelli vnà cum eius procuratore ab eadem appellauit: quæ quidem appellatio ex deliberatione conſilij non fuit admiſſa, ſed refutata, prout hæc & alia latius in actis curiæ noſtræ dicuntur contineri. In quorum præmiſſorum fidem, & teſtimonium, has præſentes certificatorias literas ſigneto noſtro ſignatas, & ſigillo dictæ curiæ ſigillatas duximus concedendas. Datum Toloſæ die penultima menſis Februarij, anuo domini milleſimo quingenteſimo vndecimo. Conſtat de dictis ſentētia & aliis aſſertis, prout Bauſſoneti Peyroti not. Quibus viſis incontinenti dictus dominus Montiſalbani epiſcopus mandauit fieri vnum ſcadafallum prout & fuit, in platea communi ſancti Stephani Toloſæ, in quo quidem ſcadafallo ordinata fuère duo ſcanna, vnum videlicet à parte dextera, pro dicto domino Montiſalbani epiſcopo, & aliis dominis epiſcopis ſuis collegiis: & aliud à parte ſiniſtra pro dominis iuſtitiæ ſecularis, & ante ſcannum dictorum dominorum epiſcoporum, appoſita certa tabula, ad modum altaris munita, & decenter parata veſtibus presbyteralibus, libris euāgeliorum, candelabris cum candelis extinctis, calice cum patena, & hoſtia deſuprà poſita, duabus canetis. vino & aqua repletis. Et eadem die circa horam tertiam poſt meridiem, ſupradictum ſcadafallum conuenerunt prædicti domini Montiſalbani, Appamiarum, Lumbarien̄. Conuenarum, & Vauten̄. epiſcopi, veſtibus pontificalibus induti. Et pariter venerabiles viri domini domini Iudex maior ſeneſcalliæ Toloſanę, Iudex villæ longæ, & nonnulli alij temporales iuſtitiarij, quibus loca & ſcamna ſupra deſignata aſsignata extitère. Et illis hîc ſedentibus fuit per iaulerium carcerum dicti domini Toloſani archiepiſcopi adductus ſuprà nominatus Caſcanelli priſonerius ſupra prædictum ſcadafallum: vbi incontinenti ad mādatum præfati domini Montiſalbani epiſcopi, fuit à compedibus ferreis ſolutus & liberatus, & per certos presbyteros, & viros eccleſiaſticos ibidem exiſtentes, coram omni populo ibidem in magno numero congregato, ante tabulam ſeu altare prædictum, habitibus ſeu veſtibus ſacerdotalibus, cum quibus miſſæ celebrantur, honeſtè indutus. Et factis his incontinenti coram omni populo prædicto, memoratus dominus Montiſalbani epiſcopus, aliis dominis epiſcopis ſuprà vltimatè nominatis, ſibi aſsiſtentibus, alta, & intelligibili voce declarauit, & expoſuit, qnaliter dictus ioannes Caſcanelli nuper presbyter, oriundus loci de Verneto diœceſis Ruthenenſis, & à triginta annis citra habitator loci de Merlato, diœceſis ſuæ Montiſalbani, fuerat intitulatus ſiue accuſatus ingrauidaſſe quandam mulierem vocatam vulgariter la Vigniere, viduam, loci de Borno, prædictæ diœceſis Montiſalbani habitatricem. Item de quodam horribili homicidio ſiue *meurtre*, commiſſo, in perſonam fratris Bertrandi de Campis, religioſi ſancti Ioannis Toloſani commendatoris de Albiaſsio, quem occidit inſidiis penſatis, & per induſtriam in domo ſiue caſtro de Bellouidere dictæ religionis, & prope altare capellæ dicti caſtri. Idem abnegaſſe Deum, virginem Mariam, baptiſmum, & religionem chriſtianitatis, caſu quo degradaretur, dæmonum auxilium inuocando, & aliàs deliquiſſe, vt in ſententia ſuprà inſerta latius explanatur. Quo facto prædictam ſententiam depoſitionis & degradationis fiendæ iam per antea prolatam, vt ſuprà deſcriptam exequendo, ad realem depoſitionem & degradationem ipſius Caſcanelli, remouendo illi omnia inſignia & ornamenta, ſibi, dum fuit ordinatus presbyter, collata, incipiendo ab vltimis, ordine mutato, verbiſque ſequentibus ſeu in effectu ſimilibus vtendo proceſsit in hunc, quē ſequitur, modum.

Et primò ſua verba dirigendn ipſi Caſcanelli coram eodem exiſtenti, & calicem cum patena & hoſtia ſuprà poſita in manibus ſuis tenenti, dixit, ipſum calicem ſibi fuiſſe traditum in ſignum miniſterij paſsionis Chriſti, poteſtatémque fuiſſe eidem collatam gratia & illuſtratione ſancti ſpiritus, ad reſiſtendum diabolo & operibus ſuis, audiendum confeſsiones fidelium, abſoluendum, & remittendum peccata confitentium, offerendum ſacrificium Deo tam pro viuis quàm defunctis. Sed quia Chriſtus dixit ex præcepto, *non occides*: & iuſsit homicidas à ſuo altari euelli: & quia contra præceptum decalogi & Dei, ac determinationem ſanctæ matris eccleſiæ occiderat propriis manibus hominem religioſum, filium ſuum ſpiritualem, opera miſericordiæ ſibi impendentem, meritò à celebratione miſ-

ſarum

ſarum tam pro viuis quàm pro defunctis amotū eſſe oſtendit,& poteſtatem audiendi confeſsiones,abſoluendi,& remittendi peccata ſibi abſtulit, ſimilia dicendo verba: Auferrimus de manibus tuis calicem cum patena,& hoſtia ſuprà poſita, tāquam indignus à participatione tanti ſacramēti. Item declarauit eidem Caſcanelli in vnctione manuum poteſtatē ſibi collatam fuiſſe conſecrandi, & benedicendi,qua poteſtate priuatum eſſe pariter oſtendit,abradendo illi quatuor digitos inunctos ſiue conſecratos, cū certo fruſto vitri leuiter,& abſq; ſanguinis effuſione. Item & Caſulam veſtem ſacerdotalem & ſalutis,per quam radix omnium virtutum deſignatur, pariter dixit eidem Caſcanelli conceſſam fuiſſe: attamen quia ſuadente diabolo charitatem à ſe abiecerat.& ingratum erga filium ſuum ſpiritualem eſcas ſibi pręparantem reddiderat: imò illum tanquàm parricida contra omnem charitatē & præcepta Dei huc decalogi necauerat,meritò dicta veſte ipſum expoliabat & denudabat. Item pariter libro euāgeliorum ipſum priuauit, dicēdo per hæc verba:quia fuiſti ordinatus ad ſacros ordines,diaconatus,& ſubdiaconatus,& in illa collatione fuit tibi data poteſtas legendi euangelia,& epiſtolas in eccleſia ſancta Dei, in quibus continentur præcepta & mandata legis noſtræ nouæ & antiquæ. Sed quia illa quæ cantaſti & legiſti non credidiſti, & minus opere adimpleuiſti: imò ſeruiēdo diabolo homicidium, & ſtuprum perpetraſti, & deinde Deum, virginem Mariam, chriſtianitatem, & baptiſmum abnegaſti, & dæmones inuocaſti: quare meritò illa poteſtate te priuatum fore declaramus, & librum euangeliorum & epiſtolarum tollimus & amouemus: quia id non competit niſi dignis. Item veniendo ad ſtolam,& illam accipiendo,& in manibus ſuis tenendo dixit memoratus dominus Montiſalbani epiſcopus,illam ſtolam candidam & immaculatam eidem Caſcanelli fuiſſe traditam,vt adimpleret officium ſibi iniunctum. Sed quia iugum domini per dictam ſtolam ſignatum turpiter abiecerat, ideo eandem ſtolam ab eodem amouebat,& ipſum inhabilem reddebat ad omne ſacerdotale officium exercendum. Et tunc fuit eidem Caſcanelli remota dicta ſtola. Item conſequenter declarauit iamdictus dominus Montiſalbani epiſcopus manipulū dicto Caſcanelli fuiſſe traditum, per quē deſignatur fructus omnium bonorum operum, quæ per manus exercentur. Sed quia ipſe Caſcanelli manibus ſuis propriis execrabile homicidium commiſerat,quare meritò indignum ad deferendum manipulū ſe conſtituerat, ideo illum ſibi amouebat,& auferebat. Itē & pariter ſubſequutiuè albam,quam eidem Caſcanelli vt memoratus dominus Montiſalbani epiſcopus dixit,traditam fuiſſe pro puritate denotanda, tanquàm à lubrico & puritatis inimico abſtulit,& exuere fecit. Item & pariter explicauit iandictus dominus epiſcopus Montiſalbani amictum, per quem deſignatur caſtigatio vocis,ad malum fuiſſe traditum ipſi Caſcanelli, veruntamen quia non caſtigauerat ſuam vocem,imò Deū, virginem Mariam, baptiſmum, & religionem chriſtianitatis abnegauerat, & in ſui adiutorium diabolum inuocauerat, ideo illum ab eodē Caſcanelli tanquam ab indigno auferebat,prout & realiter abſtulit & generaliter amouit dicto Caſcanelli poteſtatem intrandi ſacrarium, tangendi pallas, vaſa,& alia indumenta ſacra,auferendo de manibus dicti Caſcanelli duo candelabra ibidem aſportata, & certas claues, pro clauibus eccleſię reputatas. Et vlteriùs amotis dicto Caſcanelli omnibus habitibus, & indumentis presbyteralibus ſuprà deſcriptis, & ipſo Caſcanelli ſupellicio duntaxat induto adhuc exiſtente,iam dictus dominus Montiſalbani epiſcopus,ſuam exequutionem continuans, ſuaque dirigendo verba, prout ſupra prædictum eſt,ipſi Caſcanelli,alta & intelligibili voce verba iſta quæ ſequuntur propoſuit, ſic dicendo: Ioannes Caſcanelli, quia abiecisti ignominiam ſecularis habitus,& coronā in tuo capite, quod eſt regale ſignum ſacerdotij, recepiſti: ob quam cauſam in ſortem domini fuiſti electus, & ſucceſsiuè ad ordinem presbyteratus aſſumptus. Sed quia non obſeruaſti ſanctitatem,iuſtitiam, & minus charitatem: ideo authoritate Dei omnipotentis patris, & filij,& ſpiritus ſancti, & noſtra, auferimus à te habitum clericalem, & nudamus te religionis ornatu, atque deponimus, degradamus, & exuimus te omni ordine, priuilegio, & beneficio clericali, & tanquam à profeſsione clericali indignum,reddimus te in ignominiam & ſeruitutem habitus & ſtatus ſecularis. Et dum illa verba dicebantur & proferebantur, fuit prædictus Caſcanelli ſuperpellicio exutus & expoliatus. Et illico hoc facto cum certis forcipibus iamdictus dominus Montiſalbani epiſcopus cœpit abradere aliquos pilos de capite dicti Caſcanelli, & poſtmodum cùm barbitonſor ipſius domini de ſui mandato continuaret in totum radere coronam dicti Caſcanelli, memoratus dominus Montiſalbani epiſcopus dicebat & explicabat eidem Caſcanelli verba ſequentia: Te velut ingratum filium à ſorte domini, ad quem vocatus fueras, abiicimus, & coronam tui capitis regale quidem ſignum ſacerdotij de tuo capite amouemus, propter tui regiminis prauitatem. Et illo tunc incontinenti fuit exutus dictus Caſcanelli veſte clericali, & quadam alia veſte laicali crocei coloris indutus. Et hoc acto per dictum dominum epiſcopum pronuntiatum extitit, vt illum Caſcanelli exutum omni ordine ac priuilegio clericali,curia ſecularis in ſuum forum reciperet degradatū. Et abſq; aliquo interuallo dictus dominus Montiſalbani epiſcopus,vnà cum aliis dominis epiſcopis ſuis aſsiſtentibus ſuprà nominatis,vertit ſe erga perſonas dictorum dominorum Iudicū maioris ſeneſcalliæ Toloſæ, & Villælongæ,ſupra dictum ſcadafallum,prout præſcriptum eſt exiſtentium, quibus emiſit deprecationem ſub his verbis: Domini Iudices rogamus vos cū omni affectu quo poſſumus, vt amore Dei, pietatis, & miſericordiæ intuitu,& noſtrorum interuentu,mitiſſimo huic nullum mortis vel mutilationis periculum inferatis. Et ſtatim fuit prædictus Caſcanelli per miniſtros dictorum dominorum Iudicum curiæ ſecularis captus, & à dicto loco ſeparatus & adductus, à quo pariter receſſerunt omnes domini epiſcopi, & alij qui ibidē conuenerant. De quibus omnibus præmiſsis ego notarius prædictus & infrà ſubſignatus, requirēnte procuratore fiſcali dicti domini Montiſalbani epiſcopi in præfatione huiuſmodi profeſſus nominati, retinui actum & proceſſum, & illum in meis libris & regiſtris modo præmiſſo regiſtraui. A quibus huiuſmodi duplum in hanc formā per me in quindecim foliis papyri huiuſmodi fermè redactum, priuſetiam per me correctum,& collationatum cum ſuis veris regiſtris & originalibus,ſigno meo authentico ſubſignaui in fidem & teſtimonium omnium præmiſſorum. De Cruce, notarius.

COLLECTIO EORVM, QVAE EX SVPRADICTIS PROBATA RESVLTANT.

*

Ex proceſſu agitato inter procuratorem fiſcalem Montiſalbani ex vna, & dominum Ioannem Caſcanelli presbyterum reſultat probatum. Primò, quòd in loco Beluaco diœceſis Montiſalbani, eſt commendataria ſancti Ioannis, quæ eſt vna antiqua turris, in qua eſt altare beatæ Mariæ, & quòd ibi fecit moram frater Bertrandus de Campis, religioſus ſancti Ioannis, & commendatarius de Albiaſsio per decem annos & vltrà, & q̄ dictus Caſcanelli morabatur ibi propè, & habebat maximam familiaritatem cum ipſo de Campis, qui eidem Caſcanelli per ſeptem annos plures gratuitates fecerat, præſertim ſibi pluries victum præbendo, & ſibi conſulendo, & erat filius confeſsionis ipſius Caſcanelli. Et euenit, quòd anno præſenti Domini milleſimo quingenteſimo vndecimo, in veſpere beatæ Catharinæ ipſe Caſcanelli dubitans capi, ex eo quia quædam mulier dicebat ſe fuiſſe grauidatam per ipſum Caſcanelli. Circa auroram acceſsit ad dictam commendatariam ad habendum conſilium & auxilium à dicto de Campis, qui fecit ſibi pulſanti aperiri portam, & venire ad ſe iacentem adhuc in lecto. Et eundem Caſcanelli cóquerentem, & dicentem ſe dubitare capi, per bonas oblationes conſolatus fuit. Et ex eo, quia videbat ipſum Caſcanelli languidum præ moleſtia, fecit ſibi parari aliquod ferculum ſeu potagium, quod ipſemet de Campis faciebat feruere, & propter hoc ſe curuauit erga ignem: & tunc ipſe Caſcanelli nulla rixa præcedente, nec aliquibus minis, nec verbis præcedentibus, acceſsit ad ipſum de Campis de parte retrò, & cum quodam gladio acuto percuſsit ipſum lethaliter in tergo, ita quòd gladius remanſit ibidem. Et cùm de hoc increparetur à præſentibus, reſpődebat, *Ia laguesse seu mort*. Et cùm exinde ipſe percuſſus acceſsiſſet ad locum vbi erat altare, & non poſſet remouere gladium de tergo, præfatus Caſcanelli ſequutus fuit eundem: & cum vno alio gladio percuſsit ipſum de Campis ſupra ſtomachum, ex qua percuſsione fuit factum magnum vulnus & lethale, & exiuit magna ſanguinis effuſio, & ſatagebat magis percutere, ſed fuit per aſsiſtentes impeditus. Et exinde præfatus percuſſus deceſsit ex illis ictibus infra nouem dies, & præmiſſa probantur tam per teſtes ipſi Caſcanelli acaratos, quàm per eius confeſsionem ſponte factam, & ſæpe repetitam.

Secundò reſultat, quòd ipſe Caſcanelli ſategit ſe interficere in carcere, recuſando comedere, donec fuit compulſus per metum fuſtigationis, & etiam petiit realgal, & aliqua inſtrumenta pro ſe interficiendo, & finaliter declarauit, quòd ſi haberet gladium, ſe interficeret.

Tertiò reſultat probatum, quòd dictus Caſcanelli fuit diffamatus per annum & vltra, de dicta muliere vocata *la Vigniere*: & ipſe confitetur pluries illam cognouiſſe carnaliter, & ipſa dicit & iurauit ſolenniter, quòd fuit ab ipſo grauidata.

Quartò reſultat, quòd percuſsit Iauleriam ſibi victum miniſtrantem in ipſo carcere.

Quintò reſultat, quòd ibi inuocauit dæmones, vt irent illum quæſitum, & interficerent eundem.

Sextò reſultat, quòd ibi abnegauit Deum, & virginem Mariam, baptiſmum, & fidem catholicam per plures vices, & diuerſis diebus.

QVÆRITVR QVALITER SIT PVNIENDVS DICTVS presbyter de dicto homicidio, & aliis prædictis criminibus.

SVMMÆ.

1. *Homicidij pœna in clerico.*
2. *Degradatio aliquando ſumitur pro depoſitione verbali.*
3. *Degradatio in quibus caſibus locum habeat.*
4. *Degradatio an fiat pro homicidio qualificato.*
5. *Homicidij qualificati exempla.*
6. *Pœnæ debent commenſurari delictis.*
7. *Degradatio fit aliquando pro minore delicto, quàm ſit homicidium qualificatum.*
8. *Homicidij qualificati grauiſsima pœna.*
9. *Eccleſia non habet pœnam degradatione maiorem.*
10. *Mors iure canonico intelligitur excommunicatio.*
11. *Eccleſia parrochialis appellatione nō continetur eccleſia parrochialis collegiata.*
12. *Scholaris appellatione non continetur rector ſcholarium, qui etiam eſt ſcholaris.*
13. *Delicti atrocitas vel grauitas cognoſcitur ex ſeptem.*
14. *Homicidium quibus rationibus aggrauetur ex perſona interfecti.*
15. *Religioſi profeſsi, & in ſacris, æquiparantur.*
16. *Hoſpitalarij religioſi gaudent priuilegio clericorum.*
17. *Adulterum vilis conditionis occidens non punitur, aliàs ſecus.*
18. *Benefacienti malè facere aggrauat delictum.*
19. *Homicidium quibus rationibus grauetur ex parte occidentis.*
20. *Parricidij pœna qualis, & vbi locum habeat.*
21. *Fornicatio aggrauatur cum filia ſpirituali.*
22. *Parricidio ſpirituali debetur grauiſsima pœna ſicut carnali.*
23. *Homicidium quibus rationibus grauetur ex loco.*
24. *Homicidium grauatur ratione temporis.*
25. *Homicidium aggrauatur ex quantitate percuſsionum.*
26. *Homicidium grauatur ex euentu.*
27. *Homicidium tripliciter aggrauatur ex iniuſta cauſa percutiendi, & nu. 28. & 29.*
30. *Iracundiæ calore factum caret calumniæ vitio.*
31. *Homicidium aggrauantes cauſæ coniuncta.*
32. *Ingratitudo eſt peccatum mortale.*
33. *Ingratitudo homicidium aggrauat.*
34. *Ingratitudo multis modis iure punitur.*
35. *Proditio aggrauat delictum.*
36. *Homicidium proditoriè committens non gaudet immunitate eccleſiæ.*
37. *Dæmonem inuocans committit hæreſim.*
38. *Hæreticus redire volens ad fidem, eſt in perpetuum carcerem detrudendus.*
39. *Blaſphemi pœna.*

40 *Iuramentum ſceleratum, etiam verum, eſt vt blaſphe-
mia capitaliter puniendum.*
41 *Degradationis exequutio fieri poteſt per ſolum ordina-
rium, licet ſententiæ aſſiſtant alij ſex epiſcopi.*

VIDERETVR dicendum, quòd
1 † pro dicto homicidio dictus pres-
byter prima facie venit deponen-
dus, & in monaſterium detruden-
dus, per text. in cap. cùm non ab
homine. iuncto cap. tuæ. de pœnis.
In dicto cap. cùm noo ab homine. ponuntur verba
ſequentia: Conſultationi tuæ taliter reſpondemus,
quòd ſi clericus in quocunque ordioe conſtitutus in
furto vel homicidio, vel periurio, ſeu alio crimine
fuerit deprehenſus, legitimè atque conuictus, ab
eccleſiaſtico iudice deponendus eſt, &c. & in dicto
capit. tuæ. dicitur vt ſequitur: Ad illud quod à nobis
tertiò requiſiſti, qualiter clerici in latrocinijs vel
aliis magnis ſceleribus deprehenſi puniri debeant,
reſpondemus, quòd à ſuis ordinibus degradari, de-
trudi debent in arctis monaſteriis ad pœnitentiam
peragendam quod vt dicit ibi Ioan. Andr. ſuper ver-
bo, degradari. intelligo de verbali degradatione, id
eſt de depoſitione non actuali, &c. Idem ſentit Pa-
2 normitan. ibidem cùm dicit notanter, quòd † de-
gradatio aliquando ſumitur pro depoſitione ver-
bali, &c. addens; quòd ſi noo reperiretur mona-
ſterium tutum, tales clerici poni debent in carce-
ribus tutis, iuxta cap. vt famæ. de ſententia excom-
municatio. facit cap. quamuis. de pœnis. libro vj.

Item, attingendo altiùs materiam poſſet quæri,
an idem presbyter propter dictum homicidium ſal-
tem iunctis aliis criminibus prætactis, poſsit actua-
liter degradari. Super quo duæ principales opinio-
nes reperiuntur. Prima eſt glo. in cap. ad abolendam.
de hæret. in verbo, relinquatur. quæ dicit, quòd
3 † degradatio habet locum ſolùm in tribus caſibus.
Primus eſt in hæreſi, per dictum cap. ad abolendam.
& c. excommunicamus. eodem titu. Secundus eſt in
falſario literarum apoſtolicarum, per cap. ad falſa-
riorum. de crimine falſi. Tertius eſt in faciente con-
iurationem contra epiſcopum, per cap. ſi quis ſacer-
dotum. xj. q. j. Alter autē ſentit illa glo. quòd clericus
non debet pro aliquo crimine degradari, licet trada-
tur curiæ ſeculari, quando eſt incorrigibilis, iuxta di-
ctum cap. cùm non ab homine. & ſeruata forma ibi
poſita. Nam tunc primò criminoſus debet deponi, &
ſi eſt incorrigibilis debet excōmunicari. Et ſi etiā tūc
perſeueret in ſua incorrigibilitate debet anathema-
tizari. Et ſi etiam tunc ſit incorrigibilis, relinquitur
curiæ ſeculari. Ita dicitur ibi. & dictam gloſſ. ſequitur
domi. Antonius in c. at ſi clerici. de iudic. dicens, quòd
quantumcunque iura dicant aliquem degradandum,
ſemper intelligitur de verbali depoſitione, vel de in-
corrigibili. Idem videtur tenere ibi Henric. Bohic.

Alia, & ſecunda principalis opinio fuit Petri de
Ancharan. in cap. ea quæ. de regul. iur. quā refert, de-
fendit, & ſequitur Panormitan. in cap. at ſi clerici. de
4 iudic. & dicūt ipſi in effectu, ꝙ † quando homicidium
eſt qualificatum, tunc clericus homicida eſt degra-
dandus, & curiæ ſeculari tradendus. Et ponuntur
plura exempla. Primò in eo, qui interficit ſacerdo-
5 tem proditoriè cum ſpoliatione bonorum. † Secūdò
in committente parricidium. Tertiò in eo, qui ec-
cleſiam incendit. Quartò in eo, qui eccleſiam rebus
deputatis ad ſeruitiū diuinū ſpoliauit. Quintò in eo,
qui ordinauit prodere patriam. Sextò in eo, qui occi-
dit per aſſaſinamētum. Septimò in cōmittente plura
homicidia, vel latrocinia, vel falſitates, vel plura cri-
mina atrocia: quia dicunt, ꝙ tales ſunt per epiſcopum
degradandi, & tradendi curiæ ſeculari: concludentes,
quòd in iſtis grauiſsimis delictis non videtur vendi-
care ſibi locum. c. cùm non ab homine. nec communis
theorica Docto. vt ſufficiat ſola depoſitio: imò reſtrin
gitur dictum c. & cōmunis theorica. ad homicidium
ſimplex, quod non tranſit in aliā ſpeciē criminis gra-
uiorem: ſed vbi econtra crimen eſt qualificatū, dicunt
vt ſuprà, quòd homicida eſt degradandus, &c.

Item, & pro hac opinione ponunt plures ratio-
nes, de quibus aliquæ ſubiiciuntur. Prima ratio eſt,
6 quia de iure † pœnę debent cōmenſurari, & adæquari
delictis, vt maiora crimina, maiori pœna, & minora
crimina minori pœna puniantur, & in paribus de-
lictis pars pœnæ applicentur, vt in cap. non afferra-
mus. xxiiij. quæſt. j. Sed ita eſt, quòd pro ſimplici ho-
micidio imponitur pœna depoſitionis, & detruſio-
nis, in arctum monaſterium, vt in dicto cap. cùm non
ab homine. & c. tuæ. ſuperiùs allegatis. Ergo pro ho-
micidio qualificato vel duplicato debet imponi ma-
ior pœna: cùm qualificatum & duplicatum homici-
dium ſit maius delictum, quàm ſimplex & vnicum,
& tamen in iure canonico nnn reperitur maior pœ-
na, quàm ipſa depoſitio, niſi ſit ipſa degradatio, &
curiæ ſeculari traditio: ergo illa pœna debet impo-
ni pro ipſo homicidio, qualificato vel duplicato,
aliâs non imponerentur maiores pœnæ maioribus
delictis, vt fieri debet ſecundum præmiſſa.

7 Item, ſecunda ratio eſt, † quia illa pœna degrada-
tionis, & curiæ ſeculari traditionis fit pro minoribus
delictis, quàm ſit homicidium qualificatum, ſcilicet
propter cōiurationē & contumeliā factam epiſcopo,
& propter falſificationē literarum apoſtolicarum, vt
dictum eſt ſuprà. Ergo à fortiori debet imponi in ho-
micidio qualificato. Nec in hoc fit extenſio de caſu ad
caſum ſed tacitè videtur cautū, idem eſſe in aliis gra-
uioribus non expreſsè nominatis, vt dicit gloſſ. in c. j.
de temp. ordi. lib. vj. Et ſic non obſtat regula, odia re-
8 ſtringi. de regu. iur. Item tertia ratio, † quia in iu-
re ciuili contra tales committentes homicidia quali-
ficata, vt dicitur in exemplis ſuprà poſitis, imponun-
tur grauiſsimæ pœnæ, quia aliquādo comburuntur,
aliquando per fruſta diuiduntur, aliquando beſtiis
traduntur: vt in l. capitalium ff. de pœnis. & l. iij. §.
legis Corneliæ. ff. ad legem Cornel. de Sicar. & l. pœ-
na patricidij. ff. ad legem Pompeiā, de parricid. Ergo
non eſt dicendū quòd in iſtis caſibus ſufficiat depoſi-
tio, & incarceratio quo ad clericum, vbi forte laicus
ſocius eiuſdem criminis cōbureretur, vel per fruſta
ſcinderetur, & c. imò eſſet abſurdum ponere tantam
diſsimilitudinem inter clericum, & laicum.

Item, adducunt pro noua doctrina, quòd in omni-
bus prædictis atrociſsimis delictis in quibus de iure
ciuili imponuntur dictæ ſæuiſsimæ pœnę, debeat cle-
ricus degradari, & curiæ ſeculari tradi, cùm in iure
canonico non reperiantur ſimiles, nec æquipollen-
tes pœnæ. Et pro hoc etiam allegant rationem poſi-
tam in dicto capit. cùm non ab homine. nam dicitur
ibi, quòd in caſu illius capit. clericus, relinquetur iu-
9 dici ſeculari, ex eo quia † eccleſia non habet vltra
quid faciat. Ergo idem eſt in dictis atrociſsimis deli-
ctis, cùm, quo ad illa, eccleſia non habeat quid faciat,
id eſt, non habet pœnam condignam.

Item, pariter allegant ad idem cap. j. de homicid.

ibi

ibi cùm dicit. Si quis per induſtriam occiderit proximum ſuum, & per inſidias, ab altari meo euellas eum, vt moriatur, &c. Et dicunt, quòd per illum textũ, diſponitur, quòd homicida voluntarius, & ſtudioſus debet ab altari euelli, ita vt moriatur. Nam per illud verbũ euellas, debet intelligi de clerico homicida: nam propriè ipſe debet euelli ab altari, cui ſeruit, & non laicus, qui nõ ſeruit nec affixus eſt, ergo non poteſt euelli: quia priuatio præſupponit habitũ. l.decem.de verborum oblig.& c. ad diſſoluendum.de deſponſa.impuber. Nec obſtat, quòd eccleſia non imponit pœnam mortis corporalis, &c. Nam reſpondetur, quòd lex Exodi canonizata in dicto cap.j. non dirigitur prælato eccleſiaſtico. Sed dicitur impersonaliter moriatur, & intelligitur per miniſtrum iuſtitiæ ſecularis. Sed verbum euellas bene dirigitur prælato eccleſiaſtico: id eſt, amoueas, ſeu degrades.

Item, & hanc lectu. tenet ipſe Panormit. in dicto cap.j. & ſequitur ibi Ioan. de Anania. [Adde quòd duo ſunt genera degradationum nempe verbalis, & actualis. c. degradatio. de pœn. lib.vj. & de forma huius vide ibidem] Item, ſecũdò pro dicta ſecũda opinione allegant Panor. & de Anchara. text. in cap.j. de homicid. lib.vj. vbi habetur, quòd occidẽtes per aſſaſinamentum nedum priuantur omni ordine, officio, & dignitate, ſed etiã permittuntur occidi, à quocunq; etiam ſine alia degradatione, ſecundum Dominicum de ſancto Geminiano, ibidem: ergo non eſt veriſimile, quòd eccleſia velit retinere in ſuo foro dictos grauiſsimè delinquentes, de quibus ſuprà.

Item, allegant & tertiò text. in capit. nouimus. de verborum ſignificatio. vbi loquendo de crimine falſi dicitur, quòd ſi propter illud crimen vel aliud flagitium graue, non ſolùm damnabile, ſed etiam damnandum clericus fuerit degradatus, tanquã exutus priuilegio clericali, ſeculari foro per conſequentiam applicetur. Et ſic ibi quo ad degradationem non ſe reſtringit ad crimen falſi vel aliud certum: imò videtur dare regulam generalẽ, quòd fiat degradatio, quando crimen eſt damnabile & damnoſum, vt quia eſt grauiſsimum in ſe & domnoſum quo ad exemplum aliorum. Si enim intelligeretur ſolùm de crimine falſi, ille text. eſſet ſuperfluus: nec poteſt intelligi de incorrigibili, cùm crimẽ falſi & aliud damnabile, & damnoſum indicantur ibi à pari quo ad degradationem: ſed in crimine falſi non requiritur incorrigibilitas. Ergo illud crimen damnabile, & damnoſum non intelligitur de incorrigibili.

Item, & hunc intellectum ad dictum capit. tenet etiam ipſe Panormitan. in dicto capit. nouimus. ibi cùm dicit: Nota tertiò text. valde ſingularem probantem, quòd pro delicto valde graui, & pernicioſo exemplo, debet fieri degradatio actualis: & videtur iſta litera apertè reprobare communem theoricam gloſſarum dicentium ſpeciale in tribus criminibus, vt clericus tradatur curiæ ſeculari. Sed in aliis requiritur incorrigibilitas, vt notatur in capitul. ad abolendam. de hæret. Nam hæc litera videtur innuere, & dare regulam, vt citra incorrigibilitatem poſsit fieri traditio pro delicto valde graui & damnoſo, & vide quod plenè dixi in cap. at ſi clerici. & cap. cùm non ab homine. de iudic.

Item, & in eadem ſententia videtur Innocen. in dicto cap. nouimus. ibi, cùm protulit verba ſequentia: Nota, ꝙ pro quolibet crimine, dũmodò ſit dãnabile, & damnoſum, poteſt aliquis tradi curiæ ſeculari.

Item, & dictam ſecũdam principalem opinionem ſequitur Angel. in tractatu de maleſi. in verbo, caput à ſpatulis. Et dicit, quòd ita vidit ſeruari Ferrariæ in raptore, & adulterante quandam mulierem. Alleg. l. ſi adulterium cum inceſtu. ff. de adulter. idem & clarius ſequitur. ibi Auguſtin. Ariminẽ. in additio. & dicit, ꝙ ita tenet Bald. in dicto cap. at ſi clerici. & in repetitione l. cunctos populos. de ſumma Trinita.

Item, idem tenet Panormit. in capit.j. de his qui fil. occid. vbi loquendo de pœna parricidij, id eſt, de pœna illius, qui occidit parentem vel filium, ponit verba ſequentia: vnde concluderẽ, quòd aut laicus commiſit hoc crimen, & eſt ſuppoſitus temporali iuriſdictioni eccleſiæ, & tunc mandabit prælatus eccleſiaſticus iuſtitiam facere: in cap. fin. ne cleri. vel monachi. lib.vj. & puto, quòd talis punitur pœna legali: quia de iure canonico non reperitur pœna talibus impoſita. Ergo recurrendum eſt ad ius ciuile, vt in cap.j. de noui operis nuntia. Aut eſt clericus. & tunc exiſtimo etiam, quòd deponi debeat, & ſine alia incorrigibilitate tradi curiæ ſeculari. Nam ſi pro ſimplici homicidio ſit depoſitio, & detruſio in monaſterium, vt in cap. cùm non ab homine. de iudic. iuncto cap. tuæ. de pœnis. debet pro iſto homicidio qualificato imponi grauior pœna: Sed grauior prædicta non inuenitur. Ergo cum non habeat eccleſia vltrà quid faciat, relinquit eum iudici ſeculari, argument. præalleg. capit. cùm non ab homine. Et hoc quando doloſè & appenſatè interfecit parentem vel filium, &c.

Item, idem ſentit Panormit. in dicto cap.j. de homicid. ibi cùm dicit: ſecundò principaliter poteſt intelligi in clerico, qui propriè euellitur ab altari, cùm ipſe non ſit affixus & obligatus altari, & poteſt intelligi hodie dupliciter. Primò de depoſitione, quæ eſt mors ciuilis. Secundò de morte naturali, vt quando homicidium eſt, ita qualificatum, vt non videatur ſufficere ipſa depoſitio: tunc enim debet deponi, & tradi curiæ ſeculari, vt moriatur, vt dixi in capit. j. de his qui fil. occid. & plenè in cap. at ſi clerici. de iudi. vbi allego iſtum text. pro concordia. & capit. nouimus. de verborum ſignific. & c. Et in eadem opinione eſt ipſe Panormit. in cap. ad abolendam. de hæreticis.

Item, Ioan. de Anan. refert, & ad vnguem ſequitur ipſum Panormit. in dicto capit.j. de his qui fil. occid. & capit.j. de homicid. Et dicit, quòd cùm dictum cap. loquatur de morte, & mors dicatur multis modis, quia aliqua naturalis, aliqua eſt ciuilis, in dubio mors intelligitur de naturali, per l. ex ea parte. §. in inſulam. ff. de verborum oblig. cap. ſuſceptum. de reſcript. libro vj. Non quòd illa mors imponatur per epiſcopum, ſed per iudicem ſecularem. Et ad c. cùm non ab homine. de iudic. vbi dicitur, quòd plura requiruntur antè quàm clericus puniatur morte naturali: reſpóndet, quòd ibi loquitur de homicidio ſimplici: ſed dictum capit.j. de homicid. loquitur de homicidio proditoriè commiſſo ex eo, quia dicit text. per inſidias, & per induſtriam inferẽs, quòd per hoc reſultat ſingularis limitatio ad dictum cap. cùm non ab homine. Et ſic non obſtat.

Item, tenendo hanc ſecundam opinionem nõ ob-
10 ſtat, ſi dicatur, † quòd iura canonica loquẽtia de morte debent intelligi de excommunicatione, per capit. per venerabilem. qui fil. ſint legit. nam illud procedit quando mors eſt imponenda per iudicem eccleſiaſticum, qui nõ poteſt imponere ipſam mortem naturalem, per cap. ſententiam. ne cleri. vel mona. & cap. clericum. eodem titul. & per cap. ex his. de exceſſi. præla. & c. illud. xiij. quæſt. iiij. ſecùs eſt, quando ipſa mors

venit

venit imponenda per iudicem ſecularem, vt eſt in caſu dicto c.j. de homicid. vt ſuperiùs fuit declaratum.

Item, & licet plures aliæ Lecturæ ponantur ad c.j. quas nimis longum eſſet recitare, tamen Panorm. & Ioan. de Ana. tenent expreſsè dictam lecturam, videlicet quòd ſi homicidium eſt qualificatum, clericus euellitur ab altari, id eſt, degradatur, & traditur curiæ ſeculari, ſecundum dictam ſecundam opinionem.

Item, & pro eadem ſecunda opinio. Barbat. in dicto capit. at ſi clerici. adducit ſequentia dicta doctorum & gloſſ. Et primò dictum Bald. in capitul. at ſi clerici de iudic. vbi dicit expreſsè, quòd clericus deponitur, & non proceditur ad aliam pœnã niſi enormitas criminis aliud iudicaret. Et ſic videtur ſentire, quòd propter enormitatem criminis procedendum ſit ad aliam pœnam depoſitione maiorem, quæ non reperitur niſi degradatio, & curiæ ſeculari traditio. Ergo videtur ſentire, quòd ipſa degradatio veniet imponenda pro enormi crimine: ad idem adducit etiam dictum Innocent. in cap. qualiter. de accuſ. vbi dicit, quòd in caſu in quo de iure ciuili imponeretur pœna homicidij, de iure canonico eſſet degradatio. Et licet Panomita. in dicto cap. at ſi clerici. videatur illud dictum reprehendere, tamen ipſe Barba. ibi dicit illud poſſe ſaluari in homicidio qualificato, vt in parricidio & ſimilibus, addens ipſe Barba. quòd ipſe allegat pro hac ſecunda opin. vltra alios dictum ſingulare Innocen. quod omnes ſequuntur, in cap. j. de conſtit. vbi dixit, quòd propter horrendum delictum poteſt iudex tranſgredi leges, & imponere pœnam ſæuiorem, quàm imponatur à lege: ideo in propoſito non eſt mirum, ſi epiſcopus ex ſe poſsit degradare clericum parricidam, qui epiſcopum vel ſacerdotem occidit, dicens quòd pro certo nõ poterit adduci accommodatius dictum. Allegat etiam cap. mulier. xv. quæſtio. j. vbi propter horrendum ſcelus comburitur animal brutum, & ſic alteratur iuris diſpoſitio in animali bruto. Ergo multò fortius alterabitur in clerico propter horrendum crimen. Adducit pariter ad idem text. pro ſingulari in l. per omnes. C. de defenſo. ciui. vbi non datur aduocatus facienti ſcelus horrendum. Si ergo non datur defenſio: ergo multò fortius degradabitur, & tradetur iudici ſeculari. iungens. l. final. §. huiuſmodi. C. de mo. mul. & gloſſ. ſingularem in l. ij. ff. arb. fur. cæſa. quæ voluit, quòd detur beſtiis ad comedendum quis propter horrendum crimẽ, ſubdens illud, quod notat Bald. in l. prima. C. de delic. defunc. vbi dicit, quòd in vana gloriantur, vt non poſsint loqui. & gloſſ. ſingularis. inſtitut. de hære. quæ ab inteſtat. defe. §. per contrarium. quæ dicit condemnantur poſt mortem. & l. prouinciatum. C. de feriis. vbi puniuntur diebus feriatis. Addens talem rationem, accidens adueniens enti, illud qualificat, & reducit ad diuerſam ſpeciem. Iſta eſt gloſſ. ſingularis in capit. ſtatutum. iuncto cap. licet canon. de electio. libr. vj.

11 Vbi dicitur, † quòd diſpoſitio cap. licet canon. loquens de eccleſia parochiali, non habet locum in eccleſia parochiali collegiata. Ideo dicit Aegidius in

12 proœmio Gregoriano, quòd † ſtatutum eloquens de ſcholari non vendicat ſibi locum in rectore, qui etiam ſcholaris eſt, propter illud accidens rectoriatus, ergo iura canonica loquentia de ſimplici homicidio non habent locum in homicidio qualificato, vt eſt parricidium, & ſimilia. Eodem modo iura loquentia de furto non habent locum in furto qualificato, vt eſt robaria ſtratæ. Ita dicit ipſe Barba. pro corroboratione dictæ ſecundæ opin. & exinde dicit, quòd non reperit meliorem text. de corpore iuris probantem opinio. de Ancharan. & Abba. quàm tex. in cap. nouimus. de verborum ſignificatio.

Item, & hanc ſecundam opinio. videtur tenere Felyn. in dicto cap. at ſi clerici. ſaltem tacitè. Nam recitat dictas ambas opinio. & poſt illarum recitationem ponit verba ſequentia. Opinionem tamen Petri de Ancharan. & Abba. tenet idem Petrus in repetitio. regulæ ea. de regulis iuris, libro vj. columna lxv. verſic. xix. quæro. Et in diſputatione ſua, laicus quidam propter homicidium. columna xvj. & Abbas in cap. primo. de his qui fil. occid. & Ioan. de Anan. in cap. j. de homicid. & Abbas in cap. tuæ. de pœnis.

Item, & ſic ex dictis ſuis verbis apparet, quòd ipſe Felyn. tacitè approbat dictam ſecundam opinio. Tum primò ex eo, quia pro illa addunt concordantias, & corroborationes. Tum ex eo, quia illam ſecundam ponit vltimò. Et ſic videtur ex hoc illam approbare, ſicut in ſimili dicitur de gloſſ. ponente plures opiniones, nullam illarum expreſsè approbando. Nam tacitè intelligitur approbare vltimam, vt dicit Bald. in authent. ex teſtamento. C. de collat. per not. in gloſſ. fin. l. qui filium. in fin. ff. ad S. C. Trebellian. melius. in l. ſi idem. §. finali. in fin. ff. de iuriſdictione omnium iudicum. Socinus in tractatu Fallentiarum.

Item, ſed non obſtantibus pluribus dictis ſuperius per Barba. recitatis, ipſe Barb. tenet primam opinio. dicens, quòd in re tam periculoſa non videtur ſibi recedendum ab opinio. gloſſarum propter dicta de Anchara. & Panormit. & Bald. & ſequacium: quia debemus inhærere gloſsis, vt Bononienſes carocio, vt eſt gloſſ. ſingularis in l. omnis diffinitio. ff. de regulis iuris. Et idem tenet Salicet. in l. traditionibus. C. de pact. & ideo dixit idem Salicet. in l. ij. C. de ſenten. quæ ſine certa quant. *che non ſa caualcare, tegua ſe à l'arſono. Ita debet facere iudex, tenendo ſe à la gloſſa.*

Et pro iſta parte adducit ipſe Barbat. duodecim rationes, & reſpondet ad rationes poſitas, per Ancharan. & Panormitan. & finaliter ponit verba ſequentia. Et per conſequens malè & peſsimè faciunt hodie epiſcopi degradando clericum, & tradendo eum curiæ ſeculari, &c. Et dicit, quòd hanc partem tenet ibidem Franc. de Aret.

Item pariter, licet Felyn. in cap. primo. de homicidio. referat ad longum opinio. de Ancharan. & Panormit. & pro illa ſecunda adducat concor. inferens, quòd ſecundum eos non eſt mirum, ſi non expectata incorrigibilitate deuenitur ad traditionem curiæ ſecularis contra cap. cùm nõ ab homine. quia loquitur de homicidio ſimplici, non qualificato, puta proditorio vel valde ſcãdaloſo, quia omni iuſtitiæ repugnat, quòd vbi laicus punitur ſupplicio atrociſsimo, clerico ſufficiat carcer, à quo ſæpe fuga accipitur, &c. Attamen ſubdit idem Fely. quòd ipſe non tenet illud pro conſtanti: quia cap. tuæ. de pœnis. pro magnis ſceleribus contentatur perpetuo carcere, &c.

Item, quanuis etiam Philippus Decius in dicto capitulo at ſi clerici. referat dictam opinionem de Ancharan. & Panormitanus in contrariam opinionem. Franciſc. de Areti. & Andreæ Sicul. id eſt Barbat. & contra reſponſiones, & impugnationes eorundem de Areti. & Andreæ Barbat. ſaluet aliquas rationes, quas ponunt de Ancharan. & Panormitan. Et ſubdat, quòd eorum opinio habet maximam æquitatem, vt videlicet crimina puniantur debita pœna, & ita dicat vidiſſe ſeruari Florentiæ.

Attamen exinde ſentit, quòd alia opinio, quam ſequitur de Aret. videtur eſſe verior. pro qua dicit, quòd Barbat. adducit plura, quæ ſunt leuia. Sed dicit ipſe Philippus, quòd probatur per dictum cap. cùm non ab homine. quia ibi loquitur de atrociſsimo delicto. Et tamen ibi requiritur incorrigibilitas, antequàm Clericus relinquatur curiæ ſeculari.

Item, & per conſequens remanet quæſtio perplexa, an dictus presbyter in noſtro caſu debeat degradari iuxta ſecundam opinionem: vel ſufficiat, quòd deponatur, & intrudatur in arctum monaſterium, iuxta primam opinionem. Item, ſed antè quàm ego deſcendam ad aliquam earundem opinionē, intendo diſcutere qualificationes ipſius homicidij, de quo agitur. Nam ſi bene percipio, per diſcuſsionem & examinationem earundem qualificationum, informabitur animus iudicantium: imò videtur iure cautum, quòd ne iudicium poſsit fieri duriùs vel remiſsiùs, quàm ipſum delictum depoſcit, ante omnia penſandæ ſunt qualificationes, & circunſtantiæ delictorum & illis perpenſis eſt pœna ſtatuenda, prout ipſum delictum expoſtulat. Ad hoc facit l. reſpiciendum. ff. de pœnis. ibi, cùm dicit: reſpiciendum eſt iudicanti, ne quid aut durius, aut remiſsius conſtituat, quàm cauſa depoſcit: nec enim aut ſeueritatis, aut clementiæ gloria affectanda eſt, ſed perpenſo iudicio, prout quæque res poſtulat ſtatuendum eſt, Ad idem facit doctrina Innocent. in capit. cùm ſpeciali. de appellat. de qua meminit Panormit. in cap. primo. de conſtitut. quæ habet, quòd iudices poſſunt interpretari iura in cauſis coram ſe vertentibus: quod intelligerem, conſideratis qualitatibus ipſarum cauſarum.

Item, ad demonſtrandum, quòd dictum homicidium habet plures qualificationes, & circunſtantias aggrauantes ipſum, præmitto illa, quæ habentur in l. prætor edixit. §. final. cum l. ſequenti. & in l. item apud Labeonē. §. quod ait prætor. & in l. ſed ſi vnius. §. quædam. ff. de iniur. & latiùs in l. aut facta. §. ſed hęc quatuor genera. ff. de pœnis. ex quibus legibus col-
13 ligitur, quòd † atrocitas vel grauitas, vel etiam impunitas delictorum cognoſcitur ex ſeptem. Primò ex cauſa, ſecundò ex perſona, tertiò ex loco, quartò ex tempore, quintò ex qualitate, ſextò ex quantitate, ſeptimò ex euentu. Et intendo ponere cauſam vltimo loco, & expedire cætera per ordinem.

14 Et primò dicerem, quòd dictum † homicidium, de quo agitur, plurimùm aggrauatur ex perſona interfecti propter tres rationes. Prima, ex eo quia erat religioſus profeſſus religionis ſancti Ioannis Hieroſolymitani, quæ eſt religio approbata, & habet multa priuilegia, vt colligitur ex cap. porrò. de priuileg. quæ papa mandat ſeruari in cap. dilecti. eodem titu. & illis religioſis dat priuilegium ſe faciendi abſoluere, quod habent canonici regulares vel monachi, vt habetur in cap. canonica. de ſententia excommu-
15 nica. Et quia † religioſi profeſsi, & conſtituti in ſacris ordinibus æquiparantur, vt eſt tex. in cap. j. de voto. libro vj. Et ita firmat ibi gloſſ. & Ioan. de Ana. in capitul. j. de his qui fil. occi. & in capitul. tuæ. de apoſta. Ergo dictum homicidium eſt ita graue, ſicut ſi clericus in ſacris conſtitutus fuiſſet occiſus. Pro hoc facit l. atrocem. C. de iniuriis vbi dicitur, quòd iniuria aggrauatur ex eo, quòd infertur portanti habitum ſuum. Ita firmat ibi Bald. & ne de hoc dubitetur habeo text. ad manum in can. qui occiderit. xvij. quæſt. iiij. ibi, qui occiderit monachum vel clericum.

Item & ſi dicatur, quòd religioſi ſancti Ioannis originaliter vocabantur hoſpitalarij ſancti Ioannis Hieroſolymitani, vt videtur dici in cap. tuarum. de priuileg. reſpondetur, quòd etiam ipſi hoſpitalarij erant religioſi. Et quicquid eſſet de eorum ſta-
16 tu, tamen illud etiam verum eſt, quòd ipſi † hoſpitalarij & templarij, & ſimiles gaudent priuilegiis clericorum, vt eſt text. & ibi gloſſ. expreſſa in canon. quiſquis. xvij. quæſtio. iiij. quæ alleg. canon. vt lex. xxvij. quæſt. j. & can. illud. xj. quæſtio. j. & capit. parochianos. de ſententia excom. Et per conſequens homicidium religioſi prædicti grauatur, ſicut grauaretur, ſi clericus etiam in ſacris ordinibus eſſet interfectus.

Secunda cauſa aggrauationis eſt ex eo, quia dictus interfectus nedum erat religioſus ſimplex. Sed erat etiam conſtitutus in officio, & adminiſtratione, cùm eſſet cōmendatarius de Albiaſsio, & aliâs reuera erat diues & potens, & valde honeſtus, & non erat homo ſimplicis nec vilis conditionis: & quòd ex hoc homicidium aggrauetur, probatur in l. Gracchus. C.
17 de adulter. vbi dicitur, quòd † occidens adulterum vilis, & ſimplicis conditionis, non punitur: ſed bene occidens adulterum honeſtæ conditionis. Ad idem facit l. ſi adulterium. §. imperatores. ff. eodem tit.

Tertia cauſa aggrauationis eſt ex eo, quia ipſe interfectus, fuerat etiam per longos annos largus benefactor erga interficientem: cùm reſultet probatum per magnam partem ſeptem annorum ſeu circa, interfectus dederat interfectori refectiones & conſilia multa, & alias fecerat ſibi gratuitates, quas continuauit etiam die homicidij conſolando eum interfectorem in ſuis querimoniis, & multas, & vberrimas oblationes ſibi faciendo, & etiam eidem fingenti ſe languidum eſcas ſuis manibus parando: & per conſequens debuit pro dictis beneficiis bona, non mala recipere, per cap. relatum. de teſtamen. pro hoc l. ſed ſi lege. §. conſuluit. de petit. hæredit. Ad idem can. illud. viij. quæſtio. ij. Ex quibus omni-
18 bus colligitur illud vulgatum, quòd † benefacientibus debet reddi bonum & non malum.

19 Item, † pariter grauatur dictum homicidium ex parte interficientis etiam ex tribus cauſis. Prima, ex eo quia erat ſacerdos, & ſic eius officium erat multis prodeſſe, & nulli nocere, vt eſt text. in capit. j. de poſtul. & non debuit eſſe ferus, & inhumanus: ſed in manſuetudine clericali permanere, vt elegāter dicit Panormit. in cap. primo. de cleri. percuſſo. & facit c. j. & can. epiſcopus. xlv. diſtinct. & cap. clericis. ne cle. vel mona. vbi habetur, quòd presbyteri non debent condemnare ad mortem etiam in caſu, in quo de iure pœna mortis habet locum, ergo minus debent homicidium iniurioſum, & prohibitum facere.

Secunda cauſa eſt ex eo, quia ipſe interficiens erat familiaris ipſius interfecti, vt patet per prædicta: & de tali dicit glo. in l. j. ff. ad Sille. quòd nulla eſt efficacior peſtis ad nocendum, quàm familiaris inimicus. Et colligitur ibi ex ordine literæ, ꝙ grauius peccant familiares occidentes patrēfamiliâs, quàm extranei.

Tertia cauſa aggrauationis eſt ex eo, quia interficiens erat pater ſpiritualis, videlicet pater confeſsionis interfecti. Et ſic videtur commiſſum parrici-
20 dium ſaltem ſpirituale. † Super quo conſidero, quòd pœna parricidij habet locum, non ſolùm quando filius occidit patrem, ſed etiam contrà, quando pater occidit filium, vt habetur l. j. ff. ad legem Pompe. de parri. Conſidero etiam, quòd pro parricidio eſt introducta pœna ſæuiſsimæ mortis, valde excedens

pœnam

pœnam ordinariã ſimplicis homicidij. Nam parrici-
da ſuitur culeo, id eſt, ſacco corij, cum cane & vipera
ac ſimia, & gallo gallinaceo, & proiicitur in mare,
vel in amnẽ, proximũ: alioquin beſtiis ſubiicitur: vt
in l. penult. ff. eo. Et etiam conſidero ꝙ prædicta iura
loquantur ad corticem literæ de occidẽtibus parẽtes
vel filios carnales. Et ſic, quòd in illis aggrauetur ho-
micidium, & debetur maior pœna: tamen idem vide-
tur dicendum de filiis & parentibus ſpiritualibus.
Pro hoc facit elegans doctrina Panor. in dicto cap.
21 at ſi clerici. vbi dicit expreſsè, quòd † ſicut fornicatio
aggrauatur, & tranſit in aliam ſpeciem criminis gra
uiorem, quando committitur cum conſanguinea car-
nali, per can. ſi quis clericus. lxxxj. diſt. Ita etiam ag-
grauatur ſi cõmittatur cum filia ſpirituali, videlicet
cum ea, quam quis ad pœnitentiam recepit. xxx. q. j.
can. non debet. Et idem dicit eſſe de qualibet alia filia
ſpirituali. Item, & nedum æquiparat ipſe Panor.
ibidem grauitatem inceſtus ſpiritualis & carnalis,
vt dictum eſt, ſed etiam grauitatem adulterij ſpiri-
tualis & carnalis. Et ſic ſi in præmiſsis eſt eadem gra-
22 uitas pœnæ, † & per conſequẽs dicta grauiſsima pœ-
na in noſtro caſu debetur pro dicto parricidio ſpiri-
tuali, ſicut deberetur pro parricidio carnali, ſaltem
pœna parricidij ſpiritualis aggrauatur vltra pœnã
23 ordinariam homicidij ſimplicis. Item, † pariter
aggrauatur idem homicidium ratione loci, etiam ex
triplici cauſa. Prima, quia fuit commiſſum in domo
religioſa, ſcilicet in cõmendataria, & etiã prope al-
tare, in quibus locis iudiciũ ſanguinis à iure permiſ-
ſum non poſſet fieri per iudicem ſecularem, per cap.
ſententiam. ne cleri. vel monach. Ergo minus debuit
fieri homicidium iniurioſum, & à iure damnatum.

Secunda cauſa grauationis eſt ex eo, quia interfe-
ctus erat in domo propriæ habitationis, vbi debuit
habere tutiſsimum refugium. l. plerique. ff. de in ius
vocando. hinc belliſsimè dicit Bald. in l. j. ff. ad Silla.
quòd grauius eſt homicidium quando quis occidi-
tur in domo propria, quàm ſi occideretur alibi.

Tertia cauſa grauationis eſt ratione loci vulne-
rum, quia non fuerunt illata vulnera in brachiis vel
coxis, vel tibiis: in quibus raro vulnera ſunt lethalia,
ſed in tergo & partibus pectoralibus, & circa cor
vel iecur, aut ſplenem, vbi communiter vulnera
ſunt lethalia. Et maximè quando intrant, vt in caſu
ſubiecto. Nam ex hoc infertur, quòd habuit ani-
mum occidendi, attento loco dictorum vulnerum.

Item, grauatur dictum homicidium ratione tem-
24 poris. † Nam dicit dicta l. aut facta. quòd tempus fa-
cit diſcernere furem nocturnum à diurno. Et ſic ſe-
cundum hoc grauius peccat, & punitur delinquens
de die, quàm de nocte. Sicut grauius delinquit, &
punitur fur manifeſtus, quàm non manifeſtus. Sed
in hoc non inſiſto: quia ſiue nox ſiue dies grauent
delictum, vtroq; caſu homicidiũ prædictũ aggraua-
tur. Cùm dictus presbyter venerit de nocte ante diẽ
& percuſſerit de die, & pluribus præſentibus.

Item, quia dictum eſt, etiam in talibus conſideran
dum qualitatem. Id eſt, diem. ibi text. atrocitatem
vel leuitatem facti ex hac conſideratione aggraua-
tur delictum, quia non poſſet reperiri maior atroci-
tas, quàm illa, ex qua ſecuta eſt mors, quæ eſt vlti-
mum terribilium, vt dicit Bald. in tract. ſchiſmatis.

Item, quo ad quantitatem, quæ vt dicit dicta lex
25 diſcernit furem ab abigeo. † Et ſic videtur conſide-
randus numerus ictuum. Et hoc conſiderando in
noſtro caſu homicidium aggrauatur cùm percutiens
non fuerit cõtentus vno ictu: imò bina vice percuſsit
per interuallum & diuerſis in locis: & non contentus
de percuſsionibus, addebat verba maligna, dicendo,
ie languis te meurs, & dicendo hoc, *ie te tueray*.

26 Item, † grauatur ratione euentus, ſaltẽ ex eo, quod
euenire potuit, quia nõ ſtetit per ipſum percutientẽ,
quòd ipſe religioſus non deceſſerit ſtatim illatis di-
ctis ictibus. Et ſic, quòd non occiderit nedum corpus
ſed etiam animam, quia dicit Barba. in dicto cap. at ſi
clerici. quòd illi, qui occiduntur, niſi miſericordia
diuina aliter prouideat, ſolent occidi quo ad corpus
& animam, ex eo quia decedunt ſine confeſsione: &
periculum eſt, quòd grauati ex infirmitate corporis
nõ poſsint habere contritionẽ debitã. Et pariter gra-
uatur ex alio euentu, ſcilicet mali exẽpli, vt dicetur.

27 Item, † Et nũc reuertor ad cauſam, quæ primo lo-
co dicebatur cõſideranda. vnde dicit dicta lex conſi-
derandũ eſſe, ſi cauſa percutiendi eſt iuſta vel iniuſta,
tollit vel attenuat pœnã, ſed cauſa iuſta aggrauat. Et
primò ad demonſtrandũ, quòd non interuenit cauſa
iuſta, conſidero, ꝙ plures ſunt cauſæ iuſtæ, ex quibus
pœna homicidij vel alterius percuſsionis remittitur
in toto, vel in tanto. Et inter alias deducam tres plus,
quàm ſuccinctè. Prima eſt quando quis non poteſt
mortem propriam aliter euadere, niſi occidat ad-
uerſarium, vt clementi. j. de homici. & ratio eſt: quia
vim vi repellere licet. l. j. C. vnde vi. & l. vt vim. ff. de
iuſti. & iure. Sed iſte caſus ceſſat in materia præſenti.
28 Secunda † cauſa eſt quando occidens mouetur iu-
ſto dolore, vt eſt quando interfecit adulterum reper-
tum cum vxore vel filia: quia tunc pœna in totum
tollitur, vel ſaltem minuitur ratione iuſti doloris,
vt habetur in l. ſi adulterium. §. imperatores. ff. de
adulte. & l. Gracchus. C. eodem titulo. Et idem eſſet
de alio iuſto dolore. Sed in noſtro caſu nullus iu-
ſtus dolor interuenit, vt de ſe patet: ergo &c.
29 Tertia † cauſa tollendi vel minuendi pœnam de-
licti eſt, quando percutiens fuit prouocatus, & irri-
tatus ad iram per percuſſum verbo vel facto, vt ſolet
fieri in rixa vel contentione. vnde Spec. in tit. de ac-
cuſ. in §. j. verbo, quid ſi te vocaui, ponit talem caſum,
quòd ſi ego te prouocaui dicto vel facto ad iram, & ſic
tu iratus mihi verbo vel facto iniuriaris, tu non de-
bes propter iniuriam mihi factam condemnari. Et
30 dat rationem, † quia quod calore iracundiæ fit non
imputatur, id eſt, calumniæ vitio caret, vt in can. ſi
quis iratus. §. ij. quæſtio. iij. Et pro hoc dicto eſt caſus
in l. ſi ex plagis. §. tabernarius. ff. ad legem Aquil. vbi
habetur, quòd ille eſt puniendus, qui fuit initium
rixæ: quod ego intelligerem dummodo procedat
cum moderatione inculpatæ tutelæ. Attamen Pa-
nor. in cap. j. de iniur. non admittit in totum illud di-
ctum Speculat. videlicet vt in totum tollatur pœna.
Sed bene fatetur, quòd prouocatus minus puniretur.

Item, ſed applicando ad noſtrum caſum ſiue pro-
uocatus, & irritatus excuſetur à toto vel à tanto. Ta-
men illud verum eſt, ꝙ etiã ille caſus non poteſt ex-
cuſare ipſum presbyterum in noſtro caſu, cùm nulla
fuiſſet ſibi facta iniuria, nec verbo, nec facto: imò in-
terfectus bonis oblationibus, & cõſolationibus vſus
fuerat apud eundẽ. Et quod magis eſt, fuit percuſſus
dum parabat percutienti refectionẽ: per quæ oſtẽdi-
tur, ꝙ ipſe interficiens nullam habebat cauſam iuſtã,
nec occaſionem interficiendi dictum religioſum, nec
etiam ſibi nocendi verbo, nec facto. Et ſic ſupereſt, ꝙ
dictum homicidium fuit ſine cauſa iuſta cõmiſſum.
31 Item, ſed bene econtra † reperiuntur plures cauſæ

ſibi

ſibi admixtæ, propter quas dictum homicidium fuit iniuſtum, & aggrauatur plurimum. Et inter alias referam breuiter tres, in quibus iunctis pręmiſsis & ſequentibus intendo fundare meam opinionem, plus quàm debilem. Prima cauſa eſt, damnabilis ingratitudo. Secunda, horrenda proditio. Tertia, damnoſa exempli pernicies. Et veniendo ad primam cauſam
32 præmitto, quòd † ingratitudo committitur multis modis: & inter alios eſt, quando redditur malum pro bono: vt expreſsè dicit ſanctus Thomas ſecunda ſecundæ quæſtio. cvj. & eſt text. in volumine aureo. xxiij. quæſtio. iiij. in cap. ſex differentiæ. ibi cùm dicit reddere malum pro bonis: vt dicitur ibi, quòd hoc pertinet ad malos homines, & hoc caſu eſt peccatum mortale, vt dicit ſanctus Thom. ibi ſuprà.

Item, & quòd ipſe presbyter, de quo agitur, reddiderit religioſo interfecto malum pro bono, imò mala pro bonis, patet, quia ſicut in præcedentibus tactum eſt primò ipſe interfectus per multos annos adminiſtrauerat victum ipſi interficienti, aliasq; plures gratuitates fecerat, pro magna parte temporis. Secundò in die commiſsi homicidij antedictis fecit aperiri portam illi luctuoſé clamanti, *mon ſegne, mon ſegne fazés m'oubri, que ſou ſon mort*: & dedit aditum vſque ad proprium lectum, & conſequenter ipſum querimonias exponentem de eo, quod dubitabat citari vel capi ad cauſam ingrauidationis mulieris, idem interfectus conſolabatur eundem benignè, & offerebat ire ad Montem albanum, & fornire omnia. Et tertiò ponens manum ad opus, volens prouidere languori interficientis, parabat ei opera propria refectionem pro hoc ſe turbans erga ignem: ſed idem presbyter pro dictis tribus beneficiis reddidit, primò primum ictum lethalem in tergo. Secundò verò verba malitioſa, dicẽdo: *Iou lãgueſſs, ſou ſon mort*. Et tertiò ſecundum ictũ letalem in partibus pectoralibus. Et ſic apparet de dicta dãnabili ingratitudine.

33 Item, † & quòd ipſa ingratitudo dictum homicidium aggrauet, patet manifeſté ex odioſis pœnis contra ingratos proditis. Et maximé contra illos, qui manus impias ingeſſerunt contra parentes vel alios benefactores. Nam de iure Digeſtorum propter ingratitudinem filius degradatur à militia, per tex. in l. j. iuncta glo. not. in verbo, indignus. ff. de obſe. à
34 liberis & liberis præſtan. Et † pariter de iure Codicis reuocatur donatio propter ingratitudinem in l. j. & fi. C. de reuocan. dona. in cap. fin. de dona. Et pariter reducitur libertus priuati in ſeruitutem in l. ij. C. de libe. & eorum libe. Et ita firmat ibi Bald. & concor. cviij. diſcuſsio. xij. quæſt. ij. vbi idem fit in liberto eccleſiæ, vt de iure nouiſsimo propter ingratitudinẽ pater poteſt exhæredare filium in authent. vt cùm de appel. cog. §. cauſas. colla. viij. & notatur in cap. Quintauallis. de iureiur. & propter ingratitudinem commiſſam contra eccleſiam ſolùm in poſtulando contra illam, perdit quis beneficium, quod habet in illa, per dictum cap. fin. de poſtu. Si ergo propter ingratitudinem quis punitur ita communiter per iura prædicta, ergo oportet dicere, quòd propter admixtam ingratitudinem in noſtro caſu aggrauatur homici-
35 dium, de quo agitur. Item, † ſecunda cauſa aggrauans idem homicidium eſt admixta proditio. Vnde Butr. & Bald. in l. nemo. C. de ſumma Trinita. expreſsé ſentiunt, quòd delictum aggrauatur propter admixtam proditionem, inferentes, ꝙ homicidium commiſſum cũ veneno eſt grauius, quàm illud quod committitur ſine veneno, ex eo quòd homicidium cum veneno commiſſum habet admixtam proditionem, vt in l. j. C. de malefi. & mathe. Et idem ſequitur Ioan. de Ana. in dicto c. j. de homicid. Et in hoc caſu dicit, quòd poteſt ſaluari lectura gloſſæ ad illum tex.
36 poſita, quæ vult, ꝙ † homicida fugiens ad eccleſiam non debet gaudere immunitate. Nam hoc debet intelligi & ſaluari quando proditoriè commiſit homicidium. Et pro hoc dicit facere tex. ibi cum dicit per induſtriam, id eſt, per inſidias, hoc eſt quando cõmittitur proditoriè, & ex propoſito, & appẽſatè. Ad præmiſſa facit quod de proditoribus dicitur in c. clericus. xlvj. diſtin. ibi cùm dicit: clericus qui proditionibus vacare deprehenditur, degradetur a beneficio.

Item, & quòd in noſtro caſu dictus presbyter proceſſerit proditorié, & ex propoſito, & appenſaté claré patet, cùm abſq; quacunq; rixa, & abſq; verbis contentioſis, & comminatoriis præcedentibus nec interuenientibus de parte retrò venerit. Et ſuum benefactorem ſibi tunc eſcas paranté lethaliter percuſſerit: & exinde iterum ex interuallo ad aliã lethalem percuſsionẽ ſimiliter ſine rixa, & ſine minis proceſſerit: quod vt de ſe patet, eſt horrendum & damnabile.

Item, tertia cauſa aggrauandi dictum homicidium eſt, vt prædicitur, damnoſa exempli pernicies, id eſt, exemplum pernicioſum vitandum, quod inſurgeret ex dicto homicidio, niſi ſequeretur debita punitio. Et quòd propter hoc aggrauatur ipſum homicidium, videtur tex. in l. aut facta. ſuperius ſæpe alleg. in §. final. vbi habetur, quòd delictum eſt grauius puniendum, quando ex illo poteſt oriri malum exemplum pluribus perſonis, & dicit ibi notabiliter glo. in verb. ſupplicia. ꝙ pœnę creſcũt ex perſonis quorũdam malefactorum, vt alij terreantur. alleg. l. famoſi. ff. ad legem Iuliam maieſt. in fi. & l. iij. C. de epiſ. aud. & l. pœnam. §. puniuntur. ff. de abie. ita dicit ipſa glo.

Item, ego adderem ad præmiſſa l. j. ff. de conſtitu. prin. & inſtit. de iure natu. gen. & ciui. §. quod principi. In quibus iuribus dicitur, quòd princeps interdũ imponit maiorem pœnam alicui. quàm mereatur. & hoc facit vt dicit glo. vt pœna vnius ſit metus multorum, allegando ad hoc l. aut facta. in §. final. cui concordat l. j. C. ad legem Iuliam repetun. ibi cùm dicit, cùm pœna vnius debeat eſſe metus multorum.

Item, ad præmiſſa facit tex. qui cauillari non poteſt, & eſt clauis in præſenti materia, in d. c. nouimus. de verborum ſignifi. ex quo colligitur, ꝙ pro crimine damnabili, & damnoſo proceditur ad degradationem, & traditionem curiæ ſeculari. & dicit ibi Ioan. And. crimen eſſe damnabile, id eſt, damnandum per ſententiam, & damnoſum quo ad exẽpli perniciem, ſcilicet quia ex illo poteſt oriri malũ exemplũ aliis: ideo proceditur ibi ad degradationẽ, vt euitetur dicta exẽpli pnicies, & vt pœna vnius ſit metus multorũ.

Item, & quia in noſtro caſu vtrunq; cõcurrit, quia primò homicidium eſt damnabile, cùm habeat plus quàm duodecim qualificationes, ita ipſum aggrauantes, vt dici poſsit caſus nouus, & inexcogitatus, id eſt, nouum genus homicidij. Ita ꝙ nunquàm viſum fuit aliud tam damnabile, & tam execrabile: & maximè nunquàm fuit viſum nec auditum, quòd vnus ſacerdos pater confeſsionis, & familiaris, & amicus alicuius honeſti religioſi acceſſerit ad domum illius pro habendo ſuccurſum & auxilium, & illo ſibi conceſſo & oblato, ſine rixa & cõtentione, & ſine minis præcedẽtibus, à parte retro proditoriè ipſum religioſum amicum, & filium confeſsionis eſcas ſibi benignè parantem, lethaliter percuſſerit cũ gladio acuto ſupra

tergum

tergum fixo: & deindeex interuallo, & in alia parte domus, ſcilicet prope altare iterũ percuſsit ſupra ſtomachum letaliter cum alio gladio, ſicut factum eſt in noſtro caſu. Ergo idem homicidium eſt, plus quàm damnabile, & pariter eſt damnoſum, id eſt, habet vitandi exempli perniciẽ: nam poſſet trahi in perniciosam conſequentiam, & in malum exemplum. Ita ꝙ poſſet quis eſſe in periculo mortis cũ amicis familiaribus, ſicut cum inimicis: imò maius eſſet periculum cum amicis, quia ab inimicis quilibet præcauet: ſed ab amicis, & familiaribus præcaueri non poteſt, nec conſueuit. Ideo videtur, ꝙ dicto presbytero debet imponi ad literã pœna dicti c. nouim⁹. vt ſi pœna rigida illa impoſita faciat ceſſare, iuxta diſpoſitionem illius cap. exempli perniciem. Id eſt, vt à cętero tales partes confeſsionis amici, & domeſtici ac familiares, & alij ſeruitores vel quicunq; homines perterreãtur cõmittere ſimile facinus: & ne ex defectu debitæ pœnæ poſſit ſuccedere malum exẽplum, per quod quis nõ ſit in domo propria cũ domeſticis ſecurus: & maximè videretur cõtra eundem presbyterum modo prædicto procedendũ, attentis aliis qualificationibus & iuris, & facti rationibus ſuperius deductis, & inferi⁹ deducendis ſimul iunctis. Item, nam habeo reſpectũ magnũ ad alia quinq; facinora tã ante quàm poſt dictũ homicidium per dictũ presbyterum cõmiſſa, de quorum pœna fuit etiam ſuperius facta quæſtio: ad quæ deſcendo per ordinem. Item: quia dictum eſt ſuprà quòd ſecundo ex proceſſu reſultat probatum, ꝙ ipſe prebsyter fuerat diffamatus, de quadã viguiera, quæ iurauit ſolẽniter ab eodẽ presbytero ſe fuiſſe ingrauidatam, & ipſe cõfitetur illam pluries carnaliter cognouiſſe, & ſic videtur reſultare fornicatio notoria & ſcandaloſa. Item, propterea de iure ipſe presbyter pro illa veniret deponendus, vt dicit Gofredus in ſumma. de coha. cleri. & mulie. Et Pañ. poſt dominũ Anchara. in cap. at ſi clerici. de iudi. per c. quàm ſit. de exceſ. prælat & cap. ex parte ade. de teſtibus. Et grauatur ipſa fornicatio propter ordinem presbyteratus ipſius delati: imò dicit Panor. in dicto c. at ſi clerici. quòd ſacerdos etiam cognoſcendo ſolutam, committit adulterium ſpirituale ratione ſui ordinis. Idem ſequitur Paul. de Leza. in clemen. prima de offi. ordin.

Item, ad tertium dum dicitur, quòd ipſe presbyter fecit conatus de ſe interficiendo, ieiunando, & aliàs: dicerem, ꝙ licet ex quo conatus nõ habuerit effectũ, non debet ſibi imponi pœna. Tamen poteſt notari eius malitia, ac propoſitum occidendi alios, ex quo ſe ipſum voluit occidere. Secũdò notatur periculum ſe interficiendi, ſi ſolùm condemnetur ad carceres.

Item, ad quartum, quòd verberauit Iauleriam ſibi victum miniſtrantẽ: dicerẽ etiam, quòd ex hoc monſtratur malitia obſtinata ipſius delati. Primò in continuando ingratitudinẽ: quia ſicut fuit ingratus erga interfectum, percutiendo ipſum refectionem ſibi parantem, ita fuit ingratus erga dictam Iauleriam percutiendo illam ſibi cibos afferentem. Secundò, quia in continuãdo verbera, aſſumit percuſsiones in conſuetudinem. Et ſic magis puniendus, ſecundum doctrinã Panor. in c. j. de cler. percuſſo. Item, ad quintum,
37 dum dicitur, † quòd inuocauit dæmones, dicerẽ quòd in illo videtur committere hæreſim. Et maximè quia additur, quòd abnegauit Deum. Et ſic pro hæreſi eſt degradandus, & curiæ ſeculari tradendus, vt ſuperiùs fuit tactum, & eſt text. in c. ad abolẽdam. & cap. penult. de hæret. in anti. Et licet idem delatus abiurauerit ipſam hæreſim, reuocando iudicialiter illas inuocationes dæmonum, tamẽ neominus venit intrudendus in arctum monaſterium. Ita firmat Pa-
38 nor. in dicto c. penul. ibi dum dicit notanter, ꝙ † hæreticus volens redire ad fidem non euadit, niſi pœnã mortis: nam ad agendum pœnitentiam pro delicto commiſſo, debet detrudi in perpetuum carcerẽ, &c. Adderem, ꝙ illa abiuratio nõ videtur prodeſſe, cùm non fuerit facta ſtatim, imò ex magno interuallo: & etiã videtur facta metu pœnæ, & in his criminibus non iuuat abiurantẽ, vt dicit tex. & ibi Panor. in d. c. ad abolendam. Item, ad ſextũ, dum dicitur, ꝙ idem delatus abnegauit Deum & virginem Mariam, & baptiſmum, dicerem ꝙ illud non caret hæretica prauitate, & licet iudicialiter abiurauerit, deberet puniri illo reſpectu, vt ſtatim dictum eſt. Item, & ſi dicatur, quòd non ſit commiſſa hæreſis, ſaltem non poteſt ne-
39 gari, ꝙ non ſit commiſſa † blaſphemia, quæ requirit magnã pœnam: nam dicitur in authen. vt non luxur. contra naturam. ꝙ eſt pœna capitalis: ſed de iure canonico eſt depoſitio ab eccleſiaſtico ordine, tex. in c. ſi quis per capillum. xxij. q. j. Et Hoſtienſis in ſumma dicit, ꝙ ſi clericus ſæpius hoc delictũ commiſit, debet degradari, argu. cap. j. de cleri. venat. Et ſic quia ſæpe illam blaſphemiam commiſit: ergo ex hoc capite deberet degradari. de iure verò diuino eſt mors, vt Leuitici xxiiij cap. ibi, qui blaſphemauerit nomen Domini, morte moriatur. Et gloſ. ſuper Pſal. lxviij. dicit, ꝙ grauius peccat contemnens ſedentem in cœlo, quàm qui crucifixit ambulãtem in terra. Et Bal. in l. ij. C. de iureiur. verſi. modo reuoco. ꝙ iſti, qui faciũt ſacramẽta ſcelerata, etiam ſi verũ dicunt, debẽt decapitari, per
40 Auth. vt non luxu. contra naturã. quia tale † iuramẽtum eſt redactũ ad inſtar blaſphemiæ Dei. Et idẽ Bal. in l. accuſationẽ. C. qui accu. poſſunt. ꝙ licet epiſcop⁹ dicatur legatus Dei, vt not. vij. q. j. c. ſicut iuris. & xij. quæſt. j. c. fin. & c. quæritur. Et licet ſit iudex corporũ, & animarum. xxxvj. diſtin. c. oportet. & xxij. q. j. cap. quæritur. & xxiij. q. iiij. c. quid ergo. & quæſt. viij. cap. conuenior. in vlti. glo. & c. pridem. in glo. j. tamẽ non poteſt facere pacem de maledictione Dei, vt notatur xxxiij. q. viij. c. vt pridem. in gloſ. ergo argu. ff. quod vi aut clàm. l. prohibere. §. planè. & ff. de pact. l. cõtra iuris. §. j. & ff. mãdati. l. ſi hominem. & ff. de verb. obli. l. qui Romæ. §. Callimachus. & C. de epiſc. & cler. l. ſi quis in hoc. Et ꝙ pœna non debeat remitti eis, qui peccant contra Deum, habetur lxiij. diſtinctio. can. Salonitanæ. & xxiij. quæſtio. tertia. can. ſi is qui.

Item, & per conſequẽs deſcendendo ad meam opinionem proteſtando de me reducendo ad meliorem partem dicerem, ꝙ in noſtro caſu homicidium eſt, ita mirabiliter qualificatũ, ꝙ tenendo opinionem de Anchar. & ſuorum ſequacium delatus venit degradandus. Et moueor propter plura. Primò propterea, quia proditoriè & appenſatẽ, & ſine cauſa, & occaſione fuit commiſſum. Et ſic meretur degradationem. per tex. in c. j. de homici. qui videtur pro caſu noſtro factus. Secundò moueor. ex eo, quia habet vitandam exempli perniciem, vt ſuperius demonſtratum eſt, &c. Et ſic etiam meretur degradationem, per dictum c. nouimus. Tertiò moueor propter quindecim qualificationes ſuperius deductas, ipſum homicidiũ aggrauantes. Et maximè quia commiſſum eſt parricidium ſpirituale, qui eſt caſus qualificatus, ſecũdum de Anchar. vbi ſuprà. Et quod magis eſt, quarto iſtud homicidiũ eſt grauius, quàm rapere bona eccleſiæ, in quo caſu dicunt dicti doctores crimen eſſe qualificatum. Moueor quintò, quia hic concurrũt tria alia grauiſ-

ſima crimina requiréria depoſitionem, Et ſic eſt etiá
de caſibus poſitis in exemplis de Ancha. imò eſt vnus
caſus requirens degradationem, ſecundum Hoſtien.
vbi ſupra. Et ſic ex quo ſunt quatuor crimina atrocia:
quorum quodlibet meretur depoſitionem: ergo vna
depoſitio non eſſet ſufficiens. Et per conſequens pro-
pter dicta multiplicata atrocia crimina, debet proce
di ad degradationem, ſecundum doctrinam traditam
per ipſum de Ancha. & ſuos ſequaces ſuperius recita
tam. Item, & pariter dicerem opinionem ipſius de
Anch. in noſtro caſu eſſe tenẽdam, & non immeritò,
quia illam ſequũtur plures alij Doctores, vt patet ex
præmiſsis, videlicet Panor. Anania, Barth. Socinus,
Ange. de maleſi. Et clarius Auguſtinus ibi, in additio.
& Felin. in d. c. at ſi clerici. & Philip. Decius dicit ibi-
dem, quòd hæc opinio habet maximam æquitatem.
Et pro illa facit dictum Bal. in c. at ſi clerici. & dictũ
Innoc. in c. qualiter. de accuſa. & c. nouimus. vt ſupe-
riùs fuit deductum. Et hoc idem comprobatur per
plures Doctores. & gloſ. & text. De quibus meminit
Barb. in dicto. cap. at ſi clerici. Et per plures rationes
ibi poſitas per ipſum de Anchar. & ſuos ſequaces. Et
ſic non reſtaret niſi reſpondere ad opinionem con-
trariam, & ad motiua Doctorum illam tenentium.

Item, & primò, quia ipſa prima opinio fundatur in
dicto c. cùm non ab homine. de iudi. & in c. tuæ. de pœ
nis. vbi colligitur, ꝙ pro homicidio non proceditur
ad traditionem curiæ ſecularis, niſi data incorrigibi
litate, &c. Reſpondetur breuiter, quòd ibi loquitur
de homicidio ſimplici, & non qualificato, &c. Et ita
dicunt debere limitari illud, c. cùm non ab homine.
ipſe de Anch. Panor. & de Ana. & alij ſequaces, vt pa-
tet per ſuperius deducta. Et ſic non obſtat opi. Doct.
qui in dicto cap. cùm non ab homine. ſe fundant.

Item, ſed ad id quod dictum eſt, ꝙ Barba. & Franc.
de Aret. tenent primam opin. etiã in crimine quali-
ficato, tradẽdo pro hoc duodecim motiua, &c. Et im-
pugnando rationes ipſorum de Anch. & Panor. &c.
Reſpondetur primò, ꝙ ſecundum Philip. Decium
ibidẽ illa motiua ſunt leuia: & ſic non obſtant. Secun
dò reſpondetur ſecũdum eundem Philip. ꝙ rationes
de Ancha. poſſunt ſaluari non obſtantibus dictis im-
pugnationibus. Et ipſe Philipp. eaſdem ſaluat. Et ſic
non obſtant impugnationes prædictæ: Et ad hoc ma-
gis demonſtrandum conſidero, ꝙ ipſe Barba. dicit, vt
ſuperius fuit tactum, quòd dictum cap. nouimus. fa-
cit magis pro opin. de Ancha. quàm alius tex. de cor-
pore iuris. Et tamen ipſe reſpondet ad illum text. ꝙ
loquitur in incorrigibili: cuius contrarium tenent
ipſe de Anch. & Panor. vt ſuperiùs fuit deductum in
eorum rationibus Et ita etiam tenẽt omnes cõmuni
ter. Et ſi bene ponderetur text. ille non poteſt intelli-
gi, ꝙ loquatur de incorrigibili. Et ſic iterum non ob-
ſtat opinio Barb. cùm cedat de directo contra dictum
tex. ſecundum præmiſſa. Item, ſed in eo, quod ipſe
Philip. Decius addit ibi, ꝙ illa prima opinio videtur
probari in c. cùm non ab homine. ſatis eſt reſponſum
ſuprà, ꝙ illud capit. loquitur in homicidio ſimplici,
& non in qualificato, vel duplicato. Et ſic non obſtat
in noſtro caſu in quo ſumus in homicidio qualifica-
tiſsimo, & etiam ſumus in caſu, in quo homicidia cõ-
miſit alia crimina enormia. Et ſic eſſet valde abſurdũ
ꝙ non puniretur, niſi ea pœna qua puniretur pro ho
micidio ſimpl. Sed in eo, quod ipſe Philip. Decius di-
cit, ꝙ opin. de Anch. habet maximam æquitatem, vt
crimina puniantur debita pœna, certum eſt. ꝙ hoc di
ctum facit pro eadem opin. de Anchar. & ſic non ob-
ſtat. Et reſpectu Feli. non poteſt dici, ꝙ teneat contra
opi. de Ancha. imò videtur tenere illam in dicto cap.
at ſi clerici. licet in dicto c. j. de homicid. dicat, ꝙ non
teneat eam pro conſtanti. Et ſic etiã nõ obſtat. Et per
conſequens opinio de Anchar. remanet communior.
& ſi non eſſet communior etiam videretur magis te-
nenda, quàm prima ex eo, quia fulcitur textibus, &
rationibus euidentibus. Pro hoc facit dictum Panor.
in c. j. de cõſtit. poſt Hoſtien. & Ioan. And. ibidem. vbi
dicit, ꝙ recedendum ab opi. communi, ſi poteſt cõuin
ci probabilibus rationibus: quod dicit eſſe perpetuò
notandũ. Allegat tex. ſing. in l. j. C. de vete. iure enucl.
vbi habetur, ꝙ ex multitudine authorũ non eſt iudi-
candum, cùm poſsit vnius etiam deterioris ſentẽtia
multos, & maiores in aliqua parte ſuperare. Et ſic nõ
obſtat prima opinio cõtraria. Sic dicerem ſalua vlte-
riori librorum reuolutione, & melius ſentientis opi
nione Badeto. Adderẽ, quòd ſi videretur proceden-
dum ad dictam degradationem, ſententia degrada-
tionis eſſet ferenda per epiſcopum ordinariũ aſsiſtẽ-
41 tibus ſibi aliis ſex epiſcopis, tanquam iudicibus. †Sed
realis executio, & realis degradatio poſſet fieri per
ipſum ſolũ epiſcopum ordinariũ. Præmiſſa probãtur
in c. degradatio. de pœnis. li. vj. Et ita formãt Io. And.
Domi. de ſancto Geminia. Phil. Franc. Anch. & cõmu
niter omnes ſcribẽtes. Adderẽ vlteriùs, ꝙ licet poſſet
argui, ꝙ cùm ipſe delatus confeſſus fuiſſet dicta faci-
nora ante productionẽ teſtium, & ſic ſponte: ergo mi
tius eſſet agendum cùm illo, per ea quæ habẽtur in c.
de hoc. de ſimo. Attamẽ hoc non poteſt ſuffragari ipſi
delato. Nam ſecundũ gl. ibidem cum ſponte confeſſo
mitiùs agitur. Sed non parcitur ſpõte cõfeſſo in iure,
timore probationum: dicebat tamen Ouidius.

Non eſt confeſsis venia danda reis.

Et ibi Panor. dicit illã glo. eſſe ſingu. notandam, quia
quotidie ſolet allegari. & addit idem notari per glo.
a v. q. vlti. in ſumma. Sed ita eſt, ꝙ in noſtro caſu, con-
feſsio delati fuit facta timore probationum. quod ſic
probatur: quia ſubdit ibi Panor. ꝙ quis dicitur cõfi-
teri timore probationum, quãdo iam accerſitus erat
ad iudicium. ſecùs autem quando præcedente aliquo
ſtimulo ſpontè iuit ad iudicium, & confeſſus eſt cri-
men, quia tunc hæc confeſsio dicitur omnino ſponta
nea. Ita dicit ipſe Panormita. Et ſic cùm ipſe delatus
non acceſſerit ſine aliquo ſtimulo ad iudicium, imò
fuit accerſitus, ſeu verius per realem captionẽ ſui cor
poris adductus, ergo cõfeſsio per ipſum ibidẽ captũ
& maximè informationibus præcedentibus forma
cenſetur non ſpontanea, ſed metu probationum pro-
ceſsiſſe, & ſic non releuat: imò eo modo quo forma
eſt, videretur nocere cõfitenti, per l. obſeruare. C. quo
rum appel. non admit. ibi dicitur, ꝙ confeſſus & con-
uictus non auditur appellans: & tamen certum eſt, ꝙ
conuictus tantùm audiretur. Ergo &c. Sic iterum di-
cerem ſaluis quibus ſuprà. I. Badeto.

GVLIEL

GVLIELMI BENEDICTI

QVAESTIO DE CANONICATV, IVRIS PONTIFICII STVDIOSIS ADMODVM VTILIS.

SVMMÆ.

1 ☞ *Clauſula motus proprij quomodo facit prouiſionẽ prævalere. & nu. 15. & 16.*
2 *Motus proprius Papæ quid operetur in bullis.*
3 *Signatura priore loco expedita, an alteri præferatur. & nume. 5.*
4 *Signatura ſimplex ante leuationem bullarum an aliquid operetur. & nu. 18.*
6 *Prioritas ſupplicationum probari poteſt per teſtes.*
7 *Priori loco ſcriptus præſumitur tempore prior.*
8 *Inſtrumentis duobus eodem die confectis illud præfertur quod eſt prius ſcriptum in prothocollo.*
9 *Ordo ſcripturæ ordinem prælationis arguit.*
10 *Ordo quid.*
11 *Scriptura ſemper loquitur.*
12 *Confeſsio in ſcriptis extra iudicium facta æquiualet iudiciali quando in iudicio producitur.*
13 *Regiſtrum Papæ quare fiat.*
14 *Retentiones fructuum ſunt contra bonos mores.*
17 *Supplicationum in eodem libro ſcriptarum prioritas probatur ex ordine ſcripturæ.*
19 *Bullæ ſemper referuntur ad datam ſignaturæ.*
20 *Papa ius alteri quæſitum nec motu proprio tollere poteſt.*
21 *Subdelegatus non totam cauſam, ſed vnum articulũ ſubdelegare poteſt.*

VIſis petiis mihi tranſmiſsis, videtur prima facie, magiſtrum Petrum de Puteo impetrâſſe, ſeu loco magiſtri Laurentij Algas Hiſpani querimoniam impetrâtis ſubrogatũ melius ius habere, quàm magiſtrũ Petrum Alamâdi defenſorem, ſeu loco magiſtri Ludouici de Theſio defenſoris etiam ſubrogatũ. Nam licet ambo canonicatũ, & câcellariam Caturcẽ. eadẽ die impetrauerint: tamẽ dict⁹ de Puteo debet in prærogatiua prę-
1 lationis prior cẽſeri: † cùm propter clauſulã motus proprij, gratiã habere videtur pinguiorẽ, vt hodie videmus clarè deciſum per regulã Cancellariæ apoſto-
2 licæ incip. Item voluit ꝙ de concurrẽtibus, &c. † Poſito enim, ꝙ de iure communi motus proprius Papæ non operetur, niſi quia tollit vitium ſubreptionis. c. ſi motu proprio. de præben. lib. vj. nec gratiã ampliet quouis modo, vt dicit gl. ſing. in clem. ſi Romanus. de prębẽ. Facit glo. in clem. per literas eodem tit. Illud intelligitur hodie ſecundum dictam regulam, ꝙ gratiam non ampliat, vt alia comprehendat, quâm in literis gratiæ cõtenta. Sed bene extendit effectum gratiæ quo ad contenta in eadem. Et ſic quo ad contẽta in literis gratiæ, motus proprius extendere debet, vt prærogatiuam prælationis, data concurrentia operetur, vt clarè ſonant verba dictæ regulæ apoſtolicæ.
3 Nec † obſtare videtur, ꝙ dictus Alamandi defenſor nititur probaſſe, ꝙ eius ſignatura ſeu dicti de Theſio cuius loco ſubrogatus, eſt, fuit priore loco expedita, vt dicit apparere ex regiſtro ſupplicationũ ſignaturatũ, in quo ſua ſupplicatio per multa folia præcedit ſupplicationẽ dicti Algas, in cuius loco eſt dictus de Puteo. Quia ordo literalis attendi debet ex regiſtro bullarum, & non ex regiſtro ſupplicationũ: cùm ſim-
4 plex ſignatura ante leuationẽ † bullarũ nihil opereť. Nam de gratia nihil doceri poteſt per ſignaturã, donec bullis cõfectis, vt plenè notatur ſuper rub. de conſti. & in l. j. C. de mand. prin. Nec etiam videtur audiẽdus dictus Alamãdi credẽs per teſtes probaſſe, ſe fuiſſe priorẽ in expeditione gratiæ ſuæ. Quoniam proceſſus dictæ inqueſtæ multipliciter videtur nullus, & per conſequẽs inqueſta nulla. Tum quia locumtenẽs Senatoris Romani, per dominum Auffreri principalem cõmiſſarium ſubrogatus, ab abiũcto non exigit iuramẽtum. Tum quia dictus locũtenens ſubrogatus cõmiſit notario cauſæ receptionem iuramẽti teſtiũ, quanuis ei ſoli abſq; alterius ſubrogatione inqueſta eſſet cõmiſſa, & extractus à regiſtri iſtiẽdus. Vnde cum fecerit contra formam ſuæ cõmiſsionis, ſequitur ꝙ nulliter proceſsit. c. cùm dilecta de reſcrip. & l. diligẽter. ff. mand. Iuncto quòd ex proceſſu inualido ſequi non poteſt vtilis effectus. l. prolatam. C. de ſentẽtiis.

Sed in contrarium videtur mihi rei veritas: & opinor dictum Alamandi defenſorem fuiſſe, & eſſe in iure dictorum Canonicatus, & Cancellariæ potiorem.
5 conſiderato † ꝙ fuit prior in ſignatura, vt clarè probatum ſperat, & confidit per teſtes, qui erant præſentes cùm datarius dixit dicto Algas ſuam ſignaturam portâri, ꝙ iam prouiſum fuerat dicto de Theſio. Or
6 certum eſt, ꝙ prælatio ſupplicationum & † prioritatis apoſtolicarum prouiſionum indubitâter probari poteſt per teſtes, qui de hora aut momẽto deponunt, ſecundum glo. ab omnibus approbatam. in cap. duobus. ſuper verbo, ſi non appareat. de reſcrip. lib. vj.

Præterea hoc probatur plus quàm notoriè per tenorem regiſtri apoſtolici, vbi fuerunt regiſtratæ ſupplicationes amborum: in quo ſecundum ordinem literæ, & ſcripturę ſupplicatio ſignata dicti de Theſio, & Alamandi per multa folia præcedit ſupplicationẽ dicti Algas, ſeu de Puteo. Or in hoc omnes concordãt doctores. quòd quoties duo actus concurrũt, de quo-
7 rum prioritate & poſterioritate quæritur, † ille præſumitur priore loco expeditus, qui in ordine ſcripturæ reperitur prior deſcriptus, vt formaliter poſt Bartolum decidit Bal. verſic. ſeptimo. not. per illum text. in §. quibus. C. de nouo. cod. facien. quem ibi ſequitur Paulus de Caſtro dicens, quòd primus deſcriptus velut prior in ordine, etiam in tempore eſt pręferendus, ſi ambo deſcripti fuerint in eodem libro. Sed nunc ambæ ſupplicationes, de quibus agitur in eodem regiſtro ſunt ſcriptæ & regiſtratæ. ſecùs, ſi in diuerſis libris. Hoc idem decidit Baldus in l. de re-
8 bus, C. de donationib. ante nuptias. vbi dicit, † quod ſi duo inſtrumenta reperiantur eadem die confecta, ita quòd de hora aut momento non appareat, illud inſtrumentum dicitur præceſsiſſe, quod priore loco reperitur ſcriptum in protocollo. Maximè vbi res in talibus inſtrumentis contenta non poteſt ſimul, niſi vni perſonæ competere, ſicut in caſu noſtro non po-

teſt beneficium cõpetere,niſi alteri coimpetrantium
9 Nam† in talibus ordo ſcripturę,vel nominationis ti
tulũ cõferr prę̨lationis:adeò vt qui primus reperitur
in regiſtro ſcriptus,etiam priore loco prouiſus cẽſea
tur.Et quòd hæc deciſio vera exiſtat, ſcilicet quòd or-
do ſcripturæ arguat,& inducat ordinem prælationis
in prouiſionibus apoſtolicis,eſt tex.in cap.mandaro.
de præbend. lib.vj. Ad hoc facit quod dicit Bald. in l.
penult.in tertia oppo.C.de verb.ſigni.vbi dicit,quòd
ille dicitur eſſe maior & potior,qui primò reperitur
deſcriptus. Et idem Baldus in l.j. per illum tex. C.de
edicto diui Adria.tollen. Quæ omnia probátur opti-
mè per tex.no,in l.generaliter.§.proinde cõſequẽter.
verſ.quis ergo ſtatuet.ibi ordinẽ ſcripturæ.ff.de fidei-
cõmiſ.liber.vbi ſi teſtator nomináдo prouidit plures
ſeruos manumittẽdo ex certo pretio hæredi relicto,
quod nõ ſufficit ad omnes , hoc caſu inſpicitur ordo.
& ſeries verborum ſeu literę,vt ſcilicet primò ſcripti
præferantur. Et non immeritò,quia(vt eleganter di-
cit Bald.per illum tex.)in caſu noſtro notabilem in l.
ſi duas.in prin.ff.de excuſa.tuto.ex ordine verborum
vel ſcripturæ præſumitur ordo intellectus,& volun-
tatis ipſius loquentis vel ſcribentis:vt quod prius eſt
in voce vel ſcriptura , prius fuiſſe præſumatur in in-
tellectu,& voluntatis expeditione ſeu exequutione.
Et ibi in d.l.ſi duas.eſt melior tex.totius iuris, caſum
noſtrum de iure ciuili formaliter decidens, quòd in
prouiſionibus principis,veluti imperatoris,& ſimili
ter Papæ (de quibus ibi loquitur) ad cognoſcendum
prioritatem & poſterioritatẽ duarum prouiſionum
eadem die expeditarum. Si tales prouiſiones ſint de-
ſcriptæ in eodem libro , iudicandum erit ſecundum
ordinem ſcripturæ, vt ſcilicet prouiſio illa iudicetur
priori tempore fuiſſe expedita, quæ in libro & char-
ta reperitur priore loco deſcripta. Illa eñ priore lo-
co ſcripta ordine ſcripturæ ineuitabiliter iudicatur
prior tempore,quia ſecundum Bal.Philoſophum re-
ferentem in l.Arethuſa.ff.de ſtatu hominũ.in princi-
10 pio. † ordo eſt rerum geſtarum,ac gerẽdarum ſeries,
ſecundum prius & poſterius. Ex quo neceſſariò con-
cludo,quòd ex ordine probatur ſeries ſucceſsiuus re-
rum geſtarum. Et ſic prioritas & poſterioritas actuũ
geſtorũ. Si verò fuerint in diuerſis libris vel chartis
deſcriptæ , ita quòd clarè ex ſcriptura non poteſt co-
gnoſci prioritas vel poſterioritas illarum,tũc recur-
rendum eſt ad principem , qui hoc declaret , ſcilicet
quã voluit prius facere.Or ſumus nos in illis termi-
nis,quòd duæ prouiſiones ad præſens contentioſæ in
eodem regiſtro,& non in diuerſis reperiuntur deſcri
ptæ:tamen priore loco eſt deſcripta ſupplicatio expe
dita dicti de Theſio. Ergo ineuitabiliter cõcluditur,
quòd illa in dubio eſt iudicanda prior tempore. Ad
hoc facit tex. nota. in l.j.& ij. ff.de albo ſcribend. vbi
ille dicitur dignior & per conſequẽs priori tempore
in dignitate adipiſcenda præferendus, qui priore lo-
co reperitur deſcriptus, vt tenet Dominicus in cap.fi
nali in princip.de offic.deleg. lib.vj. Ideo ſecundum
Bal.in Authẽ.hoc amplius.C.de fideicommiſ. primò
deſcriptus in inſtrumẽto cõtractus cenſetur eſſe prin
cipalis ; ſecundus verò iudicabitur fideiuſſor. Sicut à
ſimili dicit text.in dicta l.j. C.de edicto diui Adriani
tollen. quòd primò deſcriptus in teſtamento iudica-
tur hæres. Secundò autem ſcriptus cenſetur ſubſtitu-
tus.Pariter dicit Ange.in §.etenim in Authen.de hæ
redita.& Fal. quòd ſi quis in eodem inſtrumẽto obli-
gatur Gulielmo,& Petro, Gulielmus tanquam prio
re loco ſcriptus erit in concurſu hypothecæ potior,

quaſi ſit prior tempore. Ad hoc facit tex.in cap.quo-
rundam.de electio.lib.vj. vbi quia prædicatores ſunt
priore loco deſcripti,præferuntur cæteris mendican
tibus,velut tẽpore priores. Cùm igitur de prioritate
prouiſionis dicti de Theſio conſtare ſperetur per te-
ſtes in inqueſta examinatos,& notorie per regiſtri ſe
riem,& ſcripturæ ordinem. Quæ duo, imò quodlibet
ipſorum de per ſe eſt probatio ſufficiẽs ad plenè pro-
bandum prioritatem dicti de Theſio , de qua domi-
nus regiſtri,aut datarius,qui melius cæteris præmiſ-
ſa nouit,clarè deponit , & in conſpectu curiæ hoc di-
xit,& atteſtatur per ſcripturam ſui regiſtri quotidie.
11 Cùm † ſcriptura ſemper loquatur pro & loco ſcribẽ
tis. Et perinde habẽda eſt, & credenda , ac ſi ipſe ſcri-
bẽs in curia præſens eſſet,& hoc atteſtaretur, quia vt
dictum eſt , ſcriptura ſemper loquitur. l.Arriani. C.
de hæret. Nam ſcriptura extraiudicialiter facta,per-
inde habetur,quando producta eſt,ac ſi actus conten
tus in ea iudicialiter fieret. Ideo dicit Panormitanus
12 in cap.fi.de confeſ. quòd † confeſsio in ſcriptis extra
iudicium facta tantùm operatur , quoties in iudicio
producitur , ac ſi iudicialiter & parte præſente eſſet
facta:quia ſcriptura ſemper loquitur & in iudicio ad
probandum efficaciam contentorũ in eadem. Maxi-
mè quia dicta ſcriptura regiſtri apoſtolici eſt omni-
no de per ſe authentica. Tum quia à perſona publica
confecta expreſſum habente ad hoc faciendum offi-
cium. Tum quia de archiuis publicis apoſtolicis ſo-
lenniter parte vocata extracta,& ſic probat plenè ca-
pitulum ad audientiam,de præſcriptis. Plus videtur
mihi (conſilio ſaniori ſemper ſaluo) quòd conſidera-
to quòd ſcriptura dicti regiſtri eſt ita Authentica, ꝙ
de archiuo apoſtolico fuit ſumpta : & quòd authori-
tate Papæ illud regiſtrum per Papam eſt ordinatum
fieri,recurrentes ad tale regiſtrum , dicuntur ad Pa-
pam recurrere:ita quòd tale regiſtrum perinde pro-
bat,ac ſi Papa interrogat⁹ declararet prius prouidiſ-
ſe dicto de Theſio: cùm dicta ſcriptura & ordo illius
pro ipſo loquatur, cuius authoritate & mandato fa-
cta eſt:vt patet ex præmiſsis, & ex ordine literæ cen-
ſetur Papa declarare dictum de Theſio fuiſſe prio-
rem in data. Vnde ſuccedit elegans deciſio Ioannis
Andræ , quem ibi ſequitur Dominicus in capitulo
ſi à ſede.de præbendis libro ſexto. vbi dicit,quod vbi
conſtare non poteſt iudicibus de præualiditate litera
rum ab eodem collatore impetratarũ ſub eadem da-
ta,debent tales iudices ſuperſedere, & Papam conſu-
lere.Ex quibus de officio delegati infert Panormita-
nus in capitulo ſecũdo,in primo notabili. quòd cùm
idem beneficium confertur duobus ſub eadem data,
nec apparet cui⁹ ſupplicatio priùs fuerit ſignata,de-
bet prius conſuli Papa, qui vtrique fecit gratiam, &
ſecundum eius reſponſum eſt procedendum. Idem
concludit Dominicus in quarto notabili in dicto ca-
pitulo ſi à ſede apoſtolica : quod eſt intelligendum,
ſcilicet,quòd princeps eſt conſulendus,vbi non con-
ſtat de ordine ſignaturarum per ordinem literæ in
eodem regiſtro contentæ & deſcriptæ,vt quia in di-
uerſis libris reperiuntur regiſtratæ, vt eſt textus ele-
gans in dicta l.ſi duas. §.primo. Quoniam ſi eodem
libro eſſent regiſtratę,tunc appareret de ordine ſigna
turæ ex ordine eiuſdem chartæ , & ſic non eſſet prin-
ceps conſulendus. Cùm ergo in caſu noſtro tam per
inqueſtam , vt ſperatur, quàm etiam per tenorem di-
cti regiſtri clarè liqueat de prioritate gratiæ & ſigna
turæ dicti de Theſio , ſequitur quòd non eſt neceſſe
alio modo Papam conſulere. Et dato quòd conſulen-
dus fo

dus foret, prout non, quia conſtat de prioritate, ſatis reſpondet Papa ex tenore regiſtri, quòd loco ipſius ſemper loquitur, cum ſit ſuis authoritate & mandato confectum: quia cùm poſsibile non ſit omnium habe
13 re memoriam, † dictum regiſtrum ſit, vt ex ordine illius de prioritate & poſteritate gratiarũ appareat temporibus perpetuis. Nec Papa alio modo reſpondere poſſet, quàm contineatur in dicto regiſtro. Ideo textus in l. fina. C. de inoffic. teſta. appellat eos qui talia regiſtra cõficiũt, deuotiſsimos memoriales, quaſi dicat, quòd memoria principis in ſcripturis illorum efficaciter remanet: taliter quòd libri illi reſpondent pro principe veritatem: qui quoties leguntur, princeps reſpõdere videtur. Et ſic cùm dictus de Theſio declarationem Papæ per tenorem ſui regiſtri habeat, quòd ipſe eſt primus in data: non eſt dubium quin obtinere debeat in cauſa: iuncto quòd prouiſio dicti Algas fuit & eſt ipſo iure nulla. Tum quia non facta regnicolæ, cui obſtat cõſtitutio regia: & ꝙ non ſit regnicola, patet per literas habilitationis regis Caroli, quæ cùm tẽpore illarum iam dicto de Theſio fuiſſet prouiſum, non potuerunt dictum Algas habilitare in præiudicium dicti de Theſio. l. nec auus. C. de emancipatione liberorum. Et præterea eſt prouiſio dicti Algas nulla, quia facta cum regreſſu & retentione omnium fructuum pro penſione, retinuit enim pro penſione id quod in ſuis bullis aſſeruit beneficium contentioſum valere, ſcilicet centum flore-
14 nos. † Ot talia pacta & retentiones ſunt reſeruationes & pacta de futura ſucceſsione, & tanquam inducentes ſucceſsionem in beneficiis eccleſiaſticis, continentéſq; reſeruationem indirectam, ſunt contra bonos mores. l. fi. C. de pact. & cap. ij. de conceſ. præben. contra quos Papa nihil poteſt, nec Deus manum ponere voluit, quia licet ceremonialia legis ac etiam legalia teſtamenti veteris extinxerit, tamen moralia non tetigit, aliquid contra mores permittẽdo, ſecundum Panor. in cap. finali, de conſuet. Vnde videmus quòd Deus, qui iuramentum ſuſcepit, ſi contra bonos mores præſtetur, ipſum reſpuit. cap. non eſt obligatorium. de regu. iuris. libro vj. Heu me. Et ſi Deus contra bonos mores aliquid præſertim quod votum captet mortis alienæ (ſicut facit talis reſeruatio) non permittit maximè illo non conſentiente, de cuius bonis agitur: vt in dicta l. finali. C. de pactis. qualiter aut quomodo poterit hoc facere Papa eius vicarius? vellet eum de Puteo, quòd Algas eſſet mortuus, vt à penſione abſolueretur: & vice verſa Algas vellet de Puteo migraſſe ad dominum vt ad priſtinam reuerteretur dignitatem: & ſic votum inducitur captandæ mortis, ſine cõſenſu ordinarij collatoris, de cuius bonis ſcilicet collatione agitur, quod fieri non poteſt, per dictam l. fina. C. de pact. & cap. ij. de conceſ. præb. Et prꝫterea ſucceſsio in illo beneficio inducitur, quia dicto Algas de Puteo ſuccedent, & deinde Algas dicto de Puteo ſuccedere intendit. Quod aliud non ſonat, niſi quòd Papa beneficium contentioſum reſeruat dicto Algas in euentum quòd de Puteo præmoriatur: quod gentiles idolatræ nũquam permiſerunt, vt ipſe Papa non ſolus, ſed in Lateranen. concilio exiſtens, clarè cõfitetur in dicto cap. nulla. de conceſsio. prꝫb. Ot nunc quæro, erũntne gentiles perfectiores, & nobis iuſtiores? puto ꝙ non: quia me ſtante Pariſiis curia ſuprema, vt cõcilij generalis executrix per modum edicti perpetui promulgauit arreſtũ, omnes regreſſus cum retentione omnium fructũ prohibẽs, quod in præſenti cauſa, vt intelligo, fuit productum.

Tales enim indirectę reſeruationes prohibitæ cẽſentur, ſicut directæ, glo. pragmaticæ, titu. de reſeruatio. in fine: quia talia non fiunt niſi in fraudem decreti reſeruationes prohibentis. Quare videtur mihi, vt ſuprà dictum Alamandi optimam fouere cauſam: non obſtantibus ſuprà in cõtrarium allegatis. Et primò, nõ obſtat clauſula motus proprij in prouiſione dicti
15 Algas contenta, † quæ per regulam cancellariæ apoſtolicæ facit dictam prouiſionem præualere. Nam reſpondetur, quòd illud haberet verum, & locus eſſet dictæ regulæ, vbi eſſet dubium quæ ſupplicatio eſſet prior. Sed in caſu noſtro locum non habet dicta regula apoſtolica: quia certi ſumus, quòd dictus de Theſio fuit priore loco prouiſus, vt probatũ ſperatur per inqueſtam: & poſito quòd prioritas per inqueſtam non probaretur clarè & notoriè, probatum reſultat ex tenore & ſerie dicti regiſtri, in quo reperitur pri' deſcripta ſupplicatio ſignata dicti de Theſio, & vt ſuprà demonſtratum eſt, ex ordine ſcripturæ iudicandum eſt, ſupplicationem ſeu ſignaturam prius ſcriptam etiam fuiſſe prius ſignatam & expeditam. Præſertim quia in eodẽ libro & volumine regiſtri vtraq; reperitur deſcripta, quod eſt peremptorium in hac
16 cauſa. † Præterea, & ſecundò reſpondetur, quòd dicta regula cancellariæ non poteſt ſibi locum vendicare in caſu noſtro, quæ ſolùm habet locum, vbi militat plena cõcurrentia, qualis eſt vbi eſt cõcurrentia tam collatorum, quàm illorum quibus eſt facta collatio, prout eſt videre in caſu dicti capituli, ſi à ſede apoſtolica. de præbend. libro vj. vbi duo concurrebant, quorum vnus titulũ habebat à Papa, alter verò à legato Papæ, eadem die cõceſſum. Quo caſu cùm ibi ſit concurrentia plena, ſcilicet à parte collatorũ, & à parte prouiſorum, inſpicitur quis habet pinguiorem gratiam propter clauſulam motus proprij, vt ille præferatur: & ille eſt verus intellectus dictæ regulæ, quæ ſecundum gloſam vbi ſuprà fuit facta ad declarationẽ dicti capituli, ſi à ſede apoſtolica. Sed nos in caſu noſtro non ſumus in his terminis, quia nõ ſumus in caſu plenæ concurrentiæ, ſed ſemiplenæ, cùm dicti de Theſio & de Puteo non habeant titulum à diuerſis collatoribus, ſed ab vno & eodẽ, ſcilicet à Papa: quo caſu cùm non ſit concurrentia plena, ſed diuerſorum collatorum & prouiſorum, non curatur de clauſula, motu proprio, vt vna alteri præferatur: ſed indiſtinctè hoc caſu deciditur, quòd ſi non conſtaret de prioritate tẽporis, prout conſtat hìc fortè per inqueſtam, & ſiue fortè apparet de prioritate literarum dicti de Theſio ex ordine regiſtri, ad Papam habendus eſt recurſus pro declarando cui prius intendebat prouidere, quod ſatis iam per ſcripturam dicti regiſtri eſt declaratum, quæ pro Papa cuius authoritate fuit ſcripta, ſemper loquitur, ex ordine & ſerie ſuis euidenter demonſtrans intentionem principis, vt eſt textus ele-
17 gans in dicta l. ſi duas. † Si autem eſſent dictæ ſupplicationes in diuerſis libris ſcriptæ, aliud eſſet: quia tũc princeps eſſet conſulendus vt alteram eligeret, cùm tunc ex ſerie & ordine eiuſdem ſcripturæ de ſua intẽtione non appareret. Et ita intelligitur quod decidit Panormita. in dicto capitulo ſecundo, de officio delega. & Dominicus in dicto capitulo ſi à ſede, in princ.

Præterea nõ obſtat, dum ſuperius dicebatur, quòd
18 ordo † ſcripturæ non attẽditur ex regiſtro ſupplicationum ſed bullarum, cùm ſimplex ſignatura ante leuationem bullarũ nihil operetur &c. Nam reſpondetur ꝙ ſimplex ſignatura nihil operatur, quo ad vim gratiæ probatiuã, cũ per eam, gratia probari nõ poſ-

 ſit,

ſit,niſi per bullas,& ita intelligũtur cõtraria.Sed ſimplex ſignatura pleniſſimè operatur quo ad vim iuris collatiuam:quia per eam ſolam ius & titulus canonicatus cõfertur in beneficio prolatis verbis,fiat vt petitur,vel æquipollẽtibus,vt pulchrè decidit Bal.in l. humanum. C.de legibus. quem cõcludendo ſequitur
19 Panor.& Feli.ſuper rubrica de conſtitu. † Vnde non ſine cauſa bullæ,quãdo leuantur,ſemper temporiſantur,& datantur de data ſignaturæ:quod non fieret,ſi ſimplex ſignatura ius ſeu verũ titulum in beneficio non conferret,prout facit.Et ita formaliter ſentit Panormi.in dicto cap.ij.de offic. delega.in primo notabili,dum dicit:Cùm idem beneficium confertur duobus,ſub eadẽ data, nec apparet cuius ſupplicatio fuit prius ſignata,debet in hoc cõſuli papa qui vtriq; fecit gratiam. Volẽs dicere,quòd ex ſignatura ſupplicationis ius confertur. Imò ſi bene intelligatur, expreſsè decidit, quòd ad ordinem ſignaturarum inſpiciẽdum eſt in iudicãdo,quæ illarum præceſsit:non autem ad ordinem bullarum. Et ſi ex ſignaturis apparet, quæ illarũ præceſsit,tunc illa potior erit, ſicut in caſu noſtro apparet de illa de Theſio:& ſic erit validior,non obſtante clauſula,motu proprio,in prouiſione de Algas contenta,quæ ius dicto de Theſio iam quæſitum
20 in ſua præambula ſignatura tollere nõ potuit.†Nam nũquam legi,nec etiam rationi congruit, ꝙ papa ius quæſitum alteri poſſit motu proprio aut quacunque alia forma tollere.cap.fin.de conceſ.præben. Et quod eſt peremptorium, dicta regula apoſtolica locum nõ habet in caſu noſtro,niſi vbi plenè militat concurrentia, tam collatorum,quàm eorum,quibus prouiſum eſt, iuxta dictum capitulum, ſi à ſede apoſtolica: vt clarè decidit glo.dictæ regulæ ſic dicẽs: Et antequàm veniam ad alias prærogatiuas, dico quòd iſta regula venit ad declarationem capituli. ſi à ſede. de præben. lib.vj. Ex quo ſequitur, quòd ſi vnus habet prouiſionem legati motu proprio, & alius eadem die à Papa, quòd præfertur habens motu proprio à legato, per hanc regulam. hæc illa. Vnde ſi hæc omnia bene deducantur in ſaluationibus dictus Alamãdi eſt in ſpe maxima victoriç iuncto,ꝙ proceſſus iudicabitur per curiam omni ſcientia & experientia circunſpectam, quæ altiora intelligit Similiter non obſtat,dum allegabatur, quòd locumtenens ſenatoris ſubdelegatus nullum exegit ab adiuncto iuramentum:quia etiam in ſubdelegatione non cauebatur, quòd ab eo iuramentum exigeretur. Et præterea fuit per dictum de Puteo approbatus,ſaltem non recuſatus:quapropter talia mendicata ſuffragia allegare nõ eſt honeſtum. Pariter non obſtat,dum dicebatur,ꝙ dictus locumtenens ſubdelegatus fuit ad inquirẽdum abſque ſurrogatione,& ſic committendo receptionem iuramenti teſtium, & faciẽdo fieri extractum regiſtri per alium fecit contra formam ſuæ commiſsionis nulliter procedendo &c. Nam reſpondetur, ꝙ in faciendo fieri extractũ à regiſtro nihil mali fecit, cùm per tenorem ſuç ſubdelegationis hoc ei permitteretur,ac ſi formaliter diceretur, pro extrahendo ſeu extrahi faciendo. Et in eadem ſequitur,copiam ſeu trãſumptum tradi, & deliberari faciatis &c.Præterea committendo articulum, ſcilicet receptionis teſtium, non fecit contra commiſsionis formam:tum quia pars non contradixit, imò ſaltem tacitè conſenſit, non contradicendo nec appellando, quo caſu valet delegatio non delegabilium,cap.fin.§.is autem.de offic.deleg.Præterea dominus Auffreri ſubdelegans cauſam, ſubdelegando abſq; ſubrogatione,non videtur dediſſe nouã formã ipſi ſubdelegato: & ratio eſt in promptu, quia etiam in dicta ſubdelegatione tacitè inerat de iure communi, ꝙ cauſa à ſubdelegato ſubdelegari non poſſet.l.à iudice.C. de iudic. Or certum eſt, ꝙ expreſsio eorum quæ tacitè inſunt, nihil operatur, nec nouã formam tribuit reſcripto.l.tertia.vbi plenè Barto. ff.de legatis primò.& Panorm. & Felinus in materia propria ita decidũt in cap.cùm dilecta.de reſcriptis. Cùm igitur dicta expreſsio nihil aliud cõtineat, quàm diſpo-
21 ſitionem iuris communis,ſecundum quam†ſubdelegatus,licet totam cauſam ſubdelegare non poſsit, tamen vnum articulum poteſt, puta receptionem teſtium, ſecundum Panor.expreſsè in capitulo, ſuper quæſtionum.§.primo.ver ſicu.ex prædictis deciditur. de offic.deleg.ſequitur,quòd ſubdelegatus nihil contra formam fecit,præſertim attenta generali conſuetudine, quòd notario cauſæ talia committantur ſecundum eum ibi.Et ita videtur mihi,conſilio ſaniori ſemper ſaluo. G. Benedicti.

GVLI

GVLIELMI BENEDICTI

DE THESAVRARIA SANCTAE CAPELLAE CIVITATIS BITVRICENSIS QVAESTIO BREVISSIMA, IVRIS VTRIVSQVE ſtudioſis, tum vtilis, tum admodùm neceſſaria.

*

SVMMÆ.

1 *Vſufructuaria cenſetur, cui ad vitam quid donatur.*
2 *Vſufructuarius an habeat collationem officiorum & beneficiorum in ducatu.*
3 *Collatio officiorum an computetur inter fructus.*
4 *Collatio beneficiorum ipſo iure prouenit ſine fructuarij induſtria.*
5 *Proprietario & non vſufructuario obueniūt obmiſſa, quæ ipſo iure committuntur.*
6 *Præſentare clericū ob ius patronatus rei dotalis non pertinet ad virum, ſed ad vxorem.*
7 *Fructus rei dotalis non omnes ſunt mariti.*
8 *Vxori proprietariæ pertinet officiorum creatio, non viro fructuario caſtri.*
9 *Ius præſentandi & officia conferendi tranſit cum vniuerſitate.*
10 *Donatio ad vitam an faciat vſufructuarium aut verū dominum.*
11 *Donatio principis eſt latiſſimè interpretanda.*
12 *Spiritualia nō poſſunt per ſe in pactum deduci, præſertim inter laicos.*

VISIS petiis nobis trāſmiſsis, theſaurariam ſanctæ capellæ ciuitatis Bituricēſis cōcernentib⁹, videretur primò, ꝓpuſum de dicta theſauraria p Chriſtianiſsimum dominū noſtrum regem fuiſſe & eſſe in dicta dignitate ſeu officio de iure potiorem: & quòd ad regem pertinuerit & pertineat prouiſio ſeu collatio dicti officij theſaurariæ, quoties locus vacationis occurrit. Nam conſiderandum eſt, quòd rex ſolùm & duntaxat dedit illuſtri dominæ Ioannæ de Francia conſobrinæ ſuæ ducatum Bituricen. eius vita durante, vt
1 patet per tenorem literarum doni. † Et ſic dicta domina Ioanna cenſetur eſſe vſufructuaria dicti ducatus, poſtquam emolumentorum perceptio & fructuum finitura eſt per eius mortem. § finitur, inſtitu. de vſufruct. & C. eod. l. corruptionem. vbi cùm vſusfructus finiatur morte, videtur omnē fructuum perceptionem & gaudentiam vita ſolùm comite duraturam, eſſe vſumfructum, vt ibi: quia ad iudicandum aliquid, quid eſt, non inſpicimus verba, ſed effectum diſpoſitionis, ne lex videatur facta verbis, cùm facta fuerit re & effectu. l. ij. C. communia. de lega. Vnde cùm in caſu noſtro dictus ducatus fuerit per regem donatus dictæ dominæ Ioannæ per eam tenendus, ac fructibus & emolumētis percipiendis ad vitā:
2 & ſic in hoc naturam ſortitur vſusfructus, † ſequitur, ꝙ dicta domina eſt ſimplex vſufructuaria, & per conſequens ad eam nullo modo pertinuerit, neq; perti-
3 net collatio officiorum, nec beneficiorum. † Tum primò, quia licet collatio officiorū & beneficiorū computetur inter fructus domino rei cōſeruandos, ſecundum gloſ. & Doct. in cap. cùm olim. de maio. & obed. tamen non pertinēt vſufructuario, quia non cōputatur inter fructus cōſumendos per adminiſtratorem, & fructuū collectorem, vt ibi. Et ſic cùm vſufructuarius conferendo talem fructum conſumeret, collatio ſibi non pertinet: quia vt dictum eſt, non dicitur propriè fructus, quia natura fructus eſt cōſumptiua. Sed collatio dicitur impropriè fructus non cōſumendus, ſed vero domino regi conſeruandus, quapropter fructuario non pertinet, ſed ſolùm ei pertinent fructus conſumendi, quum vſusfructus ſit ius vtendi fruendi
4 alienis rebus. l. j. & ij. ff. de vſufructu. † Præterea collatio beneficiorum ipſo iure prouenit. Nam eo ipſo ꝙ beneficiatus moritur, ilico collatio ordinario collatori pertinet, & cōpetit ipſo iure, ſine aliquo hominis miniſterio, licet tempus cōferendi non currat, niſi à tempore vacationis notę & ſcitæ in eccleſia vacante. clemen. j. in fin. de conceſs. præbend. & cap. ij. de conceſſi. præbend. vnde cùm etiam in iſto nulla interueniat in acquirendo cura, prouiſio, aut diligentia vſufructuarij, certè talibus gaudere non debet: quod ſecùs eſſet in his, quæ per ſuam induſtriam quærerentur, arg. l. iij. ff. ad legem Fal. & in talibus intelligitur lex, vſufructu legato. §. j. ff. de vſufr. Nā domus cuius dominium per ſententiam, id eſt per ſecūdum decretum quæritur vſufructuario, acquiritur propter iudicis miniſteriū, & curam vſufructuarij ac diligētiam,
5 quæ in acquirendo interuenit. † Ideo decidūt omnes, ꝙ cōmiſſa quæ fiunt in feudis & rebus emphyteuticis propter deuetia per vaſallū non facta, non quærūtur vſufructuario regni, vel ducatus, ſed cum ipſo iure cōmittantur, pertinēt proprietario, vt pulchrè cōſuluit Oldra. conſi. ccxxxix. incipiē. ſuper eo quo quæritur.
6 Quinimò † plus videmus, ꝙ ſi vxor villam in dotem dederit marito ſuo, cui inhæret, & cōpetit ius patronatus, quod trāſit cum vniuerſitate. cap. ex literis. de iure patro. & cap. cùm Bertoldus. de re iudi. Licet maritus dicatur quodāmodo dominus rei dotalis. l. doce ancillam. C. de rei vēdi. ſaltem dicitur plenus vſuſfructuarius & adminiſtrator: attamen ei caſu adue-

niente non competit clericum præſentare, ſed perti-
net vxori veræ dominæ rei dotalis, ſecundum Panor
mitanum & doctores in capitulo finali. de conceſsio.
præbend. quia licet fructus rei dotalis, & qui ex ea
7 percipiuntur, pertineant pleno iure ad maritũ † ta-
men hoc eſt verum quando fructus ſunt tales, ex qui
bus percipitur reale commodum & emolumentum,
quia tales percipiuntur in recompenſationem one-
rum matrimonij. Sed præſentare & conferre eſt ſo-
lùm quidem honor, & ſimplex prærogatiua, ideo nõ
ſpectat ad maritum, cùm tales honores & ſimplices
prærogatiuæ nihil conferant ad onera matrimonij
ſupportanda. Ita tenent moderni & Iaſon in l. diuor-
tio. §. ſi vir. ff. ſoluto matri. Cùm igitur de caſu noſtro
ducatus Bituricẽſis donatus fuerit dictæ dominæ Io-
annæ ad vitam expreſſe, ad intertenendum ſtatum
ſuum, & pro ſui prouiſione ſequitur quòd ſibi perti-
nere non poteſt collatio beneficiorum, cùm talis ho-
nor & ſimplex prærogatiua non ſit fructus aliquid
conferens ad prouiſionem victus, aut intertenemen-
tum perſonæ ipſius dominæ Ioannæ. Præterea rex
donando dictum ducatũ, ſibi expreſsè reſeruauit gar
diam eccleſiarum, quam commodè non poſſet exer-
cere, niſi gardiatores ſibi propitios & fideles appone
ret, ſcilicet officia dictarum eccleſiarum perſonis ido
neis conferendo, & ſibi fidelibus. Si autem tales offi-
ciarij quibus per regem erunt collata officia eccleſia
ſtica, facerent annis ſingulis certam redibentiam aut
penſionem fundatori duci, credo quòd talia emolu-
menta deberentur dictæ dominæ Ioannæ: ſicut à ſi-
mili dicimus de laudimiis & accapitis, quæ percipiũ
tur ab emphyteutis, quando de nouo inueſtiuntur,
aut emphiteuſes renouantur, quia delentur vſusfru-
ctuatriæ caſtri: veruntamen recognitiones, & renoua
tiones, ac inueſtituræ ſunt fiendæ per dominum pro-
prietariũ, vt plenè per doctores in l. diuortio. §. ſi fun
dum. & l. finali. ff. ſoluto matrimonio. vbi Alexan-
der. dicit quòd emolumenta iuriſdictionis, ſcilicet
pœnæ & mulctæ, & cæteræ redibentiæ debentur ma-
8 rito rei dotalis vſusfructuario. † Tamen vxori veræ
dominę proprietariæ pertinet officiorum creatio, ſi-
cut pertinet præſentatio & collatio beneficiorum ad
cauſam rei dotalis, vt ſuprà allegatũ fuit per Panor-
mitanum in dicto capitulo finali. de conceſsio. præ-
bend. Creatio enim officiorum, præſentatio, & colla-
tio beneficiorum plus incumbit proprietario, tan-
quam illi qui maius habet intereſſe, & penes quem &
ſuos exinde ſucceſſores officiarij habent magis con-
uerſari, quàm circa vſufructuarium, qui non habet
intereſſe niſi ſua vita durante. Ideo ſibi ſufficiant fru-
ctus reales & corporales rei, ex quibus vita ſuſtenta-
tur. Per quæ omnia, videtur collationem officiorum
eccleſiaſticorum non pertinere dictæ dominæ tan-
quã vſufructuariæ, iũcto quod eſt mulier, & ſic pluſ-
quam vir incapax bonorum eccleſiaſticorũ. multa enim
poteſt rex ex ſacra vnctione ſecundum Dominicum
in capitulo ſecundò de præbendis, libro ſexto, quæ
non poſſet mulier inuncta.

Sed in contrarium videtur, quòd imò collatio &
prouiſio eccleſiaſticorum officiorum dictæ dominæ
9 Ioannæ pertineat, & non regi. † Non enim eſt dubiũ
ius præſentandi ſeu beneficia conferendi ex priuile-
gio & fundatione competens ad cauſam regni, vt vil
læ, aut ducatus vel comitatus tranſire cum bonorum
vniuerſitate, vt dicto capitulo, ex literis. de iure pa-
tronatus. & dicto capitulo, cùm Bertoldus, de re iudi
cata. ita ꝙ nulla eſt differentia, an vniuerſitas alieno-
tur in virum vel mulierem, vt ibi deciditur: quia cum
cauſa propter quam tale ius præſentandi, vel confe-
rendi beneficia, ſcilicet fundatio, dotatio, aut priuile
gium, ita bene conueniat mulieribus ſicut viris eadẽ
erit iuris diſpoſitio in vtriſq;, vt ſcilicet cum vniuer
ſitate ducatus, tranſeat tale ius ad cauſam ducatus per
tinens. Or in caſu noſtro rex motu proprio, & ex ſua
certa ſcientia, & poteſtatis plenitudine, donauit di-
ctæ dominæ Ioannæ de Francia, ducatum Bituricen-
ſem: ad cauſam cuius & etiam fundationis ac dona-
tionis ſanctæ capellæ, duces ius habent conferendi
officia & beneficia eiuſdem: ex qua donatione reſul-
tant duo. Primùm, quòd per dictam donationem di-
cta Ioanna effecta fuit domina ſaltem vtilis dicti du-
catus: cùm donatio ſit titulus habilis ad dominium
donatoris transferendum in donatarium, prout ne-
mo dubitat, maximè quotiens ad transferendum do-
minium, concurrit voluntas, & intentio donatoris,
ſicut in caſu in quo rex donator dedit eidem dominæ
Ioannæ dictum ducatum, & honores (quorum appel
latione venit collatio beneficiorum ſecundum Pa-
normitanum in dicto capitulo finali, in fine, de con-
ceſsio. præbend.) omnia iura in eum transferendo, &
nihil ſibi retinendo, ſed eam creando veram duciſ-
ſam quandiu viueret, excepta ſuperioritate regali &
homagio. Ex quo indubitanter dicta domina Ioan-
na dici poteſt vera duciſſa, domina plena vtilis dicti
10 ducatus. † Nec huic translationi reali refragatur,
quòd donatio vita eiuſdem dominæ Ioannæ limita-
tur. Ex quo videbatur vſufructuaria, & nõ proprieta
ria: quoniam talia non impediunt dominij tranſla-
tionem, cùm donatio dominij tranſlatiua fieri poſ-
ſit ad tempus certum vel incertum. Putà quandiu
viuet donatarius, vt eſt caſus in materia propria, in
l. ſecunda. C. de donationibus quæ ſub modo. Cùm er-
go plenum dominium eſſet penes regem ante dona-
tionẽ, & donãdo nihil ſibi retinuit de dominio duca
tus paucis exceptis: imò expreſsit, quòd nihil retine-
bat: ſequitur quòd omne ius quod habebat, & ſic do-
minium in dictam dominam Ioannam tranſtulit,
penes eam remanſurum quandiu viuet, vt dicta l. ſe-
cunda. Ex quo reſultat ſecundum, ſcilicet quod cum
vniuerſitate ducatus tranſiuit collatio beneficiorum
vt dicto cap. ex literis. Si enim reſeruare voluiſſet col
lationem beneficiorũ, hoc expreſsiſſet, ſicut fecit de
collatione aliquorum officiorum, quorum præſen-
tationem dictæ dominæ pertinere voluit, ſibi reſer-
uans inſtitutionem, Vnde cætera, quæ non expreſsit,
omnia tranſtuliſſe videtur, & donaſſe cum ducatus
vniuerſitate. Et ita eſt interpretandum contra ipſum
in fauorẽ dictæ dominæ Ioannæ: tum quia cùm poſ-
ſet legem apertius declarare, & nõ fecit, ſibi imputan
dum venit. l. veteribus. ff. de pact. & l. Labeo. ff. de con
11 trahen. empt. † Tum etiam quia dicta donatio quæ
nemini alteri præiudicat, quàm principi donãti, tan-
quàm beneficium principis eſt latiſsimè interpretan
da, ſicut verba ſonant, & pati poſſunt. l. penul. vbi gl.
& Docto. plenè. ff. de conſti. princip. Præſertim, quia
motu proprio, & ex certa ſciẽtia, ac de poteſtatis ple-
nitudine facta: quæ omnia importunitatis partis ſu-
ſpicionem tollunt & excludunt. l. ij. C. de petit. bono.
ſubla. lib. x. Et hæc maximè vera in caſu noſtro, vbi
fortè rex ſpecificè ſibi transferendo ducatum, ad cau
ſam cuius habebat collationem officiorum eccleſia-
ſticorum, reſeruare non potuiſſet talem collationem
12 ſine ducatu retinendam: † cùm talia de per ſe nõ poſ-
ſint, pręſertim inter laicos, in pactũ deduci. Sed opor
ter,

tet, quòd vniuerſitas rei, quę inter partes diſponitur, tranſlationem talium ſpiritualium, aut deteriorem operetur, vt plene notatur in dicto cap. ex literis, iũcto, ꝙ priuilegium conferendi dicta officia & præbendas inductum fuit ducibus & ſuis ſucceſſoribus, qualis eſt nunc dicta domina Ioanna, vt per tex. priuilegij clariſsimè demonſtratur. Or ꝙ regi ſine ducatu cõpeteret collatio talium, non videtur habere apparentiam, cùm poteſtati conferendi talia inhæreat certa qualitas, ſcilicet qualitas ducalis, quæ ad præſens eſt in perſona dictæ dominæ Ioannæ, & erit vita ſibi comite: & demum reuertetur ad regem cum poteſtate conferendi. Nec obſtat, quòd rex in dicta donatione ſibi reſeruauit gardiam eccleſiarũ de fundatione regali exiſtentium, vel ſimile priuilegium habentium, qualis eſt capella de qua agitur, quæ ſimili gaudet prærogatiua ſecundum priuilegiu Clementis, &c. Quia videtur per illam reſeruationẽ ſibi tantum retinuiſſe conſeruatoriam, & iuriſdictionem conſeruandi capellam ab iniuriis & moleſtiis. Quod patet per ſequentẽ literam, dum illico ſibi reſeruat authoritatem creandi iudicem, qui vocabitur iudex regalium & eccleſiarum de fundatione regali exiſtentium. Nam propter hoc nõ videtur collationem beneficiorum reſeruaſſe, cùm ita ſint diuerſa: quia gardia & conſeruatoria concernit iuriſdictionem contentioſam, & collatio beneficiorum eſt iuriſdictionis voluntariæ, ſecundum glo. & docto. in cap. nouit. de offic. legat. Or inferre de vno ad aliud non haberet apparentiam, cùm ex ſeparatis non fiat illatio. l. Papinianus exuli. ff. de minoribus. & l. finali. ff. de calumnia. Poſtremò non videtur obſtare ſuperius in contrarium allegata, per quæ videbatur poteſtatem conferendi talia officia non competere
13 dictæ dominæ Ioannæ. † Quia illa eſſent vera, vbi ipſa eſſet ſimplex vſufructuaria, quo caſu ſibi non pertineret collatio beneficiorũ: & ad hos fines tendunt omnia ibi allegata. Sed ex nunc deductis apparet, quòd ipſa eſt proprietaria, ac vera Duciſſa & domina dicti ducatus. Ideo non mirum ſi poſsit ea quę poterat rex donator ante donationem ei factã, cùm omnia in eam tranſtulerit, nihil ſibi in titulo ducatus retinendo, niſi certis rebus particularibus, quibus inhærere poſſet poteſtas conferendi ſecundum doct. in cap. ex literis.

GVLIEL. BENE.

AD DOMINOS PRAEſidẽtes & iuriſconſultos parlamenti Burdegalæ præclara Oratio: qua in Senatu habita, receptus eſt in Conſiliarium die XXII. Aprilis. 1499.

Dictæ Orationi Gul. Bene. hanc præpoſuit epiſtolam.

Gulielmo Benedicti S. du Fau. S.

HAud ab re fore arbitror, ſi toto te terrarum orbe iam diutius virorũ præſtantiſsime, omnes ſcientia, prudentia, ac ſolertia clarum, ac gymnaſios tui multo lõgè tẽporis excellere prædicarunt. Qui quocunq; locorũ exiſtas, talẽ teipſum præbes, vt tuis virtutum coruſcantibus radiis, tenebrarũ obſcuritates non tãtum effugitas, verum etiã tua luce infuſa has in corpus diapaſon conuertis & illuſtras. Aenigmata quæcunq; penitus hucuſq; enodata, ſubtili ac mirando ingenio diſſoluis, adeo vt te diuinũ ambigat nemo. Quoties perlego illã quã ad ſenatũ orationẽ deſtinaras, mihi in mentẽ venit, Homerũ ſeu Maronẽ, aut elegantiæ patrẽ Tullium audire: qua nihil elegantius, ſententiiſq; grauioribus, ſi hi vna loquerentur lingua, fari poſſent. Per quam beneuolum, attentũ, docilem, nõ ſolùm ſenatũ facis, ſed viuere, vt ſuam dignitatẽ decet, ſcribis, & miro ſchemate doces & inſtruis. Et qualem in ſcribẽdo, te & arte dicẽdi & ingenio præbes, talem (ſi quid gnorit) acterſire ſatagis. Quid lucidius? quid clarius? qd deniq; nitidius, quàm tua manu ſcripti codices? Neſcio ſi alium te Praxitelẽ vocẽ, aut alium in prudentia Salomonẽ, cùm te ſubtiliſs imũ Ariſtotelẽ nemo eſt qui ignoret. Quicquid diuini, pontificij, Cęſarei, poëtici, philoſophici, ac hiſtorici iuris eſt, haud aliter q̄ legũ & canonũ cęterorúmq; iuriũ cõditores, in ſcrinio pectoris habere dignoſceris. O felix Burdegala, quæ tanto meruit honorari municipe. Sed felicior curia, quæ forſan in meritò te meruit habere ſenatorem. Quid deniq; reſtat, niſi ꝙ te non tædeat ſupplicio hominum humaniſsime? Et ſi quid tuum ſortitã quod animũ & aures faſtidiet, aut (quod abſit) offendat, parce quęſo, & vt aſſoles in meliorẽ partẽ accipito. Deus namq;, qui tãtis decorauit te dotib9 pretioſis, nõ ſine honore ſummo diuti9 derelinquet: & tuũ laudabile principiũ melior fortuna ſequet. Interea immortales obteſtor deos, ſi qd de tuo hoc volueris Ladiſlao, ſui erit officij tibi tanquam patrono præcipuo ad vſque necem obnyxe inſeruire, & quocunque locorũ fuerit, ſeu ierit, ſemper honos, nomẽq; tuum, laudéſq; manebunt, quò ſe vocabunt terræ, in freta dum fluuij current, dum montibus vmbrę luſtrabũt, connexa polus dum ſidera paſcet. Vale felix lumen & ſplẽdor ſenatus, valeántq; qui te amant, & honorem tuum creſcere & augmentari deſiderant: raptim ex Burdegala ſcriptum, tertio nonas Februarij.

Per illum qui te non amat quàm ſe minus. & ſupra omnes plurimum facit,

DV FAV.

QVoties memoria repeto (patres conſcripti) cuiuſcunq; ordinis & dignitatis viros, qui hactenus ſub Apolline regnarunt, & qui ad præſens laude & gloria fruuntur, toties vos mihi præcipui eſtis, quos omnes in primis admirari, deinde colere & obſeruare debent. Iuſtitia enim quæ his ex terris (bellorum clade in cœlũ migraſſe ferebatur) nunc rurſum ex cœlo & aſtris ad vos profectò remigrauit. Vos benigni in audiendo, facundi reſpõdendo, & iudicando clemẽtes. Vos inquam iuſtitiæ feruidi cultores, & æquitatis ſeduli obſeruatores, iudicij ſtaterã tanta rectitudine tenetis, vt nihil gratiæ, nihil fauori, aut potentiæ tributum velitis adeo vt ſub veſtro glorioſo nomine definiri rectè poſsit quicquid iuſti, æqui, pij, ac ſancti ſignificare voluerimus. Et quæcunque ad veſtram illuſtrandam dignitatẽ ſenatoriam ſpectãt, in vobis glomeratè concurrunt. Laudarunt veteres Iudæorum Eſſeorum ſenatum, Deo fidem, ſubditis iuſtitiam, & principi obedientiam ſeruantẽ. Sed vos nõ duræ ceruicis (vt illa gens erat) imò tota humanitate diuinitus repletos, has cæteráſque omnes virtutes vobis adeſſe non ſine cauſa admiramur. Excelſam dictatoris Romani authoritatẽ, cuius ſolius fixa manebant reſponſa, antiquitas extulit. Sed longè maiorem veſtram, quorum decreta etiã immobilia, & plurimorum ſententiis roborata exiſtunt: noſtra extollunt ſecula. Romanorũ ſenatum ritu gentilitatis ac idololatriæ omnino ſepultũ, vetuſtas cõmendauit. Sed veſtrum illo magnificentia, omníq; modeſtia nõ inferiorem, & præterea catholicum vniuerſa veneratur Aquitania: mirantur, in vobis tanta literarũ cognitio: tãta è fonte illo manans & fulgurãs vis eloquentiæ, tam admiranda ſententiarũ grauitas, tam rectũ & ſenile cõſilium, tenax memoria, velox ingenium, ſermonis & eloquẽtię vbertas (vt per vos) cum mira celeritate complures res prius perfectæ cernuntur, quàm vix cœptæ credantur, vt in extrema qua ſumus ætate ad vſque miraculum videtur: cùm etiam nihil exterius præter hæc ad vos exornandum deſit. Non aduocati, quibus ſumma eſt dicendi facultas, ſermo copioſus & ornatus, orationíſq; elegãtia, qua priſcũ dicendi genus omni ex parte æmulantur: non grafferius palatinorum caracterũ memorialis: quo nemo vnquam celerius ſcripſit, nemo velocius legit. Eſt etiam in eo hoc inſigne, imò potius admirandum ꝙ ſcribere ſimul & legere, dictare & audire ſæpius ſoleat. Qui & ſcribit, ac maximis de rebus librariis compluribus ſcribentibus dictat. Non oſtiarij fideles, non procuratores vigilantiſsimi, nec ſeruitores cuncti. Vos autem primates noſtri hæc omnia quodammodo doctrina veſtra, humanitate, & in omnes liberalitate ac munificẽtia, ſuperatis: quę ſola pręter iam dicta & alia, me ad plus agẽdum cogerent, ſi mihi nõ deficeret loquẽdi facultas. Quis enim animus quàm veſter effici præſtantior, & virtutibus clarior videri poſsit? Quis in orbe locus virtutum veſtrarũ triumphalibus titulis vacuus? Quod templũ, quod veſtro nõ reluceat ingreſſu? Quę ciuitas in orbe, quę veſtro aduẽtu (ſi liceret) non oblectaretur? Quæ curia principis, quæ veſtrum cõſilio aut pręſentia non luceret, ac in tuto locaretur? Quæ regio in terris veſtræ non plena laudis? Tanta in vobis eſt vitæ moderatio, tanta morum honeſtas, tanta in vobis ſemper fuit, & eſt benè & rectè viuendi exercitatio, quãtam hominis cuiuſuis ætatis fas eſt optare ſupra quàm incredibile. Iure itaque beatam ac felicem hãc Burdegalenſium vrbem, quinimò vniuerſam Aquitanię regionem propter vos omnes prædicant: & fama veriloqua relatiõe cõtinua exclamat in remotis. Quã ob rem vobis principes iungũtur, prælati adhęrent, cuncti deniq; nobiles, cum cætera vulgi caterua reuerenter obſequuntur, nec immeritò: cùm ſicut ſoli viri olim honorati, curru vehebantur aureo, quibus ſecreta principis quantũcunque viſceralia patebãt. Sic & vobis bibere in auro, mulas equitare deauratas, priuilegiis potiri ſenatoriis: & quod altius exiſtimo, regis Chriſtianiſsimi corde ſpiritúq; eodem, velut idẽ corpus cum eo pergere datũ eſt. Ob quod legifer de alio quocunq; non ſic confidens: vos ob ſingularem induſtriam explorata fide & grauitate ad tanti officij magnitudinem adhibitos pro ſapientia ac luce dignitatis veſtræ, non aliter iudicaturos eſſe, quàm ipſe foret iudicaturus patẽter edixit. Alibi intellexiſſe profitens, quod cum veſtro conſilio fuerit ordinatum, id ad beatitudinem imperij, & reipublicæ gloriam redũdare, ſi diui principes, iura & leges quas ſoli poterant ac eſſe volebãt æternas: niſi prius ſenatui recitatæ placuiſſent, nullatenus diuulgauerint aut promouerint in publicum? Cogitanti mihi quonam pacto canoniſtas vltimarum voluntatum ferè inexpertes, legiſtis ſucceſsionum materia onuſtis æquare poſſem: quod fieri facilè aliter non poterat: quàm ſi teſtamentum Rainutij, eiúſq; elegantia ſingula verba commẽtarentur, prout iampridem in tranſcurſu ordinariæ lectionis factum extiterat, aliquibus poſt ex pharetra modernorũ excerptis Noceſſe reſtat, vt opus hoc tenue, támque pueriliter editũ, nullius authoritate fulcitum, veſtris correctioni, determinationi, pedũ conculcationi, & ſi viſum fuerit omnimodæ annihilationi ſubmittere. Accipite igitur clemẽtiſsimi patres, ſuſcipite inquam, ea frontis hilaritate qua ſoletis, vltimũ Raynutij eulogiũ, nouiter ampliori nomine, Teſtamentum canoniſtarum bantizatũ, ſacro nomini veſtro cordialiter dicatum. Cui longè maiora à me debẽtur, vt veſtro auſpicio, veſtráque authoritate ſuffultum confidentius eat in publicum. Et ſi ex his quiſpiam inſtruatur, à cœtu tam glorioſo, velut terreſtri quodam numine vitam ſpiritúmque accepiſſe recognoſcat. Sin autem, ſaltim magis is inueſtigandi veritatem ſtudioſo occaſio præbeatur. Valete præſtantiſsimi atque heroici patres, omne in æuum felices. Dixi.

SVMMÆ.

1 *Legitima aliorum liberorum detrahitur etiam de rebus primò genito donatis.*
2 *Collatio locum non habet inter ſuccedentes iure diuerſo.*
3 *Legitimam aut eius ſupplementum non tenentur filij capere in pecunia ſed in corporibus hæreditatis.*
4 *Legitima ſeptẽ liberorũ eſt medietas totius hæreditatis.*
5 *Filiæ dotatæ quæ renunciauit, portio legitimæ remanet penes hæredem.*
6 *Nepotes ex filia dotata quæ renunciauit, petũt ad huc legitimam.*
7 *Dotem maternam an ex legitima computent nepotes. & nume. 8.*
9 *Hæres vniuerſalis habet ſolus medietatem, & alterius medietatis legitimam portionem. & nu. 10.*
12 *Donationes quid hæredi proſint, ſi de illis etiam detrahitur legitima.*

REſpondendo primo dubio, vide-
1 tur, quòd † legitima filiis Titij
debita detrahi debet de vniuer-
ſis bonis quæ fuerunt Titij ante
donatiões factas primò genito,
ſecundum glo. quam ibi ſequun-
tur communiter docto. in l. j. in
vj. quæſt. C. de inoff. c. don. Ex quo ſequitur, quòd de
collatione dictarum donationum non eſt amplius
diſputandum: tum quia de ipſis ſicut de reſiduis pa
ternis bonis detrahi debet aliorum legitima: & ſic ſa
2 tis cõferuntur. † Tum etiam quia in puncto impro-
priè quæritur de collatione, quæ locũ non habet in-
ter ſuccedẽtes iure diuerſo, quales ſunt dicti fratres,
quorum primò genitus vniuerſaliter ſuccedit: cæte-
ri verò titulo particulari: & ſic propriè nõ eſt locus
collationi. l. à patre. C. de coll. iuncta l. quoties. C. de
hæredi. inſtit. Attento quòd particularia relicta cęte
ris liberis facta non æquipollent legitimæ, poſſunt
ipſi petere ſupplementũ illius de bonis prout ſuprà.
3 Nec † tenentur eam recipere in pecunia, ſed eis de-
betur in corporibus hæreditariis ſecũdum Bart. in l.
ſuus. §. j. in fine. ff. de hæred. inſtit. & Bal. in l. ſcimus.
C. de inoff. teſta. & in l. cùm rem alienam. C. de legat.
text. apert. in §. prohibemus autem verſ. non licebit.
4 in auth. de trient. & ſemiſ. collat. iij. † Legitima di-
ctorum liberorũ, qui tempore mortis teſtatoris pa-
tris erant quinque filij, & vna filia, ac nepotes ex al-
tera, quæ bonis renuntiauerat paternis, erit ſemis,
id eſt, dimidia totius hæreditatis, præfatis donatio-
nibus non deductis. text. in authen. nouiſsima. C. de
inoffic. teſta. In quo ſemiſſe computabuntur omnes
ſeptem, ita quòd facient partem, ſed non omnes ad-
5 mittentur ad partem: † quia filia dotata quæ bonis
renunciauit paternis & viuit, licet cõputetur in nu-
mero ad diminuendum partem aliorum, tamen ob-
ſtante renuntiatione iurata nihil petere poteſt. cap.
quãuis. de pactis. lib. vj. ſed portio ſua remanebit pe-
nes hæredem vniuerſalem, qui repræſentat patrẽ, pe
nes quẽ ſi viueret, portio illa remaneret, quia pater
renunciationem recipiendo, videtur ſibi & demum
ſuo hæredi proſpexiſſe, ſecũdum Paulum de caſtro.
6 conſilio cv. in fine. † Nepotes verò ex alia filia, quæ
pariter renuntiauit, & viuo patre deceſſerat, partẽ
ſibi faciẽt, & legitimam petere poſſunt ſeu illius ſup
plementũ, nõ obſtante materna renuntiatione ſecun
dum Bal. in l. pactum. C. de colla. quem cæteri cõmu-
7 niter ſequũtur in hoc puncto. † Sed dubitatur an te-
neãtur dotem maternam computare in legitimam.
In hoc ſunt duæ principales opiniões. Prima eſt opi
nio Bar. in l. in quartam. ff. ad l. Fal. & in l. quoniam
nouella. C. de inoff. teſta. dicentis, quòd dotem com-
putant maternam in legitimam, & idem tenet cõſu-
lendo conſilio cxc. incip. Gilbertus. lib. j. Sed Bal. te-
net contrariũ, quòd non tenentur dotem maternam
cõputare in legitimam, prout firmat in l. illam. C. de
colla. quem ſequitur Paul. de caſtro conſilio lxij. &
8 ccl. † Tamen moderni, ſcilicet Ange. Areti. in §. fina.
inſtitu. de inoffic. teſta. & Alex. in dicta l. illam. C. de
colla. vj. colum. dicunt, quòd ſi dicti nepotes veniãt
poſt mortem aut ad ſucceſsionem cum paternis ſeu
auunculis, ſicut faciunt in caſu noſtro, tunc ſi habẽt
dotem maternã, vt hæredes matris, quod eſt ſi auus
dotando filiam ſtipulatus fuit dotem reddi filiæ in
caſu reſtitutionis: quia tũc eam videtur dediſſe filiæ
& demum filia moriendo videtur eam ad filios trãſ-
miſiſſe: tũc erit vera opinio Bal. & ſequacium, vt ne
potes eam nõ teneantur computare. Si vero auus do
tando filiã, nõ fuit illam ſtipulatus reddi filiæ: tunc
quia dos remanens penes liberos, emanare cenſetur
de ſubſtantia aui, nepotes tenebuntur eam computa
te in legitimam ſecundum opin. Bar. Idem ſentit Sa
lice. in l. ſcimus. §. repletionem. & l. quoniã nouella.
C. de inoffic. teſta. Et hæc concordia opinionum fuit
ipſiuſmet Bar. in l. poſt dotem. penul. col. ff. ſol. matr.
9 Ex † præmiſsis reſultat, ꝙ in dicta hæreditate nõ
habebunt legitimã, niſi quatuor liberi & nepotes ex
filia præmortua, qui omnes in portiõe matris ſuccẽ
dunt, ac etiam partem habebit hæres vniuerſalis. Et
ſic ad legitimã concurrẽt ſex perſonæ ad faciendum
ſex partes: ita ꝙ legitima omnium eſt ſemis, id eſt di
midia hæreditate ære alieno deducto cũ funeris im-
penſa, ſed non deductis præfatis donationibus, vt di
ctum eſt ſuprà in princ. Vnde legitima ſingulorum
erit de duodecim partibus in quas hæreditas iure di-
uiditur, vna pars, ita quòd quilibet de dictis duode-
10 cim partibus habebit vnam † taliter quòd hæredi
vniuerſali remanebit dimidia totius hæreditatis, &
ſic ſex venciæ ſeu partes. Et pro ſua legitima de reli-
qua media parte, id eſt de reliquis ſex vnciis habebit
vnam. Et ſic in totum habebit ſeptem partes de duo-
11 decim. † Nec obſtat ſi dicatur: ergo ſuæ donatio-
nes de nihilo ei proderunt. Videtur quòd imò de ali-
quo ei prodeſſe poſſunt: quia ſi de certis rebus fue-
runt factæ, & illas res velit, in illis integris ei ſua
portio aſsignabitur, ex æquitate l. filium quem ha-
bentem, ſecundum vnum intellectũ. C. famil. erciſc.
Ita quòd cæteri fratres tenebuntur in aliis rebus, &
non in illis legitimam detrahere.

uectior ætas, déque filiorum poſteritate cogitatur,
e ecce protinus inſurgit cupiditas & [e] immodicus ardor habendi, quem qui non cohibet, aut nõ à radice ſuccidit, omnem conſtantiam quatit, iuſtitiam lacerat, & ad ſeruitutem idolorũ vſque (vt inquit eccleſiæ doctor) impellit hominem. Quæ peſtis animorum & cunctarum ruina virtutum ita hodie ſerpit, & dominatur vbique, vt locus toto orbe ſit nullus, gens nulla, profeſsio nulla, quam non impetat & nõ mittat ſæpe ſub iugum improba & inexplebilis ditandi voracitas: vt hi quoque, qui eam criminantur, & ſequũtur hoſtiliter, vix ab ea illæſos ſe præripiãt: hæc venalia iam fecit omnia. Etenim laus, dignitas, honor, magiſtratus, poteſtas, his deferuntur, qui pluris emunt. Taceo ſacerdotia, & eccleſiaſtici qualiter diſpenſantur apices, ne os ponam in cœlum. Sed quæ res publica? quis princeps? quod tribunal? quis iudex? qui ius ſententiáque non vendicet? Non veritatem innoxiam, albúmque iuſtitiam violet, inductis legibus, non ad conſcientiam & honeſtatem quam ignorant, ſed raptatis & intortis ad lucrum atque perfidiam quam ſitiunt. Quis in commerciis & contractibus rerum pro lucro non fallit? non decipit? non prodit? non peierat? Præterea furta, pro-
f ditiones, rapinas, lites, inſidias, [f] criminationes, venena: quæ intentant, quæ putant inde ditari, aut hæredes ſcribi. Quæ cupiditas ſi non tantum inualuiſ-
g ſet, viuerent homines cum [g] natura beati: quæ ampla atque magnifica, omnibúſque de ſe communis, neceſſaria nemini negat, ſuos partus dulcius alens exiguo, quàm quidem plurimo. Maximi illi philoſophi qui philoſophati ſunt, maximè Crates, Diogenes, Anaxagoras, Socrates, Zeno, Democritus, Ariſtides, & his plures diuitias omnino aut proiecerunt, aut contempſerunt: vt vacuo & expedito à ſeruitute animo, propenſius ſtudio, & ſapientiæ ſeſe dicarent: exiſtimantes (quod eſt) neminem tam quidem diuitem, quàm qui diuitias verè contemnit. Quanti Romæ, cùm virtutum omnium ſe præbuit
h ſpecimen, paupertas ſteterit, declarant Curius, [h] Fabricius, vterque Attilius, Aemilius, Cincinatus, Publicola, Scipio, Scaurus. Quin & ciuitas vniuerſa, quæ munera Pyrrhi vicatim perlata continentiſſimè repudiauit. Quæ frugalitas, diuitiarúmque contemptus, dum manſit, floruit ciuitas, propagarúmque eſt ſuper omnes penè gentes imperium: ſed vbi dominari pòſt cœpit cupiditas, & priuatim habendi ſtudium creuit, decora publica omnia, & auguſtiſsimum ipſum imperium decidit.

Tu Archuane mi, his honeſtis fortunis, patrimonioque nec infimo, cui aſſueſti, ſedata ſic cupiditate latiore vti debebis, ne ad opes imméſas ſeruiliter ardeas, quæ maiorem quietem, & honeſtiorem voluptatem pariunt neglectæ, quàm certè quæſitæ: grauiorem denique per ætatem eas artes tuebere, quæ ciuilem & maturam conſequuntur vitam. Quibus & maiores tui, viri clariſmi per omne tempus Buzacharinam familiam decorarunt, vitam ducentes cum laude magnanimam, & iniuriis quereliſque vacantem. Suauitas fandi tua cùm me reuiſiſti, & epiſtola ſubinde ad me tranſmiſſa, effecere: vt hæc tibi mi Archuane, reſponderim, optans vt ad maiora te euocet omnium parens, atque ſaluator Dominus Ieſus: in quo vale fauſtiſsimè. E ſacro viridario noſtro Patauino pridie Nonas Apriles.

1502.

ANNOT. a Sacraſſe virtutibus. Bona conuerſatio in adoleſcentia facit præſumptionem bonitatis in ſenectute. c. ex ſtudiis de præſump.

b Fœdauere ſceleribus. Scipio Aphricanus quem dii immortales naſci voluerunt, vt eſſet in quo virtus ſe per omnes numeros hominibus efficaciter oſtenderet: ſolutioris vita primos adoleſcentiæ annos egiſſe fertur. Caius Valerius Flaccus ſecundi Punici belli temporibus luxu perditam adoleſcentiã inchoauit, qui quantum prius luxuriæ fuerat exemplum, tantum poſtea modeſtiæ & ſanctitatis ſpecimẽ euaſit. Nihil Quinto Fabio Maximo (qui Gallica victoria cognomen Allobrogi ſibimet ac poſteris peperit) adoleſcente magis infame: nihil eodem ſene ornatius aut ſpecioſius in ſeculo ciuitas Romana habuit. Et plures alii ſimiles, quos memorat Valerius lib 6. tit. de mutat. morum concludens in principio ſtultum eſſe perpetua infelicitatis ſe damnare ſpémque, quæ etiam iuncta ratione fouetur, interdum certam in deſperationem conuertere.

c In primis otium. De ocio fugiendo vide per eundem eadem parte tertia epiſtola ſecunda, & epiſtola ſexageſimaquinta. Et in ſermone beati Ioannis per eum compilato, & plenè per dominum meum in repetitione capituli Raynutius ſuper verbo, dotem quam ei dederat: circa finem. de teſtamen. quam fecit anno Domini M. cccc. xcii.

d Serpunt in primam. De luxuria & libidine libr. ix. ſic dicit Valerius blandum malum luxuria, quàm accuſare aliquanto facilius eſt quam vitare. Iunguntur illi libido, quæ ex iiſdem viciorum principiis oritur, neque autem à reprehenſione aut ab emendatione ſeparentur gemino mentis errore connexa ſcilicet vitio mala voluntatis, quæ eſt in libidine, & praua voluptatis, quæ eſt in luxuria, & nimio vſu aut potius abuſu veſtium: ædificiorum, ciborum potionum, Veneris: & cæterarum illecebrarum aduerſus quæ fugiendum à ſexu eſt ſalubre remedium. vt idem Boſſus eadem parte epiſtola ſexageſimaquinta. Vterque, inquit, ignis vtérque ſtipula eſt ſexus humanus, vt ſi ſe vir & mulier inſpexerint ſolo vel oculorum nutu nedum contactu voluerentur in mortem. Cui incendio ne ardeat, nullum ex quo eſſe cœpit humanitas, remedium. atque præſidium potuit maius inueniri, quàm receſſus & fuga: quod qui non quæſierunt, tanquam ſubita vel combuſti flamma, vel obruti vnda periere Hæc ille.

e Immodicus ardor habendi. De cupiditate & auaritia, vide plenè per dominum meum in repet. cap. Raynutius de teſta. ſuper verbo cætera bona: quia radix eſt omnium malorum in ſeipſo auaro & cæteris.

f Criminationes: quas omnes alto ſtylo cecinit Ouidius libro primo Metamorpho, circa principium.

g Cum natura beati: ita quòd fruſtra eſſent leges, & proceſſus criminales ad pœnas quæ nulla eſſent exularent de, quibus infrà dicetur.

h Fabritius, de cuius fide & paupertate habetur per dominum meum in dicta repetitione capituli Raynutius. ſuper verbo, duas habens filias. tertio caſu principali quo filiæ non ſuccedunt cum maſculis, loquendo de pacto futuræ ſucceſſionis conſeruanda.

An occidere peccatores liceat.

SVMMAE.

1 *Occidi hominem nullo crimine debere videtur duodecim rationibus, & vſque ad nu. 12.*
13 *Peccatores quòd liceat occidere.*
14 *Homo propter peccatum comparatur beſtiis.*
15 *Homines in beluas transformati.*
16 *Homo dupliciter conſiderandus.*
17 *Nobilitas humanæ naturæ. & nu. 29.*
18 *Fulmine non ita homo interit, vt reliqua animalia.*
19 *Fulmine non percutitur aquila nec laurus.*
21 *Homo qua ratione conſideratus occidi poſſit.*
22 *Influentia aſtrorum an excuſet à delicto.*
23 *Innocentis eſt non ſolùm non committere, ſed cauere ne committatur.*
24 *Miſericordiam facit cum peccatore, qui eum occidit.*
25 *Sepeliri non debet condemnatus ſine permiſſu principis.*
26 *Anatomia an fiat ſine licentia iudicis.*
27 *Iudex non debet procurare pacem inter litigantes in criminalibus.*
28 *Pœna corporalis non debet in pecuniariam verti.*
29 *Equus & currus cuiuſuis capi poſſunt ad ducendum condemnatum ad furcam.*
30 *Iudex an cogere quem poſſit ad exequutandum delinquentem.*
31 *Gratia ſecundi delicti non valet, niſi fiat mẽtio de primo.*
32 *Statutum vertens pœnam corporalem in pecuniariam, locum non habet in delicto geminato.*

Venia

33 *Venia non eſt dignus, qui ſpe veniæ delinquit.*
34. *Qualitatis cuiuslibet delictum aggrauãtis eſt in gratia facienda mentio.*
35 *Carcerem intrans, vt intrante principe liberetur, non liberatur.*
36 *Seruus percutiens clericum, vt Romam eat, non ob id liberatur.*
37 *Cedendo bonis non liberatur, qui ea ſpe debita contraxit.*
38 *Gratiæ obtinendæ ſpe delinquens, non gaudeat ea.*
39 *Crimina etiam ex quibus magna ſequitur vtilitas, debẽt puniri.*
40 *Dominus tenetur pro delicto ſerui vel iumenti.*
41 *Innocentem an cogatur iudex ſciens condemnare.*
42 *Delicta quæ in patria certa frequentantur, ſunt magis punienda.*
43 *Decendio ad appellandum nondum finito poteſt ſententia executioni mandari.*
44 *Executio ſententiæ debet fieri de die.*
45 *Capitalis pœna vltimum remedium.*
46 *Peccatores reuocandi triplici via.*
47 *Iudici quæ ineſſe deceat.*
48 *Iudicium humanum quatuor modis peruertitur.*
49 *Pœna interlocutoriæ ſententiæ non eſt perpetua.*
50 *Ira non debet moueri iudex.*
51 *Animus iudicis quibus rebus poſſit iuſtè moueri.*
52 *Pilati ſententiæ iniquitas. & nu. 53.*
54 *Sales duo in quouis iudice eſſe debent.*
55 *Populi voces quatenus admittendæ.*
56 *Vulgi ſententia vana.*
57 *Stulti alios ſtultos putant.*
58 *Multitudine peccante, minuitur pœna.*

QVæſtio ardua apud aliquos ſemper fuit, Vtrum occidere peccatores ſit licitum: & videtur quòd nõ, mediis
1 ſequentibus. † Et primò, Chriſtus enim dominus, veritas & ſapiẽtia diuina, redẽptor noſter Matth. xiij. prohibuit extirpare zizaniã, quę ſignificat filios nequam. Sed omne quod eſt prohibitũ à Deo, eſt pec-
2 catum: ergo occidere peccatores eſt peccatũ. † Secũdò, iuſtitia humana conformatur iuſtitiæ diuinæ: quia omnis Chriſti actio, eſt noſtra inſtructio c. ſignificaſti. de elect. ſed ſecundum diuinam iuſtitiam peccatores ad pœnitentiam reſeruantur, iuxta illud Ezechielis xviij. Nolo mortem peccatoris, ſed vt cõuertatur & viuat. Ergo videtur omnino eſſe iniuſtũ,
3 quòd peccatores occidantur. † Tertiò illud quod eſt ſecundum ſe malum, nullo bono fine fieri licet, vt dicit Auguſtinus contra mendacium, & habetur per Philoſo. ij. Ethico. Sed occidere hominem ſecundum ſe malũ eſt, quia erga omnes homines tenemur charitatem habere: amicos autem volumus viuere & eſſe, vt dicitur ix. Ethico. Ergo nullo modo licet ho-
4 minem peccatorem occidere. † Quartò, ſcriptum eſt Matth. xviij. & in c. nouit de Iudæis. Si frater tuus in te peccauerit, vade & corripe eum inter te & ipſum ſolum. Si te audierit, lucratus eris fratrẽ tuũ: ſi autẽ non te audierit, adhibe tecũ adhuc vnum vel duos, vt in ore duorũ vel triũ ſtet omne verbum. Quòd ſi non audierit eos, dic eccleſiæ: ſi autem eccleſiã non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus & publicanus: id eſt, ab aliis ſeparatus per excommunicationẽ & cenſurã eccleſiaſticã: non autem ꝙ realiter occidatur, & ani-
5 ma à corpore ſeparetur. † Quintò, quia ꝓhibitũ eſt in lege Exodi xx. Non occides: quæ indiſtinctè & ſimpliciter prohibet omnem hominẽ occidi, igitur pro peccato & crimine occidi non poterit: quia vbi lex nõ diſtinguit, nec nos diſtinguere debemus. l. iij. ff. de offi. præſid. l. de precio. ff. de publicia. in rẽ actio.
6 † Sextò, nõ debet quis velle in proximo ſuo, quod fieri eſt prohibitum in ſeipſo: ſed ſeipſum occidere eſt omnino prohibitum, & ſi fiat eſt peccatum mortale: quia ſe occidendo ſibi adimit neceſſarium pœnitentiæ tempus, & ſic maximè ſibi nocet. Præterea naturaliter vnaquæq; res ſeipſam amat, adeò ꝙ naturali inclinatione conſeruat ſe in eſſe: & corrumpentibus reſiſtit quantum poteſt. Et ſic ꝙ aliquis ſeipſum occidat eſt contra naturalem inclinationẽ, & contra charitatem, qua quis debet ſeipſum diligere. Etiam quia quælibet pars ſuo toto, & ſic cõmunitati iniuriam & damnũ inferre non debet, prout facit ſeipſum interficiẽs, qui cõmunitati hominũ iniuriam & damnum infert, vt dicit Philoſo. v. Ethi. & dicetur infrà, & habetur. ff. de his qui ſibi mor. cõſciuerunt, per totum, & l. ij. C. qui teſta. facere non poſſunt. Etiam nõ debet ſe occidere, ſi ſit malefactor, ſecũdum Tho. in ſecunda ſecundæ q. lxiiij. articulo v. Præterea vita eſt quoddã donum diuinitus homini attributũ, eiúſq; poteſtati ſubiectum, qui occidit & viuere facit, vt habetur Deuterono, xxxij. Ego occidam, & ego viuere faciam: percutiam & ſanabo. Ergo eiuſdem rationibus nõ debet homo pro peccato & delicto alium oc-
7 cidere. ne faciat alteri quod ſibi fieri nõ vult. † Septimò, minor pœna corporalis maior eſt quacunq; pecuniaria. l. in ſeruorũ. articulo vj. in fi. ff. de pœnis. Et alibi dicitur, ꝙ animæ hominum quibuſcũq; rebus præferendæ ſunt. l. ſancimus. C. de ſacroſan. eccl. Igitur pro quacũq; cauſa mundana non debet peccator occidi, ſed punitioni & emendationi diuinæ
8 reſeruari; & remitti in diẽ iudicij. † Octauò, iniquũ & iniuſtũ foret, ꝙ propter delictũ homo occidatur, quia delicta nõ debent afficere niſi ſuum auctorem. l. ſancimus. C. de pœ. Sed delicta ſecundũ ſui cõditionem cõmittuntur per vnum membrũ: quod homicidium per ſolas manus, raptus & adulteriũ per ſola genitalia membra, blaſphemia per linguã, & ſic de aliis. Ergo valde iniuſtũ foret, pro delicto vnius mẽbri totũ corpus occidi. Sufficit enim membrũ quod peccauit abſcindi & vita priuari: & nõ quòd totum
9 corpus occidatur: ne pœna delictum excedat. † Nonò, quia prohibitum eſt propter peccata, & delicta rumpere domum delinquẽtium & deſtruere, ne domorum deſtructione vrbs difformetur. In authen. de mand. princ. §. oportet. colla. iij. quia tunc reſpublica cui ſatisfaciendum eſt, per talem punitionẽ potiùs læderetur, quàm ei ſatisfieret: quod nõ eſt ferẽdũ, vt quod fauore ipſius decretum eſt, in eius lęſionem retorqueatur. l. quod fauore. C. de legib. Ergo pari, imò fortiori ratione, nõ debet homo delinquens, qui nedũ eſt vna domus, quinimò microcoſmus, id eſt, minor mundus, deſtrui, Cùm plus ſit deſtruere mundũ, quàm particularem domum: quia homo non ſolùm ſibi, & parẽtibus natus eſt, ſed reipublicæ patriæ ſuę. l. j. §. & generaliter. ff. de ventre in poſſ. mitten. Vnde reſpublica ex tali punitione læderetur: cùm tamẽ ſatisfaciendũ & non detrahendum eſt delictorum pu-
10 nitione. † Decimò, certũ eſt hominem propter delictũ non poſſe puniri in facie. l. in metallũ. C. de pœnis. Nec etiã abſcindi ei poſſent membra præſertim genitalia, vt caſtretur & eunuchus fiat. l. j. C. de eunuchis. Nam ſecundũ Damaſcenũ libr. ij. peccatũ committitur per hoc quod recedit ab eo, quod eſt ſecundum naturam, in id quod eſt contra naturam. Et ſecundum

cũdum naturam eſt, ꝗ corpus hoīs integrũ ſit mem-
bris:cōtra naturā autem eſt, ꝗ ſit mēbris diminutũ.
11 Ergo maius peccatũ eſt,ꝗ quis occidatur.† Vndeci-
mò, humana iuſtitia regulari debet ex diuina: quia
vt dictum eſt,oīs Dei actio eſt noſtra inſtructio. Sed
Eccleſiaſt.xv. dicitur: Deus reliquit hoīem in manu
cōſilij ſui. Ergo videt̃,ꝗ nō eſt aliquis peccator coër-
cēdus morte:imò nec vinculis, nec carcere ſaltē per-
petuo.l.incredibile.C.de pœn.Sed in ſuo libero arbi
trio relinquẽdus, quandiu eũ viuere Deo placuerit.
12 †Duodecimò & vltimò facit,quia ꝑ aduentũ Chri-
ſti lege gratiæ fuerunt oīa veteris legis,nedum cere-
monialia, ſed etiam legalia, & iudicialia correcta &
abolita, vt plenè habet̃,& ibi Pan.in c.fi.de conſuet.
Ergo oēs pœnę delictorũ ſunt extinctæ:maximè cru
delis pœna mortis, & in diem iudicij delatæ, & Dei
13 iudicio reſeruatæ. † Ecōtrà autē, ꝗ licitũ ſit:imò ex-
pediens peccatores occidere,habetur Exodi xxij.ma
leficos nō patieris viuere. Et per os Pſal.dictũ eſt,in
matutino interficiebā oēs peccatores terrę.Et Exod.
xxxij.præcepit Moyſes:Occidat vnuſquiſq; fratrem
ſuum,& amicũ,& proximũ ſuum,pro peccato vituli
14 cōflatilis.†Preterea homo,ꝓpter peccatũ cōparatur
beſtiis,iuxta illud Pſal.homo cũ in honore eſſet, nō
intellexit: cōparatus eſt iumētis inſipientibus, & ſi-
milis fact⁹ eſt illis.Facit l.j.C.vbi ſena.vel clariſ. vbi
reatus omnē honorēexcludit.Et Prouerb.x.dicitur:
Qui ſtultus eſt, ſeruiet ſapienti. Ideo q̃uis hominem
occidere in ſuo honore, & dignitate manētem ſit ſe-
cundũ ſe malũ,tñ hominē peccatorē occidere poteſt
eſſe bonũ,ſicut occidere beſtiā.Peior enim eſt malus
homo,q̃ beſtia,& plus nocet,vt dicit Philo.vij.Ethic.
& lib.j.Politico. Nec vlla maior æquitas in natura,
q̃ hoīem exterminare criminoſum,qui homo nō eſt.
ſed belua,quæ ſe armat contra naturā,vt pulchrè di-
cit Bal.in c.ſuper hoc.in fin.de renuncia.Pro quo eſt
text. in l.vt vim.ff.de iuſt.& iur.& clarior in l.ꝓbrũ.
ff.de verb.ſig.Quoniā vt dicit Senec.lib.j. de benefi.
hominē nō faciũt vngues,neq; dentes terribiles:ſed
nudus natus eſt vt nulli videatur inimicus. Et Boëti.
lib.iij.de cōſola.Inſerta eſt,inquit,naturaliter mēti-
bus hominũ.veri ſummiq; boni cupiditas.Et lib.iiij.
Et qui virtute deſerta homo eſſe deſinit, cùm in diui
nam cōditionē tranſire nō poſsit, vertitur in beluā.
Et Tullius libr.ij.de Paradoxis: Tu,inquit,cùm tibi
ſiue Deus,ſiue mater(vt ita dicam)rerũ omniũ natu-
ra dederit animũ,quo nihil eſt præſtātius,neq; diui-
ni⁹, ſic teipſum abiicies,atq; proſternes, vt nihil in-
ter te,& quadrupedē putes intereſſe? Quid eñ(dicit
Valerius lib.ix.) vitiis fœdius?quid etiā damnoſius?
quibus virtus atteritur: victoriæ langueſcũt,ſopita
gloria in infamiā cōuertitur:animiq; pariter,& cor-
poris vires expugnantur. Cùm igitur quilibet dicat
hoīem ſe velle fore,cur per delicta facit homo,vt be
15 ſtiæ cōparetur?† Nunquid Lycaonē Archadiæ regē
aduenas,& ſubditos deprædantē,ac deo Ioui de ſan-
guinolenta cæde & rapina cibum offerentem, thala-
mo eius flamma conſumpto rabidum fuiſſe trāſfor-
matum in lupum fingit Ouidius j.Metamor.Pariter
Io luxuriata in vaccam ilico conuerſa eodem libro
fingitur. Sic Nabuchodonoſor Babyloniorũ rex in
beluam propter peccatum conuerſus à catholicis le
gitur Danielis iiij.Sunt enim peccatores veluti peco
ra contra naturā agentes,ſicut animalia bruta, vt in
tāta morũ peruerſitate iam non ſit homo, ſed iners
& inſcia pecus: qui non eſt peſsimus in Authentica
de inceſtis nuptiis.§.j.coll.ij.ſecundum Ioan.Fab.in
§.j.inſtit.ſi quadru.paupe.feciſ.dicatur. Subiungen-
tem,ſis ergo homo nō beſtia.Non te voluptas vnius
horæ ſeruũ faciat corporis tui rei viliſsimæ. Et Pro-
pheta Pſalm.xxxj. Nolite, inquit,fieri ſicut equus &
mulus,quibus non eſt intellectus.Et ſequitur:Multa
flagella peccatoris, &c. Nec poteſt iudex maius bo-
num offerre Deo, quàm occidēdo vel aliter punien-
do criminoſos, nec pinguior victima mactari põt,
quàm homo iniquus, vt dicit Seneca in tragœdiis,
ſecundũ Pau.de caſtr.in l.nemo deinceps.C.de epiſc.
audiē.pro quo facit tex.in c.nec is.§.illud. xv.quæſt.
j.Vnde olim in Gallia (Cæſare de bello Gallico lib.
vj.Cōmenta.referente)alia gratiora diis immortali-
bus non arbitrabātur,quàm ſupplicia eorum,qui in
latrocinio aut aliqua alia noxa erant deprehenſi.Iu-
dex enim qui malos percutit, in eo quod mali ſunt,
miniſter eſt Dei: vt dicit Barbatus ille Hieronymus
ſuper Ezechielē lib.iiij. Et ſuper Ieremiam: homici-
das,inquit,ſacrilegos venenarios punire nō eſt effu-
ſio ſanguinis,ſed legum miniſteriũ. Et ſuper Iſaiam
dicit. Non eſt crudelis qui crudeles iugulat:ſed cru-
delis ideo vocat̃,quia crudelis patientibus eſſe vide-
tur, Nam ſuſpēſus latro patibulo crudelem ſemper
iudicē putat: quia peſsimus quiſq; aſperrimè recto-
rem patitur, vt dicitur in epiſtola ad Cæſarem ſenē
de repub.contra illud Catonis:

Quod meritò pateris patienter ferre memento.

De quo plenius. xxiij. quæſtio.v. per totum.Ex qui-
bus vtrinq; allegatis remanet quæſtio noſtra dubia.
16 Pro† cuius vera deciſione dicēdum eſt, quòd homo
poteſt cōſiderari dupliciter: vno modo ſecũdum ſe.
Et hoc modo conſiderando eum, non licet aliquem
interficere: quia in quolibet etiam peccatore debe-
mus amare naturam, quam Deus fecit tam nobilē,
17 quæ per occiſionem corrumpitur. †Nobilitatem
hanc & excellentiam naturæ humanæ oſtendit Her-
mes Trimegiſtus ſic dicens: Magnum miraculum
eſt homo, & animal honorãdum,Sic anima intelle-
ctiua in naturam Dei tranſit,quaſi ipſe Deus ſit: hic
per naturam animæ diis eſt coniunctus: hic demo-
num genus nouit, terram colit, elementis commi-
ſcetur:acumine mentis in maris profunda deſcēdit,
cœlum quod videtur altiſsimum animi ſagacitate
metitur, intentionem animi eius nulla caligo aëris
confundit.Nec terræ denſitas eius operationem im-
pedit,Non aquæ profunditas aſpectum eius obtun-
dit.Vnde Papias:Homo, inquit, eſt animal rationa-
le mortale,diſciplinæque ſenſus capax. qui ingenio
valet,artibus pollet,& cognitione rerum, aut quod
agerē debet eligit,aut animaduerſione,quod inutile
ſit contemnit. Videatis Archid. in c.in eccleſiaſtico.
xiij.q.ij.vbi de hominis nobilitate pulchra addit.Eſt
pariter nobilis ratione artificis,& admiratiōe artifi
cij. De quo Mercurius ille Trimegiſtus Moyſi con-
temporaneus ſapiētiſsimus ad Tanciũ filium. Age,
inquit,fili,& circũſpice humani corporis opificium:
cuius admiratiōe perdiſce,quis tam pulchræ imagi-
nis cōditor?Quis oculorum pictor?Quis nares au-
reſq; tornauit? Quis labia diſtēdit oris?Quis neruos
tetēdit atq; ligauit?Quis irrigauit venas?Quis oſſa
cōgeſsit ſolida? Quis carnē pellicula tenui circum-
eunte contexit? Quis digitos articulis diſcreuit?
Quis fundamēta pedum extendit?Quis perforauit
poros,atq; meatus aperuit? Quis ſplenē coēgit atq;
compreſsit? Quis Pyramidē impreſsit cordis figu-
ram?Quis pulmoni ſculpſit fiſtulas?Quis hęc hono
rāda, & alia corporis membra in propatulo eſſe vo-
luit?

luit? Quis obſcœna in obſcuris prorſus abdidit? eáq;
ab aſpectu cernẽtiũ voluit ſecreta iacere? Vide quot
dıoınę artis opera in vna eadémq; materia demõſtrã
tur ſingulãq; pulchra tectéq; dimẽſa, ac in ſuis pro-
priis officiis differẽtia. Quis nã ſingula finxit? Quis
tam pulchrę imaginis opifex? An vet' ille Demogor
gon? an feliciter Satornus? Cretenſis ne Iupiter iſta
cõpegit? an Iuno? an Prometheus ille Ouidianus ex
luto effinxerit? Si ſecundũ rectæ ratiõis dictamẽ re-
ſpõdeamus, id certè dixerimus ipſum inuiſibilẽ Deũ
prouidentiã ipſam æternã, quæ Promethæi noĩe de-
ſignatur, nõ ſolùm hominẽ, ſed & cuncta eſſe partici-
patia, ꝓpria volũtate feciſſe. Ex quo bonitas Dei cla-
re cognoſcit' à creatura mũdi, præſertim ab homine,
quẽ oẽs microcoſmũ vocãt, id eſt, minorẽ mundũ, ta-
lut omni creaturæ cõmunicantẽ, ſcilicet cũ plãtis ve
getãdo: cũ brutis ſentiẽdo, cũ cæteris eſſendo, & cum
Deo intellectus acumine intelligendo, & bonũ à ma
lo diſcernẽdo l.j.ff.de iuſti.& iur. Quamobrẽ Ouid.
lib. j.Metam. hominẽ mundum meliorẽ appellauit
& à ſolo Deo creatum cognouit, dicens: Ille opifex,
rerũ, mundi melioris origo, &c. Id idẽ etiã Poëta in
ſuis Geor. ſentit ibi: cœleſtiſq; illi origo eſt. Facit gl.
18 in §.fi.inſt.de iur.nat.† Et præcipuũ habet inter cęte
ra animalia homo, ꝙ licet omne animal ictum fulmi
ne intereat, homo tamẽ nõ ſemp interit: imò percuſ
ſus euadit ſæpiſsimè. Anchiſen eñ Troianũ fulmine
afflatum fuiſſe legimus, cùm apud Verg. de ſe dicat:
me diuûm pater, atq; hominũ rex, fulminis afflauit
ventis, & cõtingit igni, &c. Et tamẽ longo poſt tẽpo-
re vixiſſe, & ſuperſtitem manſiſſe. De cuius fulguris
duplici ſpecie tractat Philoſo.lib.iij. Meteoro.viij.c.
19 Super † quo additũ eſt, ꝙ de auibus nunquã fulmine
percutitur Aquila, quæ ales Iouis armiger dicit', vt
eius fulmine non feriatur: de quadrupedibus etiam
nunq̃ fulmine ferit' vitulus, ſeu bos marinus. nec de
ramis Laurus. Hinc legitur, Tyberius Cæſar Lauro
coronari ſolitus. Et tentoria ex vitulorũ marinorũ
pellib' cõpoſita ſubire, vt illorũ pręſidio diſcrimine
tutus eſſet tẽpore tonitruorũ & fulminũ, quæ ſupra
modũ formidabat, vt refert Antoninus archiepiſc. in
20 prima parte Hiſtoriali.tit.vj.& xxj.c.§.j.† Maximæ
ergo nobilitatis in natura ſua eſt homo, qui maſculũ
cõprehendit & fœminã: de quibus dicitur Eccleſiaſt.
xvij. Creauit illis (ſcilicet Deus) ſcientiã ſpiritus: ſen
ſu impleuit cor illorũ, & mala, & bona oſtẽdit illis.
Poſuit oculum ipſorũ ſuper corda illorũ, oſtendere
illis magnalia operũ ſuorum, &c. Et Sapien.ij. Crea-
uit Deus hominẽ inexterminabilem, & ad imaginẽ
ſimilitudinis ſuæ fecit illum. l.ſi quis in metallũ. C.
de pœn.& l.iuſtiſsimè.ff.de ædil.edicto. Et Propheta
Pſal.viij. de homine ad Deum loquens: Minuiſti, in-
quit, eũ paulominus ab angelis, gloria & honore co
ronaſti eum, & conſtituiſti eum ſuper opera manuũ
tuatũ. Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius, oues & bo
ues, vniuerſa pecora campi. Volucres cœli, & piſces
maris qui perambulant ſemitas maris. Vnde conſi-
derando hominẽ ſecundum ſuam, tam excellentẽ na
turam, non debemus eum pro toto mũdo occidere,
quãuis peccatorẽ: & ita verificari & intelligi debent
authoritates & ratiões pro parte negatiua ſuprà in
princi. adductæ, & vt latius reſpondendo ad ſingula
dicetur: quia quo ad hoc cõſiderata eius natura, quæ
de ſe bona eſt, & cõſequẽter amãda, verificari poteſt
quod ſ. allegatũ eſt, ꝙ Deus creauit hominẽ inexter-
21 minabilẽ, & ſic nõ occidendũ quumodocũq;. † Se-
cundo modo cõſideratur homo per cõparationẽ ad

bonũ cõmune, quod per peccatũ corrumpitur. Qua
cõſideratione, ſicut licitũ eſt occidere plantas, & ani
malia bruta, inquantũ ordinantur naturaliter ad bo
num vſum hoĩs, ſicut imperfectũ ordinatur ad perfe
ctũ. Et oĩs pars ordinatur ad totũ, vt imperfectũ ad
perfectũ: quia oĩs pars naturaliter eſt ꝓpter totũ. Ex
quo videm', ꝙ ſi ſaluti totius corporis expediat pre-
ciſio alicuius mẽbri, vt quia eſt putridũ vel corrupti
uum aliorũ mẽbrorũ (vt infrà dicã) certe laudabili-
ter, & ſalubriter abſcinditur. Ita etiã ſi aliquis homo
ſit cõmunitati periculoſus, ſcãdaloſus, & corruptiu'
ipſius propter aliquod peccatũ, tunc laudabiliter &
ſalubriter occidi põt, vt bonũ cõe cõſeruetur: modi-
cũ eñ fermẽti totã maſſam corrũpit, vt dicitur j. ad
Corinth. v. Vnde eo tunc pœnas ob maleficia lui &
pati magna ratio ſuadet. l.ſi à reo. in fi. ff. de fideiuſſ.
Cũ publicè interſit crimina puniri. l.ita vulneratus.
ff.ad l.Aql. vt pœna vnius ſit metus multorũ. l.j.C.ad
l. Iul.repetũ. Et ne per impunitatis audaciã fiant, qui
nunq̃ fuerant audaciores & nequiores. c.vt famæ. de
22 ſent.excõ.† Nec eos excuſat influentia aſtrorũ cœle-
ſtium, quibus forſan dicerent ſe ad malũ inclinatos:
quũ ſcriptũ ſit: Sapiens dominabitur aſtris. Niſi tãta
eſſet influẽtia, quæ tolleret ſenſum intellectus, ſicut
in furioſo & demente, ſecundũ Bal. in c.j. vt lit.pend.
Facit l.diuus.ff.de off.præſi. vbi delictũ furioſi in fu-
rore perpetratũ nõ punitur: quia voluntate peccãdi
caruit, & afflicto danda non eſt afflictio: de: delicto
autẽ ante furorẽ cõmiſſo tenetur, & puniri poteſt ad
min' pœna bonorũ. l.fi.§.& ſiquidẽ. C.de cura.furio.
& l.tam demẽtis. C.de epiſ.audi. quod iudices debẽt
ſummè aduertere. Vnde Auguſti. de ciuita. Dei: Non
eſt, inquit, innocẽtiæ, id eſt boni viri, parcẽdo ſinere
vt in malũ grauius incidatur, pertinet ergo ad inno
centiæ officiũ, non ſolùm nemini malũ inferre: verũ
etiã cohibere à peccato, vel punire peccatum, vt aut
ipſe qui prius odio habebat, corrigatur, experimen-
to, aut alij teneãtur exẽplo. Qui enim vitiis nutrien
dis parcit & fauet, peccatorẽ nutrit, & bonos inficit:
qa impunitas aliquorũ plures alios morti tradit. Et
exitio multos tradit, q liberat multorũ exitia cogi-
tantẽ, & qui eũ ſupplicio addicit, oẽs ſaluos fecit. in
auth. de mand.prin.§. homicidia. vbi gl. Subiungens
idem Auguſt. libr. xix. de ciuita. Dei. c. xvij. circa fin.
23 Pertinet† ad innocẽtis etiã officiũ, non ſolũ nemini
malũ inferre: verùm etiã cohibere à peccato, vel pu-
nire peccatũ, vt aut ipſe, q plectitur corrigatur expe
rimẽto, aut alij terreantur exẽplo. Mali profectò ho-
mines, vt inquit Bal. in l.Caſsius. ff. de ſenato. expelli
debẽt ab omni honore: quia ſeruiũt diabolo, & ſunt
ſine cõſcientia. Boni autem diligi debent, quia Deus
eos diligit, & ſemper vincunt. Et maius bonum non
poteſt in republica facere iudex: etiam pro bono de-
linquentium, quàm non punitionem diſsimulare
peccatorum maximè in primordiis occurrẽdo, vt ha
betur ſecundi Machabeo. xj. Etenim multo tempore
nõ ſinere peccatoribus ex ſententia agere, ſed ſtatim
24 vltiões adhibere, magni beneficij eſt indiciũ. † quia
omnis qui iuſtè iudicat, etiam ſi delinquentem occi
dat, dicitur cum eo facere miſericordiam, in eo quòd
inter flagella ad pœnitentiam eum inuitat, & à ma
ioribus peccatis in futurum committẽdi præſeruat:
pro quibus fortè moriendo impœnitens ęternaliter
damnaretur. Et iudex puniendo criminoſum pecca-
to finem imponit, ſecundum gloſ. in cap. omnis qui
iuſtè. xlv. diſtinc. Et ſic miſericordiam cum eo facit,
vt ibi dicitur, potius quàm ſi punitionem differret,
aut diſsi

aut diſsimularet. Quæ enim illa iuſtitia inimica bo-
nitatis palpare criminoſos,& vulnera eorum vſq; in
diem iudicij incurata ſeruare?c.ſi quis diaconus.eadé
diſtinct. Et eſt, quod Catilina in ſecunda reſponſio-
ne ad inuectiuam Ciceronis dicebat:Summa,inquit,
eſt miſericordia,in parricidã ſubitum ſuppliciũ ani-
maduertere:quia(vt dixi)peccatis ſuis finẽ imponit,
& de perpetratis ſatisfacit taliter,ꝙ ſi pœna eſt ſuffi-
ciens pro crimine commiſſo,prodeſt,vt delinqués in
alio ſeculo amplius non puniatur nec crucietur:cùm
Deus non iudicet bis in idipſum.Ideo non denegan-
tur ei ſacramenta eccleſiæ:imò nec ſepultura ſolẽnis.
xiij.q.ij.c.fi.& in cle.j.de pœn.& remiſ.& clarius in c.
quid ergo.xxiij.q.v.ſecũdum Panor.in c.ex parte.de
25 ſepul. †Sepulturæ tamẽ tradi nõ poſſunt ſine permiſ-
ſu principis, cui eſt confiſcatum cadauer. l.fi.ff.de ca-
dau.e.punito.quod fuit in paſsione Chriſti obſerua-
tũ,vbi Ioſeph ab Arimathæa nobilis decurio petijt à
Pilato,qui tunc Ieroſolymis vice principis fungeba-
tur,corpus Ieſu pẽdens in cruce,vt habetur Matthæi
26 xxvij. † Nec pariter tradi poteſt medicis ad anato-
miá faciendam, quod tamen Bar.reliquit cogitãdum
in d.l.fi. Et ſic licet puniti per iuſtitiam perdãt omnia
politica,quo ad honores,vitam,& bona, & tamen in
foro conſcientiæ non perdunt diuina ad ſalutem ani
mæ neceſſaria:imò poſſet in eis tanta & talis eſſe con
tritio,ꝙ mors (vt dixi) in totum ſatisfaceret pro eis.
Vnde Hieronymus: Chriſtus in paradiſum de cruce
latronẽ tulit,& homicidij pœná fecit martyrium,de
pœ.diſt.j.c.importuna. Præterea ex impunitate ma-
ior naſceretur peccandi licentia. Ob quod Plato dice
re ſolitus erat:Neminem prudẽtem punire,quia pec
catum eſt:ſed ne peccetur in poſterũ. Et iudex qui cri
men repertũ non vindicat, tegere vt cõſcius crimina
feſtinat,dicit tex.in l.ij. C.de cõmer. & merc. Et totá
rem publicá ſcãdalizat, cuius principaliter intereſt,
27 ꝙ delicta puniãtur. † Et inde eſt,quòd licet bonus iu
dex primò pacem tractare debeat inter litigantes, &
lites pace terminare. c.ſtudeodũ.xc. diſt.& c.j.de mu-
tuis peti.tamen vbi agitur criminaliter,ad pœná de-
licti,non debet nec poteſt partes ad pacem,& concor
diam inuitare, ne fiat præiudicium fiſco, & bono rei
publicæ,cui expedit peccata nocẽtiũ eſſe nota. l.eum
qui nocentem. ff.de iniur.ſecundũ glo.in d.c.ſtuden-
dum.quam ſequitur Io.de Pla.in l.litibus. C.de agri.
& cenſi.lib.xj.Ex quo conſultiſsimè & ſanctè ordina-
uit Carolus quintus Francorũ rex ſapiẽs appellatus,
anno domini M.ccclvj. tunc regnũ in abſentia regis
Ioannis patris ſui regẽs,ꝙ in quibuſcunq; delictis iu
dices regij neminẽ recipiant ad cõpoſitionem. Et id
idẽ prohibuit inferiorum dominorũ regni ſui iudici
bus,ſub pœna perditionis iuriſdictionis:ſed ꝙ delin
quẽtes puniant ſecundũ qualitatẽ delicti. Non enim
deliquit burſa,ſed perſona,quæ puniri debet, vt pœ-
na ſuos ſequatur authores. l.ſancimus. C. de pœnis.
28 Vnde tales cõpoſitiones ſunt abſurdæ. † quod malè
ſeruant domini epiſcopi, & cæteri eccleſiæ prælati,
qui omnia delicta conuertũt in pecuniá propter aua
ritiá. Et ꝙ vilius eſt poſt ſententiá perſonæ condẽna-
toriam capiũt pro crimine pecuniam. Et vt honeſtius
faciãt,& eorũ pallient innatam auaritiá,& illá excu-
ſent,vt plurimũ in ſentẽtia ſibi reſeruant poteſtatem
faciẽdi gratiá, & minuẽdi pœnam:quod an fieri poſ-
ſit,decidit Bal.poſt Gul.de Cug.in Authen.interdici-
mus.C.de epiſ.& cler.& in l.j.C.de calum. ꝙ nõ:quia
eſſet implicatio cõtrariorũ, vbi pœna impoſita eſt à
lege taxata. Attamen de facto omnẽ eorũ iuriſdictio-
nem ſpiritualẽ, & temporalẽ cõuertunt in pecuniá.
l.cõſulta diualia.C.de teſt. Sicq; reſtat pro maleficio
imponi poſſe etiá pœná mortis, vt ſatisfiat rei publi
29 cæ,cuius intereſt.†& cuius fauore capi poteſt aſinus
vel equus, aut currus cuiuſlibet de populo,ꝑ portã-
do malefactorẽ ad furcá condemnatũ, ſecundũ Bar.
per illũ tex.in l.iubemus nullá. C. de ſacroſan. eccle.
Bal.& Sali.in l.fi.ff.de pig.act. in quo beatus fuit Sy-
mon Cyreneus, quẽ de villa venientẽ exeuntes mili
tes inuenerũt,& angariauerũt vt tolleret crucẽ Ieſu,
dum pro noſtra redẽptione duceretur ad ſuppliciũ
allegato Matth.xxvij. Quinimò conſtitui poſſet de
publico ſalariũ,& dari præmiũ ei,qui malefactorem
repererit,& iudici pręſentauerit puniendũ. l. cũ na-
uarchorũ. in fi.vbi Bar.& Io.de Plat. C. de nauicula.
30 lib.xj.† Nõ tamẽ poſſet iudex cogere,quẽ ad ſuſpen
dendũ aut decapitandũ, vel aliter in perſona execu-
tandũ delinquentẽ,ſecundũ Bar. in d.l.fi.ff.de pigno.
actio.quẽ ſequitur Io.de Pla. C.ne quis liber inuitus
actũ reipublicæ gerere cogatur.l.fin.lib.xj. niſi eſſet
vilis perſona,vt dicit Bal.in d.l.fi.quẽ ſequitur Chri
ſtopho.Porcus inſtit. de his qui ſunt ſui vel alie.iur.
Et maximè debẽt iudices occidere illos,qui enormia
cõmiſerunt delicta, quorũ calamitate illachrymari
nõ debent.l.obſeruandũ.ff.de off.præſi.Imò conſtan-
tes eſſe ad inſtar legũ,quæ appellãtur inexorabiles.l.
fi.C.de tabula.lib.x.cõtra quas nemini licet effunde-
re preces, qa ſunt res ſurdæ & cõſtantes, quæ nũ mo
uentur precibus,quin cuilibet merenti dent pręmia,
& demerenti ſupplicia,vt dicit Io.de Plat.in d.l. fin.
Ex quo Græcus ille Solon putauit rem publicá dua-
bus reb' cõtineri, videlicet præmio & pœna:vt hinc
boni ad virtutes inuitentur,quia gloria maximè ad
virtutem concitantur,iuxta illud Ouidij,

Laudataq; creſcit Virt' et immẽſũ gloria calcar habet.

Et mali ꝑ pœná à flagitiis arceant̃ etiá pœna mortis
ſi debeat. Iuxta illud Horatij in epiſto. ad Quintũ.

Oderunt peccare boni virtutis amore:
Oderunt peccare mali formidine pœnæ.

Quem glo.refert in d.l.j.ff.de iuſti.& iur.Cùm enim
tales rẽ publicá delinquẽdo ſcandalizent,ac publicũ
gaudium & lætitiá,quæ in pace conſiſtit turbent, vt
d.l.nemo deinceps.vbi Bald.in tertio notabili.C. de
epiſ.aud.in iudices nõ puniẽtes prouocatur,& in po
pulũ ira Dei,à quo punitione delictorũ venia ſepara
tur,& populi incolumitas procuratur.l.ꝓuinciatũ.
C.de feriis.Præſertim quando aſſueti delinquere pu
niũtur,q̃ veloci executione à terra veniunt extirpan
di.Nec gaudent venia paſchali,vt d.l.nemo.Per quẽ
text.dicit ibi Gul.de Cug.quẽ ibi ſequitur Bal.ꝙ qui
31 geminat delictũ ſperare non debet veniam.†Adeò ꝙ
nũ valeret indultũ principis ſuper condẽnatione ſe-
cunda, niſi fiat mẽtio de prima, quia cẽſetur eſſe ſur-
reptitiũ. Vnde qui ſemel gratiá habuit de vno homi-
cidio vel alio delicto,deinde ſuper ſecundo vult gra-
tiá impetrare,debet in hac ſecũda facere mentionem
de prima,ſecũdũ Gul.ibi. Et deinde refert Barbat. in
c.ſuper literis, de reſcri. vidiſſe Bononiæ quendá de-
capitari,qui in ſecũda tacuerat primá gratiá. Idẽ Iaſ.
in l.præſcriptione. C.ſi contra ius vel vtili publi. Pro
quibus optimè facit tex.in c.ij.de fil.presbyte.lib.vj.
32 † Pariter ſtatuta pœná corporalẽ in pecuniá cõuer-
tẽtia,quæ de iure valẽt,ſecundũ Bar.in l.j.ff.vi bono.
rapt.per text.in §.pœna.inſtit.de iniuriis.prouiſo,ꝙ
pœná pecuniariá imponant non paruá nec contẽpti-
bilem,ſed rationabiliter taxatá,ne detur occaſio de-
linquẽdi.ſecũdũ Bal.ſingulariter in §.iniuria. de pa-
GG ceiur

ce iuramē firmata nō habent locū in reiterante deli-
ctum, ſecundū Bar. per illū tex. in l. omnes. C. de dela
torib⁹. Et in l. j. C. de ſuper exactio. lib. x. & vtrobiq;
per Io. de Pla. & Bar. in l. quid ergo. §. pœna grauior.
ff. de his qui notan. infa. Et Sali. in l. & ſi ſeuerior. C.
ex quib. cau. infa. irrog. Pro quibus optimè facit tex.
in d. l. nemo. de epiſ. audi. vbi reiterās delictū nō gau
det priuilegio illius. l. Et ita fuit ſeruatum in ciuitate
Caturci, per coriā Seneſcalli Caturcen. ſtante iudice
maiore magiſtro Antonio Trupignō meo legū præ-
ceptore, anno dñi M.cccc. In perſona cuiuſdā Gul.
Muſard, armurarij. qui peccatū adulterij reiterauc-
rat, & iuxta ſtatutū ciuitatis. lx. ſolidos ſoluere offe-
bat, qui auditus nō fuit: imò nudus in camiſia per ci-
uitatē fuit ductus, ita ꝙ ſtatutū dans illi optionē illa-
rū duarū pœnarū non potuit ei opitulari, vt cū pecu
33 nia liberaret. † Similiter ſi quis delinqueret ſub ſpe
& cōfidentia futuræ veniæ, quia fortè ſcit regem vel
principē loci de proximo venturū, qui cōſueuit ſaltē
in ſuo primo aduētu omnia delicta remittere, & de-
linquētes captos liberare, vel ſciebat pacē inter prin
cipes de ꝓximo promulgandū. Cuius obtentu remit
tenda erant damna, & delicta hincinde perpetrata:
non cōprehenderetur talis ſub dicta generali aboli-
tione, quia natura æquū eſt eum non eſſe impunitū,
qui hac ſpe audacior factus eſt. l. j. §. j. ff. ſi quis teſta-
mēto liber eſſe iuſſus fuerit. Quod facit cōtra plures
gentes armorū guerræ Frāciæ, vt dicit Maſuerus ti-
tulo de priuilegiis in prin. & contra illos, qui delin-
quūt ſpe remiſsionis, & abolitionis cōſequendę. Nā
abolitio poſtea cōceſſa eis nō prodeſt, niſi de hoc in
34 ea mētionē fecerint, & princeps eis remiſerit. † Cùm
de qualibet qualitate delictū aggrauante ſit mentio
fienda in cōfeſsione ad fines obtinēdæ veniæ, ꝑ tex.
in d. l. j. §. j. quē Bar. ibi notat contra præfectum vrbis
Romæ, qui coronat imperatorē, & imperator de con
ſuetudine antiqua ſatisfacit omnibus ſuis creditori-
bus. Vnde ſi præfectus aduentū proximū imperato-
ris ſentiēs audacior factus multa debita cōtraxerit
ſub ſpe liberatiōis fiēdę à principe: certè à talibus de-
bitis liberari nō debet. Sic nec ille à pœna delicti vel
à carcere, qui ſciens principem venturū, cuius aduen
35 tu rei liberātur, deliquit: † vel ſi iam deliquerat, vt li
beraretur, in carcere ſe poſuit. Et idē dicit cōtra eos,
q ſub ſpe pacis fiendæ delinquūt, quia nō conſequun
36 tur immunitatē. Facit c. relatū, de ſent. excom. † vbi
ſeruus atrociter percutiēs clericū ea intētione, vt va
dat Romā pro abſolutione, & ſic ea occaſione libere-
tur à ſeruitute, & dominica poteſtate, nō reportabit
illā commoditatē, vt Romā ire teneatur: ſed ſub po-
teſtate domini remanēs poterit ab epiſcopo abſolui
in partibus. Ad hoc facit quod decidit Angel. in l. is,
37 qui bonis. ff. de ceſsio. bonorum. dicens, † ꝙ contra-
hens plurima debita ſub ſpe, ꝙ liberabitur cedendo
bonis, nō gaudebit priuilegio ceſsiōis bonorū ſi de
38 hoc appareat. Quē ſequitur Fely. in c. fi. de teſti. † Et
me audiente leges Toloſæ, vidi quēdam decapitari,
qui ſub ſpe, & cōfidētia obtinēdi gratiā à rege homi
nē occiderat, & de hoc ante delictū ſe iactauerat, ꝙ
eum occideret, q̃a pro decē ſcutis gratiā haberet, in
qua dictā iactatione & ſuā intentionē tacuerat, quæ
tanquā ſurreptitia ei nō profuit. Ex quibus omnib⁹
clare videris, quantū ſuadet bonū publicū, ꝙ delicta
puniantur in correctionē delinquentiū, & exemplū
cęterorū. Qua cōſideratiōe moti tāta cōtinētia olim
vixerūt Romani, vt etiā minimos exceſſus punirēt
qui vt dicitur in §. placuit. inſti. de obliga. ex delicto.

excuſati poterant, & ſine ſcandalo rei publicæ diſsi-
mulari, in quo eos ſummè Valer. cōmendat lib. viij.
tit. de priuatis iudiciis. Multus, inquit, ſermo eo etiā
iudicio manauit, in quo quidā furti dānatus eſt: qui
equo, cuius vſus illi vſq; Atitiā à Roma decē milli-
bus paſſuū diſtantē cōmodatus fuerat, vlterius eius
municipij cliuo vect⁹ eſſet. Quid aliud hoc locō, quā
verecundiā illius ſeculi laudemus, in quo tā minuti
39 pudore exceſſus puniebantur? Hæc ille. † Plus dico,
ꝙ criminà etiā puniēda ſunt: licet caſualiter bon⁹ ef-
fectus rei publicæ ſequeretur, ſecundū Pet. de Anch.
in repe. c. j. de cōſti. vbi dicit, ꝙ ſi ingreſſus domū ali-
cuius de nocte ſcriniū ſurripuit, in quo erant literæ
proditiōis ciuitatis aut regni: certè hoc patefacto nō
euitabit pœnā furti, cùm intētionē habuerit furādi.
Vnde fortuna, quæ felix ciuitati fuit, nō cōſideratur,
ſed ſolus animus. Ideo ſi occiderē volentē prodere ci
uitatē, nō cōſiderans bonū publicū, ſed propriā paſ-
ſionē & vindictā, morte puniēdus eſſem, ac ſi alium
occidiſſem. ſecùs ſi intētio furātis, aut occidētis eſſet,
vt reipublicæ prodeſſet: vt fecit Cneus Flauius, qui
librū actionū ſecreto ſubtraxit, & populo Romano
tradidit pro bono publico legendū. Ob quod tribu-
nus plebis creatus eſt. l. ij. §. poſteà. ff. de orig. iur. quia
nō propter ſui lucrū, ſed vt publico prodeſſet hoc fe-
rit. Videatis Fely. in c. j. vlt. col. verſi. & iſtū text. am-
plia. de præſump. quod eſt notandū pro iudicibus, vt
diligentes ſint ad extirpandū malefactores, quos iu-
ra humana tāto fauore rei publicæ mota, non ſolùm
pro ſuo proprio delicto, ſed etiā pro alieno, putà ſer-
ui, vel ancillæ, vt ſaltim pro noxa eū perdat, punire
voluerunt. inſtit. de noxali. actio. per totum. Et quòd
grauius eſt, ſi meū animal damnū dederit cōtra natu
rā ſui generis, tenebor de pauperie, inſtit. ſi quadru.
paupe. feciſ. dicatur. licet in bruto non cadat animus
40 delinquēdi. † Tamē quia aliqua culpa domino ani
malis imputatur, qui negligenter animal ſuū brutū
cuſtodiuit, tenebitur de dāno ab animali illato. Adeò
ꝙ ſi canis meus comedit carnes tuas, tenebor actiōe
vtili de pauperie, licet cōtra naturā ſuā canis nō de-
liquerit, cū ſatis ſit de natura canis comedere carnes
tamē tenebor, quia ſicut in actione legis Aquilię cō-
ſideratur culpa hominis: ſic etiā in hac actiōe de pau
perie culpa animalis cōſideratur, talis videlicet quæ
cadere poteſt in eo. Ex quo dicit Io. Fab. in §. j. allega
to titu. ſi quadru. paupe. fecíſ. dicatur. ꝙ eo tūc tene-
bor, vbi canis meus fregit vas aut ciſtā, vbi erāt car-
nes: vel fortè terruit ferociter cuſtodē, vel fortè euer
tit ollam bullientē, vbi erāt carnes. ſecùs, ſi canis re-
perit carnes ſine cuſtode in loco patenti: quia tūc nō
tenebor, propter culpā tuā in negligēter cuſtodiēdo
carnes. Ecce quātus zelus Romanorū in puniēdo de
licta etiā nō ſua. Sed maior in Frācia iuſtitiæ zelus,
ꝙ cùm eius generis copia deficeret, etiā ad innocētū
ſupplicia deos malorū punit óc placare cupiētes de-
ſcēdebāt, vt Cæſar refert de bello Gallico lib. Cōmē
tariorū. vj. malè tamē in hoc intelligentes rationē. l.
ꝓuinciarū præſides. C. de feriis. Cùm multo ſanctius
ſit facinus nocētis impunitū relinquere, quā innocē
41 tē condēnare. l. abſentē. ff. de pœnis. † Nō enim debēt
iudices, quē ſciūt innocentē, falſis tamē teſtibus con-
uictū dānare: ſed diligētius teſtes examinare vt oc-
caſionē inueniat liberandi eū. Sicut fecit Daniel, Da-
nielis. c. vlt. Si autē hoc facere non poſſet, debet eum
ſuperiori relinquere iudicādū. Si autē hoc nō poteſt,
nō peccat ſecundū allegata ſententiam ferens: quia
nō eſt ipſe, qui occidit innocentē, ſed illi qui eū aſſe-
runt

runt nocentē. Miniſter autē iudicis innocentem condemnātis ſi ſententia intolerabilē errorē contineat, nō debet obedire: aliàs excuſarētur, qui martyres occiderunt. Si verò non cōtineat manifeſtā iniuſtitiā, nō peccat præceptū exequēdo, cū ei nō pertineat diſcutere ſuperioris ſentētiā. Nec ipſe occidit innocentē, ſed Iudex, cui miniſteriū adhibet, ſecundum Tho. in ſecunda ſecundæ quæſt. lxiiij. artic. ſexto. & Doct. in l. illicitas. §. veritas rerū. ff. de offi. præſi. & in c. paſtoralis. de offi. deleg. Si ergo pro peccatis alienis q̄s puniatur, multò magis pro ſuis, quę propria malitia cōmiſit, vel quibus obuiare potuit & debuit, ſed non fecit: q̄a nō videtur carere ſcrupulo ſocietatis occultæ, quia manifeſto facinori deſinit obuiare. c. ſicut di-
42 gnū. de homicidio. † Et maximè punienda ſunt delicta, quæ in patria & regione frequētantur, quia multis graſſantib⁹ eſt opus exēplo. l. aut facta. ff. de pœnis. Imò tunc exaggerandæ ſunt pœnæ, ſecundū Innoc. in c. j. de conſtit. vbi dicit ex tali cauſa tranſgrediēdas eſſe leges cōmunes, & celeriter pœnas interēdas, nec aliquo modo differēdas. l. cū reis. C. de pœn.
43 ibi velox pœna ſubducat. † Adeò q̄ ea die, qua ſententia criminalis lata eſt, mādatur executioni, nō expectato dicendo ad appellandū indulto, ſecundū Bart. in l. qui vltimo. in fi. ff. de pœnis. & ita ſeruat̃ in præſenti regno in quo ſiue ſit in caſu quo appellando de iure nō admittitur, ſiue in quo admitteretur ſemper ſentētia abſq; mora exequitur, ſi ab ea cito nō appelletur, per tex. in l. non tantū. ff. de appel. & l. addictos ſupplicio. C. de epiſ. audien. vbi damnatus ante decēdiū ducebatur ad ſuppliciū. Quod patet quia datur cuilibet facultas appellādi pro eo, & executionē impediendi, quod non fieret, ſi tempus appellādi foret elapſum. l. furti. §. j. ff. de his qui notãtur infamia. Videatis glo. notabilē in c. cùm apud. xj. q. iij. quæ ponit caſus, in quibus differtur executio criminalis. Vnde cū cuilibet de populo detur ad cauſam humanitatis libera facultas appellādi pro condēnato etiā inuito, vt d. l. non tantùm. Et quia etiā punitio delictorū tendit in exemplū multorū, in ſatisfactionē rei publicę
44 per maleficiū ſcādalizatæ, † fienda eſt de die executio palā & publicè, & nō clā, aut de nocte, aliàs præſumeret̃ cōtra iudicē, quia qui malè agit, odit lucē, Ioānis. iij. & c. cōſuluit. de offi. deleg. Tales enim qui ad ſuppliciū ducuntur, ſequi ſolet populi multitudo maximè puerorū, qui vt à talibus caueāt maleficiis, ſolent à parentibus verberari, ſecundū glo. in d. l. addictos. Super quo fuit ſummè reprehēſus tēpore Caroli ſexti Francorū regis Præpoſitus Pariſienſis, qui de nocte duos ſuſpenderat in patibulo ſcholares. De quo Gaguinus lib. ix. c. iij. Quo, inquit, tēpore duos ex ſchola Pariſiaca ſcholaſticos propter cædem à ſe factā cū Gulielmus Tignonuillus Pariſianus præſes ad patibulū noctu appenſos ſtrangulare iuſsiſſet, ne ſi ſegnius feciſſet, homicidæ liberarētur, coactus eſt (ſchola apud iudices ſuā ignominiā perſequēte) ſcholaſticos patibulo depoſitos, oſculo mortuis exhibito. & lecticæ impoſitos eccleſiæ reſtituere, aurigāte carnifice, qui equo inſidens lineam inſtar ſacerdotis veſtem induerat. Eorū ſcholaſticorū etiam nunc ſepulchrū in porticu diui Maturini Pariſiēſis, cū epigrammate viſitur. Hæc ille. Vnde reſtat delicta eſſe per iudices puniēda, etiam pœna mortis, ſi grauitas delicti hāc pœnā requirat. Tamen pronus eſſe non debet Iu-
45 dex ad occiſionē delinquentiū: † cùm impoſitio pœnarum capitaliū debeat eſſe vltimū recti iudicis remediū. Debet enim primo cōgreſſu deuios ad viam reuocare & reducere, nunc minaciter terrēdo, nunc verberādo, nunc incarcerando & cæteris leuioribus remediis: ita q̄ ad mortē properare nō debet, niſi cū alia remedia ſunt conſumpta, ſecundū Io. Fab. in l. j. C. de ſumma Tri. Qui etiā ſup titulo iuſtitiæ, de publi. iudic. dicit Iuſtinianū hoc clarè demonſtraſſe per ſituationē illius tituli in fine voluminis, docendo in hoc iuuenes, q̄ quādo erunt iudices impoſitio pœnarū capitaliū ſit eis vltimū rēmediū. Et quia mors eſt venenū, quod vt plurimū reperitur in cauda extrema parte animalis. Ex quo iudiciū mortis eſſe debet vltima intētio iudicis. Nā æternū diuinæ iuſtitiæ, & propriū ſemp extitiſſe ſacris memoratur in literis,
46 † reuocare peccatores ad vitā via acordine triplici, vocibus præconū & vatū, id eſt, prædicatorum largitate quoq; benefica: flagello denique, ſi duo priora nō corrigant. Quod clarè etiā Vlpi. edixit in d. l. j. ff. de iuſti. & iur. ibi bonos non ſolùm metu pœnarum, verùm præmiorum quoq; exhortatione efficere cupientes. Sic iudices debent ſubiectis paternam exhibere prouidentiam, in Authent. de manda. prin. §. feſtinabis. & dolere, ac inuiti trahi ad pœnas. Quod ſentit Poëta, lib. vj. Aeneid.

Hæ tibi erunt artes, paciq; imponere morem:
Parcere ſubiectis & debellare ſuperbos.

Et p̄ documēto iniunctū Cæſari imperiū adepto In exempla ad Cæſarem ſenē de re publica. Neq; quiſquam te ad crudeles pœnas, aut acerba iudicia inducat, quib⁹ ciuitas vaſtatur magis, quā corrigitur. Sed vt prauas artes, malāſq; libidines ab iuuētute prohibeas. Ea vera clementia erit pacem cōcordia ſtabiliuiſſe. Neq; barbaro ritu cædem cęde & ſanguinē ſanguine expiandū. Ego cūcta imperia crudelia magis acerba, quàm diuturna arbitror. Hæc ibi, quia ſi glorientur in morte hominū, prout aliqui faciūt, homicidæ ſunt. cap. miles. & c. cùm miniſter. xxiij. q. v. De iſto iuſtitiæ tēperamento in bono, & recto iudice requiſito diuinè admodū loquitur magnus ille Gregorius in quarta parte, & lib. xx. moralium. Omnis, inquit, q rectè iudicat ſtaterā in manu geſtat. In vtroque penſo iuſtitiā, & miſericordiā portat. Sed per iuſtitiā peccati ſententiā, per miſericordiā peccati temperat pœnā. Vt iuſto libramine quædā per æquitatē corrigat, quædā verò per miſericordiam indulgeat. Qui Dei iuſtitiā oculis ſuis præponit, ſemper timēs & tremens in omni negotio formidat, ne de iuſtitiæ tramite deuians cadat. Et vnde nō iuſtificatur, inde protinus condēnetur: diſciplina enim vel miſericordia multùm deſtituitur, ſi vna ſine altera teneatur. Vnde circa ſubiectos ineſſe debet iudicibus, & iuſtè conſulēs miſericordia, & piè ſæuiēs diſciplina. Hinc eſt, q ſemiuiui illius vulneribus, qui à Samaritano in ſtabulū ductus eſt (Lucæ x.) adhibetur vinū & oleū: vt per vinū mordeātur vulnera, & per oleū foueantur: quatenus vnuſquiſque qui ſanandis vulneribus præeſt, in vino morſum diſtrictionis adhibeat, in oleo mollitiē pietatis. Per vinū mūdantur putrida; per oleum ſananda fouētur. Miſcenda eſt ergo lenitas cū ſeueritate, & faciendū quoddā ex vtroq; temperamentū, vt neq; multa aſperitate exulcerent̃ ſubditi, neq; nimia benignitate ſoluantur. Quod & illa tabernaculi arca ſignificat, in qua cum tabulis, virga ſimul & manna eſt: clarè demōſtrans, q̄ vbi (ſicut in iudice) eſt virga diſtrictionis; ſic & manna dulcedinis. Hoc etiā cognoſcens rex regum, & eximius Prophetarum Dauid Pſal. xxij. Virga, inquit, tua, & baculus tuus ipſa me cōſolata ſunt: quia virga à domi-

47 no percuſſus,fuit baculo ſuſtẽtatus. † Sic ergo in iu
dicẽ diſtrictio iuſtitiæ,quæ feriat:ſit & cõſolatio ba-
culi,quæ ſuſtẽtet.Sic itaq; amor,ſed non emolliens.
Sit & rigor,ſed non exaſperans:Sit zelus(ſcilicet iu-
ſtitiæ) ſed nõ immoderate ſæuiens. Sit pietas,ſed oõ
plus quàm expediat parcẽs. In regimine ergo debet
vtrunq; iudex miſcere,vt nec diſciplinæ deſit miſeri
cordia,nec miſericordiæ diſciplina. Hæc ille. Et ad
epiſcopũ Conſtantinopolitanũ idẽ ait. Quid autem
de epiſcopis,qui verberibus tueri volũt canones di-
cam? bene fraternitas veſtra nouit. Paſtores enim
ſumus,non percuſſores. Vnde apoſtolus prædicator
egregius:Argue,inquit,obſecra,increpa in omni pa-
tientia,& doctrina.xl.diſt.per totũ. O igitur iudices
(inquit Iacobus magni)clemẽtiã veſtris iudiciis aſsi
ſtricẽ facite.His indulgere acquieſcatis,quorũ cõdi-
tio veſtra eſt,quibus etiã ſimiles fieri poteſtis.Si vos
ſublimauit fortuna,naturã quæſo propriã nõ negli-
gatis. Mementote vos cupere Deũ propriũ iudicem
habere,&c. Hodie,proh dolor,curioſius quàm opor
teat ſunt iudices delictorũ temerarij inquiſitores: q;
vtinã diuum audirent Bernardũ in Canticorum ſer
monibus:Caue,inquit,alienæ cõuerſationis eſſe aut
curioſus explorator,aut temerarius iudex. Etiam ſi
perperã actũ quid deprehenderis,nec ſic iudices pro
ximũ:magis autẽ excuſa. Excuſa intentionẽ ſi opus
non potes:puta ignorantiam,puta ſurreptionẽ,puta
caſum. Qui ſi omnẽ omnino diſsimulationẽ rei cer-
titudo recuſat:ſuade nihilominus ipſe tibi, & dicito
apud temet ipſum:vehemẽs fuit nimis tẽtatio. Quid
de me illa feciſſet,ſi accepiſſet in me ſimiliter poteſta
tẽ? Præterea conſiderent iudices,q; nemo fermè tam
porrò inutilis eſt, qui aliquantula bonitate nõ præ-
ſtet. Neq; quiſpiã tam maximæ & cõſummatæ virtu
tis,qui ſine exceptione laudari poſsit ad vnguẽ. Vn-
de his præcipuè indulgendũ eſt, qbus adeſt ſyncera
veniã petẽdo humilitas, iuxta illud Ouidij ad Cæſa-
rẽ:His precor exemplis tua nunc fortiſsime Cæſar,
Fiat ab ingenio mollior ira meo. Illa quidẽ iuſta eſt,
nec me meruiſſe negabo. Sed niſi peccaſſem, quid tu
cõcedere poſſes?Materiã veniæ ſors tibi noſtra dedit.
Si quotiẽs peccant homines , ſua fulmina mittat Iu-
piter,exiguo tẽpore inermis erit,&c. Quaſi velit iu-
ſtitiã ſine miſericordia nõ eſſe iuſtitiã, ſed potius ſe-
ueritatẽ. Vbi autẽ iuſtitia dulcore miſericordiæ tem
perata ſuadet delicta punire,certè licet,imò oportet
etiã inferre mortẽ ceſſante omni humana lenitate,&
iracũdia,præſertim odio,& vindicta. Quæ iura etiã
canonica,& ciuilia abhorrent in iudice.xj.q.iij.c.il-
la præpoſitorũ.vbi ſic dicit:illa præpoſitorũ ſolicitu
do vtilis eſt,illa eſt cautela laudabilis,in qua totũ ra
tio agit,& furor ſibi nihil vẽdicat. Reſtringẽda ſub
ratione poteſtas eſt. Nec quid agendũ prius,quã con
citata ad tranquillitatẽ mens redeat. Nam cõmotio-
nis tẽpore iuſtum putat omne quod fecerit. Et ſequi
tur:Ita ſæpe etiã innocentes ad crimen adducit: quia
dũ iuſtò amplius iraſcimur,& volumus aliena coër-
cere peccata,grauiora cõmittimus. Ideo Apoſtolus
ait; Nõ vos vindicãtes chariſsimi: ſed date locũ iræ.
hoc eſt,declinemus eam,ne nos illa corripiat. Vnde
dñs Ieſus mittẽs ad euangelizandũ diſcipulos , miſit
eos ſine auro,ſine argento,ſine pecunia,ſine virga,vt
incentiua litis & inſtrumẽta eriperet vltionis. Et ſe-
quitur:Summopere præcauendũ eſt; ne rectores eccle-
ſiæ, & qui publica, id eſt, ſecularia iudicia exercent,
in dictandis ſententiis nullatenus lenitate,aut furore
ducti ſint præcipites : ſed cauſis prius diligẽter vẽti-

latis,cũ res quæ ignorabatur,ad notitiã pleniter ve-
nerit,tunc diuina & humana lex reſoluatur. Et tunc
ſecundũ quod ibi conſtitutum eſt,remota perſonarũ
acceptione,diffinitiua proferatur ſentẽtia.Hinc eſt,
q; Moyſes querelas populi ſemper ad dñm taberna-
culũ ingreſſus referebat:& iuxta quod dñs impera-
bat,iudicia proponebat: Nimirũ nos inſtruẽs,vt nõ
ex corde noſtro,ſed ex præcepto diuino condẽnatio-
nis & iuſtificationis ſententiã proferamus , nõ ſenſu
48 noſtro,ſed ratione iuribus informata dictãte.† Me-
minerint obſecro iudices,quatuor modis humanum
iudiciũ peruerti:Timore,dũ metu poteſtatis alicuius
veritatẽ loqui pertimeſcimus.Cupiditate,dum præ-
mio alicuius animũ corrumpimus.Odio,dum cõtra
quemlibet aduerſariũ molimur.Amore,dum amico
vel propinquo cõtendimus præſtare auxiliũ,Quàm
verò graue ſit vel odio,vel amicitia,vel metu,vel mu
nere,vel quolibet modo iudiciũ peruertere,Auguſti
nus teſtatur dicẽs:Quicunq; aut cõſanguinitate,aut
amicitia,ſeu hoſtili odio vel inimicitiis in iudicãdo
ducitur, peruertit iudiciũ Chriſti, qui eſt iuſtitia: &
fructum illius vertit in dãnationis amaritudinẽ. Et
idẽ ſi iudex pauperibus miſeretur, aut per imprudẽ-
tiã malè iudicat,ſecundũ gl.in c.quatuor. cũ ſequen.
allegata.xj.q.iij.Et maximè ab his cauere debent iu-
dices in præſenti regno Franciæ, in quo ex generali
cõſuetudine,& regia ordinatione procedũt in crimi
nalibus extraordinariè,vt infrà dicetur. Quia cùm
in talibus extraordinariis proceſsibus ſecrete proce
datur per ſolum iudicẽ cõtra reũ,aduocato procura-
tore & quocũq; alio inſtructore ſemotis:maius ver-
titur periculũ,& ſic cautius agendũ.c.vbi maius peri
culũ.de elec,libr.vj.& l.j.ff.de carbo.edicto. Et ſuper
omnia ceſſet in eo omnis ſubitaneus motus, quẽ odiũ
& iracundia,& quæcunq; præcipitatio,& lenitas gi
gnũt: ratione cuius nouerca iuſtitiæ meritò appella-
tur. Vnde fons eloquẽtiæ Cicero in ſua oratione pri
die,quã in exiliũ iret : Nemo, inquit,tam facinoro-
ſus inuentus eſt vita,vt non tam iudicũ prius ſenten-
tiis conuinceretur,quã ſuppliciis afficeretur,&c.quaſi
dicat, q; iudex repentè & leuiter pœnas infligere nõ
debet,niſi p ſententiã diffinitiuã , quã præcedere ha-
bet pleniſsima cauſæ cognitio.l.iudices.vbi bona gl.
C.de iudi.quia ſecundũ Ouidiũ in libr.ſine titu. Cul-
pa nec ex facili,quãuis manifeſta probatur. Et Sene-
ca ad Lucillũ epiſtola.xi. Nihil ordinatum eſt,quod
præcipitatur & properat. Inde dicit text.in l.ſi.ff. de
49 pœnis. † q; pœna p iudicẽ ſimpliciter interloquẽdo
indicta,nõ cẽſetur ppetua,ſed tẽporalis, vita duran-
te iudicis interloquentis,ſecundum Inno. in c. quod
tranſlationẽ.de offi.lega.& Panor. in c.ex literis. de
conſti.ſecus ſi diffinitiuè eam indixiſſet.l.j.C.de po-
ſtul.Nec obſtat tex.in c.iurgantiũ.de re iudi:vbi iur
gantiũ cauſas celeri ſentẽtia diffiniri præcipitur. Et
d.l.cum reis.C.de pœnis. præcipitur reos veloci pœ-
na ſubduci,quia hoc intelligitur,vbi cõſtat ſufficien
ter de crimine.Non enim tunc eſt differẽda:imò ac-
50 celeranda ſentẽtia,& pœna inferẽda.† Non moueri
debet iudex impetu iræ vel alterius paſsiõis : quia ſi
impetu iræ abſtractus iudex ſæuire feſtinaret,admit
teret magis ſcelus , quàm vindicaret , vt dicit Valer.
lib.v.tit.de Parentum moderatione in liberos. Qui
lib.iiij.titul.de Animi moderatione Architã Taren-
tinũ contra omnẽ iram animo moderatũ cõmendãs
ſic dicit:Tarẽtinus Architas dum ſe Pythagoræ præ-
ceptis Metaponti penitus immergit,magno labore,
longoq; tempore ſolidum opus doctrinæ amplexus;
poſt

poſtquã in patriã reuertitur, ac rura ſua reuiſere cœ
pit, animaduertit negligẽtia villici corrupta, & per-
dita. Intuénſq; male meritũ, Sumpſiſſem inquit, à te
ſuppliciũ, niſi tibi iratus eſſem. Maluit enim impu-
nitũ dimittere, quam ꝓpter iram grauius iuſto puni
re. Hæc ille. Non ergo commotis animis debẽt iudices
procedere, ſed cũ animi moderatiõe iudicibus ſum-
mè neceſſaria, quæ mẽtes noſtras impotentiæ, & te-
meritatis incurſu ferri non patiť. Quo euenit, vt re-
prehẽſionis morſu ſit vacua, & laudis quæſtu ſit opu
lentiſsima, dicit ibi Valer. Chriſtũ enim imitari de-
bẽt rectiſsimũ iudicẽ, de quo dictum erat Pſal. xcv.
Qui nõ cõmouebitur, iudicabit populos in æquita-
te. Et Pſal. xcij. Etenim firmabit orbẽ terræ, qui non
commouebitur. Nec obſtat, ꝙ in furore, & ira Deus
peccatores corripit. Pſal. vj. quia ibi loquitur de ira
ex imperio rationis procedente, & iuſto libramine
iuſtitiæ, ſecũdum quã poteſt etiã, imò debet moueri
quilibet rectus iudex. Nã vt ſingulariter dicit Bald.
per illum text. in l. moueor. C. ſi ſeruus exportandus
51 væneat. † animus iudicis rectè & iuſtè poteſt triplici
ter moueri. Primò admiratiuè cũ videt aliquod exe-
crabile delictũ eſſe commiſſum, vt ibi eſt text. & in l.
fœdiſsimè. C. de capti. & poſtli. reuerſis. Secundò mo
ueri poteſt primitiuè, cũ motus admiratione proce-
dit, quod feruore, & zelo iuſtitiæ ad puniẽdum tale
delictũ, vt ibi fecit imperator. Qui etiã in l. cùm vir.
C. de adult. iubet inſurgere leges, armari iura gladio
vltore. Et in Authẽ. de mand. prin. §. homicidia autẽ.
coll. iij. ibi ita cũ vehemẽtia corrigere, &c. Et ibidem
in §. feſtinabis ad iudicẽ. Talem, inquit, præbebis te-
metipſum omnibꝰ publicè & priuatim, vt terribilis
quidẽ ſis delinquentibus, & indeuotis circa fiſcalia,
mãſuetiſsimus autẽ & mitis omnibus placidis & de-
uotis, paternã eis exhibẽs prouidentiã. Per quẽ text.
dicit Bal. in §. iniuria. de pace iuramen. firman. v. col.
verſi. quæro vtrum ſemel tortus, &c. ꝙ iudex terribi
lẽ vultũ oſtendere debet cõtra delinquentes, & eſt li-
citus metus, vt cæteri terreantur & caueãt à delicto,
aliâs autẽ cõtra bonos, & innocẽtes terribilis vultus
iudicis & cuiuſlibet potentis iuſtũ. Et ſic reparabilẽ
induceret, & cauſaret metũ ad reſcindendũ actum ſic
timore expeditũ: quia talia metus eſt illicitus, ſecun-
dum Io. and. in c. quia propter. penul. collat. de elect.
quẽ ſequitur Bal. in d. §. iniuria. & Alex. in l. de pupil
lo. §. ſi quis ipſi prætori. ff. de noui oper. nunc. Tertiò
moueri põt iudex præſumptiuè aliquid præſumen-
do ſecundũ apparentiã, quam cogimur ſequi, donec
cõtrarium probetur, per text. in d. l. moueor. qui hos
tres iuſtos iudicum motus notat ex imperio rationis
procedẽtes, quibꝰ moueri debet & poteſt. Sed cõtra
imperium rationis nullo modo debet iudex moueri
52 proprio, nec aliorum maximè populi impetu. † Et in
hoc defecit Pilatus volens populo Iudæorũ ignauo
pontificũ, & Phariſæorũ inuidia ad furorẽ, & rabiẽ
cõtra Chriſtũ cõmoto placere, & ſatisfacere ipſúm-
que placare: quem potius corripere debuit, & cogita
re cauſam autoréſq; ſeditionis. Et præterea, ꝙ licet
pœna delicti ritè impoſita vel imponenda poſsit ad
furorem, & tumultũ populi aggrauari, ſecũdum Io.
Imol. in l. ſi quis poteſt. in fi. ff. de teſta. Et etiã accele-
rari, vt celerius imponať, vbi aliter tumultus ſedari
nõ poſſet, nec ſcandalũ euitari. l. qui cædem. in fin. ff.
ad leg. Corn. de Sica. Tamẽ nunquã ad furorẽ, & tu-
multũ eſt aliquis ſine debita cauſæ cognitione occi-
dendus. Vt pulchrè deduxit Catilina ad inuectiuas
Cicer. in ſenatu cõtra eum factas, reſpõdẽs: Omneis
inquit, homines, qui in maximis principatibus vitã
agunt, aut qui de rebꝰ publicis, aut priuatis cõſultãt,
decet in primis animaduertere, ne cuiquam volupta
ti temere aſſentiant, néve liberũ ingeniũ furore, aut
iracũdia pæſſundent. Sed vigilanter enitendũ eſt, vt
durẽt inuictis animis, vt omniũ rationes æquẽ circũ-
ſpiciant: nec in alterutrã partẽ declinẽt, donec Luce
clariores in apertũ deductæ, & ſatis peroratę videan
tur. Difficile eſt enim commotis animis, & cõcitatis
53 ingenijs, verũ cuiquã pſuadere, &c. Quæ tamẽ præ-
dicta Pilatus non fecit: qui nõ ſolùm pœnam accele-
rauit, ſed Chriſtũ innocentẽ interfecit ad clamorem
populi, vt habetur Matth. xxvj. Videns autem, ꝙ ni-
hil ꝓficeret, ſed magis tumultus fieret: accepta aqua
lauit manus corã populo: Innocẽs, ait, ego ſum à ſan
guine iuſti huius, &c. Et tradidit eis illum, vt crucifi-
54 geretur. † Non aduertens in recto iudice debere eſſe
duos ſales. Videlicet ſal ſcientiæ, aliâs eſt inſipida: &
ſal ſecuræ conſcientiæ, aliâs eſt diabolica, vt pulchrè
dicit Bal. in l. ij. circa fi. C. de ſentẽ. ex breuiculo reci-
tã. Nõ ſic fecit Quintus Scæuola, q cũ Sylla occupa-
ta vrbe ſenatũ armatus coëgiſſet, vt Caius Marius,
quã celerrimè hoſtis iudicaretur: Cuius volũtati nul
lis obuiã ire audẽtibus, ſolus Scæuola interrogatus
de hac re ſententiã dicere noluit: quin etiã truculen-
tius ſibi miniãti Syllæ. Licet, inqͬ, mihi agmina mi-
litũ, quibus curiã circunſediſti oſtẽtes: licet mortem
identidẽ miniteris, nunquã tamẽ efficies, vt propter
exiguum ſenilémq; ſanguinẽ meum, Marium, à quo
vrbs, & Italia cõſeruata eſt, hoſtẽ iudicẽ. Hæc Valer.
lib. iij. tit. de Conſtantia. Minus ergo debuit Pilatus
Chriſtũ innocentẽ ad clamorẽ populi, qui non vrbẽ
ſolã aut Italiam, ſed vniuerſum orbẽ redẽpturus &
ſaluaturus venerat, quẽ occidere nõ debebat ad cla-
morẽ populi (timore ductus) clamãtis, Si hunc dimit
tis non es amicus Cæſaris. Cũ in hoc vanæ voces po
puli nõ ſunt audiendæ per iudicẽ, nec admittendæ. l.
decurionũ. C. de pœnis. quia plebs ſæpe clamoribus
aut gratia vel pretio fortaſsis excitata moueri ſolet.
c. ſi ergo. viij. q. j. Vnde lex ciuilis nunquã fecit popu-
lũ & multitudinẽ diffinitorẽ cauſarũ. Nã prudentia,
quæ requiritur in cauſarũ deciſione & terminatiõe,
eſt in paucis literatis, & ſolẽnibus viris: quũ nihil ſit
honeſtũ horum, quæ tractat multitudo, dicit text. in
Auth. de referenda. Et leuitatis ac peſsimi erroris au
thor ſemper eſt turba. Et ſapiens ait Ariſtoteles iij.
Rheto. Quantò maior populus, tantò minor intelle
ctus: & ſic in iudicãdo nõ ſequẽdus. c. ad noſtrã. de cõ
55 ſuetu. † Licet enim populi voces ſint tolerãdæ & au-
diẽdæ, & admittẽdæ in collaudando aliquẽ. l. j. C. de
quæſto. & mag. offi. lib. xij. non tamẽ in puniẽdo: ſed
requiritur cauſæ cognitio, vt ibi diciť, & in l. iuſtiſ-
ſimè. C. de offi. recto. prouinciæ. & d. l. decurionũ. ſe-
cundum Io. de Pla. in d. l. j. quia etiã libertas, quæ pia
cauſa eſt, ſeruo data ad tumorẽ populi eſt nulla. l. ſi
priuatus. ff. qui & à quibus manu. libert. nõ accipiũt.
qui tex. eſt not. Et minus teneret matrimoniũ ſic cõ-
tractũ, in quo cõſenſus nõ ſufficit, niſi ſit cõſenſus li-
ber. c. cùm locũ. de ſponſal. & l. Titia. ff. de verb. obli.
Sicut nec electio eſt fiẽda ad vocẽ populi. c. Oſius. de
elect. vbi dicit Bal. ꝙ ſemper cõtra vulgũ ſunt malæ
præſumptiões: quia clamor ſemper impedit animũ,
ne poſsit cernere verũ, nec æquum. l. ſi cõſtat. ff. de ap-
pel. & d. l. ſi priuatus. Nihil enim rectè geritur ſi cum
clamore vincitur. l. ſi. ff. de hæred. inſti. Præterea qui
placet populo, diſplicet Deo, cũ populus docẽdus ſit,
& non ſequendus, ſecundũ eum. lxj. diſt. miramur. &

c.docẽdus eſt populus.lxij. diſt. ſecũdũ gl.in dicto c.
Oſius.Nam ſcriptũ eſt Iſaiæ xxxij.ꝙ erit opus iuſti-
tiæ pax,& cultus iuſtitiæ ſilentium.Vnde in cõcilio
Toletano xj.dicitur,ꝙ cultũ ſuum iuſtitia perdit,qũ
ſilentia iudiciorũ obſtrepentiũ turbo cõfundit. v.q.
iiij.c.in loco.Et Ioannes papa xxij.ciuitatis Caturci
oriundus (vt in ſupplemẽto chronicorum habetur)
56 aliquãdo interrogatus:† Qui foret à veritate remo
tus?Reſpondit vulgi ſentẽtia, quæ quicquid laudat,
vituperio dignũ eſt:quicquid cogitat vanũ:quicquid
loquitur,falſum : quod improbat,bonũ eſt. Et quod
approbat,malũ ac quicquid extollit,infame.Quod
Iudæi patẽter oſtenderunt: qui à Pilato interrogati
Matth.xxvij.Quẽ vultis dimittã vobis,Barrabã an
Ieſum,qui dicitur Chriſtus? Reſponderũt Barrabã.
Erat autẽ Barrabas latro,q homicidiũ fecerat in ſe-
ditione,quẽ elegerũt, vt Chriſtũ perderent innocen
tẽ.Vnde Salluſtius in Catilinario:Semper,inquit,in
ciuitate,quib⁹ pro maiori parte opes nullæ ſunt, bo
nis inuident,malos extollunt, Vetera odere, noua
exoptant. Odio ſuarũ rerum mutare omnia ſtudẽt.
Turba atq; ſeditionibus ſine cura alũtur, quoniam
egeſtas facilè habetur ſine damno,&c.Et idem in Iu-
gurthino ait: Vulgus vti plerunq; ſolet ingenio mo
bili,ſeditioſum atq; diſcordioſum, cupidũ nouatũ
rerũ:quieti & otio aduerſum. Hæc ille. Ideo oratio-
ne ad Cæſarẽ ſenẽ de Republica dicitur, ꝙ multitu-
do vulgi more magis,quàm iudicio poſt alius alium
quaſi prudentiorẽ ſequuti. Er Seneca in prima Tra-
gœdia: Vulgus infidũ bonis,fluctúq; magis mobile
vulgus. Quod Iudæi clarè mõſtrarunt, qui Chriſtũ
curantẽ languidos,& ſuſcitantẽ mortuos regẽ face-
re voluerũt,Io.vj.Et die paſsionis ſuæ alta voce cla-
mauerũnt:Tolle,tolle, crucifige eum:vt impleretur
quod dicit Poëta lib.ij.Aeneid. Scinditur incertum
ſtudia in cõtraria vulgus. Ideo nõ ſequenda imperi-
tæ multitudinis ſimplex fides,quæ prona eſt ſemper
ad ſcandala.Ob quod non ab re commendatur apud
Valer.lib.v.titul.de gratis.Minutius equitum magi
ſter Romanus,qui impudẽtis vulgi errorẽ gratæ mẽ
tis ſignificatione correxit.Nõ licet enim populo in-
terficere quenquã,vt reſpõderunt põtifices Iudęorũ
eidẽ Pilato,dicẽtes:Nobis nõ licet interficere quen-
quam,Ioan.xviij.Quinimò nõ valeret cõſuetudo,ꝙ
iudex teneretur iudicare ſecũdum voces, & opinio-
nes populi aſtãtis corã eo,vt d.c.ad noſtrã. de cõſue.
Cũ vt dixi,nõ ſint omnes ſapiẽtes, ſed potius in ma-
iori parte ſtulti,iuxta illud Eccleſiaſt.j.Stultorũ infi
57 nitus eſt numerus.Et † ſtulti ac peruerſi, vt plurimũ
credũt,& extimant omnes eſſe ſibi ſimiles, ſecũdum
Tulliũ in ſuis Paradoxis,dicentẽ : Stultorũ ſentẽtia
eſt:omnes inſaniũt.Et in Eccleſiaſt. vbi ſuprà, in via
ſtultus ambulãs, cum ipſe inſipiẽs ſit, omnes ſtultos
æſtimat.Ideo ne innocẽtes pro nocentibus puniant,
reprobatũ eſt ad clamorẽ populi aliquẽ eſſe damnã-
dũ:quia dicit Poëta lib.j.Aeneidum. Sæuitq; animis
ignobile vulgus. Et vt dixi multitudo vulgi more
magis,quã iudicio poſt alius aliũ quaſi prudentiorẽ
ſequuti excedit. Sequũtur profectò omnes cõmoto-
58 rem ſuũ.† Et inde eſt, ꝙ quãdo multitudo delinquit
tẽperãda eſt per iudicẽ, & ſæpe omittenda vindicta.
c.ſanè.de tempo.ordi.& in c.ea quæ.de ſimo. & in c.
ex parte.de trãſactio.& vtrobiq; gl. & tex.optimus.
in c.quotiẽs.j.q.vij.& in c.dilectus.l.ij.vbi plenè Fe-
ly.de ſimo.Facit c.latores.de cle.excõ.miniſtran. vbi
glo.declarat, quãdo dicatur multitudo.Facit bonus
tex.ij.Reg.xviij.ibi volens parcere multitudini, &c.

Vnde Valer.allegato lib.v.titul.de ingratis.Populi,
inquit,mens in modũ ſubitæ tẽpeſtatis concitata, le
ui querela proſequẽda eſt.Singulorũ autem ingrata
facta liberiore indignatione proſcindẽda ſunt,quia
potẽtes conſilij,cùm vtrũq; ratione perpendere lice-
ret,ſcelus pietati prætulerũt.quaſi dicat, ꝙ difficili⁹
eſt multitudinẽ à delicto abſtinere, quàm ſingulos:
quia multitudo cõcitata, vt plurimũ à maiori parte
quæ ſtultorũ eſt,vt dixi nõ eſt potens cõſilij, quia vt
tẽpeſtas citò mouetur, & plus more, quàm iudicio:
ideo leui querela proſequenda eſt. Adeò ꝙ decidit
Bal.in l.j.C.de ſeruis fugi.ꝙ vbi multitudo hominũ
deliquit,ſoli caporales factionis,& criminis puniẽ-
di ſunt pœna delicti perpetrati.Et dicuntur capora-
les principales delicti fautores,incitatores & condu
ctores.l.in hoc iudicio.ff.de ſeruo corrup.Caporalis
enim dicitur,qui eſt caput,& principiũ alicuius rei,
vt dicit Ang.in Authen.de hæred.& fal.§.j.coll.j.per
l.ij.§.ſi quis.ff.vi bon.rapt. Nam dicitur princeps fa
ctiõis,& tenetur pro tota familia:quod eſt notandũ.
Et ſi cæteri puniantur leuius, puniuntur pœna pecu
niaria.Singuli verò quãdo delinquunt,ſunt potẽtes
cõſilij,& deliberate perpendere poſſunt vtrunq;, ſci
licet bonũ & malum: quia ex ſe ipſis mouẽtur. Vnde
eis nõ ita faciliter parcitur,quotiens delinquẽdo ſce
lus pietati prætulerunt.Cũ quibus ſupradictis tẽpe
ramẽtis arbitror & concludo iudices iuſtè poſſe de-
linquentes etiã pœna mortis naturalis punire.Non
obſtãtibus. xij. rationibus,& mediis ſuprà in cõtra-
riũ allegatis. Et primò non obſtat,ꝙ Chriſtus iudex
iuſtus Matth. xiij. prohibuit extirpare zizaniã, qui
ſunt filij nequã,à quorũ eradicatione, id eſt, occiſio-
ne,abſtinendum mandauit.Nam reſpondetur,quòd
hoc intelligitur quãdo nõ poſſunt occidi mali,quin
ſimul occidantur boni. Vel quia latent cum bonis.
Quod potuit etiam eſſe ratio,quare vniuerſitati, &
multitudini delinquenti parcitur,vt ſuprà dixi. Ne
boni & innocẽtes ꝓpter malos,inter quos ſunt mo-
rati,puniant,vel quia mali habẽt multos ſequaces,
ita ꝙ ſine bonorum periculo interfici nõ poſſent,vt
dicit Aurelius Auguſtinus contra Parmenianum.
Ideo dominus docet magis eſſe ſinendũ malos viue-
re,& vltionẽ reſeruãdam vſq; ad extremum Dei iu-
dicium,quàm ꝙ boni ſimul occidantur. Vbi verò ex
occiſione malorũ nõ imminet periculum bonis, ſed
magis tutela & ſalus: tunc licitè poſſunt, imò debẽt
mali occidi.Non obſtat,dum ſecundò arguebatur,ꝙ
iuſtitia diuina non occidit peccatores,ſed eos ad pœ
nitentiã reſeruat,iuxta illud Ezechiel.xxviij. Nolo
mortẽ peccatoris, &c.quã iudices ſequi tenẽtur. Nã
reſpõdetur, ꝙ Deus ſecundum ordinem ſuæ ſapien-
tiæ, quãdoq; ſtatim peccatores occidit ad liberatio-
nem bonorũ:quãdoq; autem eis tempus pœnitendi
concedit,ſecundum ꝙ ipſe nouit ſuis electis expedi-
re. Sic etiam humana iuſtitia hoc facit imitãdo pro
poſſe diuinã.Illos enim, qui ſunt in alios pernicioſi,
occidit.Eos verò qui peccãt,aliis grauiter nõ nocen
tes,ad pœnitentiam reſeruat.Vel aliter,Deus qui ab
æterno omnia futura nouit, & ſingulorum cõſcien-
tias & intentiones,diſsimulat quandoq; etiã grauia
delicta punire eorum,quos ſcit ad pœnitentiam ven
turos:quoniam ipſe eſt,cui patent intẽtiones, & ſe-
creta cordiũ. Quod ſecus eſt in aliis iudicibus.Ideo
cum ratio differentiæ ſit manifeſta, poteſt hinc ad
alias rationes colligi reſponſio.

Laus Chriſto Ieſu Domino noſtro.

GVLIELMI BENEDICTI QVAESTIO DE VENDITIONE,

quæ lectoribus iuri vtrique addictis maximã adferet commoditatem.

Dominus de Monteferrando

patriæ Burdegalenſis, vendidit domino Baſtardo de Cardona, locum & terram de Veyrines cum ſuis pertinentiis & dependentiis, quibuſcunque pretio xxij. millium francorum Burdegalẽ. Sed poſt dictam venditionem reperitur, quòd idem de Monteferrando priùs vendiderat Ioanni de Montecucquo mercatori Burdegalæ, parochiam de Peſſaco, quæ ſemper eſſe conſueuerat, de pertinentiis dictæ terræ de Veyrines pretio xiij. centum francorum Burdegalẽſium. Cum pacto recobrij, cuius virtute dictus de Monteferrando dictam parochiam ilico poſt venditionẽ de Veyrines, recuperauit.

SVMMÆ.

1 *Venditio an ſolùm comprehendat ius, quod tũc quis habet in re. & nu. 4. 5. 6. 7. & 20.*
2 *Venditio ſecunda an comprehendat vendita prius. & numero. 21.*
3 *Venditio rei non cõtinet ea, quæ ſunt tunc à ſolo ſeparata.*
8 *Vendens rem cenſetur totam integraliter vendere.*
9 *Socius vendens rem, cenſetur totam vendere, non partem ſuam.*
10 *Correlatiua debent à pari iudicari.*
11 *Dependentiarum appellatione quid veniat.*
12 *Poßidere non propriè dicitur quis id quod arbitrio alterius ſibi facilè poteſt auferri.*
13 *Rem habere dicitur, qui actionem habet ad eam recuperandam.*
14 *Alienata non cenſetur res durante pacto de retrò vendendo.*
15 *Venditor dicens ſe non totum poßidere. debet partes ſigillatim declarare.*
16 *Euictio eum aſtringit, qui ſciebat, etiam ſi cautum ſit, ne teneretur.*
17 *Sciens vitium, etiam ſi proteſtetur, tenebitur, niſi rem ſpecificauerit.*
18 *Vitium rei venditæ ſpecificatum non ſufficit, ſi cum aliis non veris miſceatur.*
19 *Sciens & confusè loquens præſumitur doloſus.*
22 *Rupta & cæſa nõ veniũt in ædificiꝫ, aut fundi vẽditione.*

QVærebatur An dicta parochia venire debeat in venditione de Veyrines, & tradi dicto Baſtardo velut de pertinentiis loci Veyrines exiſtens, vel an remanere debeat penes dictũ de Monteferrãdo vẽditorem, velut tẽpore vẽditionis de Veyrines de eius pertinentiis non exiſtens. Cum vendita tunc foret, & à loco de Veyrines ſeparata. Fuit in curia opinionum diuerſitas, quæ olim etiam fuerat. Tull. in referente lib. iij. de officiis. c. viij. inter Diogenem Stoica ratione motum, & Antipatrũ hominum cõſuetudine, & iure ciuili ſuffultũ. A liquibus firmiter tenẽtibus dictã parochiã tẽpore venditionis de Veyrines iampridẽ alienatã, non veniſſe in dicta vẽditione, & ſic dicto Baſtardo non pertinere: ſed penes venditorẽ, qui poſteà illã recuperauit, remanere
1 debere. Primò, quia † quicunq; alienãs cẽſetur in dubio alienare ius dũtaxat, quod habet in re quam alienat. Et nihil aliud velle dicitur alienare. l. ad res donatas. ff. de ædi. edi. & l. ſerui electione. §. Labeo. & §. fi. & l. ſi dominus. §. fi. ff. de lega. j. l. ſi ita legatũ. ff. de aur. & arg. & l. vxor patrui. C. de lega. Secũdò, quotiẽs quis
2 diuerſo tẽpore duobus cõcedit, † nunquã in ſecunda cõceſsione venit, nec cõprehẽditur quod fuerat trãſ- 11
latum in prima. c. cùm ordinẽ. de reſcr. & c. veniẽs. de præſcri. Præſertim vbi in prima cõceſsione verſabatur particula ſeu ſpes aliqua: & in ſecunda cõcedebatur totũ. Quo caſu ſuccedit regula volẽs, generi per ſpeciẽ derogari. l. vxorẽ. §. codicillis. ff. de leg. iij. Ter
3 tiò, certũ eſt † in vẽditione alicuius rei nõ venire, quæ iam fuerãt à ſolo ſeparata tẽpore vẽditionis. Et inde eſt, ꝙ rapta non veniũt, quia fundi nõ ſunt. l. in vẽdẽdo. ff. de cõtra. emp. Nec in vẽditione ſyluę venit glãs quæ antè ceciderat. l. cum manu ſata. §. fi. ff. eo. Quar
4 tò, † tex. habemus valde clarũ in l. qui tabernas. ff. de contra. emp. qui caſum noſtrũ punctualiter decidere videtur: vbi vendens rẽ, cuius proprietas alteri pertinet, nõ dicitur proprietatẽ vendere, nec ſolũ: ſed ſolũ
5 ius quod habet, ſcilicet ſuperficiẽ. Quintò, † habemus tex. in eodem titu. l. Rutilia polla. vbi vendẽs rem, cenſetur eam vendere prout eſt tempore venditionis, & non vt ante fuerat aut ex poſt fuit. Sextò, 1
6 † videtur de hoc eſſe caſus apertus in l. ij. §. in hæreditate vendita. ff. de hære. vel actio. vendi. vbi in venditione venit omne id ſolum quod tempore venditionis peruenit. Et ſic cum tempore vẽditionis dicti loci de Veyrines, dicta parochia de Peſſaco non eſſet de ſuis pertinẽtiis, cùm prius anno elapſo fuiſſet alienata, nec fuit per dictum venditorem, donec quarta die poſt vẽditionem de Veyrines recuperata, videbatur dictam parochiam in dicta venditione non veniſſe.
7 Septimò, † & maximè viſo inſtrumento venditionis de Veyrines, in quo expreſsè cautum reperitur, ꝙ dictus de Monteferrãdo venditor dictum locum de Veyrines vẽdidit eo modo, quo ipſum tenebat, & poſſidebat. Or tempore venditionis non tenebat, neque poſsidebat dictam parochiã, imò illam tenebat præfatus de Mõtecucquo mercator. Igitur, &c. quia omnes contractus ex conuentione legem accipiunt. l. j. ff. depoſiti. Iuncto, ꝙ emptor in culpa fuit, cur de viribus rei non ſe informauit, ideo damnum quod ſua culpa ſentit, ſibi imputabimus. c. damnum. de reg. iu. lib. vj. Sed in contrarium, ꝙ imò dictam parochiam de Peſſaco, & cætera alia per prius alienata dictus de Monteferrando venditor vendidiſſe dicatur, vt de illa, & aliis præuẽditis dicto Baſtardo teneatur, ſequen
8 tibus probatur mediis. Primò, quia † vendẽs rem, nedum vendere cenſetur ius quod habet: quinimò totam rem integraliter vendidiſſe dicitur, ſecundum Cyn. & Bal. in l. j. C. ſi pignus pig. datum ſit. circa fin. & in l. ij. C. de remiſ. pig. & in l. ſi quis emptionis. §. ij. C. de præſcri. xxx. vel xl. anno. quos ſequitur Alexan.
9 in dicta l. ſi domus. §. fi. ff. de legs. j. Secundò, † facit quod decidit Bal. in l. j. C. qui teſta. facere nõ poſſunt. dicens, ꝙ vendens aliquam rem ſi in ea ſociũ habeat, videtur rem totam vẽdidiſſe, ſi emptor eã eſſe cõmunẽ ignorabãt. Tertiò, ꝙ dictus vẽditor teneaẽ de parochia de Peſſaco, vt dicatur eã dicto Baſtardo vẽdi-

10 diſſe, patet argumento ſumpto à correlatiuis † quæ
à pari debent iudicari. l.j. C.de cupreſ.lib.x. Cum ſe-
cũdum Philoſophum in vj.Topicorum in diffinitio-
ne vnius correlatiui, ſemper poni debeat reliquum.
Quia ſi emptor pretiũ ſolueret vẽditori in petiis au
ri anteà diminutis,non recti ſeu integri põderis,non
liberaretur : imò ſupplere teneretur quod diminutũ
de iuſto & recto pondere eſſet.l.elegãter.§.qui repro-
bos.ff.de pig.acti. Cùm ſolui nõ videatur quod dete-
ri⁹ ſoluitur aut defectuoſum. Ergo pariter tenebitur
vẽditor,nec liberatur rẽ tradẽdo diminutam. Quar
tò,maximè in caſu noſtro,vbi venditor terrã de Vey-
11 rines nedũ ſimpliciter vendidit, ſed omne † id quod
ab ea depẽdebat integraliter, vt dicunt verba inſtru-
mẽti. Vnde poſtquã omne id quod dependebat,inte-
graliter vendidit,de dicta parochia prǽalienata tene
ri,quæ ſolita fuerat à dicta terra depẽdere, & de per-
tinẽtiis eſſe:Cùm appellatione pertinẽtiarũ,& depẽ-
dentiarum veniant omnia,quæ dependere & pertine
re cõſueuerunt,ſecundum Innoc. & Panor. in c.cum
ad ſedem.de reſti. ſpolia. Quintò, etiam quantum-
cunq; venditor dixerit, ꝙ vendebat terram de Veyri
nes,vt eam tunc tenebat & poſſidebat, licet eo tũc di
ctam parochiam de Peſſaco non teneret nec poſſide-
ret actualiter ſeu realiter,tamẽ ſatis eam tenere vide
batur & poſſidere,vt in generali vẽditione de Veyri
nes cõprehenſa dicatur,& incluſa. Attento ꝙ aliena-
ta fuerat dicto de Montecucquo mercatori, cum pa-
cto recobrij:ita ꝙ in poteſtate erat vẽditoris redden
do pretiũ,illã recuperare in momento.l.ij.C.de pact.
12 inter empt.& vendi.conuen. † Vnde non videbatur
dictus de Montecucquo dictam parochiam poſſide-
re,nec in bonis ſuis habere,quę ab eo poterat auferri,
& auocari.l.non videtur. ff.de acqui.poſ.vbi dicitur,
ꝙ non videtur ille poſſeſsionem adeptus, qui ita na-
ctus eſt,vt eam retinere nõ poſsit. Per quod datur in-
telligi,ꝙ dictus venditor dictam parochiam ſatis di-
cebatur poſſidere,& non dictus Montecucquo. Sex-
tò, hoc iuſtificatur, viſo ꝙ dictus venditor actionem
habebat ex pacto recobrij efficacem ad recuperãdum
13 dictam parochiam de Peſſaco,† quam ex hoc habere
adhuc dicebatur in bonis ſuis, per tex.in l.rẽ in bonis
noſtris.ff.de acqui.rerum domin. vbi dicitur:rem in
bonis noſtris intelligimur habere,quoties poſſiden-
tes exceptionem,aut amittentes ad recuperandã eam
actionẽ habemus glo.dicit rẽ ſcilicet corporalẽ.Facit
tex.in l.qui actionẽ.ff.de reg.iur.Et rem habere vide-
tur,qui actionẽ habet realem ſiue perſonalem ad rem
recuperandã,ſecũdum gl.ibi. Septimò, facit quia vt
in inſtrumẽto dictæ vẽditionis de Veyrines cauetur.
Præfatus vẽditor non ſolũ dictũ locum de Veyrines
vendidit,ſed omnẽ eius cauſam, & actionem ſibi com
petentẽ. Vnde dicta parochia,quæ eſt fructus & effe-
ctus actionis ad eam recuperandã cõpetentis, vẽdita
videtur. Octauò,facit quod elegãter decidit Ioã.Fa.
in §.j.in fi.inſti.de emp.& ven.vbi dicit, ꝙ ſtãte cõſue
tudine,ꝙ proximior linagerius poſsit rem venditam
pro pretio habere,& ab extraneo emptore recupera
re:Eam petere nõ poterit, ſi alienata fuerint cũ pacto
recobrij,quãdiu termin⁹ recuperãdi durauit. Et alia
14 ratio non eſt,niſi ꝙ † res nõ cẽſetur alienata, quãdiu
per vẽditorem recuperari poteſt. Quod etiam tenuit
dominus Giraldus de Sabauaco doctor Toloſanus
in repetitione.l.dudum.C.de cõtrahen.emp. Et ſic di
ctus venditor, cum tempore venditionis de Veyri-
nes, ius recuperandi parochiam de Peſſaco haberet:
quaſi termino recobrij adhuc durãte, ſatis dicebatur

eam in bonis habere & poſſidere,vt in venditione de
Veyrines comprehẽdatur. Nonò, etiam ſi dicta pa-
rochia ſine ſpe recuperandi fuiſſet alienata, in dicta
vẽditione de Veyrines cõprehenderetur,vt dictus vẽ
ditor ad intereſſe teneatur,ſaltem ad pretiũ ſeu valo
rẽ,quod de dicta parochia habuiſſet,vt l.ij.§.ſed & ſi
quid æris alieni.verſi. ſed & rerũ ante vẽditionem. ff.
de hæredi. vel actio. vendi. vbi expreſsè deciditur, ꝙ
venditor tenetur ſaltem ad pretium de particularib⁹
rebus antea alienatis : puta donatis.facit l.vẽditor.§.
nominis.eod.tit. Decimò facit quia quantũcunque
venditor dixit vendere ſolũ & duntaxat quod tunc
tenebat & poſſidebat tẽpore venditionis:tamen non
obſtantibus dictis verbis tenebitur de dicta parochia
de Peſſaco,quã prius alienauerat, poſito ꝙ ſine pacto
recobrij eam alienaſſet, per tex.not.in l.cùm in lege
venditionis.ff.de cõtrahen. empt vbi ſi quis domum
vendens dixerit flumina & ſtillicidia, vti nunc ſunt
ita ſint : nec aliter fuerint dicta verba generalia per
venditorem declarata : id accipitur quod venditori
nocet. Ideo ſecundum Bart. ibi intelligitur de flumi-
nibus & ſtillicidiis dominantibus,& non de ſeruien-
tibus,quaſi dicat,ꝙ illa verba intelliguntur de ſerui-
tutibus dominantibus acquiſitis in argumentum do
mus, & non de ſeruientibus per vẽditorem alienatis
in domus venditæ detrimentum & diminutionem,
pro quibus vẽditor tenebitur emptori. non obſtanti
bus dictis verbis. Facit tex.in l.fina.§.fi.eod.tit. ibi,dũ
dicit:Quo iure,quáque conditione ea prædia hodie
15 ſunt,ita væneũt &c. Vndecimò facit tex.caſum no-
ſtrum punctualiter decidens in l.quæro. ff. de actio.
empti.vbi ſi venditor fundum vendidit, ea lege,vt id
venundatum videatur quod poſſidebat. Sciẽs tamen
ſe aliquam partẽ non poſſidere, non certiorauit em-
ptorem,certè tenetur, quia illa clauſula generalis,ſci
licet quòd ſolùm vendebat quod poſſidebat,pertine-
re non debet ad ea quæ ſpecialiter nouit qui vẽdidit,
nec ſpecialiter excepit. Imò ſi venditor diceret ſe non
totum poſſidere,tenebitur, niſi declarauit ſigillatim
& ſpecialiter ea,quæ non poſſidebat, vt ibi eſt tex.ſo-
lennis. Nec alioquin emptor capiatur,qui fortaſſe ſi
hoc cognouiſſet,vel empturus non eſſet, vel minoris
emeret,vt ibi. Duodecimò facit,quia licet tex.ibi in
principio vti videatur verbo præteriti temporis,vt
quia venditor dicebat, quòd venundatum videatur
quod poſſedit:tamẽ idem tex. in l.ea.l.verſi.cùm hoc
& apud veteres. Idem decidit, ſi venditor vſus fuerit
verbis præſentis temporis:puta dicendo:ſeruitutes ſi
quæ debentur, debebuntur:nam intelligitur de ſerui
tutibus dominantibus per venditorem acquiſitis in
augmentum fundi, & non de ſeruientibus per eum
venditis in fundi nunc venditi diminutionem, quia
hæc generalis exceptio ab eo ſcilicet venditore ema-
nata,non ad ea pertinere debet, quæ ipſe nouit, quæ
ſpecialiter excipere potuit, & debuit, ſed ad ea quæ
ignorauit, & de quibus emptorem certiorare nequi-
uit.id quod facit tex.notabilis in l.j.§.venditor.ff.il-
lo eodem titulo. Decimotertiò facit text.not.in l.
tenetur.§.finali.ff.eodem titulo de action. empti.vbi
plus deciditur,quòd ſi noſter venditor vltra illa ver-
ba generalia dixiſſet & expreſsè conueniſſet, quòd
non teneretur de euictione, niſi ſolùm de his quæ tẽ-
pore venditionis tenebat & poſſidebat:tamen adhuc
tenebitur de his quæ antea diſtraxerat & diminuerat
niſi ſpecialiter dixiſſet,ꝙ nõ teneretur de dicta paro
16 chia de Peſſaco,aut cæteris ab eo prǽalienatis. † Vn-
de dicit ibi Bar.per illũ tex.ꝙ pactum,ne quis de eui-
ctione

ctione teneatur, non prodeſt ei qui cauſam ſciuit, ex
17 qua res euinceretur & tacuit. † Pariter dixit ibi Bal. ꝙ venditores, qui adiiciunt, ꝙ de euictione teneri nolunt de quocunq; vitio aut deterioratione non excuſantur ab vllo, imò tenebũtur: non obſtante illa proteſtatione, ſi illa ſciebant tẽpore venditionis. Similiter creditor ſi cedẽdo iura dicat nolle teneri ad faciẽdum bonũ ius ceſſum. Nihilominus tenebitur, ſi ſciebat ſe ius nõ habere. Idem ſecundũ Bar. ibi, ſi vẽditor ſciebat ſeruitutẽ deberi quãuis dixerit ſe nolle de ſeruitute teneri, quia nõ proderit ei, niſi ſeruitutem ſpecificauerit. Decimoquartò facit quod ſingulaliter decidit Spec. tit. de emptio. & ven. §. nunc dicendum.
18 verſi. quid ſi vendens equũ. vbi plus dicit, † ꝙ etiã tenebitur vẽditor de vitio & defectu rei venditæ ſpecificato & declarato emptori, ſi in declarando illud vitium, alia adiunxerit vitia non vera & patenter falſa: puta vendendo equũ in ſpatula patientẽ, non patẽter niſi poſt fatigationem dixit, equus iſte effoſſa habet lumina, eſt lunaticus, patiens in ſpatula, & recalcitroſus: & ſic inter multa expreſſit vitiũ ſpatulæ: certè tenebitur de illo vitio ſpatulæ expreſſo, poſtquam alia inſidioſè expreſſit non vera. Allegat tex. notabilem in l. ea quæ cõmendandi cauſa. §. fi. ff. de contra. empt. & vend. & ſimiliter Ang. in §. actionum autem. inſtit. de actio. Decimoquintò & vltimò præmiſſa eſſe vera demonſtratur per rationẽ quæ in iure reperitur multiplex. Prima, quia per tales clauſulas generales vbi venditor ſciebat vitium, præſumitur dolus in eo, poſtquã ſciebat & non reuelauit. Eo enim ipſo præſumitur illa verba protuliſſe ad decipiẽdum emptorem, vt non aduerteret de vitiis rei quæ vendebatur. Et talis eſt pręſumptio iuris per tex. in d. l. quęro. Qui enim ſpecificare poteſt, & non facit, ſed obſcurè loquitur, certè pręſumitur inſidioſè & cauſa fallẽdi emptorẽ, ita generaliter dixiſſe, vt dicta l. ea quæ cõmẽdandi. §. fi. ff. de contrahẽ. emptio. Ideo dicit Barr. in d. l. quæro. Nota hanc legẽ quòd venditor vtendo dicta clauſula generali, ſcilicet vẽdo rem vt eam poſſideo & teneo, aut ſimili, videtur hoc facere cauſa circumueniendi emptorem, eo ipſo quòd ſcit defectum rei de qua vẽditio fit: vt ibi clarè demonſtrat Pau. de Caſt. per illum tex. quia ſecundum Bald. ibi exceptio cauilloſa & obſcura nõ patrocinatur excipienti. Nã qui aliquid ſcit, debet clarè & ſpecificè loqui, nõ ſub verbis generalibus & confuſis: ſed in ignorante toleratur generalitas, cùm nõ poſſit qs ſpecificare quod neſcit. Poſtquã ergo ex verborum generalitate præſumitur dolus in venditore ſciente, & non ſpecifican
19 te, tenebitur ex empto tãquã doloſus. † Nam eo ipſo ꝙ ipſe ſciebat, & confuſè loquutus eſt, probatur dolus ſuus, præſumptione iuris, cui ſtatut, niſi cõtrariũ per venditorẽ probaretur. arg. l. ſiue poſſidetis. C. de probat. quia iuſtum eſt eum puniri propter doloſam mentem & abſconditam machinationem, cùm non emptori manifeſtauerit quod ipſe ſciebat, dicit tex. in l. fi. C. de litigio. Secunda ratio eſt, quia illa verba generalia, vendo ſicut poſſideo, habẽt varium intellectũ. Nam intelligi poſſunt, ꝙ venditor locum de Veyrines vẽdebat, prout eũ tenebat & poſſidebat, ſcilicet cũ omnibus per eũ acquiſitis, & ſic poſſunt capi illa verba incluſiuè includẽdo per eũ acquiſita, ſi quæ erãt. Pariter intelligi poterãt excluſiuè, ſcilicet excludendo à vẽditione omnia illa quæ prius alienauerat, quia illa nõ tenebat. Vnde cùm dicta verba ſint generalia & cõfuſa, quia ſi capiãtur incluſiuè, concernunt commodum emptoris: ſi autẽ excluſiuè, commodum reſpiciunt venditoris. ſemper interpretabuntur contra vẽditorem in fauorem emptoris: vt ſcilicet excluſionem non importent prælienatorum, per tex. in l. veteribus. ff. de pact. & l. Labeo. la premiere. ff. de contrahẽ. emp. Et ratio huius rationis eſt, quia ei ſoli imputãdum eſt, qui apertè loqui potuit & debuit, & nõ fecit. Or in caſu noſtro ſolus venditor declarare poterat dictam parochiã fuiſſe vẽditam, cùm ipſe hoc ſciret, tanquã ille qui eam vendiderat, & ſic de facto ſuo ignorantiam prætendere non poterat. l. ſi. ff. pro ſuo. Si ergo non fecerit, ei imputabitur per dicta iura. pręterea ipſe erat qui exprimẽdo dicta verba generalia loquebatur. Or indubitatum eſt, ꝙ ad loquẽtem pertineat verba ſua declarare, aliàs eis imputabitur, & cõtra eum interpretabuntur l. ſi in emptione. §. j. ff. de cõtrah. emptio. Imò eſt vnũ mirabile in caſu noſtro, ꝙ in odium vẽditoris rei vitium ſciẽtis & defectum, licet prædicta verba generalia ab emptore dictã parochiam alienatam ignorante fuiſſet prolata, qui dixiſſet, Ego emo Veyrines prout eam de præſenti tenes & poſſides: certè adhuc interpretarẽtur cõtra vẽditorem ſcientem dictam parochiam alienatam aut aliud vitium in re, per tex. ſingularem in dicta l. quæro. ver. cùm hoc & apud veteres ſit relatũ in eius perſona, qui ſic acceperat ſeruitutes, ſi quæ debentur, debebũtur &c. Nam intelligitur de ſeruitutibus dominantibus, & non ſeruientibus, quas venditor ſciebat fundum qui vendebatur, debere fundo vicini. Tertia ratio principalis huius deciſionis eſt: quia per dictam generalem exceptionẽ venditor noſter probare ſatagit, ꝙ dictam parochiam de Peſſaco exceperit quã tunc non poſſidebat. Cùm ergo illa exceptio ſit generalis, obſcura, & cõfuſa, verba illa ſunt ambigua ſemper talis probatio interpretabitur cõtra probantem qui ea vtitur, per tex. in c. in præſentia. vbi gl. & Panor. de pba. & Bar. in l. inter ſtipulantẽ. §. ſi Stichũ. ff. de verbo. obli. vbi verba tam inſtrumentorũ quàm teſtium productorum obſcura & ambigua interpretantur cõtra producentẽ, id eſt, contra illũ qui vtitur tali prolatione, vt ſcilicet non probet ſecundũ quod intẽdit. Si ergo quo ad vim probatiuã verba teſtium interpretantur contra illum qui vtitur probatione, quãto magis interpretari debent contra ſe verba ſua propria, quæ non declarauit, cùm poſſet? Poſtremò eſt vnum peremptorium, quia etiam poſito ꝙ verba de quibus agitur, interpretarẽtur exceptiuè & excluſiuè, prout vẽditor prętẽdebat intelligere & illa accipere, vt ſcilicet à vẽditione de Veyrines dictam parochiam & quędam alia per ipſum pręalienata excluderet: tñ quia illa exceptio ſeu excluſio adhuc eſſet multipliciter intelligibilis, videlicet ꝙ exciperet quęcũq; prælienata quantumcunq; grauia, vel ſolũ excluderet quædam modica de quibus emptor parũ curaſſet. certè illa exceptio interpretaretur cõtra vẽditorẽ, vt ſcilicet cẽſeatur tantũ à dicta vẽditione excluſiſſe aliquod modicũ, de quo per emptorẽ diſcretũ non eſſet curandũ. l. ſi debitori. ff. de iudi. & non dictã parochiã de Peſſaco valentẽ in reditu annuo vltra cẽtũ libras.

Vñ his rationib⁹ & aliis pluribus, dictã clauſulã generalẽ atq; captioſam interpretatio prudẽtiũ frẽgit, vt verbis vtar iurecõſulti in l. cũ Aquiliana. ff. de tranſactio. ita ꝙ per arreſtũ curiæ parlamẽti Burdegalæ dictæ terra de Veyrines fuit adiudicata dicto baſtardo de Cardona emptori, comprehẽſa dicta parochia de Peſſaco & quibuſdã aliis à dicto de Mõteferrãdo venditore prælienatis, nunc per ipſum recuperatis, quę ab antiquo eſſe conſueuerãt de pertinentiis & depen-

dentiis dicti loci de Veytines, quæ pręfatus venditor
ſaluare non potuit prætextu dictæ clauſulæ genera-
lis & captiuſæ:& fuit latum dictum arreſtum die vi-
ceſimaſecunda Februarij anno dñi milleſimo quin-
genteſimo ſecũdo. Non obſtantibus ſuperiùs in con-
20 trarium allegatis. † Nam in primis nõ obſtat dum
primò dicebatur quòd in alienatione non veniũt ni-
ſi ea, quæ competebant alienanti tempore alienatio-
nis per iura ibi allegata. Quia illa iura loquuntur de
alienationibus ſeu diſpoſitionibus lucratiuis, vt ſunt
legata & donationes, in quib' nõ venit niſi ius quod
habet alienans tẽpore alienationis. Et ſic in illis non
veniũt ea quæ donans aut legans prææalienauerat, de
quibus non tenetur donatario vel legatario aliqua
actione nec de euictione: ne liberalitatis ſuæ dona-
tor pœnam patiatur aut teſtator vt dicit tex. in dicta
l. ad res. ff. de edil. edict. Nos autem loquimur hic in
alienatione ſeu diſpoſitione oneroſa, qualis eſt vendi
tio ſeu emptio, vbi pro re quæ venditur & emitur, da
tur æquipollens & interdum ſuperabundans pretiũ,
vt factum fuit in caſu noſtro: ideo de his ille qui ven-
dit cenſetur in dubio rem vẽdere integrã & liberam,
niſi ſpecificè aliquid excipiat: quod ſi non fecerit, te-
nebitur vt dictũ fuit, niſi emptor ſciuiſſet aliqd fuiſſe
prææalienatũ vel onus impoſitum: quem tũc, cùm cer-
tus eſſet certiorare nõ oportuit. l. j. in fine. ff. de actio.
empt. & c. eũ qui certus eſt. de reg. iur. lib. vj. Pręmiſſa
plenè habentur per doct. & Alex. in d. l. ſi domus. §. fi.
ff. de lega. j. & ita etiam cũcludit Cicero diſputationẽ
Diogenis & Antipatris decidẽs, allegato lib. iij. de of-
ficiis, c. nonn. vt opinio Diogenis in emptore vitium
rei ſciẽte locũ habeat, & opinio Antipatris in empto-
re vitiũ ignorãte loquatur, ſicut in caſu noſtro vt ibi
21 plenè diſſeruit. † Secũdò non obſtat dum dicebatur,
ꝙ in ſecunda conceſſione nũquam venit quod alteri
fuerat prius conceſſum: quia illud eſt verũ in præiudi
cium illius tertij cui priore loco fuerat facta aliena-
tio: quoniã eius acquiſitio non reuocabitur per ſecũ-
dam alteri factam. Sed in præiudiciũ concedẽtis, vt
ad intereſſe teneatur ſecũdo de pręalienatis, certè illa
prææalienata & conceſſa veniunt in ſecũda conceſſio-
ne, niſi ipſe alienans qui hoc ſcit, expreſsè illa excepe
rit, prout in caſu noſtro factum non fuit, imò in caſu
noſtro ipſamet præalienata veniunt in propria ſpe-
cie, vt dicto baſtardo debeantur in quem fuit collata
conceſſio ſecunda, viſo, quòd per dictum de Monte-
ferrando concedentẽ fuerunt recuperata, per doctri-
nam Bart. in l. cùm vir. ff. de vſucapio. quem ſequitur
Panor. in c. cùm ex officiis. de præſcriptio. vbi ſi non
dominus alienauerit, ſufficit, quòd poſt alienationẽ
dominium ei ſuperueniat, ita quòd recõcaliatur ven
ditio prius facta, vt res alienata competat emptori.

Tertiò non obſtat tex. in dicta l. in vendendo. §. fi.
22 ff. de contrahen. emptio. vbi † rupta & cæſa non ve-
niunt in fundi aut ædificij vẽditione, ex eo quia ocu-
lariter apparebant ſeparata à re vendita, ideo impu-
tur emptori, qui hoc videbat & ſciebat, quare illa no-
minatim & expreſsè non emit: nec tenebatur vendi-
tor ipſum de hoc certiorare, cũ ocularijter illa rupta
& cæſa viderentur. Nam eam qui certus eſt, certiora-
re non oportet, vt dicta l. j. §. fin. ff. de actio. emp. Præ-
tereà in l. cum manu ſata. §. fi. in contrarium allegata
expreſsè fuit per vẽditorem actum, ne res ad empto-
rem tranſiret: quod nõ fuit factũ in caſu noſtro: quia
dictus de Monteferrando nominatim non expreſsit,
quòd parochia de Peſſaco ad dictum Baſtardũ non
trãſiret, quare non obſtat. Quartò non obſtat l. qui
tabernas. in contrariũ allegata: quia ibi tabernæ, quę
vendebantur, notoriæ erant ſitæ in loco publico, qua
rum vſus ſolùm venditori pertinebat, ideo vendidiſ-
ſe cẽſetur non ipſum ſolũ publicum rei publicæ per-
tinens: ſed tantum ius quod habebat, id eſt vſum ipſa-
rum: nec emptor qui videbat eas in loco publico ciui
tatis ſitas, emiſſe voluiſſe videtur ſolum non vẽdito-
ri, ſed ciuitati pertinens. Sed ſolũ vſum vẽditori per-
tinens per rationem dictæ l. j. §. fi. Eadem ratione non
obſtat l. Rutilia polla. ff. de emptio. & vendi. quia ibi
emptor lacũ angularium quem emebat, & circa eum
pedes decem oculariter videbat, quatenus illi decem
pedes ſe extẽdebant à ripa dicti lacus conſueta. Ideo
ſi lacus poſteà creuerit, & terræ maius ſpatium occu-
pauerit, in tali venditione venit lacus eatenus, quate
nus tempore venditionis fuit. Sed in caſu noſtro eſt
totum oppoſitum: quia parochia de Peſſaco ſemper
conſueuerat eſſe de pertinentiis de Veyrinis: non im-
merito venditio loci de Veyrinis eam comprehendit
tanquã de ſuis pertinentiis exiſtentem. Et ſi tempore
venditionis de pertinentiis non foret, hoc fuit facto
occulto ipſius vẽditoris, de quo emptor ignorantiam
prætendebat veriſimilem, tãquam de facto alieno ar-
gu. l. fi. ff. pro ſuo. Similiter non obſtat l. ij. §. in hære
ditate vendita. ff. de hære. vel actio. vendi. quia totum
appoſitum eſt veritas, quòd imò venditor tenetur de
eo quòd retrò vendiderat aut prædonauerat, vt eadẽ
l. §. ſed & ſi quis æris alieni. verſi. ſed & retrũ. & §. non
tãtum. Poſtremò non obſtat, quòd dictus baſtardus
emptor fuit in culpa, cùm de prææalienatis non inqui
ſiuit, imò ſe informare neglexit, quæ negligentia cul-
pæ adſcribitur. l. ſi fideiuſſor. ff. mãdati. Nam reſpon-
detur, quòd ſi emptor negligẽdo inquirere fuerit in
culpa: tamen quia venditor tacẽdo quod ſciebat, imò
ipſemet parochiam de Peſſaco vendiderat, fuit in dõ
lo qui culpæ emptoris præponderat, vt plenè dicitur
in l. quod Nerua. ff. depoſiti. Prætereà ad veritatẽ lo-
quendo, dictus baſtardus emptor non fuit in aliqua
culpa per iura ſuperius in deciſione quãuis allegata,
per quæ clarè demõſtratur, ꝙ declarare & inueſtiga-
re vitia & defectus rei quæ vẽditur, nõ incumbit em
ptori, ſed vẽditori. Vnde ſi emptor nõ inqſiuit de his
quę ſibi à vẽditore monſtrari debebant, ſibi culpa ali
qua non eſt adſcribẽda: ſed ipſi venditori, cui declara
re omnia incũbebat, ſi non fecit imputabitur dolus ꝙ
emptorẽ decipere voluerit: aut ſaltem imputabitur ei
diſſoluta negligẽtia, quę prope dolũ eſt, vt d. l. ſi fide-
iuſſor. In caſu autẽ noſtro fuit verus dolus in dicto de
Monteferrando, qui alienationẽ dictæ parochiæ per
ipſum prææalienatæ tacuerat, emptorẽ decipiẽdo &c.

Pariter non obſtare poſſet l. cũ vẽdens. ff. de cõtra.
emp. vbi niſi vẽditor dixerit, fundũ quẽ vendidit eſſe
optimũ & maximũ: ſi poſteà reperiatur ſeruitus aut
vitiũ nõ tenetur. Or dictus de Mõteferrãdo dũ vẽde-
bat, hoc nõ dixit, ergo non tenetur. Nã reſpõdetur, ꝙ
ille tex. non intelligit ſic vt de plano ad corticẽ literæ
loquitur, prout quidã ruditer eũ intelligebãt, non ad-
uertẽtes ꝙ ſcribitur per apoſtolũ ij. ad Corin. iij. Lite
ra occidit, ſpirit' autẽ viuificat. Cõtra quos ſcribitur
prouer. xix. qui tãtũ verba ſectatur, nihil habebit: qui
aũt poſſeſſor eſt mẽtis, bona reportabit. ideo reſpõde
tur; ꝙ verba dictæ l. cõuerti debẽt hoc modo, vt ſanè
intelligãtur. cũ vẽderes fundũ nõ dixiſti vti optimus
maximuſq; eſt, id eſt, cum vẽderes fundũ dixiſti, ven-
do nõ vti optimus maximúſq; eſt. Et ſic non obſtat.

Laus Ieſu Chriſto Domino noſtro.

Entre